

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDAKİ COĞRAFİ
HARİTALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yasemin MERCİMEK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2021

©2021-Yasemin MERCİMEK

T.C.

KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

**SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDAKİ COĞRAFİ
HARİTALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ**

**EVALUATION OF GEOGRAPHICAL MAPS IN SOCIAL
STUDIES TEXTBOOKS**

Yasemin MERCİMEK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Sencer SAYHAN

KIRŞEHİR-2021

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Yasemin MERCİMEK tarafından hazırlanan “*Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Coğrafi Haritaların Değerlendirilmesi*” adlı tez çalışması 23/06/2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman.....

Prof. Dr. Sencer SAYHAN

Üye.....

Prof. Dr. Hayriye SAYHAN

Üye.....

Prof. Dr. Ülkü ESER ÜNALDI

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

23/06/2021

Prof. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

23/06/2021

Yasemin MERCİMEK

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDAKİ COĞRAFİ HARİTALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Yasemin MERCİMEK

Danışman: Prof. Dr. Sencer SAYHAN

2021 – (CCXXIII+223)

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Jüri

Prof. Dr. Sencer SAYHAN (Danışman)

Prof. Dr. Hayriye SAYHAN

Prof. Dr. Ülkü ESER ÜNALDI

Günümüzde, eğitim-öğretim hayatını zenginleştirmek ve bilgilerin öğrencilere gerektiği gibi aktarılmasını sağlamak amacıyla çeşitli materyaller kullanılmaktadır. Ortaokul seviyesinde özellikle görsel materyallerin kullanımına önem verilmektedir. Bu materyallerden birisi de haritalardır. Haritalar, birçok ders için kullanımı elzem olan materyallerdendir. Ancak harita deyince ilk aklı gelen ders genellikle Sosyal Bilgiler olmaktadır. Harita, Sosyal Bilgiler dersi içerisinde yer alan coğrafya alanına ait konuların kavratılmasında ilk başvurulan materyaldir. Dolayısıyla öğrencilerin bu materyalleri en iyi şekilde öğrenmesi ve bunları yorumlamayı bilmesi gerekmektedir. Ancak bunun için Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer verilen haritaların da eksiksiz bir biçimde hazırlanmış olması, bu materyalin kullanımını öğrenmede destekleyici bir unsur olacaktır. Bu nedenle araştırma, 5,6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki coğrafi haritaların yeterlilik düzeylerini belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Belirlenen amaca uygun olarak nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup teknik olarak doküman analizinden yararlanılmıştır. Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen ve uzmanlarca güvenilirliği test edilen, toplamda 3 bölüm ve 24 sorudan oluşan Harita Değerlendirme Formu kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini, amaçsal örnekleme doğrultusunda seçilen 13 Sosyal Bilgiler ders kitabı oluşturmaktadır. Ders kitaplarında yer alan 134 coğrafi harita, Harita Değerlendirme Formu aracılığıyla tek tek incelemeye tabi tutulmuştur. Çalışmadaki verilerin analizinde doküman incelemesi kullanılmıştır. Öncelikle dokümanlar; 5, 6 ve 7. sınıf olmak üzere gruplandırılıp her biri kendi içerisinde analiz edilmiştir. En sonunda ise bu sınıf düzeylerinde yer alan coğrafi haritalara dair genel bir değerlendirme yapılmış, bu değerlendirme sonuçları grafik ve yüzdelerle ifade edilip yorumlanmıştır. Araştırma sonunda, ders kitaplarında yer alan coğrafi haritaların %98,5'inin genel, %1,5'inin ise özel haritalardan oluştuğu, haritaların kazanım ile buldukları yer ve biçim bakımından iyi düzeyde olduğu ancak öğrenci gelişim düzeyi açısından iyi düzeyde olmadıkları, kullanılma amacı bakımından bakıldığında haritaların daha çok ölçme-değerlendirme amaçlı kullanıldığı, harita unsurları açısından bakıldığında haritaların; başlık, ölçek,

lejant ve veri kaynağı gibi unsurlar bakımından orta düzeyde oldukları ancak yön oku, koordinat ve tarih unsurları bakımından oldukça eksik oldukları, haritalarda olması gereken özellikler bakımından bakıldığında ise haritaların; noksansızlık (eksiksizlik), açıklık, estetik, doğruluk, amaca uygunluk ve kolay okunabilirlik açısından oldukça eksik buldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya, ders kitapları, harita, Sosyal bilgiler.

ABSTRACT

EVALUATION OF GEOGRAPHICAL MAPS IN SOCIAL STUDIES TEXTBOOKS

M.Sc.Thesis

Preparer: Yasemin MERCİMEK

Advisor : Prof. Dr. Sencer SAYHAN

2021 – (CCXXIII+223)

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School Of Social Sciences

Department of Turkish and Social Sciences Education

Division of Social Studies Education

Jury

Prof. Dr. Sencer SAYHAN (Advisor)

Prof. Dr. Hayriye SAYHAN

Prof. Dr. Ülkü ESER ÜNALDI

Today, various materials are used in order to enrich the educational life and to ensure the information to be transferred to the students as required. Particular attention is paid to the use of visual materials at secondary school level. One of these materials is maps. Maps are essential materials for many lessons. However, the first lesson that comes to mind when talking about maps is usually Social Studies. The map is the first material used to teach the subjects in the field of geography in the Social Studies course. Therefore, it is required for students to learn these materials in the best way and know how to interpret them. However, the maps included in the Social Studies textbooks being prepared in full for this aim will be a supportive element in learning the usage of this material. Hence, the research was carried out to determine the proficiency levels of the geographical maps in the 5th, 6th and 7th grade Social Studies textbooks.

Qualitative research method was used in accordance with the determined purpose, and as the technic, document analysis was used. The Map Evaluation Form consisting of 3 sections and 24 questions, developed by the researcher and tested by experts was used as data collection tool. The sample of the research consisted of 13 Social Studies textbooks selected in accordance with the purposive sampling. 134 geographical maps in the textbooks were examined one by one through the Map Evaluation Form. Document analysis was used in the analysis of the data in the study. Firstly, the documents were grouped as 5th, 6th and 7th grades and each of them was analyzed within itself. Finally, a general evaluation was made about the geographical maps at these grade levels, and these evaluation results were expressed and interpreted with graphics and percentages. At the end of the research, it was concluded that 98.5% of the geographical maps in the textbooks are general maps and 1.5% are special maps, the maps are at a good level in terms of learning outcomes, location and form, but they are not at a good level in terms of student development level, when they are examined in terms of intended purpose; they are mostly used for measurement-evaluation purposes; when they are examined in terms of map element, they are at a moderate level with regards to elements such as title, scale, legend and data source, but they are quite deficient with regards to direction arrow, coordinate and date elements; and when they are examined in terms of the features to be included in

the maps, they are quite deficient with regards to completeness, clarity, aesthetics, accuracy, relevance and easy readability.

Keywords: Geography, textbooks, maps, Social studies.

ÖN SÖZ

Günümüz dünyasında bilgilerin aktarılmasındaki süreçte kullanılan yöntem, teknik ve araç-gereçler büyük önem taşımaktadır. Özellikle görsel araçların bilginin zihinde kalıcılığını artırdığı daha önce yapılan araştırmalarda ortaya konmuştur. Bu görsel araçlardan biri de haritalardır. Günümüzde haritalar, başta coğrafya olmak üzere birçok alanda kullanılmaktadır. Bunlar arasında yer alan eğitim amaçlı kullanılan haritalar, bilgiyi görselleştiren, öğrencide yön ve konum becerilerini geliştiren, öğrenciyi salt ezberden kurtaran materyallerdir. Bu materyaller, ortaokulda özellikle Sosyal Bilgiler ders kitapları aracılığıyla öğrencilerle buluşmaktadır. Öğrenciler ilk defa ilkokulda hayat bilgisi dersi aracılığıyla bu materyalle karşılaşmasına rağmen onların tam anlamıyla bu materyali öğrendikleri düzey ortaokul, öğrendikleri ders ise Sosyal Bilgilerdir. Dolayısıyla öğrencilerin tam ve eksiksiz bir biçimde bu materyali yorumlamayı öğrenmesi için ders kitaplarındaki haritaların da olabildiğince eksiksiz olması gerekmektedir. Bu eksikliklerin neler olduğunu tespit etmenin amaçlandığı çalışmada, 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki coğrafi haritalar, yeterlilik düzeyleri bakımından incelenmiştir. Araştırmanın, haritaların kitaplarda kullanıma hazırlanması esnasında yapılan hataların giderilmesine katkı sağlayacağı ve inceleme açısından araştırmacılara karşılaştırma imkânı sunacağı düşünülmektedir.

Tez çalışmam boyunca desteğini hiç esirgemeyen ve bana olan güvenini her seferinde belirten tez danışmanım Prof. Dr. Sencer SAYHAN hocama ve bu süreçte aynı şekilde her defasında ilgili sorularımı yanıtlayan, çalışmalarımı yürütürken görüşlerinden faydalandığım, jürimde de yer alan, benim için her zaman ayrı bir yeri ve önemi olan kıymetli insan Prof. Dr. Hayriye SAYHAN hocama teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca jürimde yer alan bir diğer kıymetli insan Ülkü ESER ÜNALDI hocama görüş ve değerlendirmelerinden dolayı çok teşekkür ederim.

Aynı şekilde gerek lisans, gerek yüksek lisans ders dönemim ve gerekse harita inceleme formumun geliştirilmesi esnasında verdiği büyük destekten ötürü sevgili Prof. Dr. Çağrı ÖZTÜRK DEMİRBAŞ hocama da ayrıyeten teşekkür ederim.

Yüksek lisans sürecinde akademik olarak gelişmemdeki katkı ve desteklerinden dolayı Dr. Öğretim Üyesi Hamza YAKAR, Doç. Dr. Tercan YILDIRIM, Doç. Dr.

Tekin ÇELİKKAYA, Doç. Dr. Zafer Kuş ve ayrıca kaynaklarından yararlandığım değerli akademisyenlere de sonsuz teşekkürler.

Ayrıca maddi manevi hep yanımda olan, desteğini esirgemeyen, öğütleriyle hep yolumu aydınlatan ve bana olan inancını kaybetmeyen sevgili annem ve babama da sonsuz teşekkürler...

Kırşehir-2021

Yasemin MERCİMEK

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vii
TABLolar ve ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
HARİTALAR LİSTESİ	xv
GRAFİKLER LİSTESİ	xviii
SİMGELER ve KISALTMALAR	xix
BÖLÜM I	1
1.GİRİŞ	1
1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	1
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	5
1.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	7
1.4. VARSAYIMLAR	8
1.5. TANIMLAR	8
BÖLÜM II	9
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	9
2.1.SOSYAL BİLGİLER	9
2.1.1. Sosyal Bilgiler Kavramı	9
2.1.2. Sosyal Bilgiler ve Coğrafya İlişkisi	11
2.2. SOSYAL BİLGİLERDE ÖĞRETİM MATERYALİ OLARAK DERS KİTAPLARI	13
2.2.1. Ders Kitapları	13
2.2.2. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Ders Kitaplarının Yeri ve Önemi	18

2.3. ÖĞRETİM MATERYALİ OLARAK HARİTALAR	20
2.3.1. Harita	20
2.3.2. Haritada Olması Gereken Unsurlar.....	23
2.3.3. Harita Türleri	27
A. Ölçeklerine Göre Haritalar.....	28
1. Büyük Ölçekli Haritalar.....	28
2. Orta Ölçekli Haritalar.	28
3. Küçük Ölçekli Haritalar.....	29
B. Kullanım Amaçlarına Göre Haritalar.....	29
1. Genel Haritalar.....	29
1a. Topografya Haritaları.....	29
1b. Duvar Haritaları	30
1c. Fizikî Haritalar	31
1d. Siyasî ve İdarî Haritalar	32
1e. Atlas Haritaları.....	32
2. Özel Haritalar.....	33
2a. Klimatik Haritalar	33
2b. Jeoloji Haritaları	34
2c. Jeomorfoloji Haritaları.....	34
2d. Toprak Haritaları	35
2e. Hidrografya Haritaları.....	36
2f. Vejetasyon Haritaları (Bitki Örtüsü Haritaları).....	36
2g. Yerleşme Haritaları.....	37
2h. Nüfus Haritaları	37
2.3.4. Haritaların Faydaları	38
2.4. SOSYAL BİLGİLERDE HARİTA KULLANIMI	42
2.5. SOSYAL BİLGİLER 5, 6 ve 7. SINIF DERS KİTAPLARINDA YER ALAN HARİTALAR	46
2.6. KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	47
2.6.1. Konuyla İlgili Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar	47
2.6.2. Konuyla İlgili Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar	55
BÖLÜM III	57

3. YÖNTEM	57
3.1. ARAŞTIRMA MODELİ	57
3.2. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ	58
3.3. VERİ TOPLAMA ARACI	61
3.4. VERİLERİN ANALİZİ	64
BÖLÜM IV	65
4. BULGULAR	65
4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar	65
4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar	93
4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar	126
4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar	144
BÖLÜM V	159
5.SONUÇ ve ÖNERİLER	159
5.1. SONUÇ	159
5.2. ÖNERİLER	165
KAYNAKÇA	167
EKLER	181
Ek-1. Harita Değerlendirme Formu	182
Ek-2. Grafikler	183
Ek-3. Uzman Görüş Formu	190
Ek-4. Çalışmaya Esas Teşkil Eden Sosyal Bilgiler Ders Kitapları	194
ÖZGEÇMİŞ	201

TABLULAR ve ŞEKİLLER LİSTESİ

<i>Tablo 1.1. Araştırmada Kullanılan Sosyal Bilgiler Ders Kitapları</i>	7
<i>Tablo 2.1. Harita Sayılarının Analizi</i>	46
<i>Tablo 3.1. Ocak 2017-2712 sayılı Tebliğler Dergisi kararınca kabul edilen Sosyal Bilgiler ders kitapları</i>	59
<i>Tablo 3.2. Haziran-Ek 2018-2729 sayılı Tebliğler Dergisi kararınca kabul edilen Sosyal Bilgiler ders kitapları</i>	59
<i>Tablo 3.3. Ocak 2019-2736 sayılı Tebliğler Dergisi kararınca kabul edilen Sosyal Bilgiler ders kitapları</i>	59
<i>Tablo 3.4. Eğitim-öğretim dönemlerine göre incelenen ders kitapları, kodları ve coğrafi harita sayıları</i>	60
<i>Tablo 3.5. Harita İnceleme Formu</i>	63
1. alt probleme ilişkin tablolar	
<i>Tablo 4.1. 5.sınıf SBDK' daki haritaların nicelik ve nitelikleri ile hedefe uygunlukları</i>	65
<i>Tablo 4.2. 5.sınıf SBDK' daki haritalarda olması gereken temel unsurlar</i>	80
<i>Tablo 4.3. 5.sınıf SBDK' daki haritaların taşınması gereken özellikleri</i>	86
2. alt probleme ilişkin tablolar	
<i>Tablo 4.4. 6.sınıf SBDK' daki haritaların nicelik ve nitelikleri ile hedefe uygunlukları</i>	93
<i>Tablo 4.5. 6.sınıf SBDK' daki haritalarda olması gereken temel unsurlar</i>	111
<i>Tablo 4.6. 6.sınıf SBDK' daki haritaların taşınması gereken özellikleri</i>	120
3. alt probleme ilişkin tablolar	
<i>Tablo 4.7. 7.sınıf SBDK' daki haritaların nicelik ve nitelikleri ile hedefe uygunlukları</i>	127
<i>Tablo 4.8. 7.sınıf SBDK' daki haritalarda olması gereken temel unsurlar</i>	133
<i>Tablo 4.9. 7.sınıf SBDK' daki haritaların taşınması gereken özellikleri</i>	138
4. alt probleme ilişkin tablolar	
<i>Tablo 4.10. 5,6 ve 7.sınıf SBDK' daki haritaların nicelik ve nitelikleri ile hedefe uygunluklarının sınıflara göre dağılımı</i>	144
<i>Tablo 4.11. 5,6 ve 7. sınıf SBDK' daki coğrafi haritaların temel unsurlarının sınıflara göre dağılımı</i>	148
<i>Tablo 4.12. 5.6 ve 7. sınıf SBDK' daki coğrafi haritaların taşınması gereken özelliklerin</i>	

<i>sınıflara göre dağılımı</i>	155
Şekiller	
<i>Şekil 2.1. Edgar Dale'nin Yaşantı Konisi</i>	17
<i>Şekil 2.2. Beşinci Sınıf S. B. Ders Kitabında Yer Alan Görsel Lejant Örneği</i> <i>(MEB(K3): 65)</i>	24
<i>Şekil 2.3. Gerçek kuzey, manyetik kuzey ve harita kuzeyinin gösterilişi</i>	25
<i>Şekil 2.4. Haritaların Sınıflandırılması</i>	27
<i>Şekil 2.5. Fiziki Haritalardaki Yükselti Basamakları ve Kullanılan Renkler</i>	31
<i>Şekil 2.6. Atlas Kitabı ve Atlas Haritası Örneği</i>	33
<i>Şekil 2.7. Tarih konularını işlerken öğretmenlerin kullanmak istedikleri materyaller</i>	44
<i>Şekil 2.8. Coğrafya konularını işlerken öğretmenlerin kullanmak istedikleri</i> <i>materyaller</i>	44
<i>Şekil 3.1. Nitel Araştırma Sürecinin Adımları</i>	57
<i>Şekil 4.1. K1 yayınları 156. sayfa</i>	72
<i>Şekil 4.2. K4 yayınları 75. sayfada bulunan Düşünelim Tartışalım bölümü</i>	77
<i>Şekil 4.3. Beşinci sınıf K4 yayıncılık 75. sayfada yer alan Türkiye İlleri Nüfus</i> <i>Miktarı Haritasının lejantı</i>	89
<i>Şekil 4.4. Genel Harita Örnekleri</i>	96
<i>4.4a. K5 37. sayfa</i>	96
<i>4.4b. K7 40. sayfa</i>	96
<i>4.4c. K6 36. sayfa</i>	96
<i>4.4d. K8 109. sayfa</i>	96
<i>Şekil 4.5. Konum Amaçlı Kullanılan Haritalar</i>	104
<i>4.5a. K6 37. sayfa</i>	104
<i>4.5b. K7 172. sayfa</i>	104
<i>4.5c. K5 139. sayfa</i>	104
<i>4.5d. K8 230. sayfa</i>	104
<i>Şekil 4.6. Dağılım amaçlı kullanılan haritalar</i>	105

4.6a. K8 114. sayfa	105
4.6b. K5 97. sayfa	105
4.6c. K6 36. sayfa	105
4.6d. K7 161. sayfa	105
Şekil 4.7. Ölçme-değerlendirme amaçlı kullanılan haritalar	106
4.7a. K7 109. sayfa	106
4.7b. K6 134. sayfa	106
4.7c. K8 123. sayfa	106
4.7d. K5 95. sayfa	106
Şekil 4.8. Görselleştirme amaçlı kullanılan haritalar	107
4.8a. K5 128. sayfa	107
4.8b. K6 33. sayfa	107
4.8c. K7 230. sayfa	107
4.8d. K8 109. sayfa	107
Şekil 4.9. Ölçekleri yanlış verilen haritalar	124
4.9a. K6 37. sayfa	124
4.9b. K6 58. sayfa	124
4.9c. K6 120. sayfa	124
4.9d. K6 120. sayfa	124
4.9e. K8 114. sayfa	124
4.9f. K6 43. sayfa	124
Şekil 4.10. Çin, ABD ve Almanya haritaları	125
4.10a. K7 230. sayfa	125
4.10b. K7 231. sayfa	125
4.10c. K7 230. sayfa	125
Şekil 4.11. Kullanım amacı bakımından haritalar	132
4.11a. K10 126. sayfa-Konum	132
4.11b. K9 36. sayfa-Dağılışı	132
4.11c. K12 107. sayfa-Ölçme-Değerlendirme	132

4.11d. K13 207. sayfa-Görsellik.....	132
--------------------------------------	-----

HARİTALAR LİSTESİ

<i>Harita 2.1. Ağrı İli Fiziki Haritası Örnek Harita (URL-1)</i>	26
<i>Harita 2.2. Türkiye'nin Nüfus Yoğunluğu Haritası (URL-2)</i>	26
<i>Harita 2.3. Büyük Ölçekli Harita Örneği-Türkiye İdarî Haritası 0-200km (URL-3).....</i>	28
<i>Harita 2.4. Orta Ölçekli Harita Örneği-Avrupa Siyasi Haritası 0-1000km (URL-4)....</i>	28
<i>Harita 2.5. Küçük Ölçekli Harita Örneği-Dünya Siyasi Haritası 0-4000km (URL-5)..</i>	29
<i>Harita 2.6. Topografya Haritası Örneği-1/25.000 ölçekli bir topografya paftasından (URL-6)</i>	30
<i>Harita 2.7. Duvar Haritası Örneği (URL-7).....</i>	30
<i>Harita 2.8. Beşinci sınıf Sosyal Bilgiler MEB(K3) ders kitabında yer alan Türkiye Fiziki Haritası.....</i>	31
<i>Harita 2.9. İdarî Harita Örneği (URL-8).....</i>	32
<i>Harita 2.10. Klimatik Harita Örneği (URL-9).....</i>	33
<i>Harita 2.11. Jeoloji Haritası Örneği (URL-10).....</i>	34
<i>Harita 2.12. Jeomorfoloji Haritası Örneği (URL-11).....</i>	35
<i>Harita 2.13. Toprak Haritası Örneği (URL-12).....</i>	35
<i>Harita 2.14. Hidrografya Haritası Örneği (URL-13).....</i>	36
<i>Harita 2.15. Türkiye Bozkır, Çayır Bitki Örtüsü Haritası (URL -14)</i>	37
<i>Harita 2.16. Türkiye Şehir Yerleşmeleri Haritası Örneği (URL-15).....</i>	37
<i>Harita 2.17. Türkiye Nüfus Artış Hızı Haritası (URL-16)</i>	38
<i>Harita 2.18. Koronavirüsün yoğun ve seyrek olduğu illeri gösteren dijital haritalar (Hayat Eve Sığar Uygulaması).....</i>	40
<i>Harita 2.19. Kırşehir il merkezi koronavirüs yoğunluğunu gösteren dijital harita (23.11.2020, Pazartesi gününe ait harita)</i>	40
<i>Harita 2.20. Korona Risk Haritası (01.03.2021 Pazartesi)</i>	41

<i>Harita 4.1. K2 yayınları 56. sayfada yer alan Türkiye Fiziki Haritası (Genel harita örneği).....</i>	<i>66</i>
<i>Harita 4.2. K1, 56. sayfada yer alan Hava Durumu Haritası (Özel harita örneği).....</i>	<i>67</i>
<i>Harita 4.3. 71. sayfada yer alan Hava Durumu Haritası (Özel harita örneği) (21 Şubat 2017)</i>	<i>67</i>
<i>Harita 4.4. K4, 72. sayfada yer alan Türkiye İklim Haritası.....</i>	<i>68</i>
<i>Harita 4.5. K3, 68-69. sayfada yer alan Türkiye Fiziki Haritası.....</i>	<i>69</i>
<i>Harita 4.6. K4, 68-69. sayfada yer alan Türkiye Fiziki Haritası.....</i>	<i>70</i>
<i>Harita 4.7. K1, 156. sayfada yer alan Dünya Haritası.....</i>	<i>71</i>
<i>Harita 4.8. K3, 79. sayfada yer alan Türkiye Nüfus Miktarı Haritası.....</i>	<i>72</i>
<i>Harita 4.9. K2, 34-35. sayfada yer alan Türkiye Turizm Haritası.....</i>	<i>73</i>
<i>Harita 4.10. K1, 53. sayfada yer alan Türkiye Fiziki Harita.....</i>	<i>74</i>
<i>Harita 4.11. K2, 150. sayfada yer alan Türkiye'nin Konumu Haritası.....</i>	<i>75</i>
<i>Harita 4.12. K1, 62. sayfada yer alan Türkiye Deprem Haritası.....</i>	<i>76</i>
<i>Harita 4.13. K4, 75. sayfada yer alan Türkiye İlleri Nüfus Miktarı Haritası.....</i>	<i>77</i>
<i>Harita 4.14. K2, 60- 61. sayfada bulunan Türkiye Nüfus Yoğunluğu Haritası.....</i>	<i>79</i>
<i>Harita 4.15. K3, 71. sayfada yer alan Türkiye İklim Haritası.....</i>	<i>82</i>
<i>Harita 4.16. K2, 58. sayfa Türkiye İklim Haritası.....</i>	<i>90</i>
<i>Harita 4.17. K3, 49. sayfada yer alan Turizm haritası.....</i>	<i>91</i>
<i>Harita 4.18. K3, Türkiye'de yer alan mesleklerin renklerle gösterildiği harita.....</i>	<i>92</i>
<i>Harita 4.19. K8, 119. sayfada yer alan harita.....</i>	<i>97</i>
<i>Harita 4.20. K5, 92. sayfada yer alan Ülkemizin Doğal Kaynaklara Bağlı Ekonomik Faaliyetleri Haritası.....</i>	<i>98</i>
<i>Harita 4.21. K8, 230. sayfada yer alan Türk Dünyası Haritası.....</i>	<i>99</i>
<i>Harita 4.22. K7, 150. sayfada yer alan Türkiye Tarım Ürünleri Haritası.....</i>	<i>100</i>

<i>Harita 4.23. K8, 121. sayfada yer alan Türkiye Tarım Ürünleri ve Türkiye Hayvancılık Haritası.....</i>	<i>101</i>
<i>Harita 4.24. K6, 34. sayfada yer alan Marmara Bölgesi ve Türkiye Siyasî Haritası...</i>	<i>101</i>
<i>Harita 4.25. K7, 162 ve 163. sayfada yer alan Türkiye Turizm Haritası.....</i>	<i>102</i>
<i>Harita 4.26. K8, 109. sayfada yer alan Kıta ve Okyanuslar Haritası.....</i>	<i>107</i>
<i>Harita 4.27. K7, 110. sayfa Türkiye Akarsular, Göller ve Barajlar Haritası.....</i>	<i>108</i>
<i>Harita 4.28. K5, 37. sayfada yer alan Türkiye Yıllık Ortalama Yağış Dağılışı Haritası.....</i>	<i>109</i>
<i>Harita 4.29. K6, 32. sayfada yer alan Asya Siyasî Haritası.....</i>	<i>109</i>
<i>Harita 4.30. K8, 112. sayfada yer alan Türkiye Fiziki Haritası.....</i>	<i>110</i>
<i>Harita 4.31. K5, 120. sayfada yer alan Dünya Nüfus Yoğunluğu haritası.....</i>	<i>114</i>
<i>Harita 4.32. K8, 126. sayfada yer alan Dünya İklim haritası.....</i>	<i>115</i>
<i>Harita 4.33. K7, 171. sayfada yer alan Tekirdağ Haritası.....</i>	<i>116</i>
<i>Harita 4.34. K6, 134. sayfada yer alan harita.....</i>	<i>118</i>
<i>Harita 4.35. K5, 101. sayfada yer alan Türkiye Fiziki Harita.....</i>	<i>118</i>
<i>Harita 4.36. K8, 133. sayfada yer alan Türkiye Fiziki Harita.....</i>	<i>119</i>
<i>Harita 4.37. K6, 129. sayfada yer alan TİKA'nın hizmet ettiği bölgeler haritası.....</i>	<i>122</i>
<i>Harita 4.38. K5, 37. sayfada yer alan Türkiye Yıllık Ortalama Sıcaklık Dağılışı Haritası.....</i>	<i>125</i>
<i>Harita 4.39. K10, 126. sayfada yer alan Türkiye'nin Konumunu gösteren haritalar..</i>	<i>128</i>
<i>Harita 4.40. K13, 98. sayfada yer alan Türkiye Nüfus Yoğunluğu Haritası.....</i>	<i>130</i>
<i>Harita 4.41. K12, 99. sayfada yer alan Dünya Nüfus Yoğunluğu Haritası.....</i>	<i>131</i>
<i>Harita 4.42. K13, 97. sayfada yer alan Afyonkarahisar ve Adana haritası.....</i>	<i>136</i>
<i>Harita 4.43. K13, 209. sayfada yer alan ölçme-değerlendirmeye yönelik harita.....</i>	<i>137</i>
<i>Harita 4.44. K12, 102. sayfada yer alan Japonya Nüfus Yoğunluğu Haritası.....</i>	<i>140</i>
<i>Harita 4.45. K10, 122. sayfada yer alan Avrupa Siyasi Haritası.....</i>	<i>141</i>

Harita 4.46. Kitap sonlarında standart olarak yer alan Türkiye Haritası.....142

Harita 4.47. Kitap sonlarında standart olarak yer alan Türk Dünyası Haritası143

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. Harita Türleri..... 145

Grafik 2. Haritaların Kazanım ve Kullanım Yerlerine Uygunluk Oranları145

2.1a. Kazanıma Uygunluk Oranları.....145

2.1b. Kullanım Yeri Uygunluk Oranları.....145

Grafik 3. Haritaların Kullanım Amacı Oranları.....146

Grafik 4. Haritaların Öğrenci Gelişim Düzeylerine Uygunluk Oranları.....147

Grafik 5. Haritalarda Başlık Kullanım Oranları.....149

Grafik 6. Haritalarda Ölçek Kullanım Oranları.....150

Grafik 7. Haritalarda Lejant Kullanım Oranları151

Grafik 8. Haritalarda Yön Oku Kullanım Oranları.....152

Grafik 9. Haritalarda Koordinat Kullanma Oranları.....152

Grafik 10. Haritalarda Tarih Kullanım Oranları.....153

Grafik 11. Haritalarda Veri Kaynağı Kullanım Oranları.....154

Grafik 12. Haritalarda Noksansızlık ve Açıklık Oranları.....155

12.1a. Haritalardaki Noksansızlık Oranı.....155

12.1b. Haritalardaki Açıklık Oranı.....155

Grafik 13. Haritalarda Estetik ve Doğruluk Oranları.....156

13.1a. Haritalardaki Estetiklik Oranı.....156

13.1b. Haritalardaki Doğruluk Oranı.....156

Grafik 14. Haritalarda Amaca Uygunluk ve Kolay Okunabilirlik Oranları.....157

14.1a. Haritalardaki Amaca Uygunluk Oranları.....157

14.1b. Haritalardaki Kolay Okunabilirlik Oranları.....157

SİMGELER ve KISALTMALAR

Kısaltmalar	Açıklamalar
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
D8	Gelişen 8 Ülke Ekonomik İş Birliği Teşkilatı
ICA	İnternational Cartographic Association
KEİ	Karadeniz Ekonomik İş Birliği Teşkilatı
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MTA	Maden Tetkik Arama
NCSS	National Council for the Social Studies
s	sayfa
SBDK	Sosyal Bilgiler Ders Kitapları
TİKA	Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRKSOY	Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı
vb	ve benzeri
vd	ve diğerleri
vs	vesaire

BÖLÜM I

1.GİRİŞ

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın problem durumu, problem cümlesi, alt problemleri, araştırmanın amacı ve önemi, araştırmanın kapsam ve sınırlılıklarına yer verilmiştir.

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

İnsanoğlu yaşadığı mekândan ayrı düşünülmemesi gereken bir varlıktır. Mekân, evvelden beri insan yaşantısında başrolde olmuştur. Süreç içerisinde iklimler değişmiş, savaşlar yapılmış, kavimler yok olmuş, yeni kavimler doğmuş, felaketler, ihtilaller ve göç dalgaları yaşanmış, teknoloji gelişmiş, insan hayatındaki araç-gereç sayısı ile ilgi alanları artmış ve daha birçok gelişme yaşanmıştır. Bütün bu gelişmelerle birlikte zaman akıp geçse de değişmeyen tek şey, yaşanan coğrafyanın yadsınamaz etkisi olmuştur.

Coğrafya, doğada karışık bir şekilde yaşantısını sürdüren canlı-cansız bütün varlıklar için her zaman bir nimet, barınma ve yuva niteliği taşımıştır. İnsanın ortaya çıkmasından evvel dahi yaşayan canlı varlıklar olduğunu düşünürsek bu durum kanıtlanabilir bir şekilde ortadadır. Yüzyılları içeren bu süreçte sürekli bir değişim yaşanmış, insanın ortaya çıkmasıyla doğadaki şartlar değişmiş, ilk defa düşünen bir varlık olarak ‘insan’ türü doğaya hükmetmeye başlamıştır. Bu hakimiyet mücadelesinde çoğu zaman insan üstün çıksa da, doğa belli noktalarda bu gidişata dur demiş, insana verdiklerini fazlasıyla geri almıştır. Tarih bizzat bu mücadelenin örnekleriyle doludur. Ancak bu süreçte ne insan doğaya hükmedebilmiş ve ondan tamamen kopabilmiş, ne de doğa insana hükmedebilmiş ve ondan soyutlanabilmiştir. Zaman içinde çeşitli bilim dalları doğmuş ancak coğrafya hep bu bilim dallarının içinde bir yerlerde var olmuştur. Bu varoluş eğitim sistemlerine de yansımış, eğitim programları ve derslerin adları veya içerikleri değişse de değişmeyen tek şey coğrafyanın önemi olmuştur.

Coğrafyanın önemi, ülkelerin eğitim sistemlerine de yansımıştır. Ülkelere baktığımızda onların eğitim sistemlerini sürekli güncellediklerini görmekteyiz. Bu güncelleme de teknolojik gelişmeler, öğrenci ilgi ve ihtiyaçları, araç-gereç çeşitliliği, yaşanan çevredeki değişimler gibi unsurlar etkili olmuştur. Ülkemizde de bu durum

dolayısıyla, eğitim programları dönem dönem yenilenmiştir. Son olarak eğitim sistemimiz ilkokul (4), ortaokul (4) ve lise (4) şeklinde ayrılmış, bu süreç içerisinde bilim dallarının içerikleri, yaş ve gelişim seviyesine uygun olarak yeniden düzenlenmiştir. Coğrafyanın bu süreçteki yerine baktığımızda bu dersin içeriğine ilkokulda ilk olarak Hayat bilgisi dersinde rastlanmış, daha sonra ortaokulda Sosyal Bilgiler, lisede ise kendi adı olan coğrafya ile öğrencilere aktarıldığı görülmüştür. Ancak bu eğitim-öğretim sürecinde bütün derslerin öğretilmesi açısından en kritik zamanın ilkokul ve ortaokul zamanları olduğu görülmüştür. Özellikle ortaokulda verilen dersler daha da önem kazanmıştır. Çünkü yapılan çeşitli bilimsel araştırmaların da gösterdiği gibi bu dönem, çocukların somut dönemden soyut döneme geçiş evresidir. Yani çocuk, evreni, olayları, yaşamı her yönüyle algılayabilecek bir gelişim seviyesine bu dönemde erişebilmektedir. Dolayısıyla bu dönemde verilecek dersler büyük önem taşımaktadır. Bu derslerden biri de Sosyal Bilgilerdir.

Sosyal Bilgiler, içeriğinde birçok disiplini barındırır. Ancak bu disiplinlerin en başında tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi gelmektedir. Bu ders, bireye geçmişini öğretip tarih bilinci kazandırmakta ve onların geçmişlerini unutmayıp buna göre geleceklerini kurmalarında yardım etmekle birlikte, onlara aynı zamanda iyi bir vatandaş olma sorumluluğu kazandırmakta, dünyadaki gelişmeleri ve dünya ülkelerini bilen, onlarla olan konumumuzu ve ilişkilerimizi sorgulayan bir potansiyel de kazandırmaktadır. Dolayısıyla Sosyal Bilgiler, bir bilim değil, bilimler topluluğudur. Bu nedenle önemi ve diğer bilim dalları arasındaki yeri apayrıdır. Devletlerin dahi bu derse verdiği önem farklıdır. Bir devletin en önemli politikalarından biri temsil ettiği ideolojiye sahip çıkmaktır. Devletler kendi ideolojilerini yaymak için bir politika belirleyip bu doğrultuda buna uygun metod ve enstrümanlar belirlemektedirler. Bunların başında da Sosyal Bilgiler dersi gelmektedir. Kendi ideolojisini benimsetmek için devletlerin en fazla tercih ettiği enstrüman ise ders kitapları olmuştur.

Ders kitapları, “Çeşitli alanlardaki bilgilerin yer aldığı ve bu bilgilerin öğrenciler tarafından öğrenilmesine imkân tanıyan, hazırlanmasında bir takım bilimsel ilkelere dayanarak hazırlanan, bir program dahilinde hazırlanan teknik bir eserdir” (Cemaloğlu, 2003: 2). Klasik tanımının yanı sıra ders kitaplarının daha fazla fonksiyonu bulunduğu ortadadır. Bu kitaplar, dönemseller olayları, geçişleri, siyasî ideolojileri ve daha birçok unsuru yansıtan ve araştırmacıların en fazla yararlandığı, geçmişten beri insanın başvurduğu ve teknolojiye yenik düşmeyen nadir araç-gereçlerdendir. Aynı zamanda ders kitabı öğrencilerin toplumsal,

siyasal ve ekonomik olarak gelişmelerine önemli katkı sağlamaktadır (Tertemiz, Ercan ve Yücebaşı, 2011: 36; Cemaloğlu, 2003: 2). Bu öneminden dolayı onun farklı yönlerden ele alınıp incelenmesi gerekmektedir. Böylesine önemli ve dönemin hem siyasî, ekonomik, sosyal, kültürel, hem de eğitim politikasını içeren bir kaynağın incelenmesi ileride birçok araştırmacıya kolaylık sağlayacak olup onların neredeyse bir numaralı başucu kaynağı olacaktır. Sosyal Bilgiler ders kitapları da bunlardan birisidir. Sosyal Bilgiler ders kitapları bu sayılan özelliklerin çoğunu içeren önemli bir kaynaktır. Bu kitaplar özellikle tarih ve coğrafya ile ilgilenen araştırmacıların araştıracağı kaynaklar arasında kendisine mutlaka yer bulacaktır. Özellikle bu derste coğrafya ile ilgili konulara baktığımızda, bunların içinde öyle bir eğitsel materyal vardır ki coğrafyanın vazgeçilmez nitelikteki bir parçasını oluşturur. Bu materyalin adı haritadır.

Harita, yeryüzünün belirli bir bölümünün iki boyutlu olarak bir düzleme aktarılmasıdır (Macdonald-Ross, 1977: 367). Dünyanın bir kağıt üzerinde olması fikri yüzyıllardan beri insanları cezbetmiş bu sebeple ortaya pek çok harita örneği çıkmıştır. Babillerin Nuzi Yorgantepe haritası, Pîrfi Reis'in ilk dünya haritası, kimi yazarların eserlerinde haritalar kullanması ve yeni haritalar çizip yayımlaması (örneğin Kaşgarlı Mahmut'un ilk Türk Dünya haritasını çizmesi) bunlardan yalnızca birkaçıdır. Dolayısıyla haritanın, insanlık tarihinde geçmişi çok eskiye dayanmaktadır. İlk çağlardan itibaren mağara duvarlarındaki resimlerle başlayan, gördüğünü resmetme çabası günümüze kadar gelmiştir. Günümüzde birçok çeşidi bulunan bu materyalin günlük hayatı kolaylaştırıcı etkisi, yadsınamaz bir gerçektir. Eğitim-öğretim sürecinde haritalar ise daha çok ders kitaplarında karşımıza çıkmaktadır. Ortaokulda özellikle Sosyal Bilgiler ders kitaplarında rastladığımız bu haritalar sayesinde öğrenciler kendi buldukları coğrafyadan çok uzakta bulunan yerleri harita üzerinde kolayca görebilirler. Zaman içinde meydana gelen tarihi olayların geçtiği mekânları da yine haritalar yardımıyla görmeleri mümkündür. Ayrıca herhangi bir yerle veya olayla ilgili konuya giriş yapmadan gerekli olan ön bilgi de haritalar yardımıyla kolayca verilebilir. Böylece konuyla ilgili harita üzerinden ön bilgiyi alan öğrenciler olayları veya durumları zihinlerine daha iyi yerleştirebilirler (Verdi ve Kulhavy, 2002: 27).

Haritalar teknolojiyle paralel ilerleyen araç-gereçlerdendir. Örneğin önceden insanların yanında taşımak zorunda olduğu haritalar, teknoloji ilerledikçe yok olmamış, dijital ortamlara aktarılarak yeni araç-gereçlerin içerisinde de kendisine yer bulmuştur.

İnsanlar artık haritalara akıllı telefonlarıyla ulaşabilir olmuş bu da insanoğlunun hayatına bir kolaylık olarak yansımıştır. Ancak bu haritaların doğru yorumlanabilmesi ve doğru çizilmiş olması, yine yapılan güncellemelerin bu araçlara yansıtılması da büyük önem taşımaktadır. Bu açıdan yapılan haritaların incelenmesinde bir yarar görülmektedir. Özellikle bu materyale dair çeşitli bilgiler ve öğretme çabalarının ilk olarak Sosyal Bilgiler dersinde detaylıca yer alması, bu dönemdeki ders kitaplarındaki haritaların incelenmesini zorunlu kılmaktadır. Zira bu dönemde yapılacak bir öğretim hatası ilerde telafisi zor olan bir duruma yol açabilmektedir. Çünkü haritalar ve bu haritaları yorumlamak günlük hayatımızın da bir parçası olmuş durumdadır. Konu ile ilgili birçok araştırma yapılmasına rağmen ders kitapları ve haritalar her sene yenilendiğinden bunların süreç içerisinde yeniden ele alınması ve değerlendirilmesi gerekir. Özellikle harita yorumlama becerisinin öğretildiği Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki haritaların nitelik ve niceliklerinin ne olduğu, kısacası yeterlilik düzeylerinin ne durumda olduğu büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla bu doğrultuda çalışmamızın temel problem cümlesi: “Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki coğrafi haritaların yeterlilik düzeyleri nelerdir?” sorusu olmuştur.

Problem Durumu: “2017-2018 eğitim-öğretim yılından itibaren 3 yıl boyunca okutulan 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan haritaların yeterlilik düzeyi nedir?”

Alt Problemler:

1. Sosyal Bilgiler 5. sınıf ders kitaplarındaki coğrafi haritaların yeterlilik düzeyi nedir?
 - 1a. Haritaların nicelik ve nitelikleri ile hedefe uygunluk durumları nedir?
 - 1b. Haritalarda olması gereken temel unsurlar mevcut mudur?
 - 1c. Haritalar taşıması gereken özelliklere sahip midir?
2. Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitaplarındaki coğrafi haritaların yeterlilik düzeyi nedir?
 - 2a. Haritaların nicelik ve nitelikleri ile hedefe uygunluk durumları nedir?
 - 2b. Haritalarda olması gereken temel unsurlar mevcut mudur?
 - 2c. Haritalar taşıması gereken özelliklere sahip midir?

3. Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitaplarındaki coğrafi haritaların yeterlilik düzeyi nedir?
 - 3a. Haritaların nicelik ve nitelikleri ile hedefe uygunluk durumları nedir?
 - 3b. Haritalarda olması gereken temel unsurlar mevcut mudur?
 - 3c. Haritalar taşınması gereken özelliklere sahip midir?
4. Değerlendirmeye tabi tutulan haritaların, sınıflara göre kıyaslandığında yeterlilik düzeyleri açısından farklılık var mıdır?

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Eğitim sürecine baktığımızda birçok uzman, ilk ve ortaokul dönemlerinin öğrenme açısından kritik dönemler içerisinde olduğu konusunda görüş belirtmektedir (Piaget vb.). Nitekim bu dönem öğrenilen öğrenmeler, bireyin hafızasında belli şemalar içine kodlanmakta olup ileriki eğitim-öğretim hayatına da yön vermektedir. Özellikle ilkokuldan ortaokula geçiş dönemleri büyük önem arz etmektedir. Bu dönemde olabildiğince bilgiyi somutlaştıran materyallerden faydalanmak gerekmektedir. Harita, grafik gibi materyallerin önemi de burada ortaya çıkmaktadır. Zira çocuk gelişimi alanında yaptığı çalışmalarla tanınan psikolog Piaget'nin de vurguladığı gibi 12 yaş civarı, çocukların somut işlemler döneminden soyut işlemler dönemine geçtiği bir dönemdir. Bu dönemde verilecek olan eğitim de bu nedenden dolayı önemli hale gelmektedir.

Ülkemize baktığımızda birçok kişinin harita veya grafikleri yorumlamakta sıkıntı çektikleri görülmektedir. Bunun birden fazla sebebi bulunmaktadır. İlk veya ortaokul döneminde verilen yetersiz eğitimler, harita, grafik gibi materyallerin her okulda olmayışı ve öğrencilerin bu materyallerden mahrum kalışı, sürecin devamında bu eksikliklerin gerek bireyin kendisi gerekse eğitim kurumları tarafından telafi edilmeyişi, normal yaşantımıza bu materyalleri dâhil etmeyişimiz vb. birçok sebep bu eksikliğe yol açmaktadır. Burada sadece öğretmen sorumlu değildir. Ailenin de bu materyalleri kullanması için çocuğunu teşvik etmesi gerekmektedir. Ülkemize gelen Avrupalı ve bilhassa Japon turistlerin, çoğunlukla haritalar ve haritaları da kapsayan rehber kitaplarla seyahat ettiklerini gözlemledik. Bu insanlar bu materyalleri sadece okul hayatında bırakmamakta, normal yaşamlarına da dâhil edip kullanmaktadır. Ailenin de bu süreçte etkin rol oynadığı düşünülmektedir. Aynı

zamanda öğretmenler de birtakım arazi gezileri düzenleyerek bu öğrenmenin bireyde kalıcı olmasını sağlayabilmektedir.

Harita kullanımına yönelik öğrenme eksiklikleri genelde öğrencilerin birçoğunda mevcuttur. İlkokul, ortaokul ve lise öğrencilerinin bu konuda eksik oldukları bilinmektedir. Ancak bu eksiklik sadece bu kademelerde öğrenim gören öğrencilerle sınırlı değildir. Üniversite öğrencilerinde de harita okuma konusunda ciddi eksiklikler vardır. Öyle ki Güneş ve Öztürk Demirbaş'ın (2020) “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Harita Kullanabilme Beceri Düzeylerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi” adlı çalışmalarına baktığımızda bu tezin doğruluğunu görmekteyiz. Güneş ve Öztürk Demirbaş bu çalışmalarında Sosyal Bilgiler öğretmenliğinde eğitim alan 181 Sosyal Bilgiler öğretmen adayına ‘Harita ve Sembollerini Kullanabilme Becerileri Testi’ uygulamışlar ve araştırma sonucunda 30 maddelik başarı testinin doğru cevaplanma oranını %68,18 olarak bulmuşlardır. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının, tarif edilen bir adresi bulabilme durumları, akademik not ortalaması ve ilgi duydukları sosyal bilimler disiplinine göre beceri düzeylerinde anlamlı farklılıklar tespit etmişlerdir. Özellikle öğrencilerin üniversite eğitimlerinin ilk yıllarında harita okuma becerilerinin yüksek olması ancak 4. sınıfa geldiklerinde bu becerilerinde ciddi anlamda bir düşüş olması çok dikkat çekici bir sonuç olarak göze çarpmaktadır. Dolayısıyla eğitim sistemi ve programlarında da bu konuda ciddi anlamda eksiklikler olduğu görülmekte ancak genel anlamda öğrencilerdeki bu harita yorumlama eksikliğinin önemli bir kısmının ilk ve ortaokul dönemindeki eksik öğrenmelerin yerleşmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Ülkemizde harita materyali ilk olarak Hayat Bilgisi dersi ile öğrenciyle buluşmaktadır. Bunun detaylıca kullanılması ve öğretilmesi ortaokulda Sosyal Bilgiler dersiyle mümkün olmaktadır. Zira Sosyal Bilgiler dersi, hem tarih hem de coğrafya konularını içerdiğinden bu materyalin kullanımına oldukça müsaittir. Hatta harita, Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan materyaller arasında ilk sıradadır. Ancak Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kullanılan haritaların ne derece yeterli oldukları tartışılır. Bu nedenle bunların detaylıca incelenmesinde fayda bulunmaktadır

Bu araştırmanın amacı 2017-2020 yılları arası 5,6 ve 7. sınıfta okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki coğrafi haritaları; nicelik, nitelik ile hedefe uygunluk düzeylerine, haritalarda olması gereken temel unsurlara ve haritaların taşınması gereken özelliklere sahip olup olmadığına göre ayırıp, bunların yeterlilik düzeylerini belirlemektir. Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki haritalara yönelik yapılan çalışmalara baktığımızda,

Yalçınkaya (2004) yüksek lisans çalışmasında; ilköğretim 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki haritaları nitelikleri ve kullanılabilirlik düzeylerine göre incelemiş ve bu doğrultuda öğrenci ve öğretmen görüşlerine başvurmuştur.

Sönmez (2010), ‘Sosyal Bilgiler öğretiminde harita becerileri’ konulu doktora çalışmasında, 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki harita becerilerini dikkate almıştır. Keskin (2019), ‘Öğrencilerin Harita Becerilerinin Hikâye Haritalarının Kullanımı Yoluyla Geliştirilmesine Yönelik Bir Eylem Araştırması’ isimli yüksek lisans çalışmasında, 9. sınıf Coğrafya dersinde yer alan “Harita Bilgisi” konusunun öğretiminde hikâye haritalarının, öğrencilerin harita becerileri ve akademik başarıları üzerindeki etkisini araştırmıştır. Keskin, bu çalışmasını 2018-2019 eğitim-öğretim döneminde öğrenim gören 20 dokuzuncu sınıf öğrencisi ile yürütmüştür. Dolayısıyla alan yazına baktığımızda harita ile ilgili konular genelde tek yıl ve tek sınıf bazında incelenmiştir. Bu çalışmada ise 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki haritaların son 3 yıllık eğitim-öğretim dönemi periyodunun (2017-2020 yılları arası) incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma, son 3 yıla dair incelemeler ve değerlendirmeleri tek bir çalışmada vereceğinden ve inceleme açısından araştırmacılara karşılaştırma imkânı sunmasından dolayı önem taşımaktadır.

1.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırma;

2017-2018 eğitim-öğretim yılından, 2019-2020 eğitim-öğretim yılına kadar (2019 ve 2020’de dâhil olmak üzere) okullarda okutulmuş olan 13 Sosyal Bilgiler ders kitabı,

Tablo 1.1. Araştırmada Kullanılan Sosyal Bilgiler Ders Kitapları

Eğitim-öğretim Dönemleri (2017-2020)	5. sınıf Sosyal Bilgiler	6. sınıf Sosyal Bilgiler	7. sınıf Sosyal Bilgiler
2017-2018	Berkay Evren	Sevgi Yakınçağ	MEB Ada
2018-2019	MEB	MEB	MEB
2019-2020	Anadol	MEB	Ekoyay MEB
Toplam	4	4	5
Genel Toplam		13	

- 5,6 ve 7. sınıf 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı,
- Araştırmacı tarafından geliştirilen veri toplama aracı ve
- 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafi haritalar ile sınırlandırılmıştır.

1.4. VARSAYIMLAR

1. Seçilen örneklem grubunun, evreni temsil edeceği,
2. Araştırmanın yürütüldüğü örneklem grubunun, araştırma sonuçlarının genellenebilirliğini sağlayacak büyüklükte olduğu,
3. Kitapları incelerken kullanılan veri toplama aracının araştırmanın amacına uygun ve geçerlik ve güvenilirliğinin yeterli olduğu varsayılmıştır.

1.5. TANIMLAR

Sosyal Bilgiler: “Sosyal Bilgiler; bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme olaylarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi” (MEB, 2005: 46).

Coğrafya: “Yeryüzü şekillerini, bu şekillerin oluşumunda etkili olan faktörleri ve yeryüzünde canlı hayatı oluşturan insan, bitki, hayvan toplulukları ile doğal ortam arasındaki ilişkileri ve bunların dağılışını inceleyen bir bilimdir” (Atalay, 2012: 1).

Ders Kitapları: “Belli bir dersin (matematik, türkçe, fizik vb.) öğretimi için ve belli bir düzeydeki (İlköğretim 1, lise 2 gibi) öğrencilere yönelik olarak yazılan; içeriği yetişeklere (öğretim programı) uygun olan, incelemesi yapılmış ve onaylanmış temel kaynaktır” (Oğuzkan,1974.)

Harita: “Bir sahada yer alan doğal ya da yapay objelerin (yeryüzü şekli, toprak, bitki örtüsü, akarsu, deniz, göl, yol, yerleşim yerleri vs.) veya mekânsal ilişkisi bulunan konuların (hava kirliliği, nüfus yoğunluğu, yağış-sıcaklık dağılışı vs.) belirli bir ölçek dâhilinde, birtakım kartografik kurallar dikkate alınarak iki veya üç boyutlu bir yüzey (kağıt, bilgisayar ekranı, kabartma yüzey vs.) üzerine aktarılmasıyla oluşan şekildir” (Ünaldı, 2012: 25).

BÖLÜM II

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1.SOSYAL BİLGİLER

2.1.1. Sosyal Bilgiler Kavramı

İnsan ve insana dair her ayrıntı durmadan ilerleyen zamana nazaran önemini her geçen gün artırmaktadır. Geçmişten günümüze şöyle bir baktığımızda her olayın, savaşın, barışın, yapılan yapıların, icatların, teknolojilerin ve daha birçok olgunun temelinde insan unsuru yatmaktadır. İnsana dair pek çok şey zamanla bilimin konusu haline gelmiş ve daha detaylı incelenmeye başlanmıştır. İnsanı konu alan; onun yaşadığı çevreyi, onun tarihini ve coğrafyasını ele alan bilimlerden biri de Sosyal bilgilerdir.

Sosyal Bilgiler, toplumu yansıtan bir ayna gibidir. İçerisinde yer alan birçok disiplin sayesinde insana ve topluma dair pek çok bilgiyi de bünyesinde barındıran bir kavramdır. Dolayısıyla Sosyal Bilgilerin ortak bir tanımını yapmak zordur (Doğanay, 2008: 80) Sosyal Bilgiler kavramının ne olduğuna dair birçok tanım yapılmıştır. Bunlar arasında en kapsamlısı 2005 yılı Sosyal Bilgiler öğretim programını hazırlayan komisyonca yapılmıştır. Bu tanıma göre:

“Sosyal Bilgiler; bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme olaylarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir” (MEB, 2005: 46).

Bu tanımdan da anlaşıldığı üzere Sosyal Bilgiler, başta tarih ve coğrafya dersleri olmak üzere birçok disipline ait bilgiler bütününden oluşan, insana dair unsurların bir süreç halinde incelendiği bir derstir. Bu derse dair yapılan bir diğer tanım ise ABD’ de kurulan ve birçok ülke tarafından otorite bir kuruluş olarak görülen Sosyal bilgiler ulusal konseyi (National Council for the Social Studies, kısaca NCSS) tarafından 1993’te yapılmıştır (Turan ve Ulusoy, 2010: 9).

“Sosyal Bilgiler, vatandaşlık yeterlilikleri kazandırmak için, sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan çalışma alanıdır. Okul programı içinde sosyal bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih,

hukuk, felsefe, siyaset bilimleri, psikoloji, din, sosyoloji ve sanat, edebiyat, matematik ve doğa bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerinden alınan sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma alanı sağlar. Sosyal bilgilerin öncelikli amacı, karşılıklı olarak birbirine bağımlı bir dünyada kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak kamu yararına bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme yeteneği geliştirmek için genç insanlara yardımcı olmaktır''.

Görüldüğü üzere Sosyal Bilgilerin ne olduğuna dair farklı kesimlerce farklı tanımlar yapılmıştır. Bu tanımlar incelendiğinde bütün tanımlarda ortak olan vurgunun Sosyal Bilgilerin farklı disiplinlerin bir araya gelmesiyle oluşan bir ders olması sebebiyle bütün bilimlere dair bilgiler sunması ve bireyi her yönden topluma yararlı bir vatandaş olarak yetiştirmeyi amaçlaması olduğu görülmektedir (Gürdoğan, 2016: 496).

Topluma bütün yönleriyle iyi vatandaşlar yetiştirme fikri, uzun yıllardan beri bütün devletlerin politikalarında kendisine yer bulmuştur. Devletler, bilindiği üzere belli ideolojileri benimserler ve bu ideoloji etrafında politikalarına yön verirler. Devletin ideolojik aygıtları aile, eğitim ve din gibi alanlarda siyasal iktidarın onanmasını devam ettiren kurumlardır. Bu alanlar içerisinde bireyler adlandırılır, kimlik kazandırılır ve devletin egemenlik alanına hapsedilir. (Althusser, 1991: 27). Devletler, benimsedikleri bu ideolojiyi topluma da empoze etmek için eğitim ve öğretim programlarını da bu ideoloji doğrultusunda şekillendirirler. Bu eğitim ve öğretim programlarında temel amaç, her zaman devletine ve milletine faydalı, etkin, nerede ne yapması gerektiğini bilen, sorumluluk sahibi, ailesine önem ve değer veren, maddi ve manevi kültürel öğelerine sahip çıkan, milli benliği ve bütünlüğüyle içinde bulunduğu topluma her yönüyle yarar sağlayan insanlar yetiştirmektir (Akın ve Arslan, 2014: 86).

Sosyal Bilgiler, ilk ve orta okul kurumlarında, sosyal davranış bilgilerine ağırlık veren bir ders ya da öğretim programıdır. Bu program daha çok coğrafya, tarih ve vatandaşlık eğitimine ağırlık verir. Sosyal Bilgiler dersi, demokratik sistem içinde etkin vatandaşlık eğitimini resmi bir yaklaşımla gerçekleştirmek için hazırlanmıştır (Turan ve Ulusoy, 2010: 67).

İyi bireyler aynı zamanda iyi birer vatandaş olabilmektedirler. Bu nedenle İngiltere'de 1990'lı yıllarda bireyin topluma karşı sorumlu olduğu görüşüne dayanan toplumcu (communitarian) anlayışın, vatandaşlık eğitiminin esasını oluşturması işte bu iyi insan ve vatandaş yetiştirme çabalarının bir parçasıdır. Bu noktada özellikle gençleri

bütünüyle geliştirip sorumluluk duygularını güçlendirmeye çalışan bir girişim olarak düşünülen vatandaşlık eğitimi sosyal kontrol için bir yöntem olarak yorumlanabilir (Hablemitoğlu ve Özmete, 2012: 41).

Bütün bu nedenlerden dolayı devletler, eğitim-öğretim yaşantısında bu ideolojileri bireye bizzat öğretip, onların bu öğretilenleri davranışa çevirebileceği bir derse ihtiyaç duymaktadır. İşte bu noktada Sosyal Bilgiler dersi devreye girmektedir. Zira Sosyal bilgiler dersi bütün bu amaçları tek başına karşılayabilecek bir ders niteliğindedir.

2.1.2. Sosyal Bilgiler ve Coğrafya İlişkisi

Sosyal Bilgiler dersi bilindiği üzere birçok farklı disiplinden oluşmaktadır. Bu disiplinlerden tarih, coğrafya ve vatandaşlık dersleri, Sosyal Bilgiler dersini oluşturan diğer disiplinlere nazaran daha ağırlıklı olarak verilmektedir. Bu dersler Sosyal Bilgiler için olmazsa olmaz diye niteleyebileceğimiz derslerdendir. Bunlar arasından coğrafyanın Sosyal Bilgilerde ayrı bir yeri ve önemi vardır.

Geçmişten günümüze insanlar, hep bir şeyleri merak etmişler, sürekli araştırma eğiliminde olmuşlardır. Bu süreçte, doğayı kullandıkları gibi aynı zamanda ondan büyük oranda etkilenmişlerdir. İnsan ile çevre arasındaki bu sıkı ilişki zaman içerisinde kendisini her konuda göstermiş ve insan, doğadan bağımsız bir şekilde düşünülmemiştir. İnsana dair her tespit veya yorumda mutlaka onun yaşadığı doğal çevreden etkiler bulmak olağan hale gelmiştir.

Yaşanılan yerler tarih boyunca insanları fiziksel, sosyal, ekonomik, kültürel ve daha birçok konuda etkilemiştir. Doğal çevreden kaynaklanan bir durum bir başka durumu etkilemiş dolayısıyla olayların kökeni, nihayetinde bulunulan doğal çevrenin etkisine dayandırılmıştır. Bu çevrede sadece insanlar barınmamış aynı zamanda hayvanlar, bitkiler kısaca doğal hayatın bir parçası olan bütün canlılar bu coğrafyalarda kendilerine yer bulmuşlar ve birbirleriyle etkileşim halinde olmuşlardır. Bütün canlıları etkileyen ve çoğu olaya sebebiyet veren coğrafya unsuru: *“Yeryüzü şekillerini, bu şekillerin oluşumunda etkili olan faktörleri ve yeryüzünde canlı hayatı oluşturan insan, bitki, hayvan toplulukları ile doğal ortam arasındaki ilişkileri ve bunların dağılışı inceleyen bir bilimdir”* diye nitelendirilmiştir (Atalay, 2012: 1).

Yine bir başka tanıma göre coğrafya: *“İnsanla doğal ortam arasındaki karşılıklı etkileşimleri, bu etkileşimler sonucunda gelişen faaliyetlerle durumları dağılışı, ilişki kurma, karşılaştırma, nedensellik ilkelerine bağlı kalarak ve çeşitli araştırma yöntemleri*

uygulayarak araştırıp inceleyen, elde ettiği sonuçları bir sentez halinde ortaya koyan, kendi içerisinde çok sayıda bilim dalından oluşan bir bilimler topluluğudur'' şeklinde de tanımlanmıştır (Özçağlar, 2006: 2).

İnsanoğlunun coğrafi bilgiyi kullanması, onun dünya üzerindeki tarihi kadar eskidir. İlk insanın ortaya çıkmasıyla beraber başlayan serüvende, hayatta kalma mücadelesinde insana en büyük destek coğrafya ilminden gelmiş, yaşam için gerekli olan çoğu bilgiyi insana coğrafya ilmi sağlamıştır (Turan ve Ulusoy, 2018, s: 85). Coğrafyanın tanımı ve ilgi alanları incelendiğinde coğrafyanın konusunu yer ve insan arasındaki ilişkilerin oluşturduğu görülür. Bu açıdan bakıldığında coğrafya bilimi, sadece yer isimlerinin ezberlenmesi ve bunların dünya üzerinde nerede olduklarını göstermeden ibaret bir bilim dalı değildir (Özey, 2010: 1).

Toplumumuzda ve aynı zamanda dünyada da hep tartışılmalı ve hala da tartışılmakta olan İbn-i Haldun'un "Coğrafya kaderdir" anlayışı, bize coğrafyanın insana dair etkilerine yönelik en iyi örnek olmuştur. Doğduğumuz ve büyüdüğümüz çevre, yurdumuz ve barındığımız yer olmasının yanı sıra aynı zamanda bizi her anlamda etkileyen bir unsur olmuştur. Bundan dolayı; yaşanan yerler, ülkelerin konumları, avantajları, dezavantajları, zenginlikleri, doğal ve tarihi güzellikleri, yer altı ve yerüstü kaynakları ve daha birçok özellikleri çok önemli hale gelmektedir. Zira geçmişten günümüze şöyle bir baktığımızda aslında tarihte yer alan birçok savaşın sebebinin de jeopolitik konumdan kaynaklı olarak çıktığını söyleyebiliriz (İşcan, 2004: 49). Yani bir başka deyişle konum olarak avantajlı olan bir yer tarih boyunca yer yer istila ve ilhaklara uğramış, bu da o coğrafyada yaşayan insanları derinden etkilemiştir. Dolayısıyla toplumsal yapı da bu doğrultuda değişim göstermiştir. Buna en basit örnek olarak yaşadığımız coğrafyayı yani ülkemizi örnek olarak verebiliriz. Anadolu, yüzyıllar boyunca bulunduğu konumun vermiş olduğu avantajlar nedeniyle hep saldırıya açık bir yer olmuştur (Kaya, 2017: 4). Bu durum Anadolu insanının karakterini de etkilemiş ve insanların her an her şeye hazır oldukları ve savaşa yönünden kendilerini oldukça geliştirmiş olduklarını göstermiştir. Coğrafi sebepler görüldüğü üzere başka alanları da etkilemiştir. Bu nedenle coğrafya, çok özel disiplinlerden birisidir.

Sosyal Bilgiler ile coğrafya disiplini arasında yakın bir ilişki vardır. Sosyal Bilgiler kapsamında doğal afetler, nüfus, doğal çevre, yerleşme gibi konular öğretilmektedir. Dolayısıyla bu noktada coğrafya biliminden faydalanılmaktadır. Neticede iki bilim arasındaki yakın ilişki burada kendisini göstermektedir (Yıldırım, 2016: 131-132). Coğrafya,

dünya ile ilgili gerçekleri sunar. Tam ve sağlıklı bir coğrafya eğitimi dünyadaki diğer insanlarla olan bağlantımızı, dünyayla olan ilişkilerimizi ve kendimizi anlamamızı sağlar (Turan ve Ulusoy, 2010: 72). Her yönden nitelikli vatandaş yetiştirmek isteyen ülkeler, coğrafyanın önemini anlamışlar ve daha ilkokuldan itibaren coğrafya derslerine ayrı önem vermişlerdir. Bu durum önemli bir stratejik noktada bulunan ülkemiz için de geçerlidir. Zira Türkiye bilindiği üzere hem Asya'da hem de Avrupa'da toprakları olan, üç tarafı denizlerle çevrili, aynı zamanda günümüzde yaşanan sorunlardan dolayı oldukça tanıdık olduğumuz Orta Doğu topraklarına yakın olan, yer altı ve yerüstü kaynakları ve doğal ve tarihi güzellikler yönünden zengin olan bir ülkedir. Bütün bu özelliklerimizden dolayı doğal çevremizi ve yaşadığımız toprakları iyi öğrenmeye ihtiyacımız vardır.

Küreselleşmeye bağlı olarak dünyada yaşanan birtakım olaylar insanların coğrafi bilgi, beceri ve bakış açısına olan ihtiyacını artırmıştır (Kızılçaoğlu ve Taş, 2007: 94). Dolayısıyla coğrafya, dünyayı anlayabilmemiz ve yaşayabilmemiz için bir anahtardır diyebiliriz (Turan ve Ulusoy, 2010: 74). Okullarımızda coğrafya eğitimi, ilköğretim 1, 2 ve 3. sınıflarda Hayat Bilgisi dersi aracılığı ile verilmektedir. Çocuk bu dönemde verilen eğitimde dış dünyasını ve bulunduğu çevrenin özelliklerini kavramakla yükümlüdür. İlköğretim 4, 5,6 ve 7. sınıflarda coğrafya ise Sosyal Bilgiler dersi kapsamında öğretilmektedir. Bu dönemde öğrencilerin, temel coğrafya bilgilerine sahip olarak yetişmesi amaçlanmaktadır (Ünlü, 2001: 31-32). Bu temel coğrafya bilgilerinin kavratılmasında birtakım araç gereçlerden de faydalanılmalıdır. Özellikle bilgisayarlar coğrafya öğretiminde birebir kullanılabilir (Sayhan, 1995: 246). Bunun yanı sıra ders kitabı gibi gelenekselleşmiş materyallerden de yararlanılmalıdır. Böylece hem günümüz teknolojisi (bilgisayar vs.) hem de eskiden beri kullanılagelmiş araç-gereçlerin birlikte kullanılması sağlanacak dolayısıyla bu durum farklı öğrenme stillerine sahip olan öğrenciler için de faydalı olacaktır.

2.2. SOSYAL BİLGİLERDE ÖĞRETİM MATERYALİ OLARAK DERS KİTAPLARI

2.2.1. Ders Kitapları

İnsan, doğduğu andan itibaren sürekli yeni bilgiler öğrenme eğiliminde olan bir canlıdır. İnsanı bu doğrultuda yönlendiren en temel duygu ise meraktır. İnsanoğlu bilmediği şeyleri hep merak etmiştir. Bu nedenle merak ettiği konuya yönelik bir araştırma ve öğrenme eğiliminde olmuştur. Ancak bu araştırma sürecinde tek başına olmaktan ziyade bir klavuza

ihtiyaç duymuştur. Bu klavuz çocuklukta aile olmuştur. Aile, bireye yaşamını sürdürmesi için gerekli olan temel bilgileri öğretmekle ve onun bu süreçteki gereksinimlerini karşılamakla yükümlüdür (Ceyhan ve Yiğit, 2004: 14).

Birey zaman içerisinde gerek temel ihtiyaçları gerek ise öğrenme ihtiyaçlarını karşılamada daha sistemli bir programa tabi tutulur. Bireyin bu sistemli programa tabi tutulduğu yer ise okullardır. Okul, bireye ihtiyacı olan bilgileri en temelden başlayarak veren, aynı zamanda onlar arasında sosyalleşmeyi sağlayan, eğitim-öğretim faaliyetlerinin düzenli bir biçimde yürütüldüğü bir kurumdur. Eğitim ve öğretim faaliyetlerinin öğretmenlerce verildiği bu kurumun amaçlarından biri de öğrencinin en iyi şekilde öğrenmesini sağlamak için eğitim-öğretim yaşantısını onlara göre düzenlemektir (Fidan ve Baykul, 1994: 8-11). Öğretmenlerin dersin amaç ve kazanımları doğrultusunda materyalleri kendilerinin hazırlaması ya da halihazırda bulunan materyallerden yararlanmaları, öğrencilerin derse olan ilgisini ve akabinde akademik başarıyı artırmakta ve kalıcı öğrenmelere katkı sağlamaktadır (Uzunöz, Aktepe ve Gündüz, 2017: 318). Dolayısıyla burada öğrencilerin bireysel olarak nasıl ve hangi araç-gereç ve yöntemlerle öğrendiğini belirlemek gerekmektedir.

Eskilerden günümüze doğru eğitim-öğretim süreçlerini değerlendirdiğimizde zaman içerisinde birçok unsurun değişmiş olduğu görülmektedir. Bu değişimde öğrenci ilgi ve ihtiyaçlarının, aynı zamanda çağın gerektirdiği donanımı sağlayabilme çabasına dair düşüncelerin değişmesinin de etkisi vardır. 1960'lı yıllardaki bir öğrenciyle 2020'li yıllarda öğrenim gören bir öğrencinin ilgi ve ihtiyaçları elbette ki aynı olmayacaktır. Dolayısıyla öğrencilerin, öğrendiklerini daha iyi anlayabilmeleri için daha çok eğitim aracının kullanımının gerekli olduğu da düşünüldüğünde bunlar arasından seçilecek araç-gereçler büyük önem taşımaktadır. Bu araç-gereçlerden bazılarının temeli oldukça eskiye dayanmaktadır. Bunlar arasında bir tanesi vardır ki geçmişten günümüze derslerde kullanılan en temel kaynak konumundadır. Öğrencinin temel başvuru kaynağı olan bu araç ders kitaplarıdır.

Ders kitapları, neredeyse eğitim öğretim hayatının her döneminde yer almış olan nadir kaynak ve materyallerden bir tanesidir. Oğuzkan'a (1974) göre ders kitabı, belli bir dersin (matematik, türkçe, fizik vb.) öğretimi için ve belli bir düzeydeki (İlköğretim 1, lise 2 gibi) öğrencilere yönelik olarak yazılan; içeriği yetişeklere (öğretim programı) uygun olan, incelemesi yapılmış ve onaylanmış temel kaynaktır. Ders kitapları; ders konularına ait bilgileri, sıralı ve doğru bir biçimde, öğrencilerin kendi kendilerine öğrenmelerini sağlamak

amacıyla hazırlanan araçlardır (Küçükahmet, 2003: 18). Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği'nde (2019: 35) ise ders kitabı “Kurulca, örgün ve yaygın eğitim ve öğretim kurumlarında okutulması uygun bulunan kitap” olarak tanımlanmaktadır.

Her ülke, vatandaşlarında istendik davranış değişiklikleri meydana getirmek amacıyla birtakım yollara başvurur. Bu davranış değişikliğinin sağlandığı en uygun ortamlar, eğitim öğretimin yapıldığı yerler yani okullardır (Önal ve Kaya, 2006: 22). Belirli ideolojiler doğrultusunda hazırlanan öğretim programları ve ders kitapları eğitim hayatını şekillendirir (Çetin, 2001). Bu program ve kitaplarda ulaşılması beklenen hedefler yer almaktadır. Ders kitapları da bu hedefi sağlamada en kolay ulaşılabilen ve en yaygın kullanılan materyallerden biridir.

Kitabın eğitim-öğretim materyali olarak kullanılması “ders kitabı” kavramını ortaya çıkarmıştır. Ders kitapları her dönemde kullanılan bir araç haline gelmiştir. Teknoloji alanında yaşanan birtakım gelişmelerin ders kitaplarının eğitimdeki önemini azalttığı söylenebilir de geleneksel anlayışa sahip olan toplumlarda ders kitapları her zaman temel kaynak olma özelliğini korumuştur. Bu kitaplar, eğitimin daha planlı ve düzenli ilerlemesini isteyenler tarafından her zaman tercih sebebi olmuştur. Dolayısıyla ders kitapları eğitimin içinde çoğu zaman kendisine bir yer bulmuştur (Özkan, 2010: 1126). Bu durumda, ders kitaplarının birtakım avantajlara sahip olmasının da etkisi büyüktür. Bu avantajlar:

- Ders kitapları ekonomiktir. Diğer araçlara göre daha ucuzdur,
- Öğretimi yapılandırır,
- Başka araç-gereçlerle birlikte kullanılabilirler,
- Öğrenmeyi bireyselleştirir,
- Belli konularda herkesin anlayabileceği ortak bilgi kaynağı oluştururlar,
- Belli derslerin öğretilmesinde konuyla ilgili resim, grafik, harita ve şekilleri etkili gösterilebilirler,
- Eğer iyi bir uzman tarafından ilgi çekici bir şekilde hazırlanmışsa, öğrencilerin derse ve konuya güdülenmesinde de önemli rol oynarlar (Ceyhan ve Yiğit, 2004: 19).

Günümüzde öğretmenler birçok etkinliği ders kitaplarına göre yapmaktadırlar (Kızılcıoğlu, 2003). Öğrenme-öğretme sürecinde bu denli önemli bir yere sahip olan ders kitaplarının, süreçteki öneminin yanı sıra nasıl hazırlandıkları da çok önemlidir. Eğitim hayatında giderek yaygın hale gelmiş olan kitap yazma ve yayımlatma döngüsü içinde,

nicelikten çok yazılan bu kitapların nitelikleri de tartışılır hale gelmiştir (Kılıç ve Seven, 2002: 18-19). Dolayısıyla ders kitaplarının avantajları olduğu kadar birtakım dezavantajlarının da olduğu söylenebilir. Bu dezavantajlar:

- Kitap, sınıfta öğretmen tarafından tek kaynak olarak kabul ediliyorsa, diğer görsel ve işitsel araçların kullanımı ihmal edilebilir,
- Özellikle teknoloji içerikli bilgilere dayanan kitaplar kısa sürede kullanılmaz hale gelebilir, içerdiği bilgiler eskiyebilir,
- İyi bir kitabın seçimi zordur, zaman alır,
- Kitap, amaçların yazımı için bir araç olarak kabul edilmektedir, oysa kitaplar daha önce belirlenmiş amaçlara göre seçilmelidir,
- Kitaplar genellikle bilgiyi tek yönlü sunarlar. Bu da ezberciliği artırır,
- Kitaplar, bilgiyi ana hatlarıyla ve yüzeysel olarak sunarlar,
- Kitaplar, öğretimi kendi etrafında koşullandırır (Ceyhan ve Yiğit, 2004: 21).

Bu dezavantajları engellemek de mümkündür. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının kitabın ve dersin amaçlarının uygunluğunu doğru bir şekilde oluşturduğu takdirde geri kalan sorumluluk öğretmene düşmektedir. Öğretmen, dersinin öğretmenin değil, öğrencisinin öğretmeni olmalıdır. Derste, ders kitabını ilgi çekici hale getirmeli, eksik gördüğü noktaları kendisi doldurabilmeli ve öğrencinin ilgi ve motivasyonunu sağlayabilmelidir (Aktepe, 2005: 19). Aynı zamanda öğretmen ders kitabını harita, grafik, bilgisayar, internet vb. araç-gereç ve imkânlarla desteklemelidir. Zira bir eğitim-öğretim etkinliği ne kadar çok duyu organına hitap ederse öğrenme de o kadar iyi ve etkili olmaktadır. Aynı zamanda yapılandırmacı yaklaşımında bir gereği olarak nitelendirilen aktif öğrenmeyi sağlayabilmek için de materyallerden yararlanmak gerekmektedir (Ertürk ve Güler, 2017: 65). Netice de her bireyin ilgisi, kapasitesi ve yetenekleri birbirinden oldukça farklı olabilmektedir. Bunun için öğrencilerin farklılıkları yeterince tanınmalıdır. Bu farklılıkları fark edip dersi her öğrenci için ilgi çekici bir hale getirmek ve onları aktif bir şekilde derse dahil edebilmek gerekmektedir (Aktepe, 2005: 21). Bunu gerçekleştirmenin bir yolu da kullanılan materyalleri çeşitlendirmekten geçmektedir. Çeşitli materyal kullanımı, hitap edilen duyu organı sayısını da artıracak dolayısıyla eğitim ortamı daha verimli bir hale gelecektir. Bu durumu destekleyen araştırma Edgar Dale tarafından yapılmıştır. Dale “yaşantı konisi” adını verdiği bir “öğrenme yaşantılarını seçme ve eğitim durumlarını düzenlemeye yardımcı bir model” geliştirmiştir (Yalın, 2010: 20).

Şekil 2.1. Edgar Dale'nin Yaşantı Konisi (Kemertaş 2001: 250)

Şekil 2.1'de, öğrenmeye katılan duyu organları arttıkça öğrenmenin etkililik oranının da yükseleceği öngörülmüştür. Yaşantı konisinin dayandığı bilimsel araştırma bulgularına göre insanlar öğrendiklerinin:

- % 83'ünü görme,
- % 11'ini işitme,
- % 3.5'ini koklama,
- % 1.5'ini dokunma,
- % 1'ini tatma duyu organlarıyla edindikleri yaşantılar yoluyla öğrenmektedirler.

Yine insanlar zaman sabit tutulmak üzere:

- okuduklarının %10'unu,
- işittiklerinin %20'sini,
- gördüklerinin %30'unu,
- hem görüp hem işittiklerinin %50'sini,
- söylediklerinin %70'ini
- yapıp söylediklerinin %90'ını hatırlamaktadırlar (Çilenti, 1991: 36).

Bütün bu araştırma sonuçları da göstermektedir ki öğrencileri her yönden geliştirip eğitmek istiyorsak ders işlenirken olabildiğince çeşitli materyallerden yararlanmalıyız. Bu süreçte kullanacağımız materyalleri seçerken de birtakım unsurlara dikkat etmemiz gerekmektedir. Yani materyal seçerken;

- yeni oluşuna,
- dayanıklılığına,
- ucuzluğuna,
- sade oluşuna,
- doğruluğuna,
- öğretim seviyesine hitap edip etmediğine,
- yapı tekniğine dikkat etmeliyiz (Güngördü, 2001: 116-118).

Ders kitapları üzerinden konuya baktığımızda materyal seçilirken dikkat edilmesi gereken özelliklerin çoğunun ders kitaplarında mevcut olduğu görülmektedir. Ders kitapları dayanıklıdır, ucuzdur ve aynı zamanda kolay ulaşılabilir nitelikte ve öğrencinin temel araç gerecidir. Onun dışındaki diğer özellikler ise kitabın içeriğini hazırlayanlar tarafından yani Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından belirlenmektedir. Kısacası ders kitapları iyi ve etkili bir şekilde kullanıldıklarında oldukça faydalı materyallerdir. Bunda kitabın iyi hazırlanmasının yanında onu iyi kullanabilmek de bir o kadar önem taşımaktadır.

2.2.2. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Ders Kitaplarının Yeri ve Önemi

Bir toplumun eğitim sistemi, o toplumun hayata bakış açısının ve yetiştirilmeye çalışılan insan tipinin belirlenmesinde büyük öneme sahiptir. Ders kitapları da bu sistemin bir parçası olduğu için, bu materyaller incelenerek o toplumun hangi dönemlerde ne gibi özelliklere sahip olduklarını tespit edebilme oranı yüksektir (Özkan, 2010: 1126). Dolayısıyla ülkemizde bu açıdan en önemli işleve sahip olan ders Sosyal Bilgilerdir.

Eğitim-öğretim sürecinde ülkelerin önem verdiği unsurların başında, öğrencilere o ülkenin değerlerini, kültürünü, millet olma bilincini, ülkesini sevmeyi, topluma yararlı bir birey olarak yetişmesini sağlamak gelmektedir. Bunları öğrenciye vermenin yolu da öğretim programlarının bu temel hedeflere göre düzenlenmesinden geçmektedir. Bu çerçevede devletin yetkili kurumlarınca oluşturulan bir programa göre, ideal vatandaş tipinin oluşturulması için, öğrencilerin öğrenmelerinin istendiği bilgilerin yer aldığı yazılı ve görsel içeriklerden oluşan ders kitapları hazırlanmıştır. Ortaokul programlarına genel olarak baktığımızda bu hedefleri öğrenciye vermede en etkili dersin, tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgilerinin hepsini belli oranda içeren Sosyal Bilgiler dersi olduğunu görmekteyiz (Alaca, 2019: 1).

Sosyal Bilgiler dersi toplumla iç içe, toplumu adeta okul ortamına taşıyan bir derstir. Derste öğretilen konular hayata aktarılmakta ve öğrenilen bilgilerin anlamlı hale gelmesi

sağlanmaktadır. Erden (1996: 8)'in de dediği gibi “Sosyal Bilgiler; ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacı ile Sosyal Bilgiler disiplinlerinde seçilmiş bilgilere dayalı olarak öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel beceri, tutum ve değerlerin kazanıldığı bir çalışma alanıdır”. Bu nedenle Sosyal Bilgiler öğretimi ve bu dersin öğretimi sırasında kullanılacak materyaller oldukça önemlidir. Bu materyaller arasında Sosyal Bilgilerin öğretiminde kullanılan bir numaralı materyalin ders kitapları olduğunu söyleyebiliriz.

Ders kitapları, kolay ulaşılabilen, her öğrencinin elinin altında bulunan ve öğrencilerin bilgiyi sınıfça aynı anda takip edebilmelerini sağlayan bir materyaldir. Sosyal Bilgiler ders kitapları ise son güncellenen 2018 öğretim programının dayandığı yapılandırmacı yaklaşıma uygun olarak düzenlenmiş; öğrenci ders kitabı ve öğrenci çalışma kitabı olmak üzere iki tanedir (Oruç ve Liman, 2012: 147). Bu ders kitaplarında sadece düz metinler yer almaz. Metinlerin yanında konuları açıklayan resim, şema, tablo, diyagram, fotoğraf, harita vb. farklı görsel öğeler bulunur. Bu öğeler bilgilerin somutlaştırılmasını kolaylaştırmaktadır. Özellikle haritalar, Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan metinlerin anlaşılabilirliğini oldukça kolaylaştırmaktadır.

Ülke içinde eğitim-öğretim her bölge veya yörede aynı hızda veya eş zamanlı olarak yürütülememektedir. Bunun sebebi her bölgenin koşullarının farklı olmasıdır. Örneğin ülkemizde 2012 yılında pilot uygulamalarına başlanan ve birçok ilimizde uygulanan Fatih projesi neticesinde birçok okul akıllı tahta ve internete kavuşmuştur. Bu uygulama, eğitimin kalitesini ve hızını artırmış ve dolayısıyla eğitimde önemli ilkelerden biri olan ekonomiklik ilkesinin uygulanması sağlanmıştır. Ancak bu durum çoğu il, ilçe ve köy okullarında aynı doğrultuda ilerlememiştir. Bazı okullara altyapı yetersizliği nedeniyle, akıllı tahta kullanma imkânı getirilse bile internet imkânı sağlanamamış, bazı okullara ise hala hem akıllı tahta hem de internet hizmeti ulaştırılamamıştır. Bu gibi nedenlerle eğitim-öğretimin hızı her yerde aynı olmamıştır. İşte burada teknolojiye yenilmeyen bir materyal olan ders kitapları devreye girmektedir. Ders kitapları sayesinde bütün ülkede eş zamanlı olarak konular işlenebilmektedir. Bunun bir sonucu olarak ülke genelinde ortak sınavlar yapılabilmektedir.

Ders kitapları “ait oldukları dönemdeki egemen siyaseti ve bu dönemin toplumsal yapısını yansıtabilmek açısından ipuçları taşıyabilmesi gibi bir özelliğe sahiptir” (Tüfekçioğlu, 1997: 61). Dönem siyasetinin eğitime yansımaları ve bu süreçte ülkede yapılan uygulamalar, doğrudan ders kitaplarına yansımaktadır (Özsezer ve Özkul, 2016: 153). Bu yansımaların izini ortaokulda en fazla Sosyal Bilgiler ders kitaplarında

görmekteyiz. Zira Sosyal Bilgilerin geçmişine ve gelişimine baktığımızda üzerinde en fazla değişim yapılan dersin Sosyal Bilgiler olduğunu görebiliriz.

Sosyal Bilgiler ilk olarak Osmanlı Devleti döneminde hayatımıza girmesine rağmen süreç içerisinde ismi ve içeriğinde sürekli değişimler yaşanan bir derstir. Çünkü Sosyal Bilgiler dersi, bizzat toplumu yansıttığı için başa geçen iktidar erkinin ideolojisi de değişmekte, neticede bu değişim ortaokulda tarih, vatandaşlık bilgisi ve coğrafya ağırlıklı bir ders olan Sosyal Bilgiler dersinin içeriğini de değiştirmektedir. İşte bu durum ders kitaplarının Sosyal Bilgiler öğretimindeki önemini açıkça göstermektedir. Sosyal Bilgiler ders kitapları bir materyal olmasının yanı sıra basıldığı dönemin özelliklerini ve ideolojilerini de yansıttığı için tarih vb. disiplinlerde başlı başına bir araştırma konusudur (Eryılmaz ve Kartal, 2020: 38).

Ders kitapları, öğretim programına uygun, incelemesi yapılmış ve onaylanmış temel bir kaynaktır. Birçok öğretmen gibi Sosyal Bilgiler öğretmenleri de öğrenme-öğretme etkinlikleriyle ilgili çalışmalarını ders kitabına göre düzenlemektedir (Gülersoy, 2013: 8). Sosyal Bilgiler dersi içerik olarak daha çok düz anlatıma dayalıdır. Öğrenciler bu anlatım şeklinden sıkılabileceği için, çoğu zaman öğretmenler materyalleri çeşitlendirme yoluna gitmektedir. Varsa internete dayalı uygulamalardan yararlanılmaktadır. Aynı zamanda ortaokulda Sosyal Bilgiler dersi için olmazsa olmaz denilebilecek bir diğer materyal olan haritalardan yararlanılmaktadır. Bazı okullarda Sosyal Bilgiler sınıfları oluşturulmakta, bu sınıflarda genelde bir dünya küresi ve çeşitli haritalar mutlaka bulunmaktadır. Sonuç olarak bütün bu materyallerin (ders kitapları, harita, grafik, küre vb.) konuya, öğrencinin öğrenme şekline ve ders içeriğine göre kullanılması durumunda etkili öğrenmenin sağlanabileceği ortadadır.

2.3. ÖĞRETİM MATERYALİ OLARAK HARİTALAR

2.3.1. Harita

Eğitim-öğretim ortamında, istendik davranışları öğrencilere kazandırmak için birçok yöntem, teknik ve araç-gereç kullanılmaktadır. Bu araç-gereçler öğrencilerin eğitim yaşantısını zenginleştirdiği gibi, onlara bilgiyi nasıl daha iyi öğrenebildiklerine dair bir geri bildirim de vermektedir. Dolayısıyla eğitim sürecinde kullanılan her bir materyal ayrı bir önem teşkil etmektedir. Bu materyallerden bir tanesi de haritalardır.

İnsanoğlu geçmişten bugüne değin, yaşadığı çevreyi hep merak etmiştir. İçinde bulunduğu mekânı her yönüyle tanımaya çalışmış ve buna dair öğrendiği bilgileri de bir

görselleştirme çabası içerisine girmiştir. İlk olarak bu bilgilerini mağara duvarlarına çizdiği şekillerle aktarmış, değişen ve gelişen zaman içerisinde ise bunu kağıt üzerine yansıtmıştır. İnsan, yaşadığı çevre ve dünyayı anlamlandırma ve bir nesne üzerine aktarmada devamlı olarak yeni araç ve gereçler geliştirmiştir. Yaşanılan çevre ve genel anlamda dünyayı yansıtma çabaları içerisinde en kalıcı ve geçerli olan ise haritalar olmuştur (Yomralıoğlu, 2000: 2).

Haritanın ne olduğuna dair birçok tanım yapıldığı görülmüştür. Bu tanımlardan bazıları şunlardır:

“Harita, insanoğlunun yaşadığı veya ilgilendiği alanın tamamında veya bir kısmında yer alan fiziksel detayların, bu detaylarla ilgili bilgilerin veya bu alanda meydana gelen olgularla ilgili bilgilerin, genellikle düz bir yüzey üzerinde belli bir ölçekte gösterimidir” (Harita Genel Müdürlüğü, 2020: 1).

“Harita, dünyanın tümü veya herhangi bir sahasının belli bir oranda küçültülerek, koordinat ve yönleri gösterilerek yapılan ve üzerinde doğal, beşeri ve ekonomik olayların veya ögelerin (unsurların) dağılımını çeşitli sembollerle gösteren şekildir” (Atalay, 2005: 41).

“Harita, bir sahada yer alan doğal ya da yapay objelerin (yeryüzü şekli, toprak, bitki örtüsü, akarsu, deniz, göl, yol, yerleşim yerleri vs.) veya mekânsal ilişkisi bulunan konuların (hava kirliliği, nüfus yoğunluğu, yağış-sıcaklık dağılımı vs.) belirli bir ölçek dâhilinde, birtakım kartografik kurallar dikkate alınarak iki veya üç boyutlu bir yüzey (kağıt, bilgisayar ekranı, kabartma yüzey vs.) üzerine aktarılmasıyla oluşan şekildir” (Ünaldı, 2012: 25).

“Yeryüzünün bütünü veya bir bölümünün belirlenen bir ölçüğe göre düzlem üzerine aktarılmasıdır” (İzbırak, 1992: 25).

“Haritalar, konumsal bilginin nerede, nasıl, ne şekilde bulunduğunu gösteren, iletişim araçlarıdır” (Buğdaycı ve Bildirici, 2009: 1).

“Ait olduğu bölge hakkında bir amaca yönelik bilgi veren harita, bölgenin adeta bir resmidir” (Alımlı, 2007: 5).

“Harita, insandan (haritayı üreten kartograf) insana (harita kullanıcısı) mekânsal referanslı bilgi aktaran, genel olarak basılı, bir iletişim aracıdır” (Koçyiğit ve Yılmaz, 2009: 1).

“Harita nedir?” sorusuna cevap olarak daha birçok tanım ile karşılaşmamız mümkündür. Genel olarak harita, insanların yaşadığı mekânları bir düzlem üzerinde görme çabalarının bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır diyebiliriz.

Haritalar, günümüzde birçok alanda kullanılmakta ve insan hayatına kolaylıklar sağlamaktadır. Örneğin; bölgesel araştırma ve incelemelerde, şehir planlamalarında, karayolu, demiryolu, tünel ve baraj yapımında, askerlikte, mühendislik işlerinde, eğitim-öğretim yaşantısında Coğrafya ve Sosyal Bilgiler derslerinde ve daha sayamadığımız birçok alanda haritalardan faydalanılmaktadır (Koç ve Aksoy, 2009: 362).

Haritalar, bünyelerinde pek çok mesajı barındırırlar. Ancak haritanın doğru bir iletişim aracı olması, taşıdığı mesajı açık ve net olarak iletmesine bağlıdır. Bu nedenle haritayı yapanla haritayı okuyan arasındaki iletişimin doğru olması gerekir (Demiralp, 2009: 956-958). Aynı zamanda haritalar, güvenilir ve geçerli bilgi kaynakları olarak değerlendirileceklerse bazı özelliklere uygun olarak hazırlanmalıdır. Nitelikli haritalar, ilk aşamadan en son aşamaya gelinceye kadar yoğun ve titiz bir çalışmayla ve işinde uzmanlaşmış personel tarafından üretilebilir (Tanrıku, 2013: 293). Harita Genel Müdürlüğüne göre (<https://www.harita.gov.tr>) haritalarda aranan özellikler şunlardır:

a) Doğruluk: Haritanın doğruluğu deyince o haritanın meydana getirilmesi işlemlerindeki doğruluk ifade edilir.

b) Tamamlık (Noksansızlık): Küçük ölçekli haritalar ile gerekli olan ayrıntıları göstermek zordur. Ölçek büyüdükçe ayrıntı artar. Ayrıntılardan kasıt: yollar, kanallar, binalar, şehirler vb konulardır. Bu ayrıntılar, doğa ve insan gücüyle zaman içinde değişebilir. Haritada görünenle gerçek hayattaki ayrıntılar eşleşmeyebilir. Bu nedenle küçük ölçekli haritaların sık sık yenilenmesi gerekmektedir.

c) Gaye (Amaca Uygunluk): Haritalar hangi amaç güdülerek yapılacak ise ona uygun ölçek ve projeksiyon yöntemi kullanılmalıdır.

d) Açıklık ve anlaşılabilirlik: Özel işaretlerin mümkün olduğu kadar aslına uygun şekilde belirtilmesi, renklerin de birbirine uygun tonlarda seçilmesi temel prensiptir.

e) Kolay okunabilirlik: Haritadaki özel işaretler, insanların rahatça görebileceği büyüklükte ve okumayı kolaylaştırıcı aralıkta olmalıdır.

f) Nefaset/Güzellik (Estetiklik): Bir haritaya genel olarak bakıldığında iyi bir tesir veriyorsa bu o haritanın güzellik (estetiklik) ölçüsüdür. Bu, haritayı oluşturan elemanların birbirleriyle uyumlandırılmasıyla sağlanır.

Harita, bilhassa coğrafyanın “dağılıp prensibinin” olmazsa olmazıdır. Tanınmış coğrafyacıların çoğu, konularını genelde haritalar etrafında oluşturmaya çalışmışlardır. Peter Haggett’in de dediği gibi “Coğrafya, haritaların sanatıdır”. Coğrafyanın temelinde haritalar vardır. Dolayısıyla harita kullanımının öğrencilere öğretilmesi oldukça önemlidir (Bednarz, Acheson, ve Bednarz, 2006: 398-399).

Bilimsel düşüncede harita ve coğrafya özdeşleşmiştir. Coğrafyacılar “Coğrafyanın dili nedir?” diye bir soru sorulacak olursa, bu sorunun cevabı kuvvetle muhtemel “Haritalardır” olacaktır. Çünkü coğrafyanın temel ilkelerinden biri olan dağılıp ilkesinin gösterilmesinde en önemli pay haritalarıdır (Durmuş, 2013: 66). Coğrafi bilgiler ortaokullarda Sosyal Bilgiler dersi aracılığıyla verilmektedir. Bu aşamada verilen bilgiler ortaöğretimde verilecek olan Coğrafya dersinin altyapısını oluşturacağından, verilen bilgilerin aktarılma şekli oldukça önem taşımaktadır. Bu doğrultuda bilgi aktarımında Coğrafya ve Sosyal Bilgiler dersi için temel görsel materyal olan haritaları kullanırken, gerekli unsurlara ve doğru şekilde bu materyali kullanmaya özen gösterilmelidir. Bu unsurlara dikkat edildiğinde verimli bir eğitim-öğretim süreci gerçekleştirilebilir.

2.3.2. Haritada Olması Gereken Unsurlar

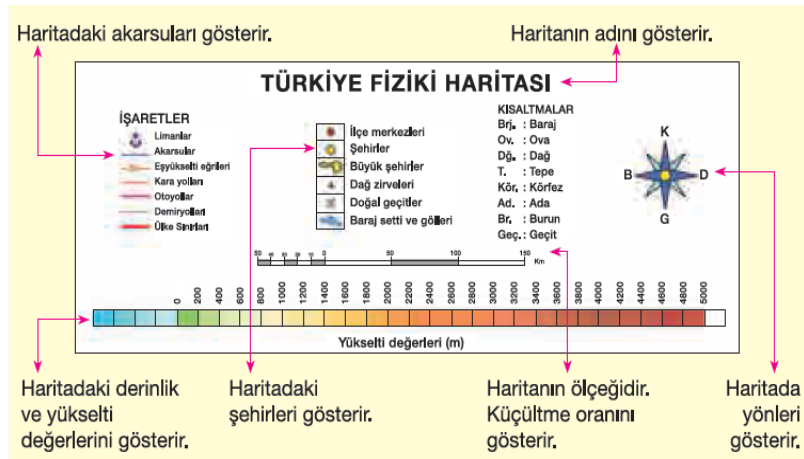
Bir çizimin harita olarak nitelendirilebilmesi için bazı özellikleri göstermesi gerekmektedir. Bu özelliklere “haritanın elemanları” denir (Durmuş, 2013: 89). Bu unsurların olmaması haritayı doğru bir şekilde yorumlamamızı zorlaştırmakta ve harita ile ilgili birtakım işlevlerin yapılmasını güçleştirmektedir. Bu da haritayı değersiz hale getirmektedir (Ünlü, Üçışık ve Özey, 2002: 19). Dolayısıyla haritada bulunması gereken birtakım unsurlar vardır. Bu unsurlar; haritanın başlığı (ismi), ölçek, lejant (işaretler), yön oku, tarih, koordinat sistemi ve veri kaynağıdır (Ünaldı, 2012: 36).

Haritanın Başlığı (İsmi): Harita başlığı, adından da anlaşılacağı gibi, bize haritanın içeriği hakkında bilgi verir (Şahin, 2001: 117). Birtakım istisnalar dışında neredeyse tüm haritalarda, harita çerçevesinin üst ve orta kısmında bulunmakla birlikte, bazı haritalarda, alt, sağ ve sol köşede de harita başlığı bulunur (Atasoy, 2010: 187). Duvar haritalarında, az kullanılan veya boş görülen yerlere, işaretler (lejant) kısmının üstüne de yazılabilmektedir

(Kolukısa, 2003: 76). Ünalı (2012)'nın da dediği gibi ‘‘Harita başlığı, haritanın nereyi resmettiğini, haritanın ne ile ilgili olduğunu ve hangi ilişkileri gsterediğini belirtmelidir’’.

Ölçek: Haritalar, yeryüzünün veya onun muayyen kısımlarının itibari işaretlerle tadil olunmuş fotoğrafları olarak düşünülürse bunların bir küçülme nisbeti olacaktır. İşte bu nisbet haritanın ölçeğidir. Diğer bir ifadeyle de ‘‘Harita üzerinde belli iki nokta arasındaki mesafenin, arazide aynı noktaları ayıran hakiki mesafeye oranıdır’’ (Bilgin, 2017: 5). Haritalarda genelde çizgi ve kesir ölçek kullanılmaktadır. Bu ölçekler arasından da çizgi ölçek kullanılması en sağlıklı olanıdır. Zira, kesir ölçeğin kullanıldığı haritalarda büyültme ve küçültme yapmak sıkıntılı olabilmektedir. Harita büyüyüp küçülse bile ölçek aynı kalmaktadır. Bu da yanlış sonuçlar doğurabilmektedir. Ancak çizgi ölçeğin kullanıldığı haritalarda, büyültme ve küçültme yapılabilenle bununla beraber ölçekte büyüyüp küçülmektedir.

Lejant (İşaretler): Özel işaretler olarak adlandırılır. Haritada kullanılan işaret ve renklerin anlamlarını gösteren tablodur. Lejanta ‘‘Haritanın anahtarı’’ veya ‘‘Haritanın dili’’ de denmektedir. Lejant olmadan haritayı yorumlamak mümkün değildir (Ünalı, 2012: 48). Özel işaretler veya harita anahtarı, harita üzerinde kullanılan sembollerin veya özel işaretlerin ne ifade ettiğini açıklar (Doğanay, 2001: 154). Haritalar köyleri, şehirleri, yolları, dağları, ovaları, ormanları, denizleri vs. gösterirler. Lejant ise haritanın konusuna göre değişmektedir (Sönmez, 2010: 36).

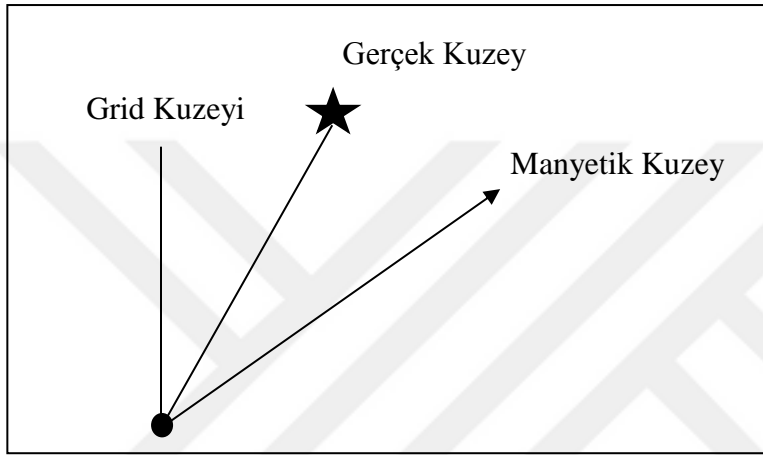
Haritadaki işaretler tablosu, Lejant

şekil 2.2. Beşinci sınıf S. B. ders kitabında yer alan görsel lejant örneği (MEB(K3): 65)

Yön Oku: Harita üzerinde yön tayin edilirken kullanılır. Yön okları daha çok büyük ölçekli haritalarda bulunur. Küçük ölçekli haritalarda yön oku olmayabilir. Bu durumda yön, harita üzerindeki coğrafi koordinat sistemi aracılığıyla belirtilir (Koç, 2008: 46). Yön, rüzgar gülü

veya kuzeyi gösteren yön göstergesiyle yapılmaktadır (Demiralp, 2009: 962). Yön gösterirken üç çeşit kuzey olduğundan, bunların harita üzerinde gösterilişi farklıdır. Bu kuzeyler arasında kitaplardaki haritalarda sürekli kullanılan kuzey Grid kuzeyi yani harita kuzeyidir. Grid kuzeyleri sabittir (Ünalı, 2012: 57). Haritalarda kullanılan bu kuzeylerin gösterilişi aşağıdaki gibidir:

- Gerçek kuzey (Coğrafi kuzey),
- Manyetik kuzey (Pusula kuzeyi),
- Harita kuzeyi (Grid kuzeyi)

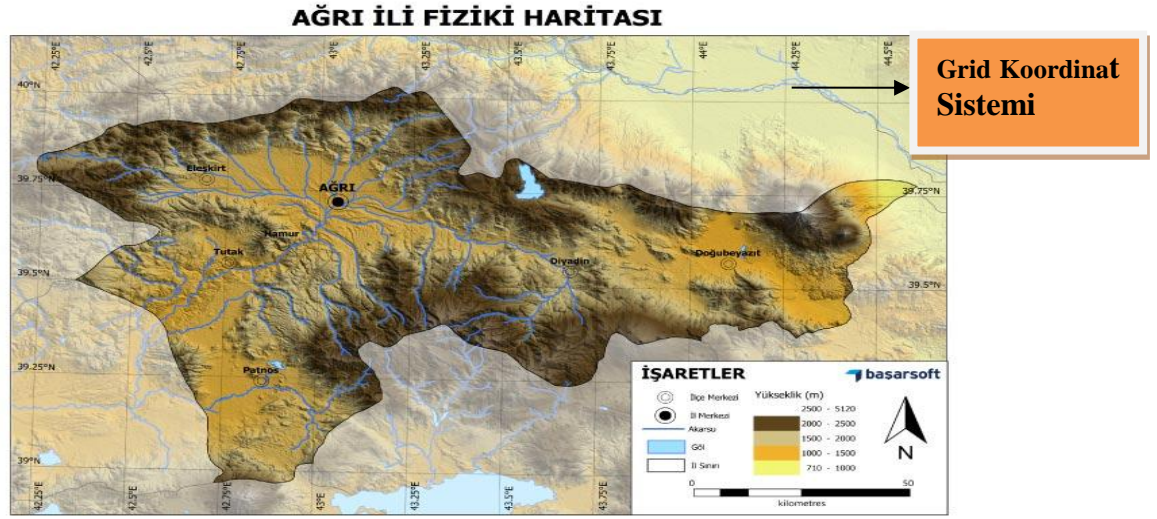

Şekil 2.3. Gerçek kuzey, manyetik kuzey ve harita kuzeyinin gösterilişi (Ünalı, 2012: 55).

Tarih: Haritalar olay, olgu ve özelliklerin dağılımını göstermektedir. Bu nedenle kavramların hangi tarihte gerçekleştiklerini bilmekte, yorum ve karşılaştırma yapma açısından fayda vardır. Haritanın basım tarihi veya verilen bilginin hangi tarihte gerçekleştiği belirtilmelidir (Ünay, 2011: 20). Örneğin; Türkiye’de fay hatlarının dağılımını ve riskli bölgeleri gösteren Türkiye deprem haritasına tarih konulmadığı takdirde bilginin güncel olup olmadığı konusunda ikilem yaşarız. Tarih konulmaması hem bilgi güncelliğini sorgulamakta hem de haritalarla ilgili araştırma yapan araştırmacılara tarihe ulaşma ve bilgiyi teyit etme konusunda bir zaman kaybı yaşatmaktadır. Bu nedenle tarih, her haritada olması gereken bir unsurdur.

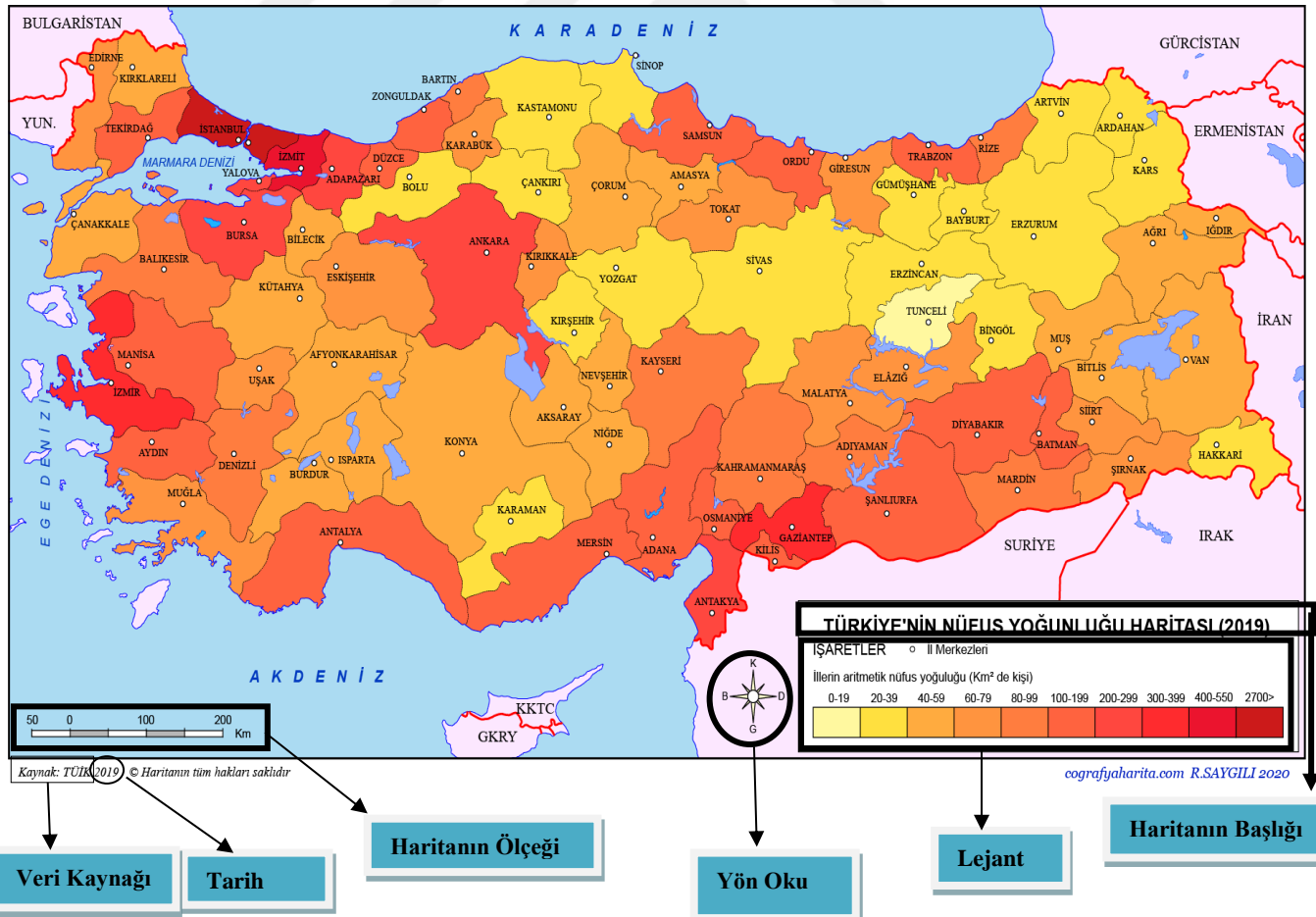
Koordinat Sistemi: Bir yerin konumunu bulabilmek için o yerin yönü ve uzaklıkları hakkında birtakım bilgiler bilmek gerekir. Bu bilgilere ulaşmak için de haritadaki koordinat sisteminden faydalanılır (Ünalı, 2012: 79). Koordinat sistemi, arazi veya harita üzerindeki bir noktanın, kabul edilen bir başlangıç (referans) sistemine göre yerini tayin etmek için

haritalara çizilen çizgi ve işaretlerden oluşan şebekedir. Bu sistemde bir noktanın yerini belirlemeye yarayan elemanlara ise koordinat denir (Sönmez, 2013: 143).

Harita 2.1. Ağrı İli Fiziki Haritası- Örnek Harita (URL-1)

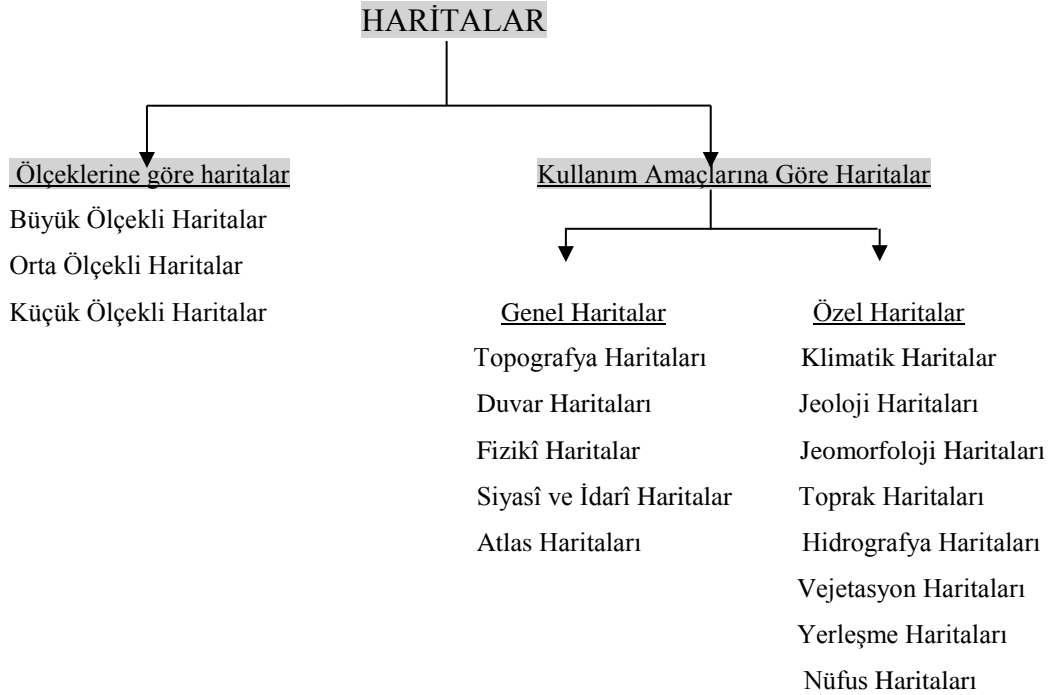
Veri Kaynağı: Kullandığımız haritanın kime ait olduğunu veya onu nereden aldığımızı belirtmemiz gerekmektedir. Bu durum haritanın güvenilirliğini ve kullanılabilirliğini artıracaktır.

Harita 2.2. Türkiye'nin Nüfus Yoğunluğu Haritası (URL-2)

2.3.3. Harita Türleri

Haritaları çeşitlerine göre sınıflandırmada ortak bir ölçüt bulunmamaktadır. Bu nedenle ortaya çeşitli sınıflandırmalar çıkmıştır. “Tarihî teamüle göre resmi haritalar ve hususî haritalar veya topografya haritaları ve coğrafi haritalar gibi bazı gruplar ayırt edilerek tasniflere teşebbüs edilmiştir. Diğer bazı tasniflerde ölçeklere göre planlar, büyük ölçekli haritalar, küçük ölçekli haritalar şeklinde yapılmıştır. Ancak hemen ilave etmek gerekir ki, büyük ölçekli topografya haritaları sadece resmî kurumlarca değil, özel şirketler ve özel enstitüler tarafından da yapılmaktadır. Ayrıca turist haritaları, yürüyüş haritaları gibi birçok haritalar büyük ölçeklerde hazırlanarak basılmaktadır. Diğer taraftan coğrafi mahiyette olarak ayrılanlar ile topografya haritaları arasında ölçek bakımından katî sınırlar çizmeye imkân yoktur. Bütün bu hususlar göz önünde tutularak katî bir tasnif olmamakla beraber, bazı müelliflerin de belirttiği gibi, çeşitli haritaların en uygun şekilde bir liste halinde sıralanması bunların kullanılmasına ve bunlardan faydalanma esasına dayanmaktadır” (Bilgin, 2017: 118). Görüldüğü gibi haritaları çeşitlerine ayırmak çok zor bir konudur. Bilim insanları, bu sınıflandırmayı genellikle kendi görüşleri doğrultusunda yapmışlardır. Ancak bunlar arasından en çok tercih edilenler ölçeklerine ve kullanım amaçlarına göre yapılan haritalardır (Durmuş, 2013: 94).

Şekil 2.4. Haritaların sınıflandırılması (Ünalı, 2012: 89).

A. Ölçeklerine Göre Haritalar

Ölçeklerine göre haritalar 3'e ayrılmaktadır. Bunlar:

1. Büyük Ölçekli Haritalar: Ölçekleri 1/1000 ila 1/200.000 arasında değişmektedir. Bunlardan 1/1000 ila 1/10.000 ölçekli haritalar plan boyutundadır ve yol inşaatları, dolgular, köy tanzim ve şehir imar planları, yarmalar, sanayi tesislerine ait saha planları ve kadaströ haritalarında kullanılır. Ölçekleri 1/20.000 ila 1/200.000'e kadar olan haritalar ise topografya, turist ve motorist haritalar ile büyük ölçekli jeolojik haritaların yapımında kullanılır (cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr).

Harita 2.3. Büyük Ölçekli Harita Örneği- Türkiye İdarî Haritası 0-200 km (URL-3)

2. Orta Ölçekli Haritalar: Ölçekleri 1/ 250.000'den 1/800.000' e kadar olan haritalardır. Büyük ölçekli haritalara göre daha geniş alanları gösterirler. İkinci sınıf topografya haritaları, jeolojik ve tektonik haritalar, hava uçuş haritaları ve bazı coğrafi haritalar bu sınıflandırmaya girmektedir (cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr).

Harita 2.4. Orta Ölçekli Harita Örneği- Avrupa Siyasî Haritası 0-1000km (URL-4)

3. Küçük Ölçekli Haritalar: 1/1.000.000 ile 1/100.000.000 arasındaki haritalardır. Büyük arazi parçalarını ve dünyanın bütünü göstermeyi amaçlar. Bunlar genellikle genel jeolojik haritalar, küçük ölçekli tematik haritalar ile coğrafya ve atlas haritalarıdır (cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr).

Harita 2.5. Küçük Ölçekli Harita Örneği- Dünya Siyasi Haritası 0-4000 km (URL-5)

B. Kullanım Amaçlarına Göre Haritalar

Kullanım amaçlarına göre haritaları, genel ve özel haritalar olarak iki grupta toplamak mümkündür.

1. Genel Haritalar

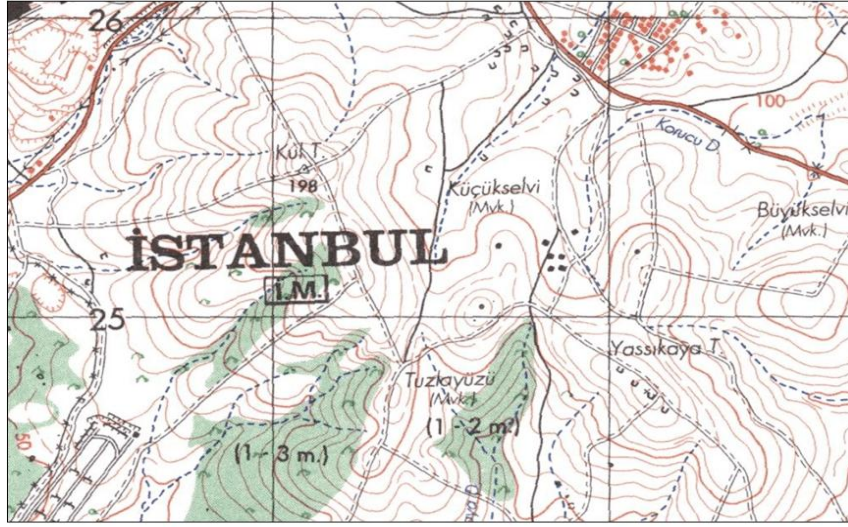
Herkesin kolayca anlayabileceği haritalardır. Geniş kitlelere hitap eder (Ünaldı, 2012: 99). Üzerlerindeki bilgiler o alanın genel özelliklerini yansıtır. Özel amaçlar için kullanılmadıkları için, bunlardan yararlanırken de özel bilgilere ihtiyaç yoktur (Şahin, 2001: 131). Çeşitli araştırmalarda genel haritalar içine farklı haritalar dâhil ediliyorsa da, bu gruba giren en önemli haritalar ‘topografya’ haritalarıdır. Genel haritalar sınıfında yer alan haritaların çoğu, temelde topografya haritalarına dayanmaktadır (Tanrıku, 2013: 374).

Genel harita çeşitleri şunlardır:

1a. Topografya Haritaları

Yer yüzeyi ve bunların özelliklerini bir düzlem üzerinde gösteren haritalara topografya haritaları denir. Topografya haritalarını diğer haritalardan ayıran en önemli özellik eş yükselti eğrileri yardımıyla arazi üzerindeki yer şekillerini göstermesidir (Koç, 2008: 27). Bu haritalar, çeşitli fiziki ve beşerî unsurları, yani en küçük tepelere, hatta sel yarıntılarına varıncaya kadar reliefi, akarsuları, göl ve bataklıkları, ormanları, çalılıkları, tek ağaçları,

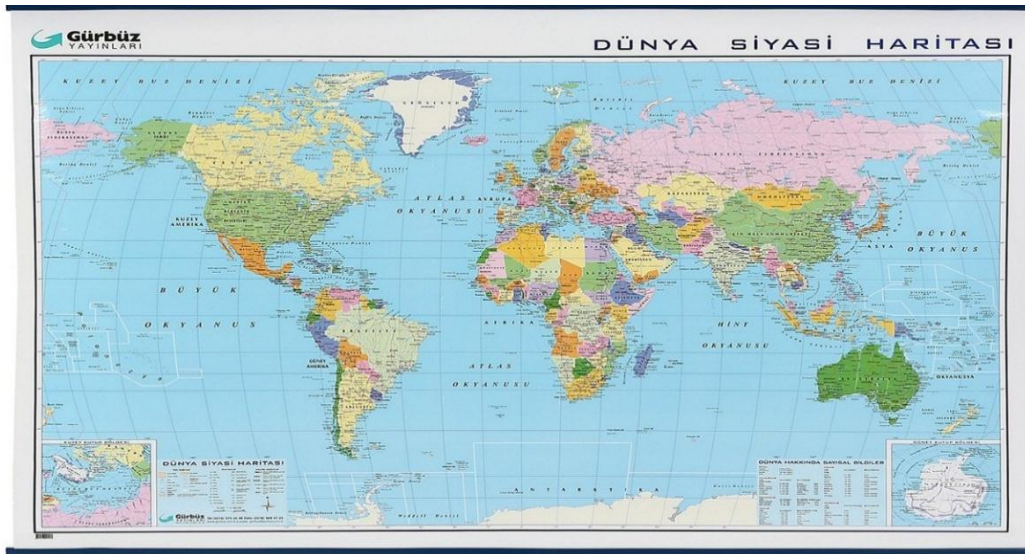
patikalar da dâhil çeşitli yolları, köprüleri, kanalları, bazen tek eve kadar yerleşmeleri vb. içine alan bir detaya sahiptir (Bilgin, 2017: 119).

Harita 2.6. Topografya Haritası Örneği-1/25.000 ölçekli bir topografya paftasından (URL-6)

1b. Duvar Haritaları

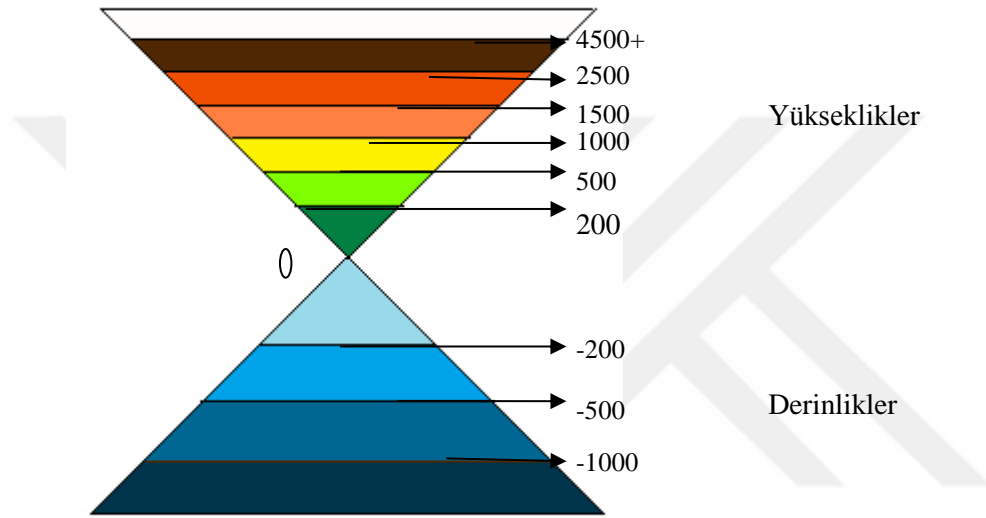
Duvar haritaları tarih, arkeoloji gibi branşlarda önemli olduğu kadar coğrafya öğretiminde de bir o kadar önemlidir. Duvar haritaları, ilgili konu alanının geniş bir alanı kapsayacak şekilde çizildiği ve bakıldığında verilen sahanın kolaylıkla görülebildiği haritalardır. Bu haritalar sayesinde öğrenciler derste bahsedilen sahayı karşısında görecek ve ilgili konuyu daha rahat takip edip kavrayabilecektir. Ancak bu haritalar normal bir şekilde aydınlatılmış bir sınıf veya salonda bütün hatlarıyla görülebilmelidir. Bu sebeple harita üzerindeki her bir unsur 3 ila 6 metre uzaktan iyi seçilebilecek şekilde hazırlanmalıdır. Ayrıyeten bu haritaların muhtelif çeşitleri vardır. Bunlar: fizikî, siyasî, ticarî, endüstriyel, jeolojik, nüfus dağılışı veya madenlerin dağılışı gösteren okul duvar haritaları gibi haritalardır (Bilgin, 2017: 123-124).

Harita 2.7. Duvar Haritası Örneği (URL-7)

1c. Fizikî Haritalar

Yeryüzü şekillerini, dağları, ovaları, platoları ve renkler aracılığıyla yükselteleri ve derinlikleri gösteren haritalardır. Fiziki haritalardaki renk basamaklarının koyuluğu arttıkça yükselti de artmaktadır. Tam tersi bir durumda ise yükselti azalmaktadır. Bu haritalar kullanılarak nerelerin deniz seviyesine yakın, nerelerin deniz seviyesinden yüksek olduğu tespit edilir. Denizlerde ise nereler derin, nereler daha az derin bunların tespiti sağlanmaktadır (Ünaldı, 2012: 99). Fiziki haritalarda bu yükseklik ve derinlikler renklerle gösterilmektedir. Bu renk basamakları şunlardır:

Şekil 2.5. Fiziki haritalardaki yükselti basamakları ve kullanılan renkler

Harita. 2.8. Beşinci sınıf Sosyal Bilgiler MEB(K3) ders kitabında yer alan Türkiye Fiziki Haritası

1d. Siyasî ve İdarî Haritalar

Dünyadaki ülkelerin sınırlarını, başkentlerini gösteren haritalara siyasî haritalar denir. Ülkelerin kendi sınırları içindeki illeri ve eyaletleri gösteren haritalara da idarî haritalar denir. Bu tür haritalarda çizgisel işaretler sınırları, noktasal işaretler konumu ya da şehirlerin büyüklüğünü gösterir (Ünalı, 2012: 105).

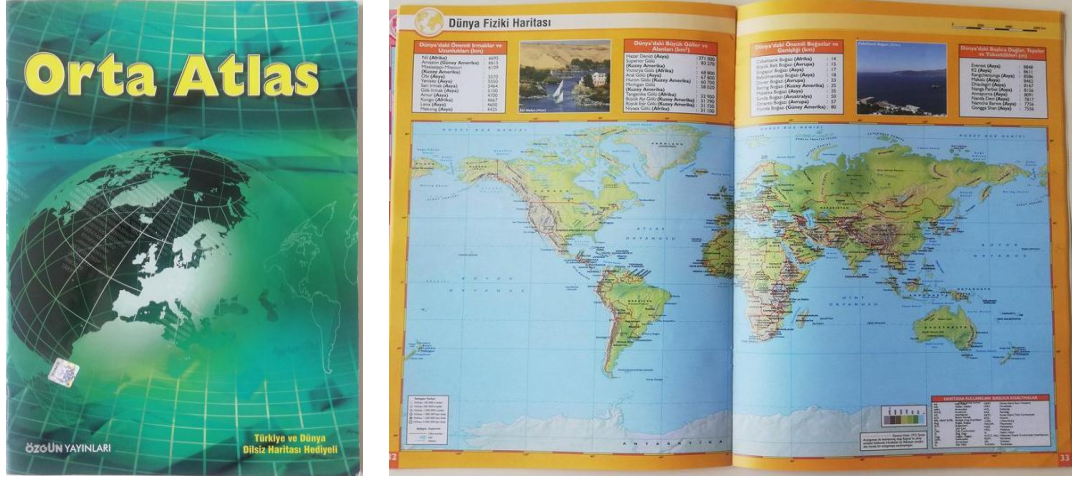

Harita 2.9. İdarî Harita Örneği (URL-8)

1e. Atlas Haritaları

“Oldukça fazla sayıda bir seri haritanın özel bir kutu veya bir kapak içinde yahut bir kitap halinde ciltlenmiş olarak hazırlanmış şekline Atlas denir” (Bilgin, 2017: 121). Atlaslar dünyanın farklı yerleri ve bu yerlerin iklimini, nüfusunu vb. özelliklerini gösteren haritalardan oluşur. Günümüzde gerek günlük yaşamda gerek ise sosyo-ekonomik yaşantıda öğrencilerin ve yetişkinlerin sıkça kullandıkları bir araçtır (Koç, 2008: 30).

Atlas haritaları konuları itibarıyla duvar haritalarına benzeseler de daha küçük ölçeklerde hazırlanmaları ve bir kitapta toplanmaları onları duvar haritalarından ayırır (Doğanay, 2003: 480).

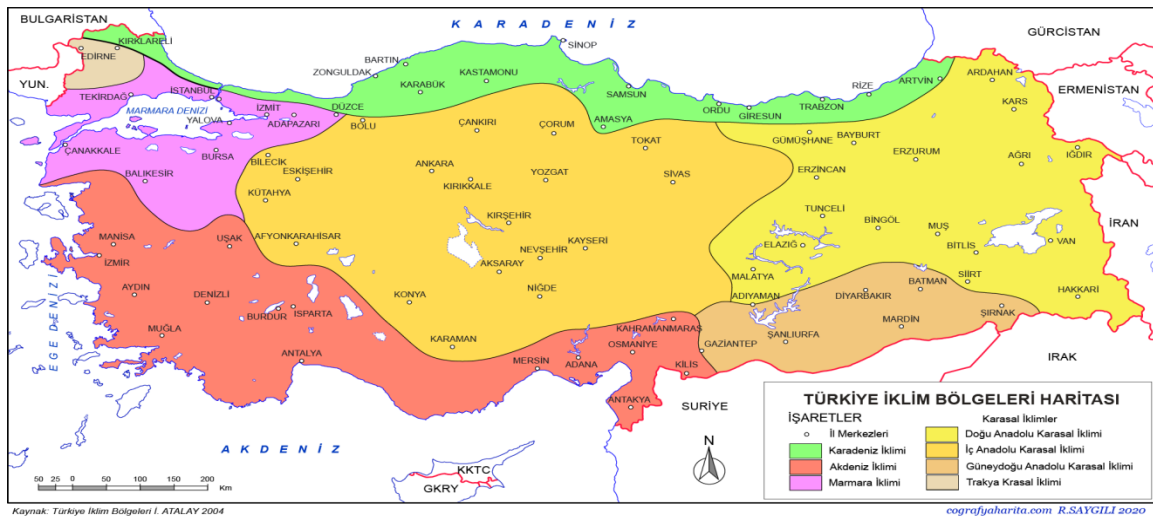
Şekil 2.6. Atlas Kitabı ve Atlas Haritası Örneği

2. Özel Haritalar

Belirli bir konu için hazırlanırlar. Standart haritalarda bulunmayan bilgileri, özel işaretlerine göre standart haritalara aktarmak için oluşturulan haritalardır (Kuzey, 2016: 9). Çeşitli coğrafi olayların gösterilmesi ve takdim edilmesi bu haritalar ile yapılmaktadır (Atalay, 2005: 53). Bu haritaların içerisinde iklimik, jeolojik, toprak haritaları, hidrografya, bitki örtüsü, nüfus, yerleşme vb. haritalar yer alır (Aküzüm, 2015: 286).

2a. İklimatik Haritalar

Yeryüzündeki iklimleri ve bunların dağılışını gösteren haritalardır. Bu haritalar sayesinde nerede hangi iklimin görüldüğü, hangi iklimde ne tür ürünlerin yetiştirilebileceği ve iklime bağlı olarak nerelerde nüfusun az, nerelerde fazla olduğu anlaşılabilir (Cendek, 2005: 15).

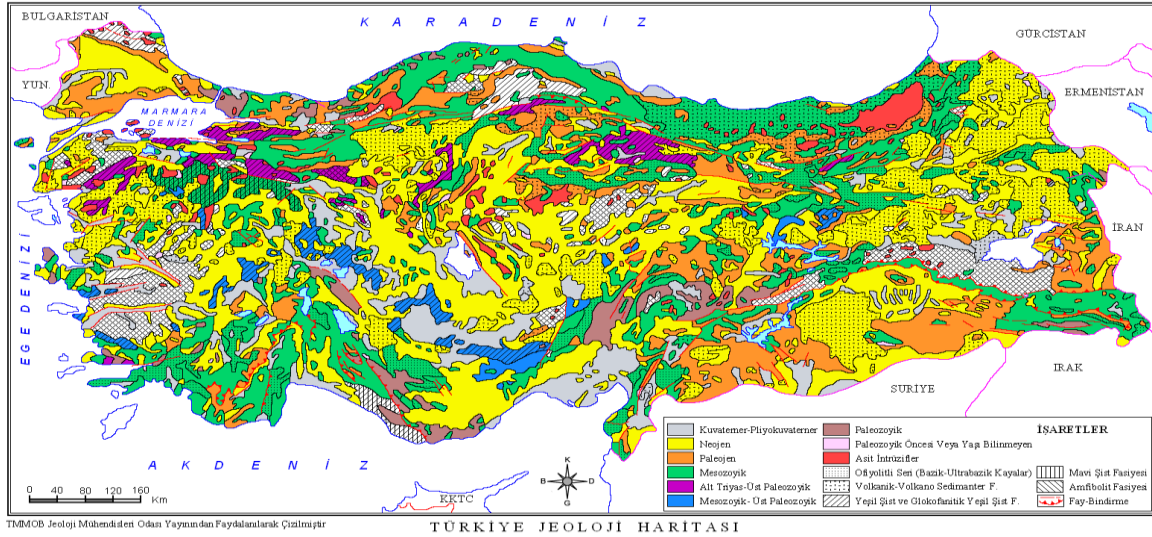

Harita 2.10. İklimatik Harita Örneği (URL-9)

2b. Jeoloji Haritaları

Yeryüzünün tamamı veya belli bir kesimindeki kayaçların yaşları, türleri ve yapısal özellikleri gibi çeşitli jeolojik verileri çizgi, işaret, renk ve simgelerle gösteren haritalardır. Bunlar MTA Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanır. Detay jeolojik haritaların yapımında ise Harita Genel Komutanlığı tarafından basılan 1/25.000 ölçekli topografik haritalar kullanılır (Ünalı, 2012: 110).

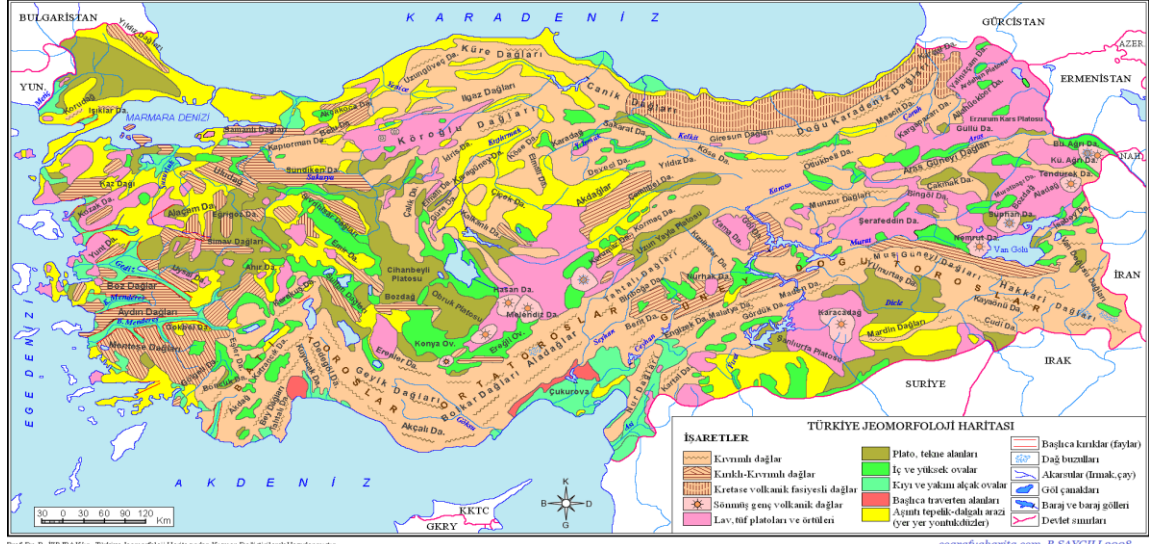
Genel haritalar grubunda yer alan bu haritaların büyük ölçekli olanları hazırlanış tekniği bakımından özel haritalar grubunda yer alır (Ertuğrul, 2008: 17). Jeoloji haritaları, jeolojik formasyonlar (jeolojik zaman ve ilgili kayaçlar) ile tektonik yapıyı gösteren haritalardır (Kolukısa, 2003: 96).

Harita 2.11. Jeoloji Haritası Örneği (URL-10)

2c. Jeomorfoloji Haritaları

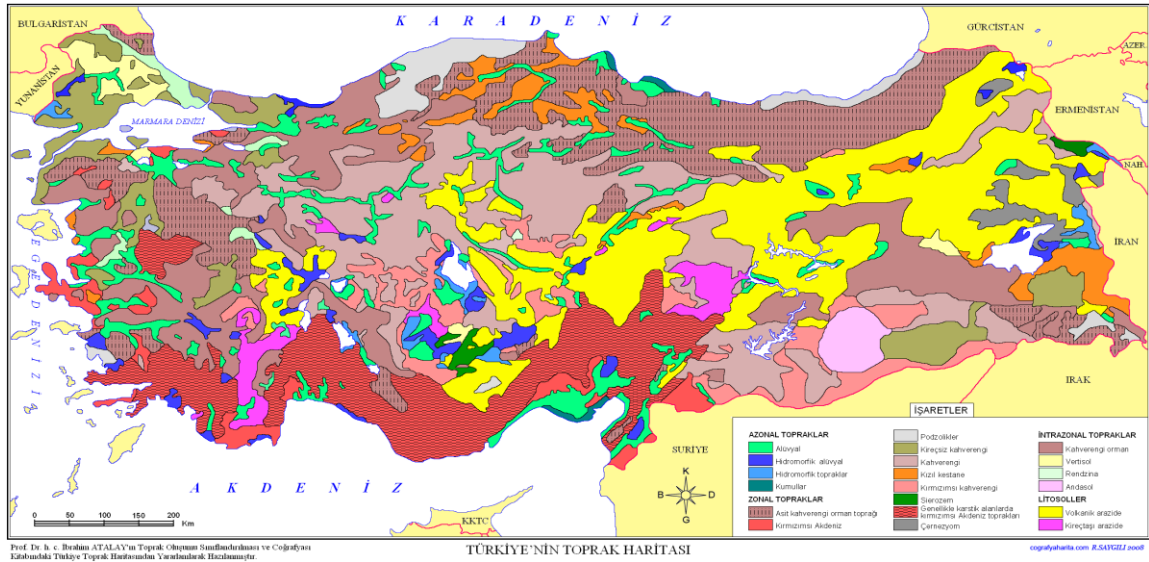
Dağ, ova ve platolar ile bunların üzerinde gelişen yeryüzü şekillerinin gösterildiği haritalardır (cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr). Bunların meydana getirilişinde, jeoloji haritalarında olduğu gibi o sahanın büyük ölçekli topografya haritalarına ihtiyaç vardır. Jeomorfoloji haritaları, basit ve özel jeomorfoloji haritaları ile büyük morfolojik üniteler haritası diye 3'e ayrılmaktadır. Basit jeomorfoloji haritaları, dar bir alandaki herhangi bir morfolojik olayı gösterirken özel jeomorfoloji haritaları, araştırma yapılan arazideki bütün detayları gösteren haritalardır. Büyük morfolojik üniteler haritalar ise geniş bir arazinin morfolojik incelemesinde detay şekillere geçmeden önce büyük morfolojik ünitelerin gösterilmesi gayesiyle çizilir (Ünalı, 2012: 112).

Harita 2.12. Jeomorfoloji Haritası Örneği (URL-11)

2d. Toprak Haritaları

Yeryüzündeki toprak özelliklerini, toprakların dağılışını ve arazi kullanımını gösteren haritalardır. Bu haritalar sayesinde bir bölgede hangi ürünlerin yetiştirileceği belirlenir. Aynı zamanda buna bağlı olarak topraklardan daha da iyi verim alınabilmesi gibi daha birçok konuda yararlanılabilir (Güngördü, 2008: 44). Morfolojide muayyen yaş münasebetleri ve paleocoğrafya şartlarının tespiti hususunda da toprak haritalarından yararlanır. Toprakların mekanik özellikleri, toprak erozyon haritaları, organik madde dağılışı, toprak kalınlığı ve toprak pH değerlerinin dağılışını gösteren haritalar bu sınıfa girmektedir (Bilgin, 2017: 134).

Harita 2.13. Toprak Haritası Örneği (URL-12)

2e. Hidrografya Haritaları

Yeryüzündeki su dağılışını, akarsuları, gölleri ve su kaynaklarını gösteren haritalardır. Yeryüzünde su ile ilgili bütün unsurlar hidrografyanın konusu içine girmektedir (Tanrıku, 2013: 388). Ülkemizde liman ve barajlarda biriken sediment miktarını ve bunların dağılımını belirlemek ve yer altı ile yer üstü su kaynaklarından daha fazla yararlanabilmek için yapılan hidrografik haritalar Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü tarafından üretilmektedir (Koç, 2008: 38). Akarsu yoğunluğu haritası, drenaj şebekesi, derinlik, denizaltı rölyefi ile ilgili batimetrik haritalar, deniz sularının fiziksel ve kimyasal özelliklerini gösteren haritalar (sıcaklık, yoğunluk, tuzluluk gibi), akıntı haritaları bu grup haritalara örnek olarak verilebilir (Ünal, 2012: 114).

Harita 2.14. Hidrografya Haritası Örneği (URL-13)

2f. Vejetasyon Haritaları (Bitki Örtüsü Haritaları)

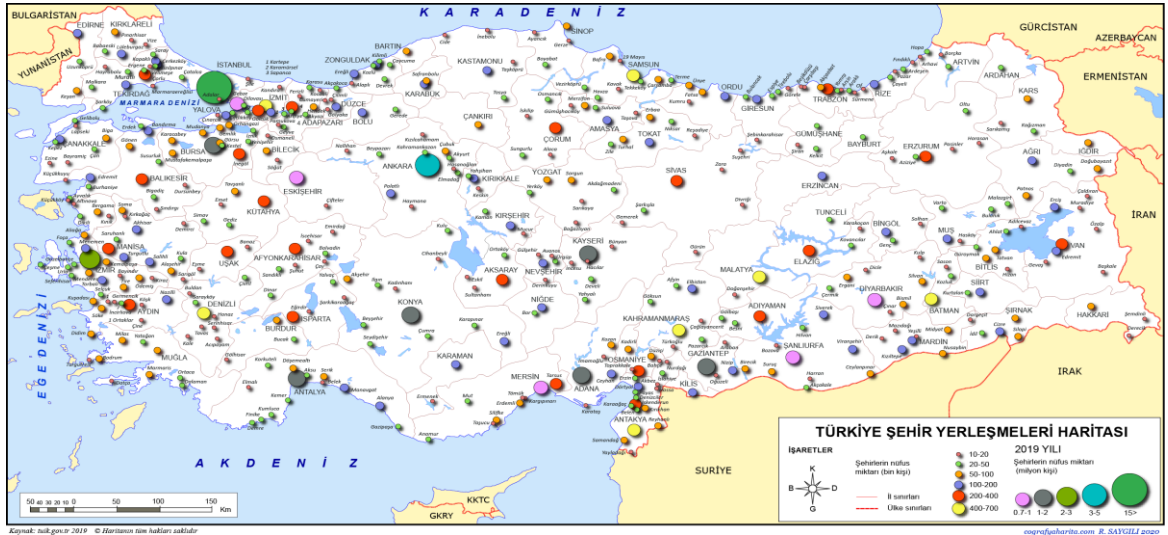
Doğal bitki örtüsü ile ilgili özelliklerin gösterildiği haritalardır. Büyük flora bölgeleri, doğal bitki örtüsünün yayıldığı alanlar, bu alanlardaki bitki formasyonları ve bu formasyonları oluşturan bitki tür ve cinsleri, bitki örtüsü haritalarının esas konusunu oluşturmaktadır (Ünal, 2012: 116).

Harita 2.15. Türkiye Bozkır Çayır Bitki Örtüsü Haritası (URL-14)

2g. Yerleşme Haritaları

Yerleşme yerlerinin dağılışı, yerleşme tipleri ve yerleşmeyi meydana getiren unsurların çeşitli özelliklerini ortaya koymayı amaçlayan haritalardır (Ünalı, 2012: 118). Etüdlerde ve beşerî iktisadî coğrafya tetkiklerinde bu konuda haritalar yapılması önemlidir. Yerleşme haritaları, saha müşahadelerine, anketlere, mevcut malûmat ve harita kaynaklarına, hava fotolarına dayanılarak oluşturulmaktadır (Bilgin, 2017: 135).

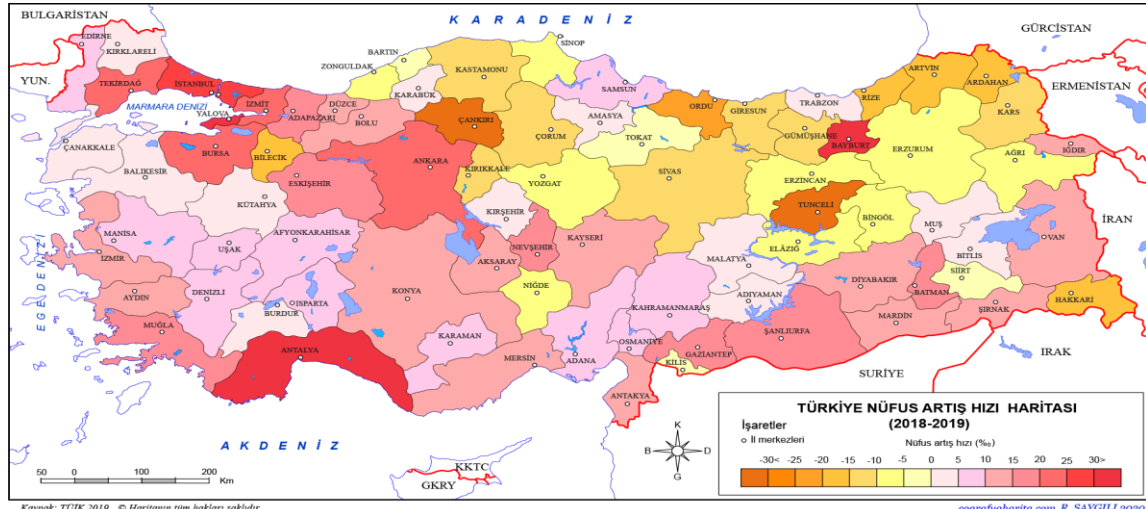
Harita 2.16. Türkiye Şehir Yerleşmeleri Haritası Örneği (URL-15)

2h. Nüfus Haritaları

Yeryüzünün iskân edilmiş alanlarında, kıtalarda, ülke ve bölgelerde nüfusun dağılışını çeşitli metotlarla gösteren haritalardır (Ertuğrul, 2008: 18). Nüfusun nerede seyrek, nerede yoğun

olduğunu, kır ve kent nüfusunu, tarımsal, fizyolojik ve aritmetik nüfus yoğunluklarını, bu nüfusun cinsiyet ve yaş yapısını, kadın ve erkek oranlarını, etnik yapı, din ve dillere göre nüfusu, göç, doğum ve oturma yerlerine göre olan nüfusu gösteren haritalardır.

Dünyanın geneli veya bir kısmındaki nüfusun dağılışı ve özellikleri hakkında da bilgi verirler. Bu haritalarda nüfus dağılışı noktalama ile gösterilir. Nüfus yoğunluğu haritaları ise renklendirilir (Bilgin, 2017: 135).

Harita 2.17. Türkiye Nüfus Artış Hızı Haritası (URL-16)

2.3.4. Haritaların Faydaları

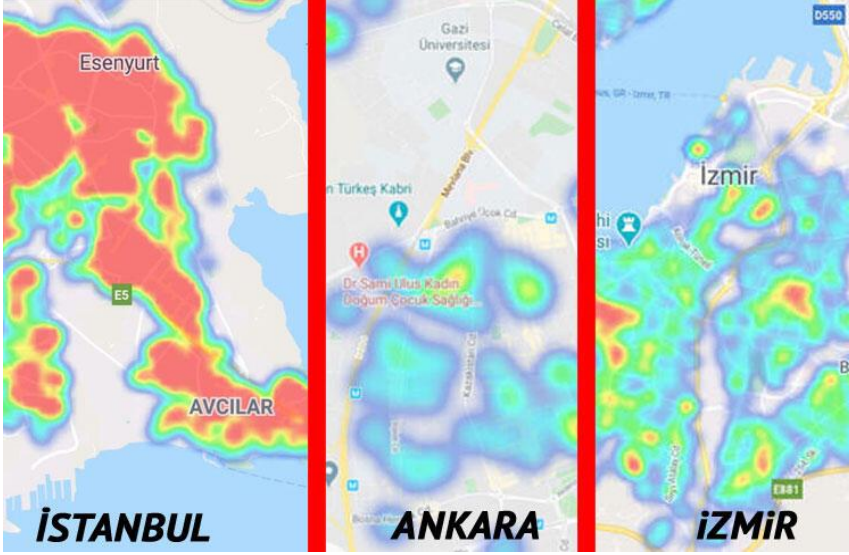
Coğrafya denilince aklımıza gelen ilk materyallerden birisi şüphesiz haritalardır. Haritalar sadece coğrafya ile kalmayıp gerek askeri, sosyal, siyasal gerek ise ekonomi, ulaşım, iklim ve daha birçok alanda kendisine yer bulan yaygın materyallerdendir. Haritalar hem bireylerin hem kurum ve kuruluşların başvurduğu araçlar arasındadır. Dolayısıyla haritanın birçok alanda faydası olduğu görülmektedir.

Haritalar görsel kılavuzlardır. Günlük yaşantımızda sık sık karşılaştığımız haritalar, doğru yorumladığımız takdirde yaşantımızı kolaylaştıracak en önemli materyallerdendir. Geçmişte dahi haritaların önemi sık sık dile getirilmiştir. Örneğin Pîrî Reis bu konuda “Pusuladan haritadan anlamayan zira bilmez hangi yöne gider yol” sözünü söylemiştir. Bu, son derece yerinde ve isabetli bir tespittir. Yine bu konuda Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk “Ben askerî meseleleri olduğu gibi, siyasî meseleleri de haritadan mütalaa ederim” diyerek haritanın her alanda önemli olduğunu ifade etmiştir. Geçmişte yapılan her muharebe ve mücadeleler mutlaka haritalar yardımıyla yürütülmüştür. Günümüzde geçmişin aksine teknolojik gelişmelerle birlikte savaş stratejileri ve taktikleri değişmekle birlikte, bir unsur

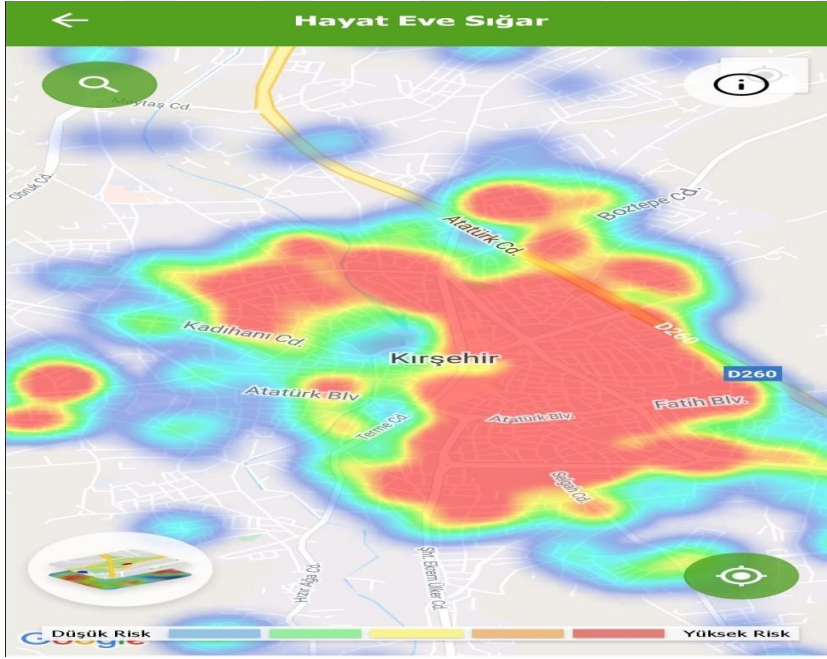
aynı önemde kalmıştır. Bu da haritalara başvurma yoludur. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de teknoloji ne kadar gelişirse gelişsin askerî ve siyasî meseleler harita üzerinden yürütülmektedir. Bu konuda belki de tek fark, haritaların sadece kağıt üzerinde kalmayıp dijital ortama da aktarılmış olmasıdır.

Haritalar bir yerin kartvizitidirler. Bu araçlar sayesinde bir araziye en doğru şekilde gösterebiliriz. Görselliği ve estetik özelliklerinin de olması onları daha cazip bir araç-gereç statüsüne sokmaktadır (Şerbetçi, 1999: 127). Haritalar, sadece coğrafya uzmanları için değil, hayatın her alanındaki insanlar için de gerekli ve faydalıdır. Turistler, siyaset bilimciler, tarihçiler, jeologlar, pilotlar, askerler, denizciler, yürüyüş yapanlar, Hastalık Kontrol Merkezleri (Hastalıkların dünya çapındaki coğrafi dağılımlarını izlemek için) ve hatta polisler (suç dağılımlarını göstermek vb.) için bile haritalar gereklidir (Ünalı, 2012: 83).

Son dönemlerde Dünya, bir salgın hastalıkla mücadele etmektedir. “Koronavirüs” adı verilen bir virüsün yol açtığı bu hastalık, dünya genelinde birçok insanın hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Bu sebeplerle ülkeler karantina uygulamaları başlatmış, virüsün seyrine göre bu uygulamayı dönem dönem hayata geçirmişlerdir. Ayrıca ülkeler, hastalığın seyrine dair gününbirlik raporlar paylaşmıştır. Bu raporlarda günlük toplam test sayılarına, koronavirüse yakalanan hasta sayısına, hastanelerde yatmakta olan ağır durumdaki hasta sayılarına ve bu hastalık sebebiyle vefat eden insan sayılarına yer verilmiştir. Bu verilerin kapsamı zamanla genişletilmiş, ülke çapında virüs nerelerde yoğun, nerelerde seyrek gibi bilgilerin olduğu veriler, dijital ortamda haritalar üzerinden verilmeye başlanmıştır. Bu haritalarda, virüsün yoğun olduğu yerler kırmızı renkle gösterilmiştir. Hemen hemen herkesin telefonunda yüklü olan bu uygulama ve bu dijital haritalar sayesinde, insanlar virüsün haritada yoğun olarak gösterildiği yerlerde aldıkları önlemleri iki katına çıkarmışlardır. Bu durum haritaların günlük yaşamı kolaylaştırıcı etkilerinden bir tanesidir. Bu dijital haritalara dair örnekler aşağıda verilmiştir.

Harita 2.18. Koronavirüsün yoğun ve seyrek olduğu illeri gösteren dijital haritalar (Hayat Eve Sığar Uygulaması)

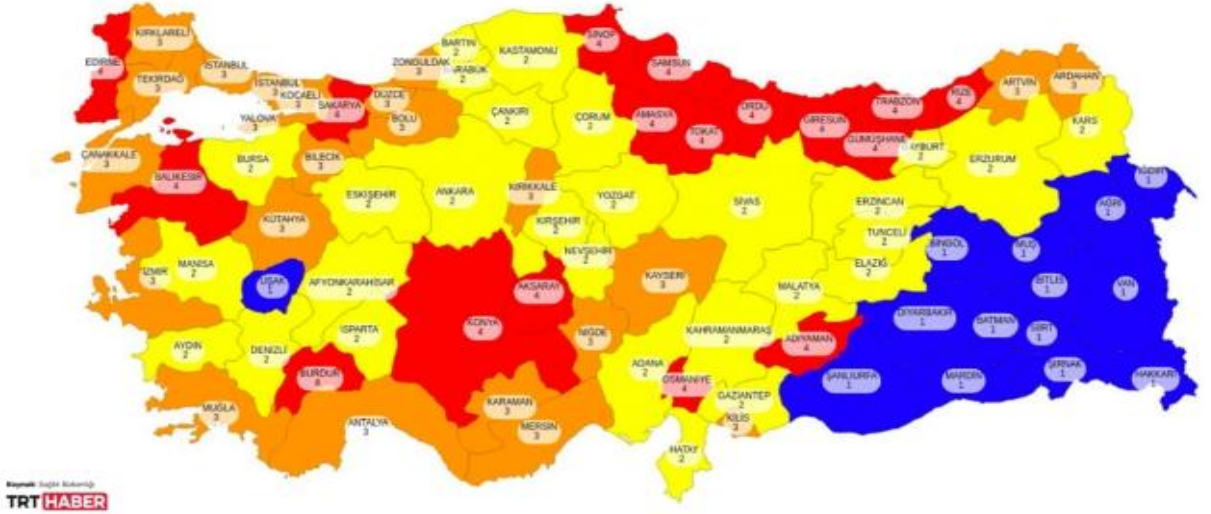

Harita 2.19. Kırşehir il merkezi koronavirüs yoğunluğunu gösteren dijital harita (23.11.2020, Pazartesi gününe ait harita)

Koronavirüsün hayatımıza yaptığı bu büyük etki Sağlık bakanlığını da gün geçtikçe yeni önlemler almaya sevketmiş, bu doğrultuda iller düşük, orta, yüksek ve çok yüksek riskli diye gruplara ayrılmışlardır. Bu gruplama sayesinde ülkemizde normalleşme adımları atılmaya başlanmıştır.

Sağlık Bakanı Fahrettin Koca, Türkiye'nin illere göre risk haritasını paylaştı.

Düşük riskli (mavi), orta riskli (sarı), yüksek riskli (turuncu) ve çok yüksek riskli (kırmızı) olarak kategoriler belirlendi.

Harita 2.20. Korona Risk Haritası (01.03.2021 Pazartesi)

Harita 2.20'de düşük riskli iller mavi, orta riskli iller sarı, yüksek riskli iller turuncu ve çok yüksek riskli iller ise kırmızı renk ile gösterilmiştir. Sağlık Bakanlığının açıklamasına göre bu harita, iki haftada bir güncellenecek olup, il bazında alınacak önlemler de bu doğrultu da güncellenecektir denilmiştir. Görüldüğü üzere Dünya'da gerek kültürel, sosyal, ekonomik, siyasi gerek ise sağlık alanında olsun sürekli yeni gelişmeler meydana gelmekte, ülkeler bu gidişata göre önlemler almaktadır. Son dönemlerde Dünya ile ortak mücadele ettiğimiz bir sağlık problemi yaşanmakta bu da ülkemizi yeni önlemler almaya itmektedir. Verilen harita sayesinde illerin risk durumuna göre alınacak önlemler belirlenmektedir. Özellikle böyle ciddi ve sağlıkla ilgili konularda bu materyalin tercih edilmesi, onun gerektiği yerde ve durumlarda kullanıldığında ne kadar etkili ve anlaşılması kolay bir materyal olduğunu da göstermektedir.

Bir materyalin kullanım alanının tek bir alanla kısıtlı olmaması, onun birçok alanda tercih edilen bir araç olmasını sağlamaktadır. Haritanın da tek bir alanda kullanılma zorunluluğunun olmaması onu daha cazip hale getirmiştir. Özellikle eğitim-öğretim alanında harita kullanımına baktığımızda haritaların ilk olarak ilk ve ortaokul dönemlerinde karşımıza çıktığını görmekteyiz.

Haritalar ilköğretimde Hayat bilgisi, ortaokulda Sosyal Bilgiler, lisede ise Coğrafya dersleri aracılığıyla bizzat hayatımıza girmektedir. Özellikle ilk ve ortaokul dönemlerinde öğrenciler, harita kullanmayı yeni öğrendikleri için bu dönemler oldukça önem taşımaktadır. Eğer harita kullanımı olması gerektiği gibi çocuklara öğretilirse, haritalar tercih edilebilecek araç-gereçler arasında ilk sıralarda yer alacaktır. Haritaların tercih edilmelerinde elbette sayısız faydası olması, onları ilk sıralara taşımaktadır. Bu faydalar şunlardır:

- Haritalar soyut coğrafi olayları somutlaştırır,
- Belli bir fikrin gözümüzde canlanmasını sağlar.
- Karmaşık fikirleri basite indirger,
- Zamandan ve sözden tasarruf sağlar,
- Öğrencilerin ilgi ve dikkatini çeker,
- Güvenli gözlem yapma olanağı sağlar,
- Farklı zamanlarda anlatılanlarla tutarlı bilgi aktarımını sağlar,
- Öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olur,
- Slayt, tepegöz ve epidiyoskop gibi araçlara nazaran taşınması kolaydır,
- Tekrar tekrar kullanılabilirler,
- Öğretimi canlı ve açık hâle getirir,
- İçeriğin daha kolay anlaşılmasını sağlar,
- Öğretim içeriğinin zenginleşmesini sağlar,
- Öğrencilere konu üzerinde pratik yapma imkânı verir,
- Motivasyonu artırır,
- Öğretimin aktifleşmesini sağlayarak dersi monotonluktan kurtarır,
- Fikir, işlem ve süreçleri basamaklarıyla göstermede yardımcı olur,
- Haritalar diğer görsel araçlara göre son derece ekonomiktir (Ünlü vd., 2002: 22-23).

İşte bütün bu özellikleri sayesinde öğretim materyali olarak haritalar en fazla tercih edilen materyallerden biri olmuştur ve olmaya da devam edecektir.

2.4. SOSYAL BİLGİLERDE HARİTA KULLANIMI

Değişen dünyamızda her geçen gün yeni gelişmeler olmakta neticede bu değişimler birçok alanı da etkilemektedir. Bu alanlardan biri de eğitimidir. Teknolojik gelişmelerle birlikte eğitim-öğretimde de farklı akımlar ortaya çıkmıştır. Bu akımlardan biri de yapılandırmacılık akımıdır. Yapılandırmacı eğitim anlayışına göre, bir birey öğrenmede ne

kadar aktif olursa ve eğitim-öğretim sürecine ne kadar farklı materyal girerse, eğitim ve öğretimin kalitesi de o denli artmaktadır. Bu nedenle eğitim sürecinde mümkün olduğunca farklı araç-gereç kullanımına özen gösterilmeli ve birey bu sürece bizzat dâhil edilmelidir. Materyal kullanımı düz anlatımla yürütülen derslerde, kalıcılığı artırabilmek için daha fazla tercih edilmelidir. Bu derslerden biri de Sosyal Bilgilerdir.

Sosyal Bilgiler, başta tarih, coğrafya ve vatandaşlık ağırlıklı olmak üzere birden fazla konu alanını içinde barındıran bir derstir. Ders içeriği incelendiğinde bu dersi oluşturan konuların soyut ve düz anlatımla anlaşılmasının zor olduğu görülmektedir. Örneğin; bir tarih konusu anlatılırken yapılan savaşlar ve bu savaşların nerede yapıldıkları gibi unsurlar öğrencinin aklında soru işaretleri oluşturmakta ve konu tam olarak anlaşılmamaktadır. Yine coğrafi bir konu anlatılırken dünya üzerindeki bir yerin nerede, hangi ülkelerin yanında yer aldığı veya onun ülkemize göre ne konumda bulunduğu bilgisi materyal olmadan anlatıldığında öğrencinin belleğinde fazla kalmamaktadır. Dolayısıyla Sosyal Bilgiler dersinin materyalsiz anlaşılması zordur. Materyallere genel olarak baktığımızda ise bu derse en uygun materyalin haritalar olduğu görülmektedir.

Haritalar, pek çok alanda bizlere kolaylık sağlamaktadır. Özellikle Sosyal Bilgiler dersinde sıklıkla kullanılan materyallerin başında haritalar gelmektedir. Zira Çelikkaya (2013), “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğretim Araç Gereç ve Materyallerini Kullanma Düzeyleri” isimli çalışmada, Kırşehir ilinde görev yapan 50 Sosyal Bilgiler öğretmenini incelemiş ve araştırma sonucunda; öğretmenlerin yarıdan fazlasının (%62) derste kullanmak üzere power point, grafikler, haritalar, çalışma kağıtları, fotoğraf, kroki, şemalar gibi görsel materyalleri tercih ettikleri ortaya çıkmış olup, bunlar arasından okullarda bulunması en kolay materyalin ise harita ve küreler olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Bir başka çalışmada Ulusoy ve Gülüm (2009), “Sosyal Bilgiler Dersinde Tarih ve Coğrafya Konuları İşlenirken Öğretmenlerin Materyal Kullanma Durumları” adlı çalışmalarında, Adıyaman ili merkez ilçesinde görev yapmakta olan 190 Sınıf öğretmeni ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde hangi materyalleri tercih ettiklerine yönelik bir araştırma yapıp, bu konuya dair çeşitli istatistiklere yer vermişlerdir.

Araştırmadan çıkan sonuca göre Sınıf ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tarih ve coğrafya derslerinde kullanmak istediği materyallerin ilk sırasında haritalar yer almaktadır. Zira haritalar hem tarih hem de coğrafya konularının öğretiminde öğrencilerin dersi en kolay anladığı ve öğretmenlerin de anlatımında zorlanmadıkları, dersi monotonluktan kurtaran baş

materyallerden birisidir. Araştırmanın sonuçları da bu unsurları desteklemektedir.

Tablo 5. Öğretmenlerin Tarih Konularını İşlerken Kullanmak İstedikleri Öğretim Materyalleri:

Görüşler	Frekans	
	Sınıf Öğretmenleri	Sosyal Bilgiler Öğretmenleri
Tarih haritaları, haritalar	137	30
Tarih (zaman) şeridi	121	26
Konuyla ilgili resimler, fotoğraflar	103	24
Ders kitabı	98	27
Tarih atlasları	87	13
Bilgisayar	87	12
CD, VCD, DVD	82	10
Filmler	78	-
Grafik	73	-
Projeksiyon	69	4
Gravürler-minyatür	48	6
Ansiklopedi	10	9
Asetatlar	3	-
Mevsim şeridi	1	-
Kullanacak materyal yok. (Bu görüşü belirten öğretmen, coğrafya ile ilgili olarak; "Harita, yazı tahtası, gazete, dergi, fotoğraflar" kullandığını söylemiştir. Öğretmen bu materyalleri isterse tarih konularını işlerken de kullanabilir)	1	-

Şekil 2.7. Tarih konularını işlerken öğretmenlerin kullanmak istedikleri materyaller (Ulusoy ve Gülüm, 2009: 94)

Tablo 6. Öğretmenlerin Coğrafya Konularını İşlerken Kullanmak İstedikleri Öğretim Materyalleri:

Görüşler	Frekans	
	Sınıf Öğretmenleri	Sosyal Bilgiler Öğretmenleri
Coğrafi haritalar	148	31
Konu ile ilgili görseller, resim, fotoğraflar	139	25
Atlas	135	23
Küre	127	16
Grafikler	114	13
Bilgisayar	97	3
Projeksiyon	65	-
CD, VCD	54	2
Tepegöz	48	1
İnternet	42	-
Coğrafi şekiller	37	2
Pusula	28	5
Kroki	9	-
Asetatlar	9	-
Yön şeması	7	2
Yazı tahtası	5	-
Gazete	4	1
Dergi	4	1

Şekil 2.8. Coğrafya konularını işlerken öğretmenlerin kullanmak istedikleri materyaller (Ulusoy ve Gülüm, 2009: 95)

Şekil 2.7 ve 2.8'de verilen veriler de göstermektedir ki Sosyal Bilgiler dersiyle en fazla özdeşleşen, ulaşması kolay, ekonomik ve anlaşılması en kolay olan materyal haritadır. Haritalar özellikle coğrafya, tarih ve kültürel çalışmalarda önemli araç gereçler olmaktadır.

Haritalar önemli bilgilerin iletilmesinde etkin şekilde kullanılabilirler. Herhangi bir yeri sözel olarak anlatmaktansa onu harita üzerinde göstermek daha etkili olabilmektedir. Haritalar öğretimsel ihtiyaçlara göre uyarlanabilir. Ancak haritalara yer verilirken sadece gerekli bilgiler haritada yer almalıdır. Aksi halde haritalarda bilgi kirliliği olacağından amacına iyi bir şekilde hizmet etmeyebilir (Cruz ve Thornton, 2012: 114).

Haritalar ilk ve ortaokulda Sosyal Bilgiler, lisede ise coğrafya dersi ile adeta özdeşleşmiştir. Bu özdeşleşmeyi sınıf içinde de gözlemleyebilmekteyiz. Günümüzde birçok okulda derslere ait sınıflar oluşturulmuştur. Bunlara Sosyal Bilgiler sınıfı, Türkçe sınıfı, Matematik sınıfı, Fen ve Teknoloji sınıfı gibi adlar verilmiştir. Nasıl bir Fen ve Teknoloji sınıfına girdiğimizde laboratuvar ortamı ve mikroskop gibi eğitim araç-gereçlerini görüyorsak, Sosyal Bilgiler sınıfına girdiğimizde de ilk gözümüze çarpan şey haritalar olmaktadır. Haritayı gören öğrenci, o sınıfın Sosyal Bilgiler sınıfı olduğunu kolayca fark etmektedir. Bu uygulamanın olmadığı okullarda her derse ait ayrı sınıf bulunmasa da, her sınıfta yine en az bir adet harita bulunmaktadır. Bu harita da okulun bulunduğu kenti gösteren şehir haritalarıdır. Şehir haritaları, öğrencilerin öğrenim gördükleri şehre ait verileri içeren haritalardır. Dolayısıyla okullarımızda harita, mutlak surette kendine yer bulmuştur.

Ülkemiz tarihî ve kültürel açıdan oldukça fazla çeşitliliğe sahiptir. Bu özelliğinden dolayı yabancı turistlerin de bir hayli ilgisini çekmektedir. Birçok ülkeden gelen bu turistler gelmeden önce birtakım planlar yapmakta, gidecekleri güzergâhları ve konaklayacakları yerleri önceden ayarlamaktadırlar. Bu güzergâhları belirlerken ve belirledikleri yerleri gezerken yanlarında harita bulundurmaktadırlar. Bu durum oldukça dikkat çekicidir (Sönmez, 2010: 32). Bu neticenin oluşmasında muhtemelen eğitim-öğretim yaşantılarında özellikle küçük yaştan itibaren aldıkları harita kullanma becerilerinin etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Her alanda olduğu gibi “ağaç yaş iken eğilir” atasözü eğitimde de geçerlidir. Bu atasözüne istinaden harita yorumlama becerileri öğrencilere küçük yaştan itibaren verilmelidir. Zira İngiltere, Güney Afrika, Meksika, İran ve ABD gibi ülkelere deneklerin seçildiği ve dört yaşındaki çocukların harita becerilerinin incelendiği bir araştırmada; çocuklarda harita bilgisine dair temel unsurlardan olan perspektif algılama ve ölçekleme mantıkları “harita yeteneği her kültürden, her çocukta eğitimden bağımsız olarak doğuştan vardır” tezini destekler nitelikte çıkmıştır (Alımlı, 2007: 61). Buradan da görüldüğü üzere haritayı öğrenmemiz için gerekli olan temel unsurların bir kısmı aslında doğuştan gelmektedir diyebiliriz. Bu unsurların bizde var olan kısmını harekete geçirmek ve eksik

kalan kısmı da tamamlayıp harita yorumlama becerisini öğrenmek için desteği verecek olan da Sosyal Bilgiler dersidir.

21. yy' da aklımıza gelen her alanda haritalara büyük ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sebeple harita okumayı bilmek çok önemlidir. Bireyin haritaları doğru okuyup anlamak için Sosyal Bilgiler dersinde harita becerisini kazanmış olması gerekmektedir. Sosyal Bilgiler dersi, verildiği dönem açısından öğrenci gelişim özelliklerinin en kritik zamanlarına denk gelmektedir. Bu dönemde verilen bilgilerin kalıcılığı daha fazladır. Bu sebeple harita becerisi öğretime bu dönemde yeterince ağırlık verilirse öğrenciler bu bilgileri unutmayacak ve onları günlük yaşantılarına aktarmakta da zorlanmayacaklardır (Sönmez, 2010: 32).

Birçok ülkede haritanın yeri sadece okulda derslerle sınırlı tutulmamaktadır. Yapılan çeşitli aktivite ve yarışmalarla harita farkındalığı ve kullanımı teşvik edilmektedir. Uluslararası Kartografya Birliği'nin her sene düzenlediği Barbara Petchenik (kendisini çocuk haritalarıyla ilgili çalışmalara adanmış ve bir dönem ICA başkanlığı yapmıştır) çocuk haritaları yarışması buna en güzel örnektir (Alımlı, 2007: 61). Bu tür yarışmaların ülkemizde de düzenlenmesi haritaya olan ilgiyi artıracak dolayısıyla hem haritalar hem de haritaların öğretilmesine vesile olan Sosyal Bilgiler dersi de bireylerden gereken önem ve değeri görecektir.

2.5. SOSYAL BİLGİLER 5, 6 ve 7. SINIF DERS KİTAPLARINDA YER ALAN HARİTALAR

2017-2020 yılları arasında ortaokullarda okutulmakta olan Sosyal Bilgiler MEB ve özel yayınevi ders kitapları çalışmada incelenmiş olup, bu kitaplarda yer alan tarihî ve coğrafi harita sayıları ve toplam harita sayıları aşağıdaki tabloda bir ön inceleme mahiyetinde verilmiştir.

Tablo 2.1. Harita Sayılarının Analizi

Eğitim-Öğretim Dönemleri	Sınıf /Yayınevi	Coğrafi Harita	Tarihi Harita	Toplam
2017/2018	5. sınıf (Evren)	10	0	10
	5. sınıf (Berkay)	6	0	6
	6. sınıf (Sevgi)	16	16	32
	6. sınıf (Yakınçağ)	18	11	29
	7. sınıf (MEB)	1	20	21
	7. sınıf (Ada)	4	16	20
2018/2019	5. sınıf (MEB)	8 harita+1 dilsiz harita	1	10
	6. sınıf (MEB)	29 harita+2 dilsiz harita	14	45
	7. sınıf (MEB)	2	8	10

2019-2020	5. sınıf (Anadol)	5	1	6
	6. sınıf (MEB)	23	16	39
	7. sınıf (Ekoyay)	4	9	13
	7. sınıf (MEB)	8	7	15
	Bütün Sınıflar:	137	119	256
Kitap Sonu Haritaları				2
Genel Toplam:				258

İncelenmiş olan Sosyal Bilgiler ders kitapları, Tablo 2.1’de de görüldüğü üzere 3 eğitim-öğretim yılını kapsamaktadır. Yıl bazında baktığımızda en fazla harita kullanımının 118 harita ile 2017-2018 eğitim-öğretim yılında olduğunu görmekteyiz. 2019-2020 eğitim-öğretim yılında 73 harita, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında ise 65 harita kitaplarda yer almıştır. Bu toplamlar ders kitaplarındaki hem tarihî hem de coğrafi haritalar için geçerli olan rakamlardır. Bunları coğrafi ve tarihî olarak tek tek ayırdığımızda ise 2017-2018 eğitim-öğretim döneminde 55 coğrafi harita, 63 tarihî harita mevcuttur. 2018-2019 eğitim-öğretim döneminde 42 coğrafi harita, 23 tarihî haritaya yer verilmiştir. 2019-2020 eğitim-öğretim döneminde ise 40 coğrafi harita, 33 tarihî haritaya yer verilmiştir. 2 harita ise kitap sonlarında yer alan haritalardır. Bu haritalar her kitabın sonunda yer aldığı için, bunlardan sadece 2 tanesine toplam sayı içerisinde yer verilmiştir. Toplamda 258 harita tespit edilmiştir.

Bu bilgiler belirtildiği üzere bir ön bilgi niteliğinde olup, detaylı içerik ve değerlendirmelere araştırmanın yöntem ve bulgular kısmında yer verilmiştir.

2.6. KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.6.1. Konuyla İlgili Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Yurt içinde harita konu alanına yönelik birçok çalışmaya ulaşılmış olup, bunlar arasından 20 tanesine yer verilmiştir. Aşağıda bu çalışmaların içeriklerine dair kısa özetler verilmiştir.

Yalçın (2019), “6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Haritaların Nitelikleri ve Kullanılabilirlik Düzeylerine İlişkin Öğretmen Görüşleri (Giresun Örneği)” isimli yüksek lisans tezi çalışmasında, 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki haritaların nitelikleri ve kullanılabilirlik düzeylerini tespit edip öğretmen görüşleriyle destekleyerek bu konudaki eksiklikleri belirlemeye çalışmıştır. Araştırmada 26 Sosyal Bilgiler öğretmenine 47 sorudan oluşan likert tipi anket uygulanmıştır. Araştırma sonucunda 6. sınıf ders kitabında yer alan haritaların özelliklerinin öğrencilere uygun olmadığı, nitelikleri,

okunabilirlikleri, yazı ve baskı kalitesi gibi özelliklerin eksik olduğu tespit edilmiş olup bunun yanında Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, kitap içinde yer alan haritaların öğrenci seviyesine uygun olmadığı yönünde görüş belirttikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Çelik ve İncili (2019), “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Algılarında Nüfus ve Harita Bilgisi Konusu; Bir Metafor Çalışması” adlı makale çalışmalarında, 73 Sosyal Bilgiler öğretmen adayını incelemişlerdir. Öğretmen adaylarının, harita ve nüfus bilgisi konularına yönelik sorulara verdikleri cevaplarda 141 farklı metafor bulunmuştur. Bu metaforların 69 tanesi harita bilgisiyle ilgiliyken, 72 tanesi ise nüfus ile ilgili çıkmıştır. Harita bilgisi konusuna yönelik analizde 66 metaforun olumsuz çağrışımlar içerdiği ancak bunların içinde 3 metaforun olumlu çağrışımlar içerdiği sonucu bulunmuştur. Harita bilgisi sorusuna yönelik en çok tekrar eden metaforlardan bazılarının yılan (4), kış mevsimi (2), su tesisatı (2) ve sarmaşık (2) olduğu ortaya çıkmıştır. Nüfus ile ilgili ise 72 metafor üretildiği, bunların 67’sinin olumlu, 5 tanesinin ise olumsuz çağrışımlar içerdiği, nüfusla ilgili en fazla tekrar edilen metaforların ise çikolata (5), nara (4), çiçek (3), araba (3) olduğu görülmüştür.

Özdoğan (2019), “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin 6. Sınıf Öğrencilerinin Harita Bilgisi ve Coğrafi Koordinatlara İlişkin Kavram Yanılgılarına Yönelik Görüşleri” isimli yüksek lisans tezi çalışmasında, 18 ortaokulda görev yapan 27 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile çalışmıştır. Araştırmada, belirlenen 13 kavramdan (matematik konum, özel konum, paralel, meridyen, ekvator, coğrafya, fiziki coğrafya, genel coğrafya, beşeri ve ekonomik coğrafya, yerel coğrafya, kroki, ölçek, harita) hangilerinin kavram yanılgısına sebep olduğunun belirlenmesi ve bu yanılgıların giderilmesi için neler yapılması gerektiği sorgulanmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenler, en çok yanılgıya düşülen kavramları; paralel, meridyen, matematik konum, özel konum, ölçek ve harita olarak belirtmişlerdir. Öğretmenler bu kavramlarda yanılgıya düşülmesinin sebeplerini; bunların öğrenci seviyesine uygun olmaması, kavramların soyut olması, yetersiz zaman ve araç-gereç eksikliği olarak ifade etmişlerdir. Ayrıca bu kavram yanılgılarını engellemek ve bunları gidermek için ise materyal geliştirme, proje ödevi verme, öğrencilere uygulama yaptırma, oyun ve şarkılar ile öğretim yapma gibi etkinlikler önermişlerdir.

Kuzey (2016), “Ortaokul öğrencilerinin Harita ve Yön Okuryazarlığı Üzerine Bir İnceleme” adlı doktora tezi çalışmasında, nicel araştırma ve tarama modelini kullanmış

olup, araştırma sürecinde toplamda 90 kişi olan 8. sınıf öğrencilerini incelemeye tabi tutmuştur. Araştırma sonucunda öğrencilerin, anket ve örnek olay incelemesine verdikleri yanıtların genel dağılımına bakıldığında, yön bulma ve tarif etme ile konum ve koordinat belirleme becerilerinde başarılı, ölçek kullanma ve uzunluk ölçme becerilerinde ise başarısız oldukları sonucunu elde etmiştir.

Akengin, Tuncel ve Cendek (2016), “Öğrencilerde Harita Okuryazarlığının Geliştirilmesine İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri” adlı makale çalışmalarında, 12 ortaokulda görev yapan 15 Sosyal bilgiler öğretmeniyle nitel bir çalışma yapmışlardır. Araştırma sonucunda, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin harita okuryazarlığı konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları, ders saatinin yetersizliği ile kazanımların yoğunluğu nedeniyle öğrencilerde harita okuryazarlığı becerisinin geliştirilmesi konusunda yeterli çalışma yapamadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Güneş (2016)’in Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Coğrafya Konularında Harita ve Harita Sembollerini Kullanabilme Becerileri” adlı yüksek lisans tez çalışmasında, 181 Sosyal Bilgiler öğretmen adayının harita becerilerini test etmiştir. Araştırmada 8 harita becerisi belirlenmiş, bu becerilerin her birini kazanım düzeylerine, öğretmen adaylarının cinsiyeti, sınıfı, akademik not ortalaması, Sosyal Bilgilerin alt dalları ve tarif edilen adresi bulma gibi değişkenlerin etkisinin nasıl olduğu belirlenmiştir. Bütün becerilerin ölçülmesi için öğretmen adaylarına 30 maddelik başarı testi uygulanmış, uygulama sonucu testin genel olarak cevaplanma yüzdesi %68,18 çıkmış, testte en fazla doğru yüzdesine sahip beceri %79,2 ile yerin belirlenmesi becerisi çıkarken, en az doğru yüzdesi %56,5 ile yönün anlaşılması becerisinin olmuştur. Becerilerin kazanım seviyesinde cinsiyetler arası ve sınıf düzeyinde anlamlı bir fark oluşmamıştır. Ayrıca araştırmada akademik not ortalaması yüksek olan ve sosyal bilimlerin alt dalından en çok coğrafyaya ilgi duyuyorum diyen öğretmen adaylarının harita beceri düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Uyanık (2016)’da yayımladığı “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Harita Okuma Becerisi Açısından Analizi” isimli yüksek lisans çalışmasında, Sosyal Bilgiler ders kitaplarının, harita okuma becerisinin gelişimine olan yeterlilik düzeyini araştırmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi ve doküman analizi tekniğini tercih eden Uyanık, ders kitaplarını incelerken “Harita Değerlendirme Formu” kullanmıştır. Bu formda yer alan maddelere göre toplamda 128 haritayı incelemiştir. Bu inceleme sonuçlarına göre ders

kitaplarında yer alan haritaların, kullanılabilirlik ve içerik açısından öğrencilerin harita okuma becerisini geliştirmeye pek katkısının olmadığı, hazırlanışlarında bilimsel ilkelere dikkat edilmediği ayrıca haritalarda özellikle yazı niteliğine, renk ve baskı kalitesine, kaynakça gösterimine, temel harita elemanlarının bulunmasına ve harita- kitap uyumuna dikkat edilmediği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Koç ve Karatekin (2016), “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Harita Okuryazarlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi” adlı makale çalışmalarında, eğitim fakültelerinin Sosyal Bilgiler öğretmenliği bölümlerinin 2. ve 3. sınıflarında öğrenim gören 292 öğretmen adayıyla çalışmışlardır. Araştırmalarında tarama modelini kullanan Koç ve Karatekin çalışmalarında; Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının harita bilgi düzeylerinin alt seviyeye yakın, haritalarla işlem yapabilme, harita okuma ve yorumlama, taslak harita çizebilme ve haritaları kullanma becerilerinin ise orta seviyede olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının harita kullanma sıklığı ve coğrafya disiplinine ilgi düzeyi arttıkça harita okuryazarlık düzeylerinin de arttığı sonucuna varmışlardır.

Kaymakçı (2015), “Tarih Öğretiminde Harita Becerilerinin Gerekliliği Üzerine Bir Çalışma” isimli makale çalışmasında, Sosyal Bilgiler öğretmenliği 2. sınıfında öğrenim gören toplam 65 öğretmen adayıyla çalışmıştır. Araştırmasında nitel method ile doküman analizi ve mülakatlardan yararlanmıştır. Çalışmasında öğretmen adaylarının iki farklı konuda çizdikleri haritaları incelemiş ayrıca 20 öğretmen adayıyla da yarı yapılandırılmış görüşme yapmıştır. Araştırma sonucunda, Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çoğunluğunun harita becerilerine sahip olmadıkları, bu durumun temel nedeninin ise önceki öğrenim yaşantılarında harita becerilerine ilişkin yeterli eğitim almamalarından kaynaklandığı sonucuna varmışlardır.

Darakçı (2013), “Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Ders Kitaplarında Harita Kullanımı” isimli makale çalışmasında, 4,5,6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ile 8. sınıf T.C. İnkılap tarihi derslerinde kullanılan öğretim programları, ders kitapları ve öğrenci çalışma kitaplarının, harita kullanımı bakımından içerik analizlerini yapmaya çalışmıştır. Sonuç olarak, 4 ve 8. sınıflar arası 5 ders kitabında toplam 37 ünite içinde, 23 ünite harita kullanıldığını tespit etmiş olup, 2012-2013 eğitim-öğretim yılında uygulanan Sosyal Bilgiler öğretim programında, harita kullanımıyla ilgili coğrafi becerilere, ‘Mekânı Algılama

Becerisi' içerisinde Sosyal Bilgiler dersine özgü bir beceri olarak yer verildiği sonucuna ulaşmıştır. Ders kitaplarında harita kullanım becerilerinin, nesne veya olguları sembollerle ifade etme, küre kullanma, kroki ve taslak çizimler oluşturma, hazırlanmış krokilerden faydalanabilme, harita çeşitlerini tanıma, ölçek ve değişen ayrıntılar, yeni bilgiler aktarma ve harita üzerinde verilen bilgiyi okuma-anlama şeklinde ifade edilen kazanımlar dahilinde verildiği ve özellikle Sosyal Bilgiler programında yer alan coğrafya ve tarih konuları işlenirken sıklıkla harita kullanıldığı ancak öğrenci çalışma kitaplarında ise aynı yoğunlukta harita kullanılmadığı, en fazla haritanın ise 6. sınıf Sosyal Bilgiler öğrenci çalışma kitabında kullanıldığı sonucuna ulaşmıştır.

Sever ve Koçoğlu (2013), “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Coğrafya Konularına İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri/ Diyarbakır Merkez İlçe Örneği” isimli makale çalışmalarında, 50 öğretmenden açık uçlu sorulardan oluşan görüşme formuyla veri toplamışlar ve araştırma sonucunda; Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sorulara farklı yanıtlar verdikleri görülmüştür. Yanıtların birbirinden farklı olması Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinin programını içeren ders kitaplarının kapsam geçerliliği ile ilgili, coğrafya konularının Sosyal Bilgiler dersi için taşıdığı önemle ilgili, Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafya konularının öğrenciye aktarma şekli ile ilgili farklı algılara sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Ayrıca Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin coğrafya konularını işlerken aktif katılıma dayanan yöntem, teknik ve stratejileri ön plana çıkardıkları tespit edilmiştir.

Gülersoy (2013), “İdeal Ders Kitabı Arayışında Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Bazı Özellikler Açısından İncelenmesi” isimli makale çalışmasında, Sosyal Bilgiler ders kitaplarını fiziksel, eğitsel, görsel ve dil-anlatım özellikleri açısından incelemiştir. Araştırma sonucunda, 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında genel olarak öğrencilerin kitabı nasıl kullanacaklarının, kitap içeriğini vb. anlatan bir önsözün, ünite başlarında o ünite nelerin öğretileceğinin belirtildiği kazanım ifadelerinin bulunmamasının ve ünite sonunda bir özet kısmının, kitap sonunda indeksin ve kullanışlı tarihî-coğrafi haritalardan oluşan küçük bir atlasın olmamasının büyük bir eksiklik olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Oruç ve Liman (2012), “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Kullanılan Harita ve Şekiller Üzerine Bir Değerlendirme” adını verdikleri makale çalışmalarında, Sosyal Bilgiler ders kitaplarını ve öğrenci çalışma kitaplarında harita ve şekillere ne kadar ve niçin yer

verildiğini tespit etmeyi amaçlamışlardır. Çalışmada 4. sınıf ders ve öğrenci çalışma kitaplarında MEB yayınında 16 şekil, özel yayında 4 harita 2 şekil, 5. sınıf ders ve öğrenci çalışma kitaplarında MEB yayınında 5 harita ve 40 şekil, özel yayında 1 harita 7 şekil, 6. sınıf ders ve öğrenci çalışma kitaplarında MEB yayınında 18 harita 26 şekil, özel yayında 29 harita 14 şekil, 7. sınıf ders ve öğrenci çalışma kitabında ise MEB yayınında 6 harita 14 şeklin olduğunu tespit etmişlerdir. Genel olarak ise 4. sınıfta kullanılan harita sayısının yetersiz olduğu, en çok haritanın ise 6. Sınıfta ders ve çalışma kitaplarında kullanıldığı sonucuna ulaşmışlardır.

Duman (2011), “Sosyal Bilgiler Eğitiminde Harita Kullanımı ve Harita Kullanımı Konusunda Öğretmen Görüşleri” adlı yüksek lisans tez çalışmasında, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler derslerinde harita kullanımına yönelik tutum ve sorunlarını anlamak ve bu doğrultuda ortaya çıkan sonuçlardan hareketle didaktik haritaların nitelikleri ile harita kullanımının verimliliğini artırmaya dair bilimsel çözümler üretmeyi amaçlamıştır. Araştırma sürecinde toplamda 101 Sınıf öğretmeni ve Sosyal Bilgiler öğretmeni ile çalışmıştır. Duman, çalışmasında öğretmenleri alt, orta ve üst sosyo-ekonomik durumlarına göre gruplandırmış ve bu gruplardaki öğretmenlerin harita kullanımına yönelik tutumları arasındaki anlamlı farklılığa bakmıştır. Bu doğrultuda okulların bulunduğu bölgenin ekonomik şartlarının öğretmenlerin harita kullanımına yönelik tutumunu etkilediğini, okullarda donanım yetersizliğini savunan öğretmenlerin daha çok alt grupta yer aldığını ve derse karşı tutum konusunda Sınıf ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri ile harita kullanımı konusunda kadın ve erkek öğretmenler arasında anlamlı bir farklılığın olmadığını yani bu konularda öğretmenler arasında bir düşünce farklılığının olmadığını tespit etmiştir. Ayrıca öğretmenlerin yaş, hizmet yılları ve eğitim durumu değişkenlerine göre de harita kullanma tutumlarının değiştiğini belirtmiştir. Genel olarak araştırma sonucunda, harita kullanma ve derse karşı tutum bakımından alt grupta yer alan öğretmenlerin anlamlı bir fark oluşturduğunu, üst ve orta grupta bulunan öğretmenler arasında ise bu farkın sınırlı olduğunu tespit etmiştir.

Sönmez (2010) yaptığı “İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Harita Becerileri” isimli doktora tezi çalışmasında, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin harita beceri düzeylerini belirlemek ve ilköğretim 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki harita becerilerinin görsel öğelerde ve metinlerde nasıl yer aldığını araştırmıştır. Araştırmasında nitel ve nicel yöntemi birlikte kullanan Sönmez, araştırmasının nicel boyutunda; ilköğretim

ikinci kademe öğrencilerinin toplam harita becerisi testi puanlarının sınıf değişkenine (7. ve 8. sınıf), öğrencilerin okul türüne (özel okul ve devlet okulu), yerleşim türüne (büyükşehir ve şehir olarak), matematik başarı puanına (puanlarda harita becerisiyle paralel doğrultuda bir artış ve azalış), öğretmenlerin mezuniyet branşına göre (Sosyal Bilgiler ile tarih ve coğrafya branşı) farklılaştığını saptamıştır. Araştırmasının nitel boyutunda ise 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarına içerik analizi yapılmış olup, araştırma sonucunda; 6. sınıflarda konum ve koordinat bulma becerisi %30 gibi bir oranla en üstte yer almıştır. En az yer alan ise %5 sembollerini anlama ve yorumlama becerisi olmuştur. 7. sınıflarda ise en üstteki tema %37 oranıyla harita okuma ve yorumlama becerisiyken, en az yer alan tema ise %10 oranıyla 6. sınıflarda olduğu gibi sembollerini anlama ve yorumlama becerisi ve ek olarak ölçek kullanma becerisi olmuştur. Ayrıca çalışmada bu ders kitaplarındaki görseller de incelenmiştir. 6. sınıfta en üstte %37 ile konum ve koordinat belirleme becerisi, en altta %1 ile uzaklık ölçme becerisi, 7. sınıflarda ise en üstte %34 ile harita okuma ve yorumlama becerisi, en altta %10'luk bir oranla ölçek kullanma becerisi yer almıştır.

Ünal (2008), “İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Yurdumuzun Komşuları ve Türk Dünyası Ünitesinde Geçen Haritaların Kullanılabilirlik Düzeyi” isimli doktora tezi çalışmasında, 8. sınıf (825 kişi) öğrencileri ve 222 Sosyal Bilgiler öğretmeniyle çalışmıştır. Çalışmasında anket ve başarı testi uygulamıştır. Çalışma sonucunda ilköğretim 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersi yurdumuzun komşuları ve Türk dünyası ünitesinde geçen haritaların yeterince kullanılmadığı, ders kitaplarında ve atlaslarda haritaların öğretim programına, öğrencilerin bilişsel düzeylerine ve harita çizim ilkelerine göre verilmediği, bu konuda herhangi bir model ve anlayışın bulunmadığı tespit edilmiştir.

Üzümcü (2007), “İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Harita Okuma Becerisinin Aktif Öğrenme Yöntemiyle Kazandırılması” isimli yüksek lisans tezi çalışmasında, 40 öğrenciyi deney ve kontrol grubu olarak ayırıp incelemeye tabi tutmuştur. Çalışmada karma yöntem kullanılmıştır. Üzümcü, araştırmaya katılan öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersi harita okuma becerisinin aktif öğrenme yöntemleriyle kazandırılması konusu ön test başarı puanları grup değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca öğrencilerin ön test başarı puanları arasında anlamlı bir farklılık olmamakla birlikte kontrol grubunda yer alan öğrencilerin puanlarının ortalamasının deney grubunun ortalamasından daha alt düzeyde olduğu sonucuna varmıştır.

Demiralp (2006), “Coğrafya Öğretiminde Gösteri Yöntemi Kullanılarak Harita ve Küre Kullanım Becerilerinin Geliştirilmesi” adlı doktora tezi çalışmasında, deneysel araştırma yapmış ve ön test, son test kontrol gruplu deseni kullanmıştır. Araştırma 9. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu 4 şubede deney ve kontrol gruplarından oluşan toplam 140 öğrenci ile yapılmıştır. Deney grubunda gösteri yöntemi kullanılırken, kontrol grubunda ise geleneksel yaklaşım kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda; gösteri yönteminin uygulandığı deney grubunda harita ve küre kullanım becerilerine dair bilgi düzeyi ve uygulama-üstü düzeyleri açısından anlamlı bir artış sağlandığı, kavrama düzeyleri açısından ise anlamlı bir artış sağlamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yıldız (2006), “İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Derslerindeki Harita, Grafik ve Şekillerin Kavranma Düzeyi (Aksaray İli Örneği)” adlı yüksek lisans tezi çalışmasında, öğretmenlerle çalışmıştır. Araştırmasında iki bölümden oluşan anket kullanarak öğretmenlerden veri toplayan Yıldız, anket çalışmasının sonucunda; Sosyal Bilgiler ders saatinin az olduğu ve Sosyal bilgiler ders kitaplarının harita, grafik ve şekiller yönünden yetersiz olduğu sonuçlarına varmıştır. Ayrıca bu harita, grafik ve şekillerin anlaşılmasının zor olduğunu ve bunların yeterince ilgi çekici olmadığını ilköğretim okullarında konu haritalarının da eksik olduğunu tespit etmiştir. Bu doğrultuda Yıldız, Sosyal Bilgiler derslerinde harita, grafik ve şekillerin yeterli düzeyde kavranmalarını engelleyen faktörleri belirleyip, bunların çözümü için öneriler sunmuştur.

Başbüyük ve Çıkılı (2002), “İlköğretim 6 ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Coğrafya Konularında Çalışma Yaprağı ve Dilsiz Harita Kullanımının Öğrenci Motivasyon ve Başarısı Üzerine Etkisi” isimli makale çalışmalarında, 6. sınıfta ‘Türkiye’imiz’ ünitesi ve 7. sınıflarda ise ‘Türkiye’nin Coğrafi Bölgeleri’ ünitesinde çalışma yaprakları ve dilsiz harita kullanmışlardır. Başbüyük ve Çıkılı, bu materyallerin öğrenci başarısı üzerine etkilerini test etmişlerdir. Çalışmada, veri toplama aracı olarak gözlem formu kullanmışlar, diğer taraftan öğrencilere ünite başarı testi de uygulamışlardır. Araştırma sonucunda çalışma yaprağı ve dilsiz harita kullanımının, öğrencilerin sınıf içi etkinliklere katılmalarında olumlu yönde etki yaptıkları test edilmiştir. Ayrıca öğrenciler deney ve kontrol grubu diye ikiye ayrılmış ve yapılan gözlem formundan elde edilen sonuçlara göre deney ve kontrol grupları arasında derse etkin katılım yönünden farklar ortaya çıkmıştır. Deney grubunda öğrencilerin aktif katılım halinde oldukları görülürken, kontrol gruplarında öğrencilerin daha çok pasif dinleyici konumunda oldukları belirlenmiştir.

2.6.2. Konuyla İlgili Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

İlgili literatür taraması sonucunda konu ile ilgili 5 çalışmaya ulaşılmıştır.

Bednarz, Acheson ve Bednarz (2006), “Maps and Map Learning in Social Studies” (Sosyal Bilgilerde Harita ve Harita Öğrenimi) isimli makalelerinde, coğrafyanın çok önemli bir bilim dalı olduğunu ve coğrafyacıların genellikle konularını haritalar etrafında şekillendirdiğini belirtmişlerdir. Zamanla teknolojinin ilerlemesi ve bunun coğrafyayı da etkilemesi sonucu coğrafi teknolojinin geniş bir alana yayıldığını belirtmişlerdir. Son dönemlerdeki eğilimlere bakıldığında coğrafyanın hem lisans hem yüksek lisans programlarına yoğun bir ilgi olduğunu ve coğrafya bilim dalının haritalardan bağımsız düşünülmemeyeceğini belirtmişlerdir. Çalışmalarında haritanın kullanım alanlarını ve onun faydalarını da belirten Bednarz, Acheson ve Bednarz, coğrafyanın bir parçası olarak görülen haritaların artık sadece coğrafyaya ait olmadığını belirterek, bu tezlerini ABD’deki seçim durumunu gösteren bir haritayı örnek vererek bu materyallerin siyasette, ekonomide ve daha birçok alanda kullanıldığını belirtmişlerdir. Araştırmalarında coğrafya ve özellikle haritaların önemine dair birçok çalışmanın verilerini kullanıp bunları iddialarına örnek olarak göstermişlerdir. Haritaların söylenenin aksine küçük çocuklara dahi öğretilebileceğini hatta bununla ilgili yapılan bir araştırmada şaşırtıcı şekilde çocukların harita kullanma konusunda gayet iyi durumda olduğunu ortaya çıktığını belirtmişlerdir. Araştırmalarının sonunda öğrencilerin nasıl daha iyi bir harita okuyazarı olabileceğiyle ilgili de 3 stratejiye değinmişlerdir.

Segall (2003), “Maps As Stories About The World” (Dünya Hikayeleri Olarak Haritalar) isimli makalesinde, haritaların dünya görüşümüz üzerindeki etkilerinden bahsetmiş, aynı zamanda Sosyal Bilgilerde sıkça kullanılan bir materyal olan haritalara da değinmiştir. Segall, haritalara eleştirel bir gözle bakılmamasını eleştirmiş ve onları hazırlayanların da nihayetinde bir insan olduğunu ve hata yapabileceklerini dile getirmiştir. Haritalara eleştirel bir gözle bakmanın onların değerini azaltmayacağını aksine bunun, onların daha düzgün bir şekilde hazırlanmasının önünü açacağını vurgular. Segall, bu doğrultuda öğrencilere nasıl etkinlikler yaptırılmalı sorusunun cevabını araştırmasında vermiş ve öğretmenlere harita okuyazarlığını ve haritalara eleştirel bakış açısını öğrencilerine öğretmeleri için çeşitli aşamalardan oluşan 5 etkinlik yaptırılmalarını önermiştir.

Anderson ve Leinhardt (2002), “Maps as Representations: Expert Novice Comparison of Projection Understanding” (Temsiller Olarak Haritalar: Projeksiyon Anlayışında Uzman Acemi Karşılaştırması) isimli makalelerinde, dünya yüzeyinin simgesi olan haritaların akıl yürütmeyi ve daha birçok unsuru nasıl kolaylaştırdıklarını incelemişlerdir. Araştırmalarında 30 katılımcıdan (coğrafya profesörleri, lisans coğrafya branşları, 1. sınıf coğrafya lisans öğrencileri ve öğretmen adayları) 2 konum arasındaki en kısa gerçek mesafeyi gösteren bir dizi çizgi çizmelerini istemişlerdir. Katılımcılar bu görevleri, bir dünya haritası üzerinde 3 çift konum ve bir Kuzey ve Güney Amerika haritası üzerinde 2 çift konum arasında tamamlamışlardır. Beklenildiği gibi coğrafya uzmanları, her iki haritada da acemi ve öğretmen adaylarından önemli ölçüde daha iyi performans göstermişlerdir. Uzmanlar elbette diğerlerine göre tecrübe ve daha çok bilgi sahibiydiler. Tüm katılımcılar arasında en çok ilgi çekici olan şeyin ise, kendilerinden isteneni yaparken bir görselleştirme stratejisi kullanmaları olduğu tespit edilmiştir.

Fitzhugh (2002), “A Trip to Turkey: A Social Studies Unit for Elementary Students” (Türkiye Gezisi: İlköğretim Öğrencileri İçin Bir Sosyal Bilgiler Birimi) adlı makalesinde, ilkokulda öğrenim gören öğrenciler için harita kullanma ve yorumlama becerilerine dayanan çeşitli aktiviteler, sorular ve buna dair bir test hazırlamıştır. Bu etkinlikler neticesinde öğrencilerinden Türkiye ve komşuları hakkında yer alan bilgileri karşılaştırıp bunları okumalarını istemiştir. Fitzhugh, etkinlikleri yaptırırken 5 temel coğrafya konusunu (konum, yer, hareket, çevre ve bölge) içeren aktiviteler ile öğrencilerin kullanmaları için etkinlikler ve onları okuma yazmaya teşvik eden çeşitli stratejiler kullanmıştır.

Grege ve Leinhardt (1994), “Mapping Out Geography: An Example of Epistemology and Education” (Coğrafya'nın Haritalanması: Epistemoloji ve Eğitim Örneği) adlı makalelerinde, coğrafyanın epistemolojisini ve onu müfredata dahil etmenin gerekçelerini tartışmışlardır. Coğrafyanın son zamanlarda eğitimciler arasında ilgi uyandırdığını söylemişler ve coğrafyanın önemini de çokça belirtmişlerdir. Ancak üniversite öncesi coğrafya müfredatı konusunda çok az fikir birliği olduğuna ve coğrafya konusunda eksik bilgilerle yetiştirilen birçok öğretmenden şimdi coğrafya öğretilmelerinin istendiğine bir eleştiri olarak değinmişlerdir. Ayrıca coğrafya öğrenirken öğrencilerin karşılaştıkları problemleri de araştırmalarında ele almışlardır.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, araştırmanın evren ve örnekleme, veri toplama araçları ve toplanan verilerin nasıl analiz edildiği açıklanmıştır.

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır.

Nitel araştırma “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konulmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır”(Yıldırım ve Şimşek, 2008: 39). Nitel araştırmalar, nicel araştırmalara göre daha detaylı bilgi edinmeyi ve geleneksel yöntemlerle ifadesi zor olan sorulara cevap bulmayı sağlarlar (Büyüköztürk vd., 2017: 252). Nitel araştırma yöntemleri; karmaşık, değişken, tartışmalı birçok yöntem ve araştırma uygulamalarının olduğu bir alandır. Nitel araştırma, tek bir varlık değil devasa bir çeşitliliği kapsayan bir şemsiye terimdir. Nitel araştırma, birçok farklı paradigma pozisyonları ve tartışmaları içerir. (Punch, 2014: 132). Nitel araştırmalar, birtakım felsefi yönelim ve yaklaşımı kapsayan bir araştırma türüdür (Merriam, 2015: 18). Nitel araştırmada sayısal verilere daha az yer verilirken sözlü ve nitel analizlere daha çok vurgu yapılır. Dolayısıyla nitel araştırmacılar sorunları, içerisinde oluşup geliştiği değerler sisteminden yalıtılarak analiz etme, durumlara egemen olan ilişkiler ağını kendi doğal ortamında yorumlamaya veya bunların anlamlarını ortaya çıkarmaya çalışır (Neuman, 2012: 224). Sistematik ve tutarlı bir sürecin takip edilmesi açısından nitel araştırmanın şu aşamalar gözetilerek planlanması gerekmektedir:

Şekil 3.1. Nitel araştırma sürecinin adımları, Kaynak: (Neuman, 2012: 23).

Nitel araştırmanın gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi tekniklerin kullanıldığı, olayların ve durumların doğal ortamında gözlemlendiği bir sürece dayanan araştırma biçimi olduğu bilinmektedir. Doküman analizi de nitel araştırma yöntemlerinden biri olup araştırmacının ihtiyacı olan veriyi gözleme ve görüşmeye gerek kalmadan sunan bir yöntem çeşididir (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 37). Araştırma dâhilinde incelenen konuyla ilgili olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı belgelerin analiz edilmesiyle veri sağlanmasına doküman incelemesi denilmektedir. Araştırma yapılan alanla ilgili pek çok bilgi görüşme ve gözlem yapmaya gerek kalmaksızın belge inceleme yoluyla elde edilebilir. Hangi dokümanın önemli olduğu ve veri kaynağı olarak kullanılabilceğine araştırma konusuna bakarak karar vermek gerekir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 188).

Dokümanlar bazı özel durumlarda verinin en iyi kaynağı olmasa da gözlem ve görüşmeden daha iyidir. Birçok belgeye ulaşım kolay, ucuz ve zahmetsizdir. Bu belgesel evrakları toplamanın en büyük avantajlarından biri de onun istikrarlı oluşudur. Aynı zamanda belgesel verileri diğer veri kaynaklarıyla kıyasladığımızda onların daha nesnel olduklarını söyleyebiliriz (Merriam, 2015: 147). Dolayısıyla yapılacak olan bu çalışmanın konusu ve içeriği incelendiğinde, araştırmanın nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemine uygun olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada, 3 eğitim- öğretim yılında (2017-2020 yılı arası) okutulmuş olan 5,6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları doküman olarak kullanılmıştır. Bu dokümanların içeriğinde yer alan coğrafi haritalar ise çalışmamızın esas konusunu teşkil etmektedir.

3.2. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ

Büyüköztürk (2017)'e göre evren ‘‘soruları cevaplamak için ihtiyaç duyulan verilerin elde edildiği canlı ya da cansız varlıklardan oluşan büyük gruptur’’. Örneklem ise özellikleri hakkında bilgi toplamak için çalışılan evrenden seçilen onun sınırlı bir parçasıdır (Çingir, 2009). Araştırmanın evrenini, 2017 yılından 2020 yılına kadar okullarda okutulmuş olan Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı onaylı, bütün Sosyal Bilgiler ders kitapları oluşturmaktadır. Bu ders kitapları aşağıda tablo olarak verilmiştir.

2017 yılında okutulacak kitap listeleri Ocak ayında yayımlanmıştır. Bu kitaplar şunlardır:

Tablo 3.1. Ocak 2017-2712 sayılı Tebliğler Dergisi kararınca kabul edilen Sosyal Bilgiler ders kitapları

SINIF DÜZEYİ	5. SINIF	6. SINIF	7. SINIF
OCAK 2017-2712 SAYILI TEBLİĞLER DERGİSİ KARARI	MEB ¹	Yakınçağ Yayınları	Tekno Artı Yayınları
	MEB ²	Sevgi Yayınları	Açılım Yayınları
	Koza Yayınları	Atlantik Yayınları	Tuna Matbaacılık
	Berkay Yayınları	Tuna Matbaacılık	Anıttepe Yayınları
	Evren Yayınları	Ada Matbaacılık	Ada Matbaacılık
	Harf Yayınları	Ankara Ödev Yayınları	MEB
	Ney Yayınları		
	Ada Matbaacılık		
	Tuna Matbaacılık		

Dipnot: MEB¹ ve MEB² ifadesi, bu yayına ait iki farklı kitap olduğunu göstermektedir.

2018 yılında okutulacak kitap listeleri Haziran ayında Ek olarak yayımlanmıştır. Bu kitaplar şunlardır:

Tablo 3.2. Haziran-Ek 2018-2729 sayılı Tebliğler Dergisi kararınca kabul edilen Sosyal Bilgiler ders kitapları

SINIF DÜZEYLERİ	5. SINIF	6. SINIF	7. SINIF
OCAK 2018-2729 SAYILI TEBLİĞLER DERGİSİ KARARI	MEB	MEB	MEB
	Anadol Yayınları		
	E Kare Eğitim Yay.		

2019 yılında okutulacak kitap listeleri de Ocak ayında Tebliğler Dergisinde yayımlanmıştır. Bu kitaplar:

Tablo 3.3. Ocak 2019-2736 sayılı Tebliğler Dergisi kararınca kabul edilen Sosyal Bilgiler ders kitapları

SINIF DÜZEYLERİ	5. SINIF	6. SINIF	7. SINIF
OCAK 2019-2736 SAYILI TEBLİĞLER DERGİSİ KARARI	Anadol Yayınları	MEB ¹	MEB ¹
	E Kare Eğitim	MEB ²	MEB ₂
			Ekoyay

Dipnot: MEB¹ ve MEB² ifadesi, bu yayına ait iki farklı kitap olduğunu göstermektedir.

Verilen tablo 3.1, 3.2 ve 3.3 incelendiğinde evrende toplamda 33 Sosyal Bilgiler ders kitabı olduğu görülmektedir. Örneklem olarak amaçsal örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçsal örnekleme, çalışmanın amacına bağlı olarak bilgi açısından zengin durumların seçilerek derinlemesine araştırma yapılmasına olanak tanır. Belli özelliklerdeki bir veya daha fazla özel durumlarda çalışılmak istenildiğinde kullanılır (Büyüköztürk, 2017: 92). Amaçlı örnekleme, araştırmacının keşfetmek, anlamak, içgörü kazanmak istediği ve çoğu şeyin öğrenilebileceği bir örneklem seçiminin zorunlu olduğu varsayımına dayanır. Bu

örnekleme doğrultusunda seçtiğimiz ölçüt, doğrudan çalışmanın amacını yansıtır ve bilgi açısından zengin durumların tanımlanmasına kılavuzluk eder (Merriam, 2015: 76-77).

Çalışmada evrende mevcut 33 kitabın, yaptığımız incelemeler neticesinde 4 tanesinin aynı basım olduğu tespit edilmiştir. Bu ders kitaplarına bakıldığında:

- 2017’de okutulmasına karar verilen 5. sınıf MEB yayınları ile 2018’de okutulmasına karar verilen 5. sınıf MEB yayınları Sosyal Bilgiler ders kitabının,
- 2018’de okutulmasına karar verilen 6. sınıf MEB yayınları ile 2019’da okutulmasına karar verilen 6. sınıf MEB yayınları Sosyal Bilgiler ders kitabının,
- 2018’de okutulmasına karar verilen 5. sınıf Anadol yayınları ile 2019’da okutulmasına karar verilen 5. sınıf Anadol yayınları Sosyal Bilgiler ders kitabının,
- 2018’de okutulmasına karar verilen 7. sınıf MEB yayınları ile 2019’da okutulmasına karar verilen 7. sınıf MEB yayınları Sosyal Bilgiler ders kitabı, aynı içeriğe sahiptir.

Bu nedenle çalışmada aynı basım olan bu kitaplardan sadece bir tanesi incelemeye tabi tutulmuştur. Geriye 29 kitap kalmıştır. Evreni temsil için ulaşabildiğimiz 13 kitap örneklem olarak seçilmiştir. Bu 13 ders kitabında toplamda 258 harita tespit edilmiştir. Ancak çalışmamızda esas inceleme alanımız coğrafi haritalar olduğundan, bu haritalardan 119’u tarihi harita olması, 3 tanesi ise dilsiz harita olmasından dolayı inceleme dışı kalmıştır. Dolayısıyla toplamda 136 harita incelemeye tabi tutulmuştur. Bu 136 haritanın 2 tanesi ise her kitabın sonunda yer alan Türkiye Haritası ve Türk Dünyası Haritasıdır. 13 kitapta toplam 26 tane kitap sonu haritası yer almaktadır. Ancak bu haritaların içerikleri aynı olduğundan, bunların sadece farklı olan 2 tanesine toplam sayı içerisinde yer verilmiştir.

İncelenen ders kitapları ve bu kitapların ait olduğu yayınevleri Tablo 3.4’te verilmiştir.

Tablo 3.4. Eğitim-öğretim dönemlerine göre incelenen ders kitapları, kodları ve coğrafi harita sayıları

Eğitim-öğretim Dönemleri (2017-2020)	5. sınıf Sosyal Bilgiler	6. sınıf Sosyal Bilgiler	7. sınıf Sosyal Bilgiler
2017-2018	Evren-K1 Berkay-K2	Sevgi-K5 Yakınçağ-K6	MEB-K9 Ada-K10
2018-2019	MEB-K3	MEB-K7	MEB-K11
2019-2020	Anadol-K4	MEB-K8	Ekoyay-K12 MEB-K13
Harita Sayısı	29	86	19
Kitap Sonu Haritaları		2	
Toplam Harita Sayısı		136	

Kitaplar, bulgularda karışıklığa sebebiyet vermemesi adına kodlanmıştır. Bundan sonraki süreçte kitap isimleri bu kodlarla verilecektir.

3.3. VERİ TOPLAMA ARACI

Nitel veriler, toplumsal yaşamdaki insanlar, eylemler ve olayları tarif ya da temsil eden metin, yazılı kelimeler, cümlecikler veya semboller biçimindedir (Neuman, 2017: 659). Verilerin toplanmasında ister görüşme, gözlem, katılımcı gözlem tekniğine başvurulsun isterse belgeler kullanılsın, verilerin niteliğini en üst seviyeye ulaştırmak için dört yol vardır. Bunlar:

- Veri toplama işlemlerini dikkatlice yapmak,
- Veri toplama işlemlerini tahmin edip denemesini yapmak (Aracın pilot uygulamasını yapmak),
- Veri toplamak için insanlara başvururken bunun ahlakî tarzda olacağından emin olmak (İzin alma ve gönüllülük esası),
- Hem kendimiz hem de diğerleri için veri toplama işine hazırlanırken eğitimin rolünü teslim etmek (Punch, 2014: 182).

Dolayısıyla Punch'ın (2014: 182) da dediği gibi veri toplama araçlarının seçimi, araç hakkındaki bilgilerimiz ve bunun araştırmacı tarafından doğru kullanımı oldukça önemlidir. Bu doğrultuda verilen bilgiler ışığında araştırma titizlikle yürütülmüştür. Esas inceleme alanımızı oluşturan coğrafi haritalara ulaşmak için ilk olarak veri toplama aracı maksadıyla kullanılmak üzere gerekli dokümanlara ulaşılmıştır. Bu dokümanlar 13 adet 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarıdır.

Doküman, araştırma öncesi elde mevcut olan herhangi bir şey demektir. Yaygın dokümanlar; resmî kayıtlar, mektuplar, gazeteler, şiirler, şarkılar, ortak kayıtlar, hükümet dokümanları, tarihsel dokümanlar, günlükler, otobiyografiler (yaşam öyküsü/özgeçmiş) gibi belgelerdir. Belgelerin veri olarak kullanılması gözlem veya görüşme yapmaktan farklı değildir (Merriam, 2015: 131-132). Ders kitapları da bu sayılan belgeler arasında yer almaktadır. Ders kitapları sayesinde yıllar bazında eğitim- öğretim süreçlerinin içeriğinin değişimi hakkında bilgi sahibi olmakla birlikte, dönemin sosyal ve siyasal yapısı hakkında da birçok bilgiye ulaşabilmekteyiz. Bu açıdan bakıldığında ders kitaplarının da diğer veri toplama araçlarının önemiyle eşdeğer dokümanlar olduğunu görmekteyiz.

2017-2020 tarihleri arasında okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki haritaların incelenmesinde, örneklem kısmında belirtildiği üzere 13 ders kitabından yararlanılmış, ayrıca Harita Genel Komutanlığının belirlediği, haritalarda bulunması gereken unsurlar ve bu haritaların taşınması gereken özelliklerden yola çıkılarak oluşturulan ve 4 uzmanın

görüşleriyle desteklenerek araştırmacı tarafından oluşturulmuş olan ‘Harita Değerlendirme Formu’, çalışmada veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Forma dair maddeler hazırlanırken öncelikle ilgili literatür taranmış, ardından daha önce haritalar ile ilgili yapılan araştırmalarda ortaya konulan eksiklikler ve öneriler ışığında kriterler oluşturulmuştur.

Başlangıçta form ilk bölüm 11, ikinci bölüm 8 soru olmak üzere iki bölüm 19 sorudan oluşacak şekilde oluşturulmuştur. Süreçte inceleme kriterlerine uymayan maddeler tespit edildiğinden form yeniden düzenlenmiş ve 3 bölüm 26 sorudan oluşacak şekilde biçimlendirilmiştir. Ancak form, danışılan dört uzmanın görüşleri doğrultusunda, 3 bölüm 24 sorudan oluşacak şekilde düzenlenerek son şeklini almıştır. Form, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde haritaların, nicelik ve nitelikleri ile hedefe uygunluğunun tespitine yönelik sorulara yer verilmiştir. Bu bölüm 6 adet sorudan oluşmaktadır.

İkinci bölümde haritada olması gereken temel unsurların tespitine yönelik sorular bulunmaktadır. Temel unsurların niteliğine göre olası cevaplar belirlenmiştir. Bu bölümde 7 temel unsur için 12 soruya cevap aranmıştır. Üçüncü bölümde ise haritaların taşıması gereken özellikleri belirlenmiş ve bunların tespiti için 6 soru hazırlanmıştır. Nihayetinde ‘‘Harita Değerlendirme Formu’’ aşağıdaki son halini almıştır.

Tablo 3.5. Harita Değerlendirme Formu

A. Haritaların Nicelik ve Nitelikleri ile Hedefe Uygunluğu	
A1. Kitapta kaç adet coğrafi harita kullanılmıştır?	sınıf () Genel Harita ()
A2. Kullanılan haritanın türü nedir?	Özel Harita ()
A3. Harita, kazanım ve içeriğe uygun mu?	Evet () Hayır () Kısmen ()
A4. Haritanın kitap içerisinde bulunduğu yer ve biçim uygun mu?	Evet () Hayır () Kısmen ()
A5. Harita, hangi amaç doğrultusunda kullanılmıştır?	Konum algısı oluşturmak için () Dağılışı göstermek için () Ölçme Değerlendirme olarak () Görselleştirmek için ()
A6. Harita, öğrencinin gelişim düzeyine uygun mu?	Evet () Hayır () Kısmen ()
B. Haritada Olması Gereken Temel Unsurlar	
B1. Haritada Başlık	Bulunmakta mı? Evet () Hayır () Başlık içerikle uyumlu mu? Evet () Hayır () Kısmen ()
B2. Haritada Ölçek	Bulunmakta mı? Evet () Hayır () Ne tür ölçek kullanılmıştır? Kesir Ölçek () Çizgi Ölçek () Her ikisi ()
B3. Haritada Lejant	Lejant kutusu var mı? Evet () Hayır () Lejant haritanın konusu ile örtüşmekte mi? Evet () Hayır () Kısmen ()
B4. Haritada Yön	Yön oku bulunmakta mı? Evet () Hayır ()
B5. Haritada Koordinat	Koordinat var mı? Evet () Hayır ()
B6. Haritada Tarih	Kullanılan verinin tarihi var mı? Evet () Hayır () Kullanılan veriler güncel mi? Evet () Hayır ()
B7. Haritada Veri Kaynağı	Veri kaynağı var mı? Evet () Hayır () Veri kaynağı güvenilir mi? Evet () Hayır ()
C. Haritaların Taşınması Gereken Özellikler	
C1. Noksansızlık (Harita noksansız mı?)	Evet () Hayır () Kısmen ()
C2. Açıklık (Harita açık mı?)	Evet () Hayır () Kısmen ()
C3. Estetik (Harita estetik mi?)	Evet () Hayır () Kısmen ()
C4. Doğruluk (Harita doğru mu?)	Evet () Hayır () Kısmen ()
C5. Gaye (Amaca uygunluk)- (Harita amaca uygun mu?)	Evet () Hayır () Kısmen ()
C6. Kolay Okunabilirlik (Harita kolay okunabilmekte mi?)	Evet () Hayır () Kısmen ()

Ders kitaplarında yer alan her bir coğrafi haritaya, bu üç bölümden oluşan ve toplamda 24 soruyu içeren ‘Harita Değerlendirme Formu’ ndaki maddeler sorulmak kaydıyla veriler toplanmış ve toplanan veriler nitel değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Verilerin nitel

değerlendirmeye tabi tutulmasının sebebi bu bilgilerin nicel veri toplama araçlarıyla çözümlenemeyecek olmasındandır.

3.4. VERİLERİN ANALİZİ

Bir nitel araştırmacı, verileri; temalar, kavramlar veya benzer özellikler temelinde kategorilere ayırarak analiz eder (Neuman, 2017: 663). Bu doğrultuda çalışmada veri toplama araçlarıyla toplanan veriler, nitel veri analizi yöntemlerinden doküman analizine tabi tutulmuştur. Doküman, belirtildiği üzere elde olan belge, kayıt, arşiv vb. niteliğindeki materyallerdir. Doküman analizi ise bu materyallerin detaylıca incelenmesine dayanmaktadır. Çalışmada, ortaokulların 5., 6. ve 7. sınıflarında okutulan, Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan, görsel materyallerden coğrafi haritalar, detaylı bir analize tabi tutulmuştur.

Haritalar, araştırmacı tarafından hazırlanmış bir form aracılığıyla incelenip değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucu elde edilen veriler 2020 yılının Eylül ve Ekim aylarında bilgisayara aktarılmıştır. Verilerin çözümlenmesi, belirtildiği üzere doküman incelemesi yöntemiyle yapılmıştır. İncelenen ders kitaplarında toplamda 258 harita yer almaktadır. Araştırmanın örnekleme kısmında da belirtildiği üzere, araştırmamız sadece coğrafi haritalarla sınırlı olduğundan incelenen harita sayısı 136'dır. Kalan 119 harita, tarihî harita kapsamına girdiğinden, 3 harita ise dilsiz harita olduğundan değerlendirme dışıdır. 2 harita ise kitap sonunda yer aldığından, 3. alt problemin sonunda ayrıca değerlendirilmiştir. Bu sebeple bulgular kısmında bu 2 haritaya toplam rakamlar içerisinde yer verilmemiş olup değerlendirmeler 134 harita üzerinden yapılmıştır. Dolayısıyla kalan 134 haritada yer alan eksiklikler veya olumlu olan özellikler seçilen bir harita üzerinden tek tek açıklanmıştır. Bu doğrultuda, incelenen coğrafi haritalara dair elde edilen sayısal veriler tablolatırılmıştır.

Geliştirilen Harita Değerlendirme Formu, ayrıca 4 uzman aracılığıyla da irdelenmiştir. Onlardan 'Uzman Görüş Formu' (Ek-3) aracılığıyla görüşler alınmış ve böylece araştırmanın geçerliği ve güvenilirliği sağlanmıştır. Güvenilirlik, yapılan kodlamalarda görüş ayrılığı ve görüş birliği arasındaki tutarlığa bağlı olduğundan araştırmacı ve uzmanlar tarafından elde edilen sonuçlar (Güvenilirlik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı)x100 formülü kullanılarak hesaplanmıştır (Miles ve Huberman, 2004 akt: Yıldırım, 2018: 364). Hesaplama sonucunda araştırmanın güvenilirliği %92 olarak bulunmuştur. Güvenilirlik hesaplamalarının %70'in üzerinde çıkması, araştırma için güvenilir kabul edilmektedir. Dolayısıyla araştırma sonuçları güvenilir bulunmuştur.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR

Bulgular kısmında 2017-2018 eğitim-öğretim yılından, 2019-2020 eğitim-öğretim yılına kadar 3 yıl boyunca ortaokullarda okutulmuş olan ve 5, 6, 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafi haritaların yeterlilik düzeylerinin tespitine yer verilmiştir. Bu tespit yapılırken önce her bir sınıf düzeyinde kitaplarda var olan haritaların, Harita Değerlendirme Formu çerçevesinde incelemesi yapılmıştır. İlk 3 alt probleme yönelik olarak 5., 6. ve 7. sınıf ders kitaplarındaki bu tespitlerin ardından, 4. alt problem olan kıyaslama işlemine geçilmiştir.

4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Çalışmamızda 1. alt problem olarak “Sosyal Bilgiler 5. sınıf ders kitaplarındaki coğrafi haritaların yeterlilik düzeyi nedir?” sorusu yer almaktadır. Bu bağlamda, incelemeye tabi tutulan 4 ders kitabının haritaları analiz edilmiştir. Söz konusu ders kitaplarının yayınevleri daha önceki sayfalarda yer alan Tablo 3.4’te belirtilmiştir. Burada okumayı kolaylaştırmak amacıyla kitaplar, K1, K2, K3 ve K4 şeklinde kod adlarıyla verilmiştir.

Harita Değerlendirme Formunda A grubunda yer alan sorularda, kitaplardaki harita sayısı, türü, haritanın kazanım ve içeriğe uygunluğu, kitap içerisinde bulunduğu yerin uygunluğu, haritanın hangi amaç için kullanıldığı ve bunların öğrenci gelişim düzeyine uygunluğu sorgulanmıştır. Elde edilen bulgular aşağıda tablo halinde verilmiştir (Tablo 4.1).

Tablo 4.1. 5.sınıf SBDK’ daki haritaların nicelik ve nitelikleri ile hedefe uygunlukları

Nicelik, Nitelik ve Hedefe Uygunluk Ölçütleri	Ders Kitabı Kodları				Toplam	
	K1	K2	K3	K4		
Harita Sayısı	10	6	8	5	29	
Harita Türü	Genel	9	6	7	5	27
	Özel	1	-	1	-	2
Kazanım ve İçerik Uyumu	Evet	5	6	6	5	22
	Hayır	5	-	2	-	7
Bulunduğu Yerin Uygunluğu	Evet	9	5	6	4	24
	Hayır	1	1	2	1	5
Kullanım Amacı	Konum	-	1	-	-	1
	Dağılım	2	4	-	1	7
	Ölçme-Değerlendirme	6	-	5	3	14
	Görsellik	2	1	3	1	7
Düzeğe Uygunluk	Evet	8	5	8	3	24
	Hayır	2	1	-	2	5

Tablo 4.1'e göre, incelenen 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında toplam 29 haritaya yer verilmiştir. K1'de 10, K2'de 6, K3'de 8, K4'de ise 5 haritaya rastlanmıştır. Ders kitabındaki haritalar tür açısından, kavramsal çerçevede açıklandığı üzere Genel ve Özel harita olarak sınıflandırılmıştır. Yapılan incelemede, haritaların büyük bir kısmının siyasî, fizikî ve nüfus haritalarından oluştuğu ancak bu haritaların aynı zamanda duvar haritaları türüne girdiği tespit edilmiştir. Duvar haritaları da genel harita türüne girdiğinden ders kitaplarındaki çoğu haritaya genel harita sınıflandırmasında yer verilmiştir. Bu tespit doğrultusunda şu sonuçlara ulaşılmıştır:

K1'deki 10 haritanın 9'u genel, 1'i özel haritadır. K2'de yer alan 6 haritanın 6'sı da genel harita türüne girmektedir. K3'teki 8 haritanın 7'si genel, 1'i özel haritadır. K4'te yer alan 5 haritanın 5'i de genel harita türüne girmektedir. Toplamda 29 haritanın 27'si genel, 2 haritanın ise özel harita türünde yer aldığı sonucuna varılmıştır. Bilindiği üzere genel haritalar herkesin anlayabileceği, geniş kesimlere hitap eden haritalardır. 5. sınıf ders kitaplarındaki genel haritalardan birine örnek verecek olursak:

Harita 4.1. K2, 56. sayfada yer alan Türkiye Fiziki Haritası (Genel harita örneği)

Harita 4.1, 5. sınıf K2, "Bölgemizi Tanıyalım" ünitesi, 'Bölgemi Tanıyorum' konusunda geçmektedir. Konu itibariyle Türkiye'nin yüzey şekillerinden ve engebe durumundan bahsedilerek akabinde destekleyici olarak bu haritaya yer verilmiştir. Göl, geçit, vadi, dağ, körföz, plato ve ova gibi yüzey şekillerinin tanımlarına ve açıklamalarına yer verilmiştir. Verilen konunun içeriğine yönelik örneklendirme amaçlı kullanılan bu harita, Türkiye'nin genel fiziki özelliklerini verdiğinden genel harita türüne örnektir. Ancak harita üzerinde bazı

vadi, plato ve ova isimlerine yer verilmediği, bazı isimlerin ise okunabilirlikten uzak olduğu da tespit edilmiştir. Bu durum, haritaların taşınması gereken özelliklerinden amaca uygunluk ve kolay okunabilirlik başlığında ayrıca ele alınmıştır.

5. sınıf ders kitaplarında 2 özel harita yer almaktadır. Bu haritalar K1 ve K3'e aittir. Bu 2 harita dışında diğer sınıf düzeylerinde (6 ve 7. sınıf) herhangi bir özel haritaya rastlanmamıştır. Özel haritalar, bir alanda uzman olan kişilerin o alanı çizdiği haritalardır. İlk özel harita örneği, 5. sınıf K1, "Bölgemizi Tanıyalım" ünitesi, 'İklimin İnsan Faaliyetlerine Etkisi' konusunda geçmektedir.

Harita 4.2. K1, 56. sayfada yer alan Hava Durumu Haritası (Özel harita örneği)

Konu dâhilinde ilk önce ülkemizdeki yüzey şekilleri, akarsular ve göllere değinilmiş, akabinde bulunduğumuz yerin iklimiyle bir bağlantı kurularak 4.2'deki haritaya yer verilmiştir. Harita, Türkiye'deki günlük hava tahmin raporundan oluştuğundan 'Klimatik harita' kategorisine girmektedir. Klimatik haritalar da özel haritaların bir çeşidi olduğundan haritamız bu türe örnek olarak seçilmiştir.

Diğer özel harita örneği, 5. sınıf K3, "İnsanlar, Yerler ve Çevreler" ünitesi, 'İklim ve Yaşamım' konusunda geçmektedir.

3.6

Harita 4.3. K3, 71. sayfada yer alan Hava Durumu Haritası (Özel harita örneği)-(21 Şubat 2017)

Konu dâhilinde ilk önce iklimle alakalı bir gazete haberine, akabinde ise 4.3'teki bu haritaya yer verilmiştir. Harita, Türkiye'de 21 Şubat 2017 tarihine ait hava durumu verilerine göre oluşturulduğundan 'Klimatik harita' kategorisine girmektedir. Klimatik haritalar da belirtildiği üzere özel haritaların bir çeşidi olduğundan bu türe örnek olarak seçilmiştir.

Haritaların kazanım ve içeriğe uygunluğuna bakıldığında, K1'de 5, K2 ve K3'te 6 ve K4'te 5 haritanın verilen kazanım ve içeriğe uygun olduğu görülmüştür. Ancak K1'de 5, K3'te ise 2 haritanın bu kritere uygun olmadığı sonucuna varılmıştır. Toplamda 22 haritanın verilen kazanım ve içeriğe uygun olduğu, 7 haritanın ise verildiği kazanım ve içeriğe uygun olmadığı sonucuna varılmıştır.

Haritaların verilen kazanımlara uygunluk durumlarına dair örnekler aşağıda verilmiştir. İlk örnek harita verilen kazanım ve içeriğe uygun bulunmuş olup K4, 72. sayfada yer almaktadır.

Türkiye İklim Haritası

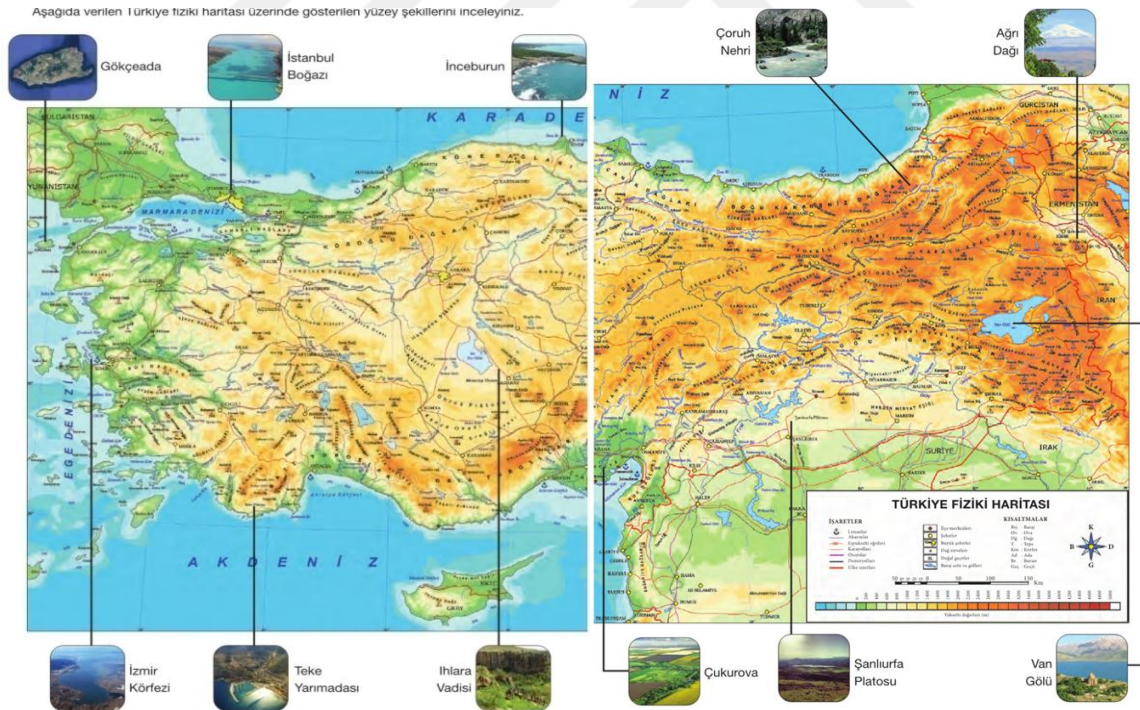
Harita 4.4. K4, 72. sayfada yer alan Türkiye İklim Haritası

“İnsanlar, Yerler ve Çevreler” ünitesi ‘İklimin İnsan Faaliyetlerine Etkisi’ konusunda yer alan harita 4.4’ün, kazanıma uygun olduğu görülmektedir. Zira kazanım, “Yaşadığı bölgede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar” şeklindedir. Konu içeriğine bakıldığında ilk önce hava olayları ve iklime dair açıklamalara yer verilmiş daha sonra ise ülkemizde görülen iklim çeşitlerinin açıklamalarına değinilmiştir. Hemen ardından ise Türkiye İklim Haritası verilmiştir. Daha sonra verilen bu harita üzerinden iklimin insan hayatı ve faaliyetlerine etkisine dair örnekler yer verilmiştir.

Harita 4.5, iki sayfayı kaplayacak şekilde kitapta yer aldığından İç Anadolu bölgesi, Akdeniz bölgesinin orta kısımları ve Orta Karadeniz bölümü kitabın tam da ortasında kalmaktadır. Verilen sorularda da Çukurova ve Konya ovası sorulmakta ancak bu iki yer kitabın iç kısmında kalmakta ve yeterince iyi görünmemektedir. Öğrencilerin bu noktaları bulmakta zorluk çekeceği düşünülmektedir. Zira İç Anadolu, Orta Karadeniz veya Akdeniz bölgesinde yaşayan bir öğrenci, bölgesinde bulunan yer şekillerini bulmasının istendiği soruyu cevaplamakta çok zorlanacaktır.

Fiziki haritaların amacı bir alan üzerindeki dağlar, ovalar, koylar, körfezler, platolar ve daha birçok yer şekline dair bilgiler içererek bunlara yönelik bilgi edinmeyi sağlamaktır. Ancak haritada bu açıdan birçok eksik ve yanlış bilgiler tespit edilmiştir. Haritanın, cevaplanması istenen soruların yanıtlarını da tam olarak karşılamadığı tespit edilmiştir. Bunlar bir fiziki haritada yapılmaması gereken hatalardır. Bütün bu sebeplerden dolayı harita, mevcut haliyle hedeflenen kazanımı gerçekleştirmekte yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla harita, içerikle de tam olarak uyum sağlamamaktadır.

Haritanın bir benzerine K4’te yer verilmiştir.

Harita 4.6. K4, 68-69. sayfada yer alan Türkiye Fiziki Haritası

Örnek harita 4.6’nın, harita değerlendirme formunda yer alan “harita kazanım ve içeriğe uygun mu?” kriterine uygunluk göstermediği sonucuna varılmıştır. Örnek haritada rastlanan bu durum görüldüğü üzere K3’te de mevcuttur. Benzer haritaya bu yayında da yer verilmiş olup, bazı hataların da tekrar edilmiş olduğu görülmektedir. Harita iki sayfaya yayılmış

İhracatın ne olduğuna dair bir şekil eklenmiştir. Bu şekilde ithalat ve ihracatın tanımı bir ok içerisinde gösterilmiş ve iki kavramın arasına ‘ülke’ yazısı iliştilmiştir.

Şekil 4.1. K1, 156. sayfa

Şekil 4.1’de de görüldüğü üzere, ithalat ve ihracat kavramlarının iki ülke arasında yapılan bir faaliyet olduğu sonucu çıkarılmaktadır. Ancak verilen bütün bu bilgilere rağmen haritanın bu açıklamalar doğrultusunda oluşturulmaması kazanım ve harita uyumunu etkilemiştir. Dolayısıyla harita verilen kazanım ve konu içeriğiyle uyuşmamaktadır sonucuna ulaşılmıştır.

Bir diğer değerlendirme kriteri haritaların kitapta buldukları yer ve biçimleri ile ilgilidir. Tablo 4.1’e bakıldığında K1’de 9, K2’de 5, K3’te 6 ve K4’te 4 haritanın bu kriterlere uyduğu tespit edilmiştir. Ancak K1’de 1, K2’de 1, K3’te 2 ve K4’te ise 1 haritanın, bulunduğu yer ve biçimin uygun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Toplamda 24 haritanın kullanıldığı yer ve biçimin uygun olduğu, 5 haritanın ise yeri ve biçiminin uygun olmadığı sonucuna varılmıştır. Haritaların, buldukları yer ve biçimlerinin uygunluk durumuna dair örnekler aşağıda verilmiştir. Bu kriterlere yönelik incelenen ilk örnek harita K3’e aittir. Harita bulunduğu yer ve biçim bakımından olumlu değerlendirilen bir haritadır.

Harita 4.8. K3, 79. sayfada yer alan Türkiye Nüfus Miktarı Haritası

Örnek harita 4.8, K3’te, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” ünitesi ve ‘Nerede Yaşanır’ konusunda yer almaktadır. Konu içerisinde ülkemizde, nüfusu az ve seyrek olan yerlerden

bahsedilmiş ve buna sebep olan etkenler tek tek açıklanmıştır. Konunun pekiştirilmesi amacıyla da Türkiye Nüfus Haritası konulup, harita altında birtakım sorulara yer verilmiştir. Harita 4.8, konu içeriğiyle örtüşmektedir ve kullanıldığı yer doğrudur. Haritadaki tek eksiklik, komşumuz Nahcivan'a yer verilmemiş olmasıdır. Bu eksiklik ayrıyeten değerlendirilmiş olup, genel olarak haritanın bulunduğu yer ve biçim uygun bulunmuştur.

Bir diğer örnek harita K2'de yer almakta olup, yer ve biçim bakımından olumsuz olarak nitelendirilen bir haritadır.

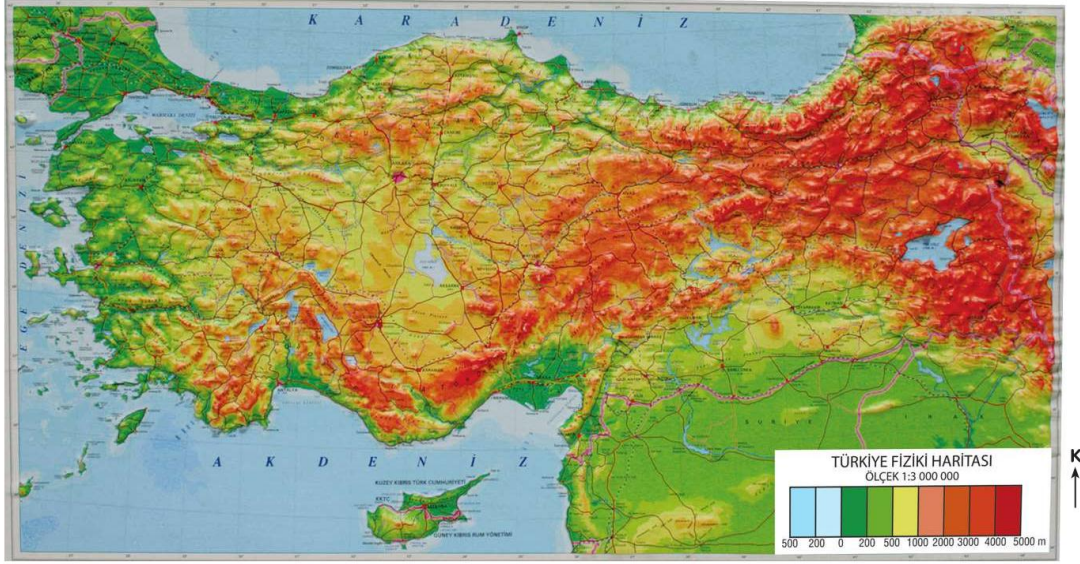

Harita 4.9. K2, 34-35. sayfada yer alan Türkiye Turizm Haritası

Örnek harita 4.9, K2'de, “Adım Adım Türkiye” ünitesi ve ‘Ülkemizin Güzelliklerine Yolculuk’ konusunda yer almaktadır. Görüldüğü üzere harita, 34 ve 35. sayfa olmak üzere iki sayfaya yayılmış bir şekilde verilmiştir. Harita, net, açık ve anlaşılması kolay bir baskı kalitesine sahip olduğu takdirde iki sayfada verilmesi bir eksiklik olarak değerlendirilmeyebilirdi. Fakat haritayı incelediğimizde tam ortada bölünen kısımda bir uyumsuzluk olduğu göze çarpmaktadır. Bu da haritada bir belirsizliğe yol açmaktadır. Ayrıca kitapta haritada yer alan turizm öğelerine dair açıklamalara yer verilmiş ve bu öğeler tek tek açıklanmıştır. Örneğin İç Anadolu bölgesinde Peri Bacaları ve Erciyes Dağına ilişkin bilgiler verilmiş ve haritaya atıfta bulunulmuştur. Ancak Peri Bacaları ve Erciyes Dağı, kitabın tam ortasında yer aldığı için öğrenci bu öğeleri rahat görememektedir. Bu sebeple verilen soruları da cevaplayamama ihtimaliyle karşı karşıyadır. Dolayısıyla haritanın, kitapta yer alma biçimi sebebiyle İç Anadolu, Orta Karadeniz ve Akdeniz'in orta

kısımlarındaki turizm ögelerine dair bir görüş belirtilememektedir. Bütün bu sebeplerden dolayı harita 4.9'un bulunduğu yer ve biçim uygun bulunmamıştır.

Bir diğer örnek haritamız K1, 53. sayfada yer almaktadır.

Harita 4.10. K1, 53. sayfada yer alan Türkiye Fiziki Harita

Örnek harita 4.10, K1'de, “Bölgemizi Tanıyalım” ünitesi ‘Yüzey şekilleri’ konusunda yer alan bir fizikî haritadır. Haritanın olduğu sayfadan bir önceki sayfada “Yan sayfada verilen haritadan yararlanarak yaşadığınız bölgenin yüzey şekillerini inceleyiniz. Hangi yüzey şekillerinin yoğunlukta olduğunu belirleyiniz.” sorusu bulunmaktadır. Ancak harita üzerindeki yüzey şekilleri net olmamakla birlikte anlaşılmaktan da uzaktır. Bu sebeple sorulan soruların cevabı, örnek harita üzerinde bulunamamaktadır. Bu özellikler dışında bir de haritanın burada olduğu gibi yatay değil de dikey olarak kitapta yer alması onun incelenabilirliğini zorlaştırmıştır. Haritanın bu şekilde verilmesi onu, estetiklik özelliği de dâhil olmak üzere daha birçok yönden olumsuz etkilemiştir. Dolayısıyla çoğu yönden olumsuz özelliklere sahip olan haritanın bir de yer ve biçim olarak yanlış kullanılması onun bu özelliğini pekiştirmiştir.

Bir diğer inceleme kriteri haritaların kullanım amacının tespitine yöneliktir. Haritalar kullanım amaçlarına göre 4 başlık altında ele alınmıştır. Bunlar:

- Konum,
- Dağılım,
- Ölçme-Değerlendirme ve
- Görsellik.

Tablo 4.1'e bakıldığında K2'ye ait 1 haritanın konum amaçlı kullanıldığı görülmüştür. Nitekim bu harita Türkiye'nin dünyadaki yerini göstermek maksadı ile kullanılmıştır. Dağılışı gösterme amaçlı kullanılan haritalara bakıldığında; K1'de 2, K2'de 4 ve K4'te 1 harita olmak üzere toplamda 7 haritanın dağılış amaçlı kullanıldığı tespit edilmiştir. K1'de Türkiye'deki deprem bölgeleri ile yine Türkiye'de yapılan ekonomik faaliyetlerin dağılışı, K2'de Türkiye'nin fizikî, nüfus ve iklim özellikleri ile deprem olma potansiyeli olan yerlerin dağılışı, K4'te ise Türkiye'nin fizikî özelliklerinin dağılışı gösterilmiştir.

Ölçme değerlendirme amaçlı kullanılan haritalara bakıldığında; K1'de 6, K3'te 5, K4'te ise 3 haritanın bu amaçla kullanıldığı, K2'de ölçme değerlendirme amaçlı herhangi bir harita kullanılmadığı, toplamda ise 14 haritanın ölçme değerlendirme amaçlı kullanıldığı sonucuna varılmıştır. K1'de kullanılan 3 haritada Türkiye'nin bölgeleri ve buralardaki yükseltilerin dağılışı, 2 haritada Türkiye'nin fizikî özellikleri ve 1 haritada Türkiye nüfusuna dair dağılış gösterilmiştir. K3'te 2 haritada Türkiye'nin fizikî özellikleri, diğer 3 haritada Türkiye'nin iklimi, nüfus miktarı ve deprem bölgelerinin dağılışı gösterilmektedir. K4'te ise Türkiye'nin nüfus miktarı, fizikî özellikleri ile deprem bölgelerinin dağılışı gösterilmektedir.

Son olarak görsellik amaçlı kullanılan haritalara bakıldığında; K1'de 2, K2'de 1, K3'te 3 ve K4'te 1 haritanın bu amaç doğrultusunda kullanıldığı görülmüştür. K1'de Türkiye'nin hava durumu ve Dünya'da ülkeler arası ticaret ilişkilerini gösteren harita, K2'de Türkiye turizm haritası, K3'te Türkiye turizm haritası, iklim haritası ve meslekleri gösteren harita, K4'te ise Türkiye iklim haritası, görsellik amaçlı kullanılmıştır. Toplamda 7 haritanın görsellik amaçlı kullanıldığı tespit edilmiştir. Kullanılan bu haritalara ilişkin her bir yayınevinden 1'er örnek verilecektir. İlk olarak konum amaçlı kullanılan haritalara K2'den bir örnek verilmiştir. Kitaplarda konum amaçlı kullanılan tek harita K2'de yer almaktadır.

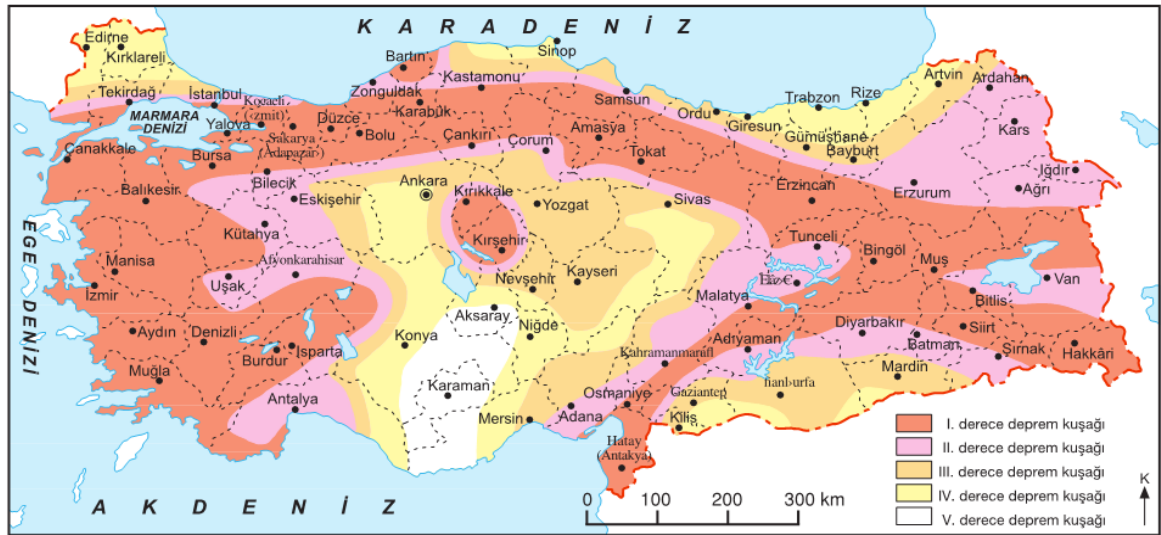

Harita 4.11. K2, 150. sayfada yer alan Türkiye'nin Konumu Haritası

Örnek harita 4.11, “Bir Ülke Bir Bayrak” ünitesi, ‘Ulusal Değerlerimiz’ konusunda geçmektedir. Konu itibariyle Türkiye’nin Asya ve Avrupa kıtalarının birleştiği bir bölgede yer aldığı ve dolayısıyla bu iki kıta arasında bir köprü konumunda olduğundan bahsedilmiştir. Aynı zamanda Türkiye’nin binlerce yıllık geçmişiyle uygarlıkların kesiştiği bir coğrafyada yer aldığından söz edilerek akabinde destekleyici olarak bu haritaya yer verilmiştir. Harita, konum amaçlı haritalarda olması gereken enlem ve boylam unsurlarını içermemektedir. Bu önemli bir eksiklikler ancak genel itibariyle bakıldığında Türkiye’nin konumunu verdiği görüldüğünden, konum amaçlı kullanılan harita türüne örnek olarak verilmiştir.

İncelenen bir diğer unsur dağılış amacına yöneliktir. 5. sınıf ders kitaplarında yer alan toplam 7 haritanın dağılış amacıyla kullanıldığı tespit edilmiştir.

Dağılış amaçlı kullanılan haritalara örnek olarak, K1’de yer alan bir haritaya yer verilmiştir. Bu harita 62. sayfada bulunan Türkiye Deprem Haritasıdır.

▲ Türkiye deprem bölgeleri haritası

www.deprem.gov.tr

Harita 4.12. K1, 62. sayfada yer alan Türkiye Deprem Haritası

Örnek harita 4.12, K1’de, “Bölgemizi Tanıyalım” ünitesi, ‘Doğal Afetler ve Coğrafi Özellikler’ konusunda geçmektedir. Haritada konuyla bağlantılı olarak Türkiye’de yer alan deprem kuşaklarının dağılışı gösterilmektedir. Haritayı incelediğimizde deprem kuşaklarının etkililik derecelerine göre renklendirildiği görülmektedir. Kırmızı renge sahip olan 1. derece deprem kuşağı, depremin olma ihtimalinin en yüksek olduğu yerleri göstermektedir. Hakkari, Şırnak, Siirt, Muş, Bingöl, Tunceli, Erzincan, Tokat, Amasya, Çankırı, Karabük, Bolu, Düzce, Bursa, Balıkesir, Manisa, İzmir, Aydın, Muğla, Denizli ve Burdur gibi iller,

deprem açısından 1. derecede riskli iller arasında yer almaktadır. Görüldüğü üzere Doğu Anadolu'dan Ege bölgesine kadar uzanan kuşak boyunca renkler ve dereceler değişmekte bu da il il depremin olma ihtimalinin değişebileceğini göstermektedir. Ayrıca deprem haritalarında derece numarasının artması depremin olma sıklığının giderek azaldığını göstermektedir. Deprem haritaları belirli aralıklarla güncellenmekte ve yaşanabilecek riskler açısından bizleri önceden tedbir alma konusunda teşvik etmektedirler. Bu grupta yer alan haritalar, deprem kuşaklarını gösteren birer dağılım haritası niteliğini taşımaktadırlar.

Bir diğer incelenen unsur, ölçme-değerlendirme gayesiyle kullanılan haritalara yöneliktir. Ders kitaplarında yer alan toplam 15 haritanın ölçme-değerlendirme amacıyla kullanıldığı tespit edilmiştir. Ölçme değerlendirme amaçlı kullanılan haritaya örnek olarak ise K4, 75. sayfada yer alan Türkiye İlleri Nüfus Miktarı Haritası verilmiştir.

Türkiye'nin illerinin nüfus miktarı haritası aşağıda verilmiştir. İnceleyiniz.

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) verilerine göre 2017 yılında Türkiye'nin illerinin nüfus miktarı haritası

Harita 4.13. K4, 75. sayfada yer alan Türkiye İlleri Nüfus Miktarı Haritası

Örnek harita 4.13'e bakıldığında haritada Türkiye'nin illerindeki nüfus miktarlarının verildiği görülmektedir. Her ne kadar verilerin verilme biçimi karışık ve anlaşılmaktan uzak olsa da harita, ölçme değerlendirme amaçlı kullanılmış olduğundan esas değerlendirme unsurumuz olmuştur. Haritanın hemen üzerinde haritayı inceleyiniz ibaresi bulunmaktadır. Öğrencilerden haritayı inceleyip verilen bu veriler doğrultusunda haritanın hemen altında yer alan soruları cevaplamaları istenmiştir. Bu sorular şunlardır:

Düşünelim Tartışalım

Aşağıdaki soruları haritaya göre cevaplayınız. Cevaplarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

- Nüfusu fazla olan iller hangileridir? Sizce bu durumun sebebi nelerdir?
- Nüfusu az olan iller hangileridir? Sizce bu durumun sebebi nelerdir?

Şekil 4.2. K4, 75. sayfada bulunan Düşünelim Tartışalım bölümü

Şekil 4.2’de yer alan ‘Düşünelim Tartışalım’ başlığı altında verilen bu soruların cevabının harita üzerinden bulunması istenmiştir. Bu sebeple harita ölçme değerlendirme amaçlı kullanılmıştır diyebiliriz.

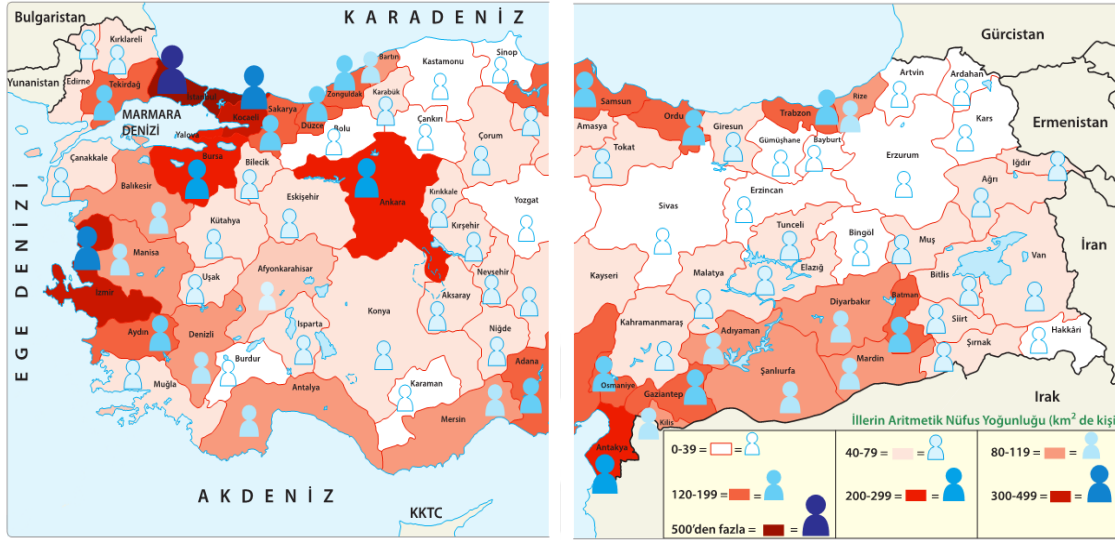
Son olarak Görsellik amaçlı kullanılan haritalar incelenmiştir. Kitaplarda yer alan toplam 7 haritanın bu amaç doğrultusunda kullanıldığı tespit edilmiştir. Görsellik amacı taşıyan örnek harita K3, 71. sayfada bulunmaktadır (**Harita 4.3, Bknz.**). Örnek haritaya bakıldığında haritanın, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” ünitesi, ‘İklim ve Yaşamım’ konusunda yer aldığı görülmektedir. Konu dâhilinde hava durumunun ne olduğuna ilişkin bilgiler verilmiş ve ülkemizin dört köşesinde farklı hava olaylarının yaşandığından bahsedilmiştir. Ardından 21 Şubat 2017 tarihine ait olan örnek harita görselleştirme amacıyla konunun hemen akabinde verilmiştir. Böylece konu daha somut bir hale getirilmeye çalışılmıştır.

Harita değerlendirme formunun ilk bölümü olan A bölümünün son maddesinde ders kitaplarındaki haritaların öğrenci düzeyine uygunluğuna bakılmıştır. Tablo 4.1’e göre K1’de 8, K2’de 5, K3’te 8 ve K4’te 3 harita öğrenci gelişim düzeyine uygundur. Toplamda 24 harita düzeye uygundur. Buna karşılık K1’de 2, K2’de 1 ve K4’te 2 harita öğrenci gelişim düzeyine uygun değildir. Toplamda ise 5 harita öğrenci gelişim düzeyine uygun değildir.

Bu doğrultuda öğrenci gelişim düzeyine uygun olmayan haritalara K1, 53. sayfada yer alan Türkiye Fiziki haritası örnek olarak verilmiştir. (**Harita 4.10, Bknz.**) Örnek harita incelendiğinde birçok eksiği olduğu görülmektedir. En önemli eksik, haritanın fotoğraf versiyonunun kullanılması olmuştur. Türkiye Fiziki haritasının daha anlaşılabilir çeşitleri bulunmasına rağmen neden fotoğraf şeklinde olanının tercih edildiği anlaşılamamaktadır. Harita bu sebeple oldukça silik ve baskı kalitesi açısından düşük bir kalitede görünmektedir. Üstelik 5. sınıf öğrencisinden böylesi karışık ve anlaşılması zor bir haritayı inceleyip yorumlaması beklenmektedir. Haritanın bulunduğu sayfanın bir öncesinde ‘yan sayfada yer alan haritadan yararlanarak, yaşadığınız bölgenin yüzey şekillerini inceleyiniz. Hangi yüzey şekillerinin yoğunlukta olduğunu belirleyiniz.’ sorusu öğrencilere yöneltilmiştir. Ancak ortaokul döneminin ilk aşamasında yer alan öğrencilerin bu haritayı algılaması oldukça zor

ve sıkıntılı görünmektedir. Harita okunurluk, açıklık, estetiklik, netlik ve daha birçok özellikten oldukça uzaktır. Dolayısıyla örnek harita 4.10, öğrenci gelişim düzeyine uygun bulunmayan bir haritadır.

Bir diğer örnek haritamız K2, 60- 61. sayfasında bulunan Türkiye nüfus yoğunluğu haritasıdır.

Harita 4.14. K2, 60- 61. sayfada bulunan Türkiye Nüfus Yoğunluğu Haritası

Örnek harita 4.14, K2’de, ‘‘Bölgemizi Tanıyalım’’ ünitesi, ‘İnsanların Yaşadıkları Yerler’ konusunda geçmektedir. Konunun içeriğinde yerleşmeyi etkileyen faktörlerden ve nüfusun nerelerde az, nerelerde çok olduğundan bahsedilmiştir. Bu doğrultuda çeşitli bilgilere değinilmiş bu bilgilere destekleyici olarak da Türkiye nüfus yoğunluğunu gösteren bir haritaya yer verilmiştir.

İlk olarak haritanın hemen altında verilen tarih göze çarpmaktadır. Harita 2014 TÜİK verilerini içermektedir. Ancak ders kitabının basıldığı yıl 2017’dir. Bu sebeple daha güncel bir harita kullanmak yerine neden 2014 verilerini içeren bir harita kullanıldığı ayrıca soru işaretleri içermektedir. Haritanın güncellikten uzak olan bu özelliği, öğrencinin gelişim düzeyine de uymamaktadır. Özellikle bu verilerin bir de karmaşık bir şekilde haritada verilmesi anlaşılabilirliği daha da artırmıştır. Zira haritada insan silüeti şeklinde yer alan nüfus yoğunluğu göstergeleri haritayı oldukça karmaşık bir hale getirmiştir. Bu şekil yerine daha farklı bir gösterge kullanılabilirdi. 5. sınıf düzeyinde yer alan öğrenciler için daha sade ve karmaşık olmayan bir nüfus yoğunluğu haritası seçilmesinde fayda görülmektedir. Aksi takdirde öğrenci konuyu anlamayacak ve yanlış öğrenmeler edinecektir.

Harita Değerlendirme Formunda, B bölümünde ‘‘Haritada Olması Gereken Temel Unsurların’’ tespit edilmesine yönelik sorular yer almaktadır. Tabloyu değerlendirmede kolaylık olması için üst satırda harita sayılarına tekrar yer verilmiştir (Tablo 4.2).

Tablo 4.2. 5.sınıf SBKD’ daki haritalarda olması gereken temel unsurlar

Haritaların Temel Unsurları		Ders Kitabı Kodları				
		K1	K2	K3	K4	T.
Harita Sayısı		10	6	8	5	29
Başlık	Var	4	5	2	5	16
	İçerikle Uyumlu	4	5	2	5	16
	İçerikle Uyumsuz	-	-	-	-	-
	Yok	6	1	6	-	13
Ölçek	Var	7	5	5	5	22
	Çizgi	6	2	3	5	16
	Kesir	1	2	2	-	5
	İkisi de	-	1	-	-	1
	Yok	3	1	3	-	7
Lejant	Var	8	4	5	5	22
	İçerikle Uyumlu	8	4	5	4	21
	İçerikle Uyumsuz	-	-	-	1	1
	Yok	2	2	3	-	7
Yön Oku	Var	7	-	3	5	15
	Yok	3	6	5	-	14
Koordinat	Var	-	-	-	2	2
	Yok	10	6	8	3	27
Tarih	Var	1	1	-	1	3
	Güncel	-	-	-	1	1
	Güncel Değil	1	1	-	-	2
	Yok	9	5	8	4	26
Veri Kaynağı	Var	10	6	6	1	23
	Güvenilir	1	6	6	1	14
	Güvenilir Değil	9	-	-	-	9
	Yok	-	-	2	4	6

Haritalarda olması gereken temel unsurlara ait veriler maalesef beklenenin altında bulunmuştur.

Tablo 4.2’de görüldüğü üzere K1’de 4, K2’de 5, K3’te 2 ve K4’te 5 haritada ve toplamda 16 haritada başlık mevcuttur. Başlık bulunan haritaların tamamında, başlıklar ile harita içeriğinde uyum söz konusudur. K1’de 6, K2’de 1, K3’te 6 ve toplamda ise 13 haritada başlığa yer verilmediği de yapılan bir başka tespit olmuştur. Haritalarda bu unsura yer verme bakımından K2 ve K4’ün ön planda olduğu, K1 ve K3’ün ise bu unsura en az yer veren yayınlar olduğu söylenebilmektedir.

Haritalarda olması gereken bir diğer unsur ölçektir. Tablo 4.2 ‘ye bakıldığında, K1’de 7 harita, K2, K3 ve K4’te 5’er harita ve toplamda ise 22 haritada ölçek kullanıldığı sonucuna varılmıştır. Kullanılan bu ölçeklerin 16’sının çizgi ölçek, 5’inin kesir ölçek, 1 tanesinin ise

hem çizgi hem de kesir ölçek kullanılarak çizildiği tespit edilmiştir. Ölçek kullanılmayan harita sayısı ise 7'dir. K1'de 3, K2'de 1, K3'te 3 haritada ölçek bulunmamaktadır.

Bir diğer unsur haritalarda lejant bulunup bulunmadığına da airdir. K1'de 8 harita, K2'de 4, K3 ve K4'te 5'er harita ve toplamda ise 22 haritada lejant kullanıldığı sonucuna varılmıştır. Kullanılan bu 22 harita lejantının 21'inin haritanın bulunduğu üitedeki konu ile uyumlu olduğu tespit edilmiş, 1 haritanın lejantının ise bulunduğu ünitenin konusu ile uyumlu olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Aynı şekilde K1 ve K2'de 2'şer haritada ve K3'te 3 haritada, toplamda ise 7 haritada lejant olmadığı tespit edilmiştir. Lejant kavramsal çerçeve kısmında da belirtildiği üzere haritanın anahtarıdır. Lejant olmadan haritadaki işaretlerin yorumlanması oldukça güçtür. Bu nedenle lejant unsuruna yer verilmemesi yeterlilik düzeyini düşüren bir etkidir.

Haritalarda olması gereken temel unsurlardan birisi de yön okudur. Tablo 4.2'de, K1'de 7 harita, K3'te 3 ve K4'te 5, toplamda ise 15 haritada yön okuna yer verildiği tespit edilmiştir. Ancak K1'de 3, K2'de 6 ve K3'te 5 harita, toplamda ise 14 haritada yön oku bulunmamaktadır. K2'deki hiçbir haritada yön oku bulunmazken, K4'te ise tüm haritalarda yön oku bulunduğu tespit edilmiştir. Bu veri, yayınlar arasında bir tutarlılık olmadığını göstermektedir.

Haritalarda olması gereken temel unsurlardan birisi de koordinatlardır. İncelediğimiz 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki toplam 29 haritadan sadece 2'sinde bu unsura yer verilmiştir. K4'te yer alan 5 haritanın 2'sinde koordinat mevcuttur. Söz konusu bu haritalar da konum belirten harita niteliğindedir. Bu sonuç da göstermektedir ki haritalarda en az yer verilen unsur koordinat unsurudur.

Harita inceleme formunun B bölümündeki, haritalarda olması gereken temel unsurlardan tarih de, koordinat gibi çok az yer verilen unsurlardan biridir. Tablo 4.2'de de görüldüğü üzere, K1, K2 ve K4'te yalnızca 1'er haritada olmak üzere toplamda 3 haritada, kullanılan verilere dair bir tarihe rastlanmıştır. Ancak K1'de 9, K2'de 5, K3'te 8 harita ve K4'te 4, toplamda ise 26 haritada herhangi bir tarihe yer verilmemiştir. Haritalarda tarih bulunması, verilerin güncelliğini değerlendirebilme açısından da oldukça önemlidir. Ancak 5. sınıf ders kitaplarında bulunan haritalarda yalnızca 3 haritada tarih olduğu için güncellik değerlendirmesi de sadece bu 3 harita üzerinden yapılmıştır. Sonuç olarak bu 3 haritanın sadece 1'inin güncel olduğu tespit edilmiştir. Bu harita K4'te yer almaktadır. Kalan 26

haritada, verilen verilere ilişkin herhangi bir tarih olmadığı için bu haritaların güncelliğine dair de yorum yapılamamaktadır.

Harita değerlendirme formunun B bölümünde yer alan son unsur, haritalarda veri kaynağının bulunup bulunmadığına ilişkindir. Haritaların bulunduğu hiçbir sayfada, verilen verilerin kaynağına ilişkin herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Ancak K1’de 10, K2 ve K3’de 6’şar haritada, K4’te 1, toplamda ise 23 haritada, verilen verilerin kaynağına ilişkin kitap sonundaki kaynakçada bir kaynağa rastlanmıştır. Bu 23 haritanın 14’ünün kaynağının güvenilir olduğu, geri kalan 9 haritanın kaynağının ise güvenilir olmadığı sonucuna varılmıştır. Güvenilir olmayan bu kaynaklar genelde yayınevi arşivi diye belirtilen kaynaklardır. Ayrıca K3’te 2, K4’te 4 ve toplamda ise 6 haritada veri kaynağına yer verilmediği için bu haritaların kaynakçasına ilişkin herhangi bir değerlendirme de yapılamamıştır.

Haritalarda bulunması gereken unsurlara yönelik örnek haritalar üzerinden değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bu doğrultuda ilk örnek haritamız K3, 71. sayfada yer alan ‘Türkiye İklim Haritasıdır. Harita, ölçek, lejant ve yön oku unsurları açısından olumlu bir örnektir.

3.7

Harita 4.15. K3, 71. sayfada yer alan Türkiye İklim Haritası

Görüldüğü üzere harita 4.15’te verilen her bir işaret ve sembolün ne anlama geldiği, verilen lejant kutusunda belirtilmiştir. Ayrıca yön oku, haritada kullanımına yer verilen bir başka unsurdur. Haritada ölçek de kullanılmış olup çizgi ölçeğin kullanıldığı görülmektedir. Ancak bütün bu olumlu özelliklere rağmen haritada, başlık, koordinat, tarih, veri kaynağı ve bunların güvenilirliğine dair sorulara gerekli cevap alınamamıştır. Görüldüğü

üzere haritanın sağ alt kısmında, harita kaynağı 3.7 numarası ile ifade edilmiş ancak kitap sonundaki harita kaynağına gidildiğinde herhangi bir veri kaynağına ulaşılamamıştır. Verilen kaynakça numarasının, kitabın 197. sayfasında yer alan kaynakça numaraları kısmında karşılığı bulunamamıştır. Dolayısıyla haritanın kaynağına ilişkin herhangi bir veriye ulaşılamamıştır. Bu doğrultuda harita için sorulan bir diğer madde olan “haritanın veri kaynağı güvenilir mi?” maddesine de kaynakça olmadığı için herhangi bir değerlendirme yapılamamıştır. Örnek harita 4.15 ile ilgili bir başka sorun, komşularımızdan Nahcivan’ın İran’a kaymış bir şekilde haritada yer almasıdır. Bu durum harita tekniği açısından yanlıştır. Haritaların gerekli teknik ve özelliklere de uygun çizilmesi gerekmektedir.

Bir diğer örnek harita K2’de yer almaktadır. (*Harita 4.11 Bknz.*) Haritada incelediğimiz ilk özellik başlık unsuruna yöneliktir. Örnek haritada herhangi bir başlığa yer verilmemiştir. Harita “Bir Ülke Bir Bayrak” ünitesi, ‘Ulusal Değerlerimiz’ konusunda yer almaktadır. Konu içerisinde Türkiye’nin konum itibarıyla nerede bulunduğu, bu konumun ülkemize getirdiği avantaj ve dezavantajların neler olduğundan bahsedilmiştir. Dolayısıyla harita, inceleme formumuzun A bölümünde de örnek gösterildiği gibi konum gösterme amaçlı kullanılan bir haritadır. Ancak bu durum haritanın gerekli özellikleri taşıdığı anlamına gelmemelidir. Zira haritada başlık, lejant, yön oku, koordinat ve tarih unsurlarına rastlanılamamıştır.

Başlık olmaması, haritanın ne ile ilgili olduğu ve onun hangi ilişkileri gösterdiği konusundaki bilgilere ulaşmamızı engellemektedir. Örnek haritada da aynı olay söz konusudur. İlk bakışta haritanın neyi anlattığı anlaşılamamaktadır. Anlamak için konunun içeriğini bilmek gerekmektedir. Harita, bir diğer unsur olan lejant unsurunu da içermemektedir. Bu sebeple haritada kullanılan renklerin ne anlama geldiği tam olarak bilinmemektedir.

Haritada aynı zamanda yön oku ve koordinat bilgisine de yer verilmemiştir. Yön oku harita üzerinde yön tayin etmede kullanılır. Koordinat ise bir yerin tam olarak nerede bulunduğunu tespit etmeye yaramaktadır. Ancak gerek yön oku gerekse koordinat unsuru haritada bulunmamaktadır. Verilen harita Türkiye’nin diğer ülkelere göre konumunu gösterme amaçlı kullanılmıştır. Konum amaçlı kullanılan haritaların neredeyse çoğunda koordinat unsuruna da mutlaka yer verilmektedir. Fakat harita birçok yönden eksik olduğu gibi koordinat unsurunu da barındırmamaktadır. Son olarak harita üzerinde aranan özelliğimiz kullanılan verilerin tarihine yöneliktir. Örnek harita 4.11’de, kullanılan verilerin hangi

tarihte alındığına dair herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır. Bu sebeple kullanılan haritanın güncel olup olmadığına yönelik de bir yorum yapılamamaktadır. Harita, üzerinde bulunması gereken özelliklerin birçoğunu taşımamaktadır.

Bir diğer örnek haritamız K3'e aittir (*Harita 4.3 Bknz.*). K3 kodlu Sosyal bilgiler ders kitabının 71. sayfasının ilk haritası olan 'Hava Tahmin Haritası' na bakıldığında, ilk olarak haritada başlık kullanılmadığı göze çarpmaktadır. Haritanın bir hava tahmin haritası olduğuna yönelik konu içerisinde bilgiler verilmiştir ancak başlık unsuru bir haritada ilk göze çarpan unsurlardandır. Bu sebeple konu içerisinde bu unsura dair bilgiler verilmesi haritada başlık unsurunun kullanılmamasına sebep vermemelidir. Ayrıca örnek haritada başlık unsuru olmadığından "başlıkla içerik uyumlu mu?" sorusuna da gerekli cevap verilememektedir.

Örnek harita 4.3'te, ölçek unsuruna da yer verilmediği görülmektedir. Ölçek olmadığı için harita değerlendirme formundaki bir diğer soru olan "haritada hangi ölçek kullanılmıştır?" sorusu da değerlendirmeye alınamamıştır. Haritada bir diğer sorun, lejantın olmamasıdır. Haritada lejant olmadığı için lejantın konusunun haritayla örtüşüp örtüşmediğine dair de herhangi bir değerlendirme yapılamamıştır.

Bir diğer soru olan "haritada yön oku bulunmakta mı?" sorusuna da örnek harita 4.3'te rastlanılamamıştır. Yön oku bütün haritalarda bulunması gereken standart unsurlardandır. Kitaptaki haritaların sadece 3'ünde yön oku bulunup 8'inde bulunmaması konunun ciddiyetini ortaya koymaktadır.

Bir başka soru olan "haritada koordinat bulunmakta mı?" ve "haritadaki verinin tarihi var mı?" sorularının yanıtı da haritada bulunamamıştır. Koordinat sistemi bir yerin konumunu hesaplayabilmemizde bizlere yardımcı olan unsurlardandır. Keza veri tarihinin bulunması da aynı şekilde öneme sahiptir. Haritada veri tarihi yer almadığı için "haritada veriler güncel mi?" sorusuna da cevap bulunamamıştır. Sadece verdiğimiz örnek haritanın 21 Şubat 2017 tarihli bir hava tahmin haritası olduğu söylenmiş ancak bu bilgiye istenildiği gibi haritanın hemen altında veya herhangi bir yerinde değil de konu içerisinde değinilmiştir. Bu da haritanın değerlendirilmesi esnasında bir eksiklik olarak görülmüştür.

Bir diğer incelenen örnek haritamız K4, 72. sayfada yer alan Türkiye İklim Haritasıdır. (*Harita 4.4. Bknz.*) Haritada olması gereken temel unsurlar açısından incelenen örnek haritaya bakıldığında, haritada başlık, ölçek, lejant ve yön oku kriterlerinin bulunduğu ancak

koordinat, veri tarihi, veri kaynağı ve bunların güncelliğine dair herhangi bir bilgi bulunmadığı tespit edilmiştir.

Görüldüğü üzere harita 4.4.'ün orta alt kısmında, haritanın başlığı olan 'Türkiye İklim Haritası' ismine yer verilmiştir. İçerikte 'iklimin insan faaliyetlerine etkisi' konusu dâhilinde bilgiler verilip Türkiye' de görülen iklim tipleri tek tek açıklanmıştır. Bu doğrultuda haritanın başlığı ve içeriğinin uyumlu olduğunu söyleyebilmekteyiz. Haritada bir diğer unsur olan ölçek unsuruna da haritanın sol alt köşesinde yer verilmiştir. Kullanılan ölçek çeşidi ise çizgi ölçektir. Kitapta yer alan bütün coğrafi haritalarda da çizgi ölçek türü kullanılmıştır. Haritada lejant ve aynı zamanda lejant kutusu içerisinde de yön okunun bulunduğu görülmektedir. Ayrıca lejantta yer verilen renklerin Türkiye'de görülen üç iklim olan Karasal iklim, Akdeniz iklimi ve Karadeniz iklimini yansıttığı da tespit edilmiştir. Bu sebeple lejant ve harita konusunun örtüştüğü sonucuna varılmıştır.

Haritada belirtilen kriterler varken birkaç kriterin bulunmadığı da tespit edilmiştir. Bunlardan ilki koordinattır. Haritada koordinat bulunmamaktadır. Buna nazaran yön okuna yer verildiği görülmektedir. Bir haritada yön oku ve koordinat bulunduğu takdirde istenilen bir yer rahatlıkla bulunabilmektedir. Yön kavramı ortaokul öğrencileri için yeterince karışık ve anlaşılması zor bir kavramdır. Oysa bu kavramın koordinat ile birlikte verilmesi ve bu koordinatlar üzerinden yön tayini yapılması öğrenciler için oldukça faydalı bir uygulama olacaktır. Ancak örnek haritada yön oku unsuruna yer verilip koordinat unsuruna yer verilmemesi bir tezat oluşturmaktadır ve bir haritada bu unsurların olmaması önemli bir eksiklik olarak görülmektedir.

Haritaya bakıldığında diğer unsurlardan olan veri tarihi ve verinin kaynağına ilişkin bir bilgiye rastlanılmamıştır. Oysa bir haritanın nereden, ne zaman ve hangi tarihte alındığı, bir kişi veya kuruma çizdirilmişse kime veya hangi kuruma ne zaman çizdirildiği bilgileri haritanın güncelliği ve daha birçok konuya dair fikir ortaya koymak açısından çok önemlidir. Ancak bu bilgiler haritada olmadığından harita birçok yönden eksik kalmaktadır. Öyle ki haritanın güncel olup olmadığı başta olmak üzere birçok unsura dair de yorum yapılamamaktadır.

Son örnek haritamız ise K1'e ait olan 'Hava Durumu' haritasıdır (**Harita 4.2. Bknz.**).K1 kodlu Sosyal bilgiler ders kitabının 56. sayfasında yer alan 'Hava Durumu Haritası' na bakıldığında, haritada başlık kullanılmadığı görülmektedir. Ayrıyeten konu içerisindeki açıklama metninde haritadan 'Türkiye haritası' diye bahsedilmiştir. Ancak bu oldukça genel

bir ifade olduğundan harita başlık kriterini yeterince karşılamamaktadır. Başlık unsuruna yer verilmediği için de içerik ve başlık uyumuna dair de herhangi bir değerlendirme yapılamamıştır.

Bir diğer unsur olan ölçek unsuru da harita 4.2’de bulunmamaktadır. Ölçek kullanılmadığı için harita, harita gibi değil adeta bir görsel gibi görünmektedir. Ölçek olmadığından ‘haritada hangi ölçek kullanılmıştır?’ sorusuna yönelik de herhangi bir değerlendirme yapılamamıştır. Başlık ve ölçek unsurunda olduğu gibi haritada yön oku, koordinat ve herhangi bir tarihe de rastlanılmamıştır. Bütün bu verilen unsurlar haritada olmazsa olmaz denilebilecek standart unsurlardandır. Ancak haritada bu unsurların birçoğu eksiktir.

Harita Değerlendirme Formunda C bölümünde yer alan ‘Haritaların Taşınması Gereken Özellikleri’ başlığı altında 6 özellik sorgulanmıştır (Tablo 4.3).

Tablo 4.3. 5.sınıf SBDK’ daki haritaların taşınması gereken özellikleri

Değ. meyen (Değerlendirilemeyen)*

Haritaların Taşınması Gereken Özellikler	Ders Kitabı Kodları				Toplam	
	K1	K2	K3	K4		
Harita Sayısı	10	6	8	5	29	
Noksansızlık	Evet	-	-	-	-	
	Hayır	10	6	8	5	29
Açıklık	Evet	2	3	5	2	12
	Hayır	5	3	1	-	9
	Kısmen	3	-	2	3	8
Estetik	Evet	1	2	5	2	10
	Hayır	5	1	-	-	6
	Kısmen	4	3	3	3	13
Doğruluk	Evet	5	1	1	4	11
	Hayır	5	5	1	1	12
	Kısmen	-	-	6	-	6
Gaye (Amaca) Uygunluk	Evet	6	3	2	2	13
	Hayır	1	3	3	3	10
	Kısmen	3	-	3	-	6
Kolay Okunabilirlik	Evet	3	2	6	2	13
	Hayır	2	1	1	3	7
	Kısmen	4	2	-	-	6
	Değ. meyen*	1	1	1	-	3

Tablo 4.3’de görüldüğü üzere haritaların taşınması gereken özelliklerden ilki noksansızlıktır. Noksansızlık, haritaların başlık, ölçek, lejant, yön, koordinat, tarih ve veri kaynağı gibi özellikleri tam olarak karşılaması anlamına gelmektedir. 5. sınıf ders kitaplarındaki haritalara bakıldığında; K1, K2, K3 ve K4’te yer alan 29 haritanın 29’unun da noksansızlık özelliğini karşılamadığı tespit edilmiştir. Zira haritalar incelendiğinde bir haritada başlık, ölçek, lejant, tarih veya yön oku unsuru bulunurken koordinat unsurunun olmadığı veya koordinat unsuru varsa bu sefer de diğer unsurlar açısından eksiklikler olduğu görülmüştür.

Yani haritada verilen unsurlardan 6'sı varsa 7. unsur mutlaka eksik çıkmıştır. Bu sebeple 5. sınıf ders kitaplarındaki hiçbir harita noksansızdır(eksiksizdir) diyememekteyiz.

Haritaların taşınması gereken bir diğer özellik açıklık özelliğidir. Açıklık, haritalarda kullanılan renklerin, sembollerin, simgelerin mümkün olduğunca aslına uygun olarak verilmesidir. Bu doğrultuda Tablo 4.3'e bakıldığında; K1'de 2, K2'de 3, K3'te 5 ve K4'te 2 haritanın açıklık özelliğini karşıladığı, aynı zamanda K1'de 5, K2'de 3 ve K3'te ise 1 haritanın bu özelliği karşılamadığı tespit edilmiştir. K4'te bu özelliği karşılamayan bir haritaya rastlanmamıştır. Açıklık özelliğini kısmen karşılayan haritalar ise K1'de 3, K3'te 2 ve K4'te 3 haritada bulunmaktadır. Genel olarak baktığımızda 5. sınıf ders kitaplarında bu özelliği karşılayan harita sayısı 12, karşılamayan harita sayısı 9, kısmen karşılayan harita sayısı ise 8 olarak bulunmuştur. Bu unsuru bulunduran, bulundurmayan ve kısmen bulunduran harita sayıları arasındaki yakın rakamlar bize haritaların açıklık özelliğini tam olarak karşılayamadığını göstermektedir.

Bir diğer özelliğimiz estetikliktir. Estetik, bir haritaya bakıldığında bizde uyandırdığı güzellik ölçüsüdür. Bu doğrultuda Tablo 4.3 incelendiğinde, K1'de 1, K2'de 2, K3'te 5 ve K4'te 2 harita estetik bulunmuş, yine K1'de 5, K2'de 1 harita estetik bulunmamıştır. Kısmen estetik bulunan haritaların sayısı ise estetik olan ve olmayan harita sayılarından daha fazla bulunmuştur. K1'de 4 haritanın, K2, K3 ve K4'te ise 3'er haritanın kısmen estetik olduğu sonucuna varılmıştır. Genel olarak baktığımızda 5. sınıf ders kitaplarındaki 10 haritanın estetik olduğu, 6 haritanın estetik olmadığı, kalan 13 haritanın ise kısmen estetik olduğu görülmüştür. 29 haritadan 19'unun bu unsuru tam olarak karşılayamaması haritalardaki estetik algısının yeniden şekillendirilmesi gerektiğini göstermesi açısından önemlidir.

Haritalar doğruluk özelliği açısından da değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda Tablo 4.3'e bakıldığında, K1'de 5, K2 ve K3'te 1'er harita ve K4'te 4 haritanın bu özelliği karşıladığı aynı zamanda K1 ve K2'de 5'er harita, K3 ve K4'te ise 1'er haritanın bu özelliği karşılamadığı tespit edilmiştir. Kalan 6 haritanın ise K3'e ait olup doğruluk kriterini kısmen karşıladığı sonucuna varılmıştır. Genel olarak baktığımızda 11 haritanın doğruluk özelliğine uygun olduğu, 12 haritanın bu özelliğe uygun olmadığı, 6 haritanın ise kısmen buna uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu istatistik bizlere haritaların doğruluk özelliğinden büyük oranda yoksun olduğunu göstermektedir.

Bir diğer özellik haritaların gaye (amaca) uygun kullanılıp kullanılmadığına yöneliktir. Bu doğrultuda Tablo 4.3'e bakıldığında, K1'de 6, K2'de 3 harita, K3 ve K4'te 2'ser harita amaca

uygun kullanılmıştır diyebiliriz. K1’de 1, K2’de 2, K3 ve K4’te ise 3’er haritanın amaca uygun kullanılmadığı görülmektedir. Kalan 7 haritanın 3’ü K1, 1’i K2 ,3’ü ise K3’e ait olup bu haritaların kısmen amaca uygun oldukları tespit edilmiştir. Genel olarak bakıldığında ise 13 haritanın amaca uygun kullanıldığı, 9 haritanın amaca uygun kullanılmadığı, 7 haritanın ise kısmen amaca uygun kullanıldığı sonucuna varılmıştır. Yani 13 harita amaca uygun kalan 16 harita ise ya kısmen amaca uygun ya da amaca uygun değil diye nitelendirilmiştir.

İncelenen son özellik haritaların kolay okunabilir olup olmadığına dairdir. Bu doğrultuda Tablo 4.3’e bakıldığında, K1’de 3, K2’de 2, K3’te 6 ve K4’te 2 haritanın kolay okunabilir nitelikte olduğu aynı zamanda K1’de 2, K2 ve K3’te 1’er harita ve K4’te 3 haritanın kolay okunabilir nitelikte olmadığı sonucuna varılmıştır. Kısmen okunabilir haritalar K1’de 4, K2’de ise 2 tanedir. Değerlendirilemeyen seçeneğinde yer alan haritalar ise K1, K2 ve K3’te 1’er tanedir. Bu haritaların değerlendirilemeyen seçeneğinde ele alınmasının sebebi, harita üzerinde herhangi bir yazıya rastlanılmamış olmasındandır. Genel olarak bakıldığında toplam 29 haritadan 13’ünün kolay okunabilir, 7’sinin kolay okunabilir olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kısmen okunabilir harita sayısı 6, değerlendirilemeyen harita sayısı ise 3 olarak bulunmuştur. 29 harita üzerinden değerlendirdiğimizde haritaların yarısından çoğunun kolay okunabilir nitelikte olmadığı sonucuna varılmıştır.

Haritaların taşınması gereken özellikler bakımından verilen ilk örnek harita, K4’e aittir. (*Harita 4.13. Bknz.*) K4 kodlu Sosyal bilgiler ders kitabınının 75. sayfasında yer alan Türkiye illeri nüfus haritası, taşınması gereken özellikler açısından incelenmiştir. Buna göre örnek harita, harita değerlendirme formunda yer alan noksansızlık, açıklık, doğruluk, amaca uygunluk ve kolay okunabilirlik kriterlerini karşılamamaktadır. Bir haritanın noksansız olabilmesi için, o haritanın başlık, ölçek, lejant kutusu, yön oku, koordinat sistemi, veri tarihi ve veri kaynağı unsurlarının hepsini kendinde barındırması gerekmektedir. Oysa örnek haritamıza baktığımızda, başlık, ölçek, lejant kutusu, yön oku, veri tarihi ve veri kaynağını içermesine rağmen koordinat sistemi unsurunu içermediği tespit edilmiştir. Yine de örnek harita, haritada olması gereken unsurlar açısından değerlendirildiğinde kitapta yer alan en noksansız harita denilebilmektedir.

Örnek harita 4.13, kolay okunabilirlik özelliğini karşılamamaktadır. Çünkü haritaya genel anlamda bakıldığında bir karmaşanın hâkim olduğu, yazıların net okunmadığı ve nüfus miktarının çokluğunu göstermesi açısından koyulan top benzeri yuvarlak simgenin ise haritanın büyük bölümünü kaplayarak haritayı anlaşılmasız kıldığı tespit edilmiştir. Ortaokul dönemi öğrencileri açısından düşünüldüğünde haritadaki bu küçük puntolar ve

karmaşıklığın öğrencilerin öğrenmesine engel olacağı açıktır. Bu sebeple nüfus miktarının çokluğu, bu yuvarlak ve büyük simgeyle değil de daha uygun bir simge ile temsil edilebilirdi kanısına varılmıştır.

Harita 4.13, bir diğer kriter olan amaca uygunluk kriterini de karşılamamaktadır. Zira haritadaki simgelerin büyüklüğü birbirine yakındır. Aynı zamanda lejant kısmında yer alan simgeler ile yansıtılmak istenen il nüfus miktarı sayıları birbirine yakın oranlarda verilmiştir.

Şekil 4.3. Beşinci sınıf K4, 75. sayfada yer alan Türkiye İlleri Nüfus Miktarı Haritasının lejantı

Haritanın lejantının verildiği şekil 4.3'te görüldüğü üzere, 300-600 nüfus büyüklüğü olan simge ile 600-1000 nüfus büyüklüğünü gösteren simgenin büyüklükleri birbirine yakındır. Harita 4.13 üzerinde bu büyüklüklere bakıldığında denilmek istenilen daha net anlaşılacaktır. Öğrenci haritaya baktığında, verilen simgenin hangi aralıktaki rakamı içerdiği konusunda kararsızlık yaşayacaktır. Çünkü bazı simgelerin büyüklüğü belirtildiği üzere birbirine çok yakındır. Ayrıca böyle bir ölçeklendirmede verilen değerlerin ardışık olması gerekmektedir. Yani başlangıçta verilen değer aralığı 0-100 arasında iken bir sonrakinde 100-200, 200-300 şeklinde verilmeli veya aralık ona göre ayarlanmalıdır. Dolayısıyla bu açıdan bakıldığında haritanın amaca uygun olmadığı ortadadır. Harita, bilgiyi netleştirmek yerine daha fazla kafa karışıklığına sebep olmaktadır. Bu sorun giderilmediği takdirde, bu bilgilerin öğrencilerde birçok yanlış öğrenmeye sebep olacağı bariz ortadadır.

Örnek harita 4.13, bir diğer kriter olan açıklık bakımından da değerlendirilmiştir. Haritanın, kolay okunabilirlik ve amaca uygunluk kriterlerinde de açıklandığı gibi karmaşık bir yapıya sahip olduğu için okunması ve yorumlamasının güç olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sebeple harita, yeterince açık ve net değildir. Aynı zamanda harita, yine aynı sebeplerden dolayı yeterince estetik bulunamamış ve ilk bakışta göz yorduğu ve karmaşık görüldüğü için bu kriteri de yeterince karşılayamamıştır. Harita, bütün bu sebeplerden dolayı karışık, eksik ve karmaşık bir yapıya sahip olarak nitelendirilmiştir. Bilgi netliği olmaması, verilen nüfus

miktar bilgisinin de lejantta ardışık değil de birbirine yakın sayılarla ifade edilmesi haritanın doğruluk kriterini de taşımadığını göstermektedir.

Bir diğer örnek harita K2 kodlu ders kitabında yer alan ‘Türkiye İklim Haritası’dır.

Harita 4.16. K2, 58. sayfa Türkiye İklim Haritası

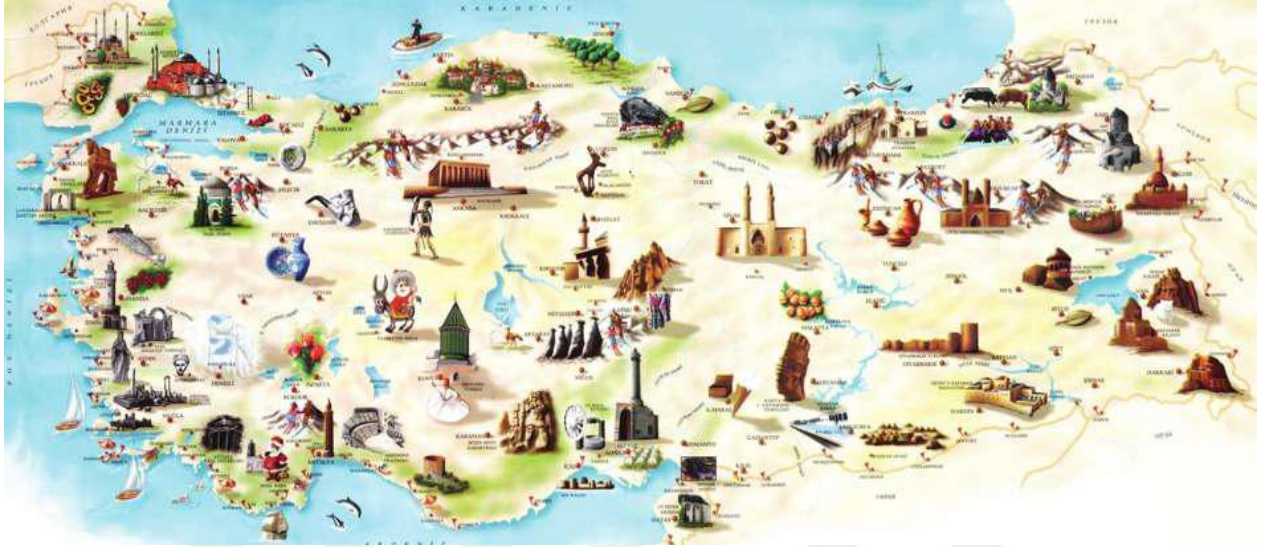
Harita 4.16, Tablo 4.3’te verilen özelliklerden Noksansızlık, açıklık, doğruluk ve amaca uygunluk özelliklerini karşılamamakta, estetik ve kolay okunabilirlik özelliğini ise kısmen karşılamaktadır. Haritaya bakıldığında yön oku, veri tarihi ve koordinat bilgisine yer verilmediği görülmektedir. Ayrıca lejanta yer verilse de bunun harita dışında verilmesi de bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Bu sebeple harita noksansızdır(eksiksizdir) yorumu yapılamamaktadır.

Bir diğer özellik açıklıktır. Harita renk, verilen simgeler ve semboller açısından yeterince açık bulunamamıştır. Renkler oldukça soluk durmaktadır. Bunun yerine iklim tiplerini yansıtan daha canlı renklere yer verilebilirdi. Harita aynı zamanda doğruluk kriterini de karşılamamaktadır. Haritanın ölçeğine bakıldığında çizgi ölçek 0-400 km arası gösterilmiştir. Ancak bu tarz alanları gösteren haritalar, genelde 0-150 veya 0-200 km olarak gösterilmektedir. Bu sebeple yansıtılan alan ve ölçek arasında bir tutarsızlık görülmektedir.

Amaca uygunluk açısından harita 4.16’ya bakıldığında, harita lejantında ve harita üzerinde yer alan iklim sınıflandırmasının, 5. sınıf düzeyindeki bir öğrenci için oldukça detay bilgiler olduğu görülmektedir. Bunun yerine iklim sınıflandırmasının Karasal iklim, Akdeniz iklimi ve Karadeniz iklimi diye verilmesi daha yerinde olacaktır. Bilgiler 5. sınıf düzeyine uygun

değildir. Dolayısıyla harita amaca uygun bulunmamıştır. Kolay okunabilirlik açısından değerlendirme yapıldığında haritadaki yazıların net olmadığı ve yazıları okumakta zorluk çekildiği tespiti yapılmıştır. Ayrıca haritaya bakıldığında tam anlamıyla göze hitap eden bir harita olmadığı görülmektedir. Bu sebeple harita yeterince estetik de bulunmamıştır.

Bir diğer harita, K3 kodlu Sosyal bilgiler ders kitabının 49. sayfasında bulunan Turizm haritasıdır.

Harita 4.17. K3, 49. sayfada yer alan Turizm haritası

Harita 4.17'nin değerlendirme sonuçlarına bakıldığında, bu haritanın açıklık, amaca uygunluk ve kolay okunabilirlik kriterlerini karşılamadığı görülmektedir. Harita değerlendirme formunda yer alan 2. kriter olan "harita yeterince açık mı?" maddesinden kasıt, haritadaki işaret, renk ve sembollerin açık ve net olmasıdır. Ancak haritayı incelediğimizde, verilen işaret ve sembollerin açık ve net olmadığı görülmektedir. Açık ve net olmayan bir harita, öğrenciye anlaşılabilir gelecektir. Dolayısıyla haritanın bu unsuru karşılamaması önemli bir eksikliklerdir.

Bir diğer kriter olan amaca uygunluk kriterine baktığımızda, haritanın bu kriteri de tam olarak karşılamadığı sonucuna varılmıştır. Amaca uygun bir harita, açık ve net, başlıkla aynı doğrultuda bilgiler içeren, yapıma amacına uygun çizilmiş bir harita demektir. Ancak haritayı incelediğimizde haritanın net olmadığı, adının ne olduğuna dair bir başlık içermediği ve yapıma amacının Türkiye'deki turizm unsurlarını göstermek olduğu halde barındırdığı eksiklikler nedeniyle (baskı kalitesi düşüklüğü, net ve açık olmaması vb.) amacına uygun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Harita 4.17'nin, bir diğer kriter olan kolay okunabilirlik kriterini de yeterince taşımadığı tespit edilmiştir. Haritayı detaylı incelediğimizde, harita üzerinde yer alan yazıların puntosunun çok küçük olması nedeniyle verilen turizm yapıtlarının isminin ne olduğu görünmemekte dolayısıyla bu yapıtın hangi bölgeye veya şehre has bir yapıt olduğu anlaşılamamaktadır. Kolay okunamama özelliği nedeniyle haritanın “Türkiye Turizm Haritası” olma kriterlerini yeterince karşılamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bir diğer örnek haritaya baktığımızda aynı şekilde bu haritanın da Tablo 4.3'te yer alan kriterlerden noksansızlık, amaca uygunluk, açıklık ve doğruluk kriterlerini tam olarak karşılamadığı tespit edilmiştir. Harita estetik özelliğini kısmen karşılamaktadır. Kolay okunabilirlik yönünden ise üzerinde herhangi bir yazı bulunmadığı için, haritaya değerlendirilemeyen seçeneğinde yer verilmiştir. Ancak bu haritayla ilgili başka sıkıntılar da vardır.

Harita 4.18. K3, Türkiye'de yer alan mesleklerin renklerle gösterildiği harita

K3 kodlu Sosyal bilgiler ders kitabınının 141. sayfasında, yurdumuzda yaygın olan mesleklere yönelik örnek harita 4.18'deki Türkiye haritası üzerinden bölge bölge bir renklendirme yapılarak hangi bölgemizde hangi meslek yaygın gösterilmeye çalışılmıştır. Ancak bu çizimin bir harita mı yoksa bir görsel mi olduğuna dair kitap içerisinde herhangi bir veriye rastlanmamıştır. Bu çizime dair kaynakçada da bir karşılık bulunamamıştır. Yalnızca kitabın 196. sayfasında “numara verilmemiş görseller bu kitap için çizilmiştir.” ifadesine rastlanılmıştır. Ancak numaralandırılan görseller ve haritaların kaynakçasının hepsinin bir arada ve karışık verilmesi bu konuda net bilgiye varmamızı zorlaştırmıştır. Zira görsel farklı bir unsurdur, harita ise kendi başına farklı bir unsurdur. Bu şekillerin kaynakçasının görsel ve harita ayırımı yapılmaksızın karışık olarak verilmesi 196. sayfadaki, “numara verilmemiş görseller bu kitap için çizilmiştir” ifadesindeki görselden kastın ne olduğuna yönelik bir

bilgi karışıklığına yol açmaktadır. Dolayısıyla 141. sayfadaki şekil, harita olarak ele alınıp ona yönelik bir değerlendirme yapılmıştır. Zira şekil, görsel olarak kullanıldı ise bir sıkıntı görülmemektedir. Ancak eğer harita olarak çizilmişse sıkıntının büyük olduğu açıkça görülmektedir. ‘Noksansızlık’ kriteri açısından harita 4.18’e bakacak olursak haritada, başlık, lejant, ölçek, yön oku, koordinat sistemi, veri tarihi ve veri kaynağına yönelik hiçbir bilgiye ulaşılamamıştır. Bu durumda harita ‘noksansızdır’ ifadesini karşılamamaktadır. Bir diğer unsur olan “harita yeterince estetik mi?” sorusuna bakıldığında, haritanın renk olarak oldukça dikkat çekici ve estetik görüldüğü aynı zamanda öğrencinin ilgisini çekebileceği düşünülmektedir. Ancak harita, punto ve baskı tekniği yönünden değerlendirilemediği için kısmen estetik olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca haritada kullanılan renklerin neyi temsil ettiği muallakta olduğundan harita tam anlamıyla bir harita görünümü vermemektedir. Harita bu özelliklerinden dolayı açıklık ve amaca uygunluk kriterleri açısından da eksik bulunmuştur. Son olarak doğruluk kriterine bakılmıştır. Verilen haritanın ne bir adı ne de bir ölçeği olduğu, üzerinde değerlendirmeye tabi tutulacak hiçbir bilgi olmadığı görülmektedir. Bu sebeple harita, ‘doğruluk’ kriterini de taşımamaktadır.

4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Çalışmamızda 2. alt problem olarak “6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki coğrafi haritaların yeterlilik düzeyleri nelerdir?” sorusu yer almaktadır. Bu bağlamda harita değerlendirme formu aracılığıyla incelemeye tabi tutulan 4 ders kitabının haritaları analiz edilmiştir. 6. sınıf Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haritalara yönelik ilk olarak, kitaplardaki harita sayısı, türü, haritanın kazanım ve içeriğe uygunluğu, kitap içerisinde bulunduğu yer ve biçimin uygunluğu, haritanın hangi amaç için kullanıldığı ve bunların öğrenci gelişim düzeyine uygunluğu sorgulanmıştır. Elde edilen bulgular aşağıda tablo halinde verilmiştir (Tablo 4.4).

Tablo 4.4. 6.sınıf SBDK’ daki coğrafi haritaların nicelik ve nitelikleri ile hedefe uygunlukları

Nicelik, Nitelik, Hedefe Uygunluk Ölçütleri	Ders Kitabı Kodları				Toplam	
	K5	K6	K7	K8		
Harita Sayısı	16	18	29	23	86	
Harita Türü	Genel	16	18	29	86	
	Özel	-	-	-	-	
Kazanım ve İçerik Uyumu	Evet	10	18	22	72	
	Hayır	6	-	7	14	
Bulunduğu Yerin Uygunluğu	Evet	15	18	28	83	
	Hayır	1	-	1	3	
Kullanım Amacı	Konum	2	4	4	11	
	Dağılım	5	8	9	32	
	Ölçme-Değerlendirme	8	4	10	32	
	Görsellik	1	2	6	11	
Düzeğe Uygunluk	Evet	2	9	8	14	33

Hayır	14	8	8	3	33
Kısmen	-	1	13	6	20

Tablo 4.4'e göre, incelenen 6. sınıf Sosyal bilgiler ders kitaplarında toplam 86 harita kullanılmış olup bu haritaların 16'sı K5, 18'i K6, 29'u K7 ve 23'ü ise K8'e aittir.

Tablo 4.4'te verilen 6. sınıf Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki 86 haritanın 86'sının da genel harita türüne girdiği tespit edilmiştir. Özel harita türünde bir haritaya ise 6. sınıf seviyesinde rastlanmamıştır.

Haritaların kazanım ve içerik durumlarına bakıldığında, K5'te 10, K6'da 18, K7 ve K8'de ise 22'şer haritanın verilen bu kritere uygun olduğu tespit edilmiştir. Kazanım ve içeriğe uygun olmayan haritalar, K5'te 6, K7'de 7 ve K8'de ise 1 tanedir. K6'da ise bütün haritaların bu kritere uygunluk gösterdiği görülmektedir. Genel olarak kazanım ve içeriğe uygunluk gösteren harita sayısı 72, bu kritere uygunluk göstermeyen harita sayısı ise 14 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 4.4'e bakıldığında, K5'de 15, K6'da 18, K7'de 28 ve K8'de 22 haritanın kullanım yeri ve biçiminin uygun olduğu aynı zamanda K5, K7 ve K8'de 1'er haritanın kullanım yeri ve biçimlerinin uygun olmadığı sonucuna varılmıştır. Toplamda 83 haritanın kullanıldığı yer ve biçimin uygun olduğu, kalan 3 haritanın ise bu kritere uygun olmadığı tespit edilmiştir.

Haritaların kullanım amaçlarına bakıldığında, K5'te 2, K6 ve K7'de 4'er ve K8'de 1 haritanın konum amaçlı kullanıldığı tespit edilmiştir. K5'te Dünya kıtalar ve okyanuslar haritası ile Dünya siyasi haritası, K6'da Türkiye'nin matematik konumu, özel konumu, Türkiye siyasi haritası ve Türkiye'nin coğrafi konumu haritaları, K7'de Türkiye'nin bulunduğu koordinat düzlemi haritası, Türkiye haritası üzerinde ayrı ayrı gösterilen Uşak, Tekirdağ ve Erzurum haritaları ve K8'de yer alan Türk dünyası haritası konum amaçlı kullanılan haritalardır.

Dağılışı gösterme amaçlı kullanılan haritalara bakıldığında K5'te 5, K6'da 8, K7'de 9 ve K8'de 10 haritanın dağılışı amaçlı kullanıldığı tespit edilmiştir. K5'te kullanılan 2 haritada Türkiye'deki madenlerin dağılışı, kalan 3 haritada ise Türkiye'nin nüfusu, iklimik ve fizikî özellikleri dağılışı amaçlı olarak verilmiştir. K6'da kara ve denizlerin dağılışı haritası, Türkiye fizikî haritası, Türkiye iklim haritası, tarımsal üretimin bölge bölge gösterildiği harita, Türkiye maden haritası, Dünya iklim kuşakları ve Dünya ekonomik faaliyetleri haritası ve TİKA'nın hizmet ettiği bölgeler haritası dağılışı amaçlı kullanılan haritalardır. K7'de Türkiye iklim ve Türkiye bitki örtüsü haritası, Türkiye akarsu, göl, barajlar ile

Türkiye yer altı su kaynakları dağılım haritası, Dünya iklim tipleri haritası, Türkiye tarım ürünleri ve Türkiye maden haritası, Türkiye kağıt fabrikaları ve Türkiye Turizm haritası dağılış amaçlı kullanılmıştır. Son olarak K8’de 2 haritada Türkiye’deki orman dağılışı, 2 haritada Türkiye’de ve Dünyadaki iklim dağılışı, kalan 6 haritada ise Türkiye’nin fiziki özellikleri, ovaları ve platoları, iklimi, hayvan ve tarım ürünleri dağılışı gösterilmiştir.

Ölçme değerlendirme amaçlı kullanılan haritalar ise K5’te 8, K6’da 4, K7 ve K8’de 10’ar tanedir. K5’te Türkiye siyasî harita, fizikî harita, yıllık ortalama sıcaklık ve yağış haritası, iklim, ekonomi ve hayvan dağılışı haritası ve Dünya iklim haritası ölçme değerlendirme amaçlı kullanılmıştır. K6’da Türkiye siyasî haritaları, Orta Asya fizikî haritası ve Marmara bölgesi haritası bu amaçla kullanılmıştır. K7’de Türkiye’nin fizikî özellikleri, nüfus, ekonomi ve yer altı kaynakları ile Orta Asya fizikî ve Dünya Haritası üzerinden ölçme değerlendirme çalışmaları yapılmıştır. K8’de ise Türkiye’nin dağları, bitki örtüsü, nüfus dağılışı, sanayi haritası, fizikî harita, Orta Asya fizikî ile Dünya kıtalar ve okyanuslar haritası üzerinden ölçme değerlendirme çalışmaları yapılmıştır.

Görsellik amaçlı kullanılan haritalar K5’te 1, K6’da 2, K7’de 6 ve K8’de ise 2 tanedir. K5’te Türkiye’nin komşuları haritası, K6’da Asya siyasî ve Dünya fizikî haritası, K7’de Almanya, Rusya, Çin, ABD, İngiltere ve Enerji nakil hatları haritası, K8’de ise Türkiye fizikî ve Dünya kıtalar ve okyanuslar haritası görselleştirme amaçlı kullanılmıştır. Toplamda 11 harita konum amaçlı, 32 harita dağılış amaçlı, 32 harita ölçme değerlendirme amaçlı ve kalan 11 harita görsellik verme amaçlı kullanılmıştır. Bu durumda 6. sınıf ders kitaplarındaki haritalarda en çok dağılış ve ölçme değerlendirme amacına yönelik harita kullanıldığı sonucuna varılmaktadır.

İncelenen bir diğer kriter ise öğrenci gelişim düzeyine uygunluktur. Tablo 4.4’e göre, K5’te 2, K6’da 9, K7’de 8 ve K8’de 14 haritanın öğrenci gelişim düzeye uygun olduğu yine K5’te 14, K6 ve K7’de 8’er harita ve K8’de 3 haritanın bu kritere uygun olmadığı sonucuna varılmıştır. Kısmen düzeye uygun olan haritalar ise K6’da 1, K7’de 13 ve K8’de 6 tanedir. Toplamda 33 haritanın düzeye uygun olduğu, 33 haritanın düzeye uygun olmadığı, 20 haritanın kısmen düzeye uygun olduğu tespit edilmiştir. Verilen bu istatistiklere bakıldığında düzeye uygun olan ve düzeye uygun olmayan harita sayıları arasında bir eşitlik olduğu görülmektedir.

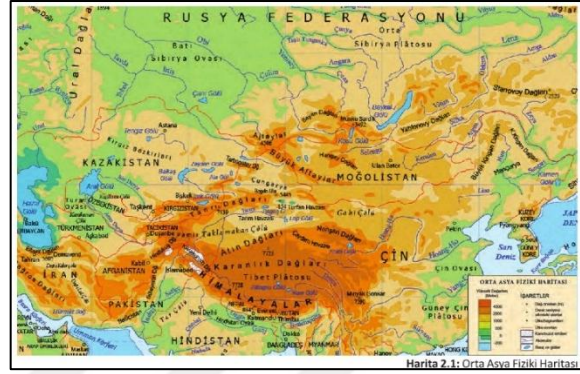
Tablo 4.4’te verildiği üzere 6. sınıf ders kitaplarında yer alan haritaların türlerine bakılmıştır. Harita türleri genel ve özel haritalar diye ikiye ayrılmaktadır. Ancak bu sınıf düzeyinde özel harita türü bulunmadığından sadece genel haritalara dair örneklere yer verilmiştir.

Genel harita türlerine ilişkin verilen örnekler aşağıda gösterilmiştir.

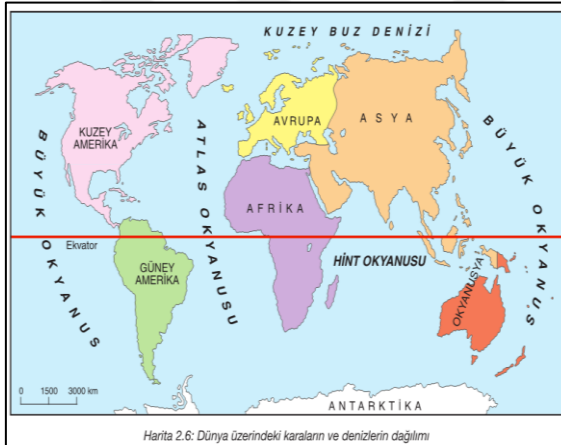
Harita 2.6: Türkiye fiziki haritası

4.4a. K5 37.syfa

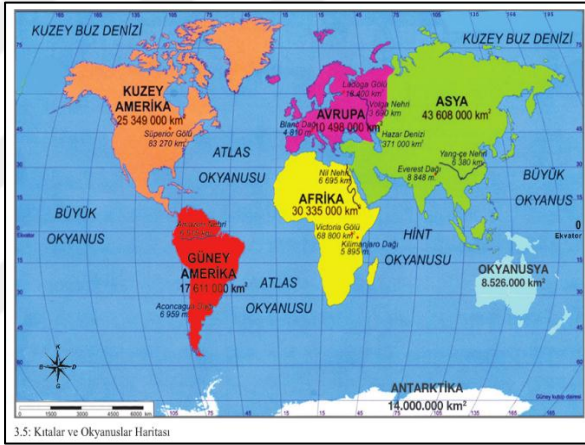
Harita 2.1: Orta Asya Fiziki Haritası

4.4b. K7 40.syfa

Harita 2.6: Dünya üzerindeki karaların ve denizlerin dağılımı

4.4c. K6 36.syfa

3.5: Kıtalar ve Okyanuslar Haritası

4.4d. K8 109.syfa

Şekil 4.4. Genel harita örnekleri

Görüldüğü üzere Şekil 4.4a K5’e ait olup bir Türkiye Fiziki haritadır. Şekil 4.4b’de yer alan harita ise K7’ye ait olup Orta Asya Fiziki haritasıdır. Bilindiği üzere fiziki harita, bir alandaki yeryüzü şekillerini, dağları, ovaları, platoları ve renkler aracılığıyla yükseltileri ve derinlikleri gösteren haritalardır. Örnekte yer alan haritalar da bu özellikleri taşıdığı için fiziki harita türünde bulunmakta aynı zamanda duvar haritaları kategorisinde değerlendirilmektedir. Genel haritalar ise herkesin rahatça anlayabileceği ve geniş kesimlere hitap eden haritalardır. Fiziki haritalar ve duvar haritaları bu haritalardan biri olduğundan örnek haritalar, genel haritalar kategorisinde değerlendirilmektedir. 4.4c’de verilen harita K6’ya ait olup dünyadaki kıta ve okyanusların dağılımını gösteren bir haritadır. 4.4d’de yer alan harita da aynı şekilde dünya üzerindeki kıta ve okyanusları gösteren bir haritadır. Bu

haritalarda da bir lokasyona özel bir durum gösterilmediğinden genel harita türüne girmektedir.

6. sınıflarda özel harita türüne rastlanmamıştır. Bu sebeple bu türe ait örneklere yer verilememiştir.

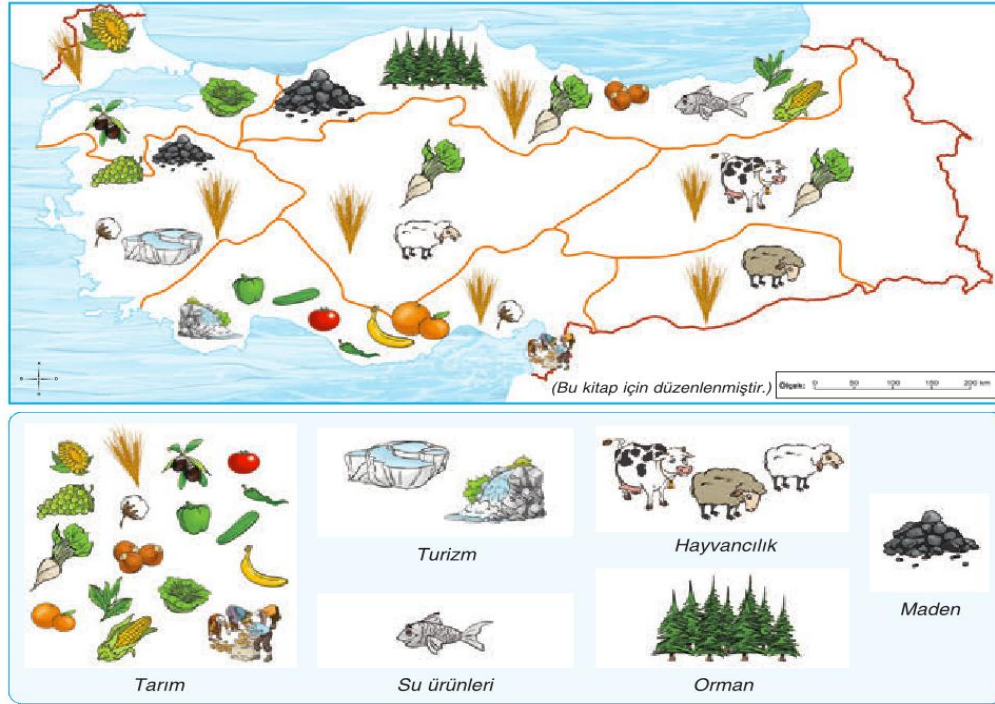
Tablo 4.4.'te incelenen bir diğer özellik haritaların kazanım ve içerik uyumları ile ilgilidir. İlk örnek harita K8 kodlu ders kitabına aittir. Harita, kazanım ve içerik açısından olumlu bulunan bir örnektir.

Harita 4.19. K8, 119. sayfada yer alan harita

Örnek harita 4.19, “Yeryüzünde Yaşam” ünitesi ‘Ülkemizin Beşerî Coğrafyası’ konusunda geçmektedir. Harita üzerinde nüfusu fazla ve az olan bazı şehirlerimiz gösterilmiş ve bunlara dair özellikler haritanın üst ve alt kısmında çıkarılan oklarla gösterilmiştir. Örneğin Ankara ile ilgili “İdari merkezdir, tarım, sanayi ticaret gelişmiştir, nüfusu fazladır” denilmiştir. Hakkari ili ile ilgili ise “Yer şekilleri dağlık ve engebeldir, nüfusu azdır” bilgileri verilmiştir. Ayrıca şehirlerin verildiği lokasyonlar doğru olup verilen özellikler de birlikte verildikleri şehirleri yansıtmaktadır. Harita ile amaçlanan bu şehirlerde yapılan ekonomik faaliyetlerin şehirlerin nüfusuna ne denli etkide bulunduğunu göstermektir. Harita bu doğrultuda ölçme değerlendirme amaçlı kullanılan bir haritadır. Konu, “Türkiye’nin temel beşerî coğrafya özelliklerini ilgili haritalar üzerinde gösterir” kazanımına dayalı olarak işlenmiştir ve harita da bu doğrultuda verildiğinden birlikte verildiği kazanıma ve konu içeriğine uygun bulunmuştur.

Bir diğer örnek haritamız K5, 92. sayfada yer almaktadır. Harita, kazanım ve içerik açısından olumsuz bulunan bir örnek haritadır.

Harita 4.1: Ülkemizin doğal kaynaklara bağlı ekonomik faaliyetleri

Harita 4.20. K5, 92. sayfada yer alan Ülkemizin Doğal Kaynaklara Bağlı Ekonomik Faaliyetleri Haritası

Örnek harita 4.20, 6. sınıf K5 kodlu ders kitabının “Ülkemizin Kaynakları” ünitesi, “Ülkemizde Ekonomik Faaliyetler” konusunda yer almaktadır. Harita, birlikte verildiği “Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirerek bunların ülke ekonomisindeki yerini ve önemini değerlendirir” kazanımı doğrultusunda değerlendirilmiştir. Konu girişinde öğrencilere ‘Yaşadığınız çevrede hangi ekonomik faaliyetler yapılmaktadır?’ sorusu yöneltilmiştir. Ancak hem kazanım hem de bu soru neticesinde değerlendirildiğinde harita olumsuz bulunmuştur. Haritada ülkemizin doğal kaynaklara bağlı ekonomik faaliyetleri verilmeye çalışılmıştır. Fakat haritada illere ve bu illerin sınırlarına yer verilmemiştir. Dolayısıyla ülkemizde hangi ilde hangi ekonomik faaliyet yapılmaktadır veya bu kaynaklar nerelerde yoğun bulunmaktadır gibi sorulara cevap alınamamaktadır. Harita üzerinde resim şeklinde yer verilen kaynaklar birkaç ili kapsayacak şekilde haritada yer almaktadır. Bu sebeple öğrenci hem yakın çevresini değerlendirememekte hem de ülkemizin ekonomik faaliyetlerine yönelik genel bir değerlendirme yapamamaktadır.

İncelenen bir diğer harita K8 kodlu ders kitabının 230. sayfasında yer alan Türk Dünyası Haritasıdır.

7.1: Türk Dünyası Haritası

Harita 4.21. K8, 230. Sayfada yer alan Türk Dünyası Haritası

Örnek harita 4.21, 6. sınıf K8 kodlu ders kitabının “Uluslararası İlişkilerimiz” ünitesi, ‘Milli Dış Politikamız’ konusunda yer almaktadır. Haritanın yer aldığı konunun kazanımı “Türkiye’nin çeşitli özelliklerini, bağlı olarak üstlendiği uluslararası rolleri analiz eder” şeklindedir. Konu girişinde dayanışma, ekonomi, kültür, politika ve yardımlaşma gibi kavramlara yer verilmiş TÜRKSOY, TİKA gibi kuruluşlar da bu kavramlar ve Türk Cumhuriyetleriyle olan dış politikamız çerçevesinde açıklanmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda Türkî Cumhuriyetlerin yer aldığı bir haritanın verilmek istenmesi doğru bir yaklaşımdır. Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri de bu doğrultuda renklendirilerek gösterilmiştir. Ancak yine de bu, haritanın olumsuz bir örnek olmasını engelleyememiştir. Verilen harita oldukça karmaşık ve algılanması çok güç bir haritadır. Harita üzerinden Türkiye’nin konumu sorgulanmış, öğrencilerden bu konuma yönelik yorumlar yapmaları istenmiştir. Görüldüğü üzere yazıların puntosu okunamayacak kadar küçük ve bazı ülke isimleri de görülemeyecek kadar ufak yazılmıştır. Bazı yazılar ise oldukça silik çıkmıştır. Verilen lokasyonlarda kaymalar görülmüş, verilen şehirlerin verildiği yerde bulunmadığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla öğrencilerden istenen ‘Türkiye’nin üstlendiği uluslararası rolleri analiz eder’ kazanımı bu harita ile uyum sağlamamış ve kazanım-harita ilişkisi olumsuz bulunmuştur.

Bir diğer örnek harita K7, 150. sayfada yer alan ‘Türkiye Tarım Ürünleri Haritası’dır.

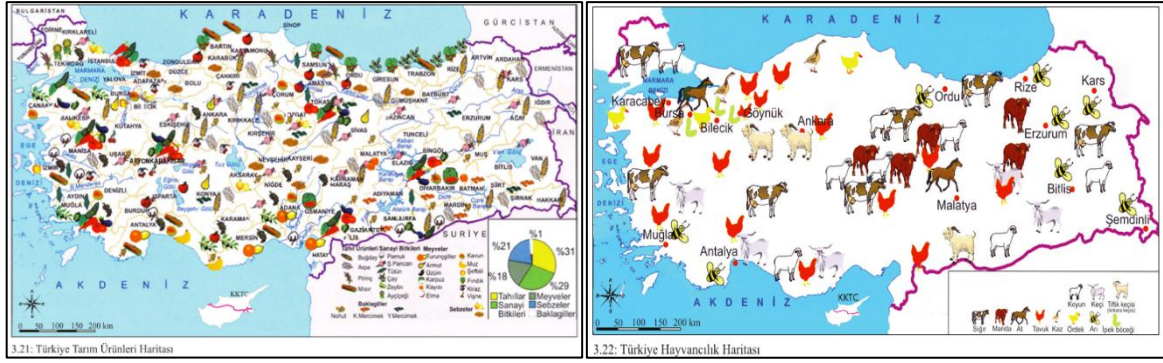

Harita 4.22. K7, 150. sayfada yer alan Türkiye Tarım Ürünleri Haritası

Örnek harita 4.22, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” ünitesi ‘Kaynaklarımız Kazanca Dönüşüyor’ konusunda yer almaktadır. Konu dahilinde verilen “Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir” kazanımına bakıldığında harita ile ilişkisinin kurulmasının pek mümkün olmadığı görülmektedir. Konu girişinde ‘Ülkemizin doğal ve beşerî kaynaklar bakımından zengindir’ denilerek ülkemizin kaynaklarıyla ilgili görsellere yer verilmiştir. Bu kaynaklar topraklarımız, sularımız, madenlerimiz, ormanlarımız ve turizm kaynaklarımız diye belirtilerek, kaynakların hepsi açıklanmaya çalışılmıştır. Konunun gidişatına bakıldığında bir problem olmadığı görülmektedir. Ancak ‘Topraklarımız’ konusunda verilen örnek haritanın bu konu akışını bozduğu sonucuna varılmıştır.

Örnek harita o kadar karışık ve göz yorucu görünmektedir ki öğrencinin bu harita aracılığıyla ülkemizin ekonomik kaynaklarını yorumlaması pek mümkün görünmemektedir. Harita üzerinde topraklarımızda üretilen tarım ürünleri gösterilmeye çalışılmıştır. Bu ürünlerin birlikte verildiği il isimleri net olmamakla birlikte ürün simgeleri de bir hayli karışık ve yorumlanması güç bulunmuştur. Bu sebepler neticesinde harita, kazanım ve içerik açısından olumsuz bulunmuştur. Haritanın bir benzerine K8 kodlu ders kitabının 121. sayfada rastlanmıştır. Bu sayfada yer alan Türkiye Tarım Ürünleri haritası ve Türkiye Hayvancılık haritası da aynı doğrultuda kazanım ve içeriğe uygun bulunmamıştır.

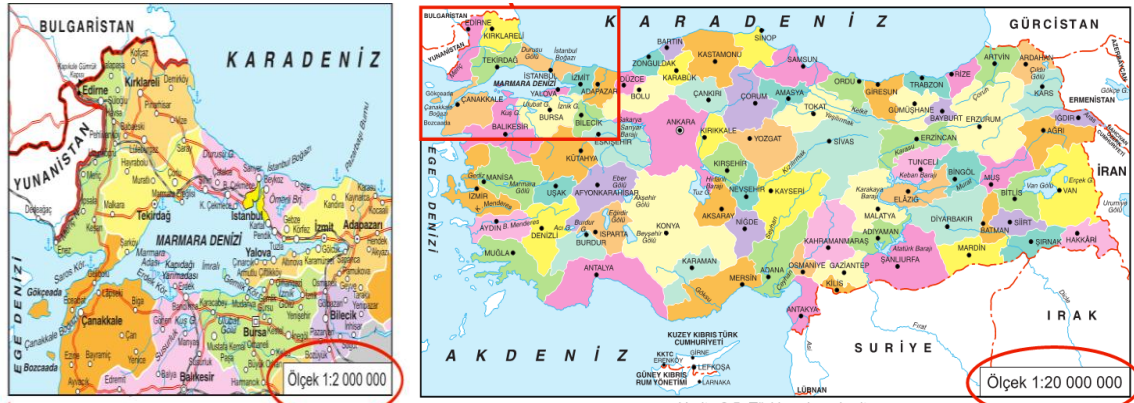
K8’de 121. sayfada yer alan haritalar aşağıda verilmiştir:

Harita 4.23. K8, 121. sayfada yer alan Türkiye Tarım Ürünleri ve Türkiye Hayvancılık Haritası

4.23'te yer alan örnek haritalar, “Yeryüzünde Yaşam” ünitesi ‘Ülkemizin Beşerî Coğrafyası’ konusunda geçmektedir. ‘Türkiye’nin temel beşerî coğrafya özelliklerini ilgili haritalar üzerinde gösterir’ kazanımına uygun olarak verilmek istenen haritalar yine aynı sebeplerden birlikte verildikleri kazanımlara uygun bulunmamışlardır. Görüldüğü üzere haritalar üzerinde görülen tarım ve hayvancılık sembolleri oldukça karışık ve hangi ilde hangi tarım ve hayvancılık türleri yapıldığı belli olmayacak şekilde verilmiştir. Bu sebeple harita-kazanım ilişkisi olumsuz bulunmuştur.

İncelenen bir diğer özellik haritaların kullanım yeri ve biçimlerine dairdir. Bu doğrultuda incelenen ilk harita K6, 34. sayfada yer alan Türkiye Siyasî haritası ve Marmara Bölgesi haritasıdır. Harita, bulunduğu yer ve biçim bakımından olumlu bir örnek olarak değerlendirilmiştir.

Harita 2.4: Marmara Bölgesinin ayrıntılı haritası

Harita 2.5: Türkiye siyasi haritası

Harita 4.24. K6, 34. sayfada yer alan Marmara Bölgesi ve Türkiye Siyasî Haritası

Örnek harita 4.24, K6 kodlu ders kitabının, “Yeryüzünde Yaşam” ünitesi ‘Dünya Kağıt Üzerinde’ konusunda yer almaktadır. Konu girişinde ilk çağlardan beri insanların Dünyayı kağıt üzerine aktarma çabasından bahsedilmiş, bu doğrultuda haritaların ortaya çıktığından ve zaman içerisinde bunların çeşitlendiğinden bahsedilmiştir. Bu harita çeşitleri kısaca

açıklanmıştır. Nihayetinde konu, haritada yer alması gereken unsurlardan ölçek unsuruna gelmiş ve bu unsur hakkında gerekli temel bilgiler verildikten sonra ölçek çeşitlerinin daha kolay anlaşılması için bu örnek haritalara yer verilmiştir. Haritaların hangisinde ayrıntının az, hangisinde daha fazla olduğuna yönelik sorulara yer verilerek örnek haritalar üzerinden büyük ve küçük ölçek kavramları açıklanmaya çalışılmıştır. Bu sebeple harita, hem bulunduğu yer ve biçim hem de içeriğe uygunluğu sebebiyle, olumlu bir örnek olarak değerlendirilmiştir.

Bir diğer örnek harita K7, 162-163. sayfada yer alan Türkiye Turizm haritasıdır.

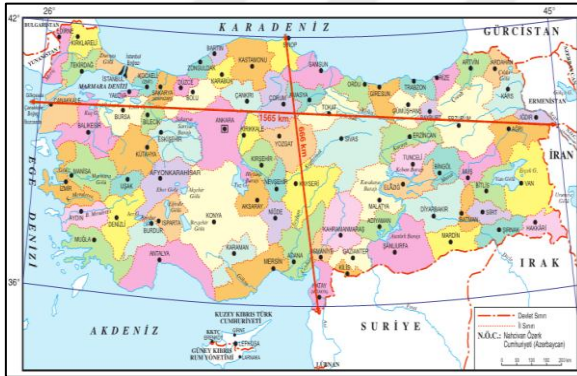
Harita 4.25. K7, 162 ve 163. sayfada yer alan Türkiye Turizm Haritası

Örnek harita 4.25, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” ünitesi ‘Turizm Kaynaklarımız’ konusunda geçmektedir. Görüldüğü üzere harita iki sayfaya yayılacak şekilde verilmiş olup öğrencilerden harita üzerinde verilen turizm kaynaklarını incelemeleri istenmiştir. Ancak haritada verilen bu semboller o kadar karışık ve göz yorucudur ki bunların incelenmesi oldukça güçtür. Üstelik bu kadar baskı kalitesi kötü ve karışık bir biçimde verilen haritanın iki sayfada olacak şekilde verilmesi onu daha da yorumlanması güç bir hale getirmiştir. Ayrıca harita üzerindeki turizm kaynaklarımızı temsilen verilen semboller iç içe ve sık olduğundan bunların hangi ilimize ait bir kaynak olduğu da bilinmemektedir. Haritanın diğer yarısının yer aldığı 163. sayfada yan tarafta hangi ilde hangi turizm kaynağının olduğu belirtilmeye çalışılmıştır ancak verilen semboller harita üzerindeki sınırlardan taşıdığı için tespitleri de oldukça zordur. Bu nedenle haritanın bulunduğu yer ve biçim doğru bulunmamıştır.

Bir diğer örnek harita K8’de 230. sayfada yer alan Türk Dünyası haritasıdır. (**Harita 4.21. Bknz. Harita 6.** sınıf K8 kodlu ders kitabı, “Uluslararası İlişkilerimiz” ünitesi, ‘Milli Dış

Politikamız’ konusunda yer almaktadır. Harita incelendiğinde birlikte verildiği konuya uyum göstermediği görülmektedir. Öyle ki konuda Milli dış politikamızdan bahsedilmiş, Atatürk’ün milli dış politika ilkelerine değinilmiş beraberinde de TİKA ve TÜRKSOY gibi kuruluşlara yer verilmiştir. Ancak örnek harita 4.21’in, hem bulunduğu yer ve biçimin yanlış olduğu tespit edilmiş hem de haritanın içerik bakımından istenilen özellikleri içerisinde barındırmadığı sonucuna varılmıştır. İlk başta konu biraz anlatılıp ardından Türk Dünyasını içeren daha düzgün bir haritaya yer verilebilir bu harita üzerinden TİKA ve TÜRKSOY gibi kurumlarımız ve Türkî Cumhuriyetlerle bağlantı kurulabilirdi. Ancak konu girişinin hemen akabinde verilen harita, içerik açısından karışık bulunduğu için öğrencilerin konuya dair ilk izlenimi olumsuz olacaktır. Velhasıl öğrenciler hem konuya yeterince güdülenmemiş olacaklar hem de öğrenmeye olan istekleri azalacaktır. Bütün bu sebeplerden dolayı haritanın bulunduğu yer ve biçimin uygun olmadığı sonucuna varılmıştır.

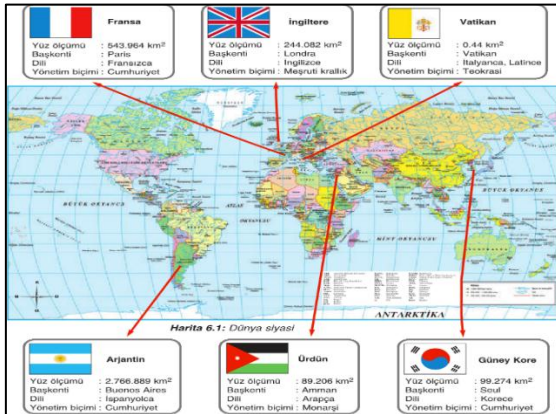
Tablo 4.4’e göre bir diğer incelenen özellik haritaların kullanım amacına yöneliktir. Haritalar, dört amaca hizmet eder şekilde sınıflandırılmıştır. Bunlar konum, dağılış, ölçme ve değerlendirme ve görsellik amaçlıdır. İlk olarak ders kitaplarında konum amaçlı kullanılan haritalardan örneklere yer verilmiştir.

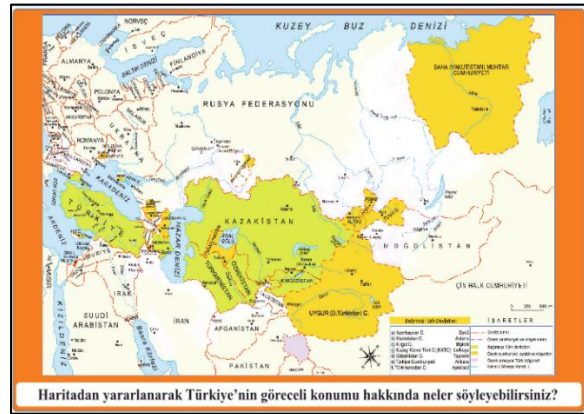
4.5a. K6 37. syfa

4.5b. K7 172. syfa

4.5c. K5 139. syfa

4.5d. K8 230. syfa

Şekil 4.5. Konum amaçlı kullanılan haritalar

şekil 4.7d’de ise Türkiye’deki bazı hayvan türlerinin nerede yoğun olduğuna dair bilgiler içeren haritalar neticesinde gerekli ölçme- değerlendirme soruları yöneltilmiştir.

Bir diğer incelediğimiz özellik ise görsellik amaçlı kullanılan haritalara yöneliktir. Bu doğrultuda kullanılan bazı haritalar şunlardır:

4.8a. K5 128. syfa

4.8b. K6 33. syfa

4.8c. K7 230. syfa

4.8d. K8 109. syfa

Şekil 4.8. Görselleştirme amaçlı kullanılan haritalar

Şekil 4.8a’da verilen Türkiye’nin komşuları ve Türkî Cumhuriyetler, 4.8b’de verilen Dünya siyasi haritası, 4.8c’de verilen Çin’i gösteren harita ve şekil 4.8d’de verilen kıtalar ve okyanuslar haritası görsellik amacıyla verilen bazı haritalara örnektir. 6. sınıf ders kitaplarında kullanılan haritalara bakıldığında görsellik amaçlı olarak daha çok siyasî ve fizikî haritaların ve ülkelere dair görsel haritaların tercih edildiği tespit edilmiştir.

6. sınıflarda haritaların nicelik, nitelik ve hedefe uygunluk durumuna dair incelenen son özellik, haritaların öğrenci gelişim düzeyine uygun olup olmadığıdır. Bu doğrultuda ilk örnek harita, K8 kodlu ders kitabınının 109. sayfasında yer almaktadır.

3.5: Kıtalar ve Okyanuslar Haritası

Harita 4.26. K8, 109. sayfada yer alan Kıta ve Okyanuslar Haritası

Örnek harita 4.26, 6. sınıf seviyesinde bir öğrencinin anlayabileceği şekilde oldukça sade ve anlaşılabilir bir şekilde çizilmiştir. Verilen renkler oldukça canlıdır. Her bir kıtanın ismi bulunduğu yer üzerinde belirtilmiştir. Ayrıca kıta yüzölçümlerine de yer verilmiş olup bu bilgi öğrencilerin büyüklük açısından kıtaları karşılaştırıp onlar hakkında yorum yapmalarını da sağlayacaktır. Haritada bu karşılaştırmayı yapmayı sağlayacak olan yön oku, ölçek ve koordinat unsurlarına da yer verilmiştir. Ancak bu, haritanın tamamen kusursuz olduğu anlamına gelmemelidir.

Haritada lejant, veri tarihi vs. gibi çeşitli unsurlar açısından eksiklikler vardır. Ayrıca harita, kıta ve okyanuslar haritası olmasına rağmen Antarktik Okyanusuna yer verilmediği tespit edilmiştir. Bu sebeple harita, öğrenci gelişim düzeyi açısından orta düzeyde bulunmuştur. Kitaptaki diğer haritalara nazaran daha iyi durumda olduğundan harita, olumlu örnek olarak çalışmamızda yer almıştır.

İncelenen bir diğer örnek harita K7, 110. sayfada yer almaktadır.

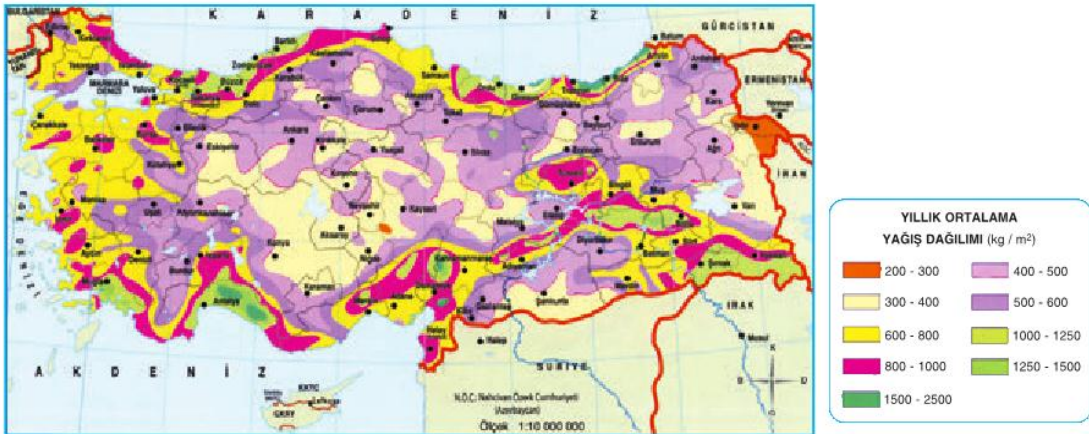

Harita 3.11: Türkiye Akarsular, Göller ve Barajlar Haritası

Harita 4.27. K7, 110. sayfa Türkiye Akarsular, Göller ve Barajlar Haritası

Örnek harita 4.27 incelendiğinde, haritanın oldukça karışık olduğu görülmektedir. Haritaya bakıldığında, ilk bakışta baskı kalitesinin düşüklüğü, renklerin solukluğu, yazıların puntosunun okunamayacak kadar küçük olması ve lejant ve ölçek gibi unsurların net görünmemesi göze çarpmaktadır. Bu özelliklerin eksikliğinin 6. sınıf düzeyinde yer alan bir öğrenci için büyük sıkıntılar oluşturacağı açıktır. Harita üzerinde verilmek istenen akarsular, göller ve barajları temsil eden çizgiler net olmamakla birlikte bunlar üzerinde yer alan akarsu, göl ve baraj isimleri de okunamamaktadır. Öğrenciler, yakın çevresindeki akarsu, göl ve barajları incelemek istediğinde yazı puntosu ve baskı kalitesinin kötülüğü gibi engellerle karşılaşacaklardır. Ayrıca harita üzerinde bütün akarsu ve göllere yer verilmediği de yapılan bir başka tespittir. Dolayısıyla harita hem verilmek istenen amaca uymamış hem de öğrenci gelişim seviyesine uygun bulunmamıştır.

Bir diğer örnek harita K5, 37. sayfada yer almaktadır.

Harita 2.5: Türkiye yıllık ortalama yağış dağılışı haritası

Harita 4.28. K5, 37. sayfada yer alan Türkiye Yıllık Ortalama Yağış Dağılışı Haritası

Örnek harita 4.28’de renklerin iç içe girdiği ve bunların ayırt edilemeyecek derecede karmaşıklaştığı görülmektedir. Böyle bir haritada öğrenci rahatça nerede yağış az nerede fazla gibi bir yorum yapamayacaktır. Ayrıca konu dahilinde hazırlık çalışmaları kısmında “Yaşadığınız yerde görülen iklimin özellikleri nelerdir?” sorusuna yer verilmiştir. Ancak harita üzerinde bazı illere yer verilip bazılarının yer verilmeyişi öğrencinin bulunduğu il ve onun çevresindeki illerin yağış oranını ve iklimini yorumlaması açısından sıkıntı oluşturmaktadır. Bir başka sıkıntı da haritada yağışın lejantta, ‘kg/m²’ olarak verilmesidir. Haritalarda yağış, ‘mm’ olarak ifade edilmektedir. Öğrenci bu bilgilerle ilk defa karşılaşmaktadır. Bu nedenle doğru ifade ve sembollerin kullanılması önem taşımaktadır. Böyle bir harita, öğrencilerde yanlış öğrenmelere sebep olacaktır. Kısacası harita, bu yönleriyle öğrenci gelişim seviyesine uygun bulunmamıştır.

Bir diğer örnek harita K6, 32. sayfada yer almaktadır.

Harita 4.29. K6, 32. sayfada yer alan Asya Siyasi Haritası

Örnek harita 4.29, “Yeryüzünde Yaşam” ünitesi ‘Dünya Kağıt Üzerinde’ konusunda yer almaktadır. Konu dahilinde ilk çağlardan beri insanların çeşitli amaçlarla haritalardan yararlandıkları belirtilmiş, sonrasında bu haritaların nasıl ve ne amaçla çizildiklerine dair bilgilere ve örnek haritalara yer verilmiştir. Bu doğrultuda ilk olarak Asya Siyasi haritası üzerinden siyasi haritalar açıklanmaya çalışılmıştır. Ancak harita incelendiğinde karmaşık ve okunabilirlikten uzak olduğu görülmektedir. Öğrencilere ilk kez öğretilen bir konuda böylesine karışık, renk uyumu olmayan, puntosu gözle görülmeyecek kadar küçük, gerekli harita unsurlarına yer vermeyen ve daha birçok yönden eksik olan bir harita kullanılmış olması önemli bir sorundur. Bu dönemde yer alan öğrencilerin düzeyleri düşünüldüğünde, onların bu bilgileri öğrenmekten ziyade kafalarının daha da çok karışacağı aşikardır. Bu

sebeplerden harita öğrenci gelişim düzeyine uygun bulunmamıştır. Dolayısıyla daha sade, verilen amaçlara ve taşınması gereken unsurlara uyan doğru bir harita kullanılması yerinde olacaktır.

İncelenen bir diğer harita ise K8'e aittir.

3.9: Türkiye Fiziki Haritası

Harita 4.30. K8, 112. sayfada yer alan Türkiye Fiziki Haritası

Örnek harita 4.30, “Yeryüzünde Yaşam” ünitesi ‘Ülkemizin Coğrafi Özellikleri’ konusunda yer almaktadır. Konu içerisinde bozkır, dağ, lejant, ova, plato, vb. yeryüzü şekilleri açıklanmış bu özelliklerin yer aldığı harita türü olan fiziki haritalardan bahsedilmiş, arkasına bu haritaya yer verilmiştir. Harita başlığı Türkiye Fiziki haritasıdır. Ancak haritada sadece belli başlı dağ, ova ve platolara yer verilmiştir. Yeryüzü şekillerinin tamamı harita üzerinde gösterilmemiştir. Bu da öğrenciye eksik bilgi öğretilmesine neden olmaktadır. Renk ve okunabilirlik yönünden de harita oldukça kötü durumdadır. Baskı kalitesi de oldukça düşük olmakla birlikte kullanılan renkler de fiziki haritalardaki yükselti basamaklarının gösterimine pek uygun bulunmamıştır. Ayrıca okunabilirliğin düşük olması da öğrencilerin, yükseltinin alçak ve yüksek olduğu yerleri öğrenmelerini engellemektedir. Haritadaki bir diğer sıkıntı, lejant kısmında birime yer verilmemiş olmasıdır. Verilen değerler ‘m (metre)’ cinsinden ifade edilmelidir. Dolayısıyla bu sebeplerden harita öğrenci gelişim düzeyine uygun bulunmamıştır.

Harita Değerlendirme Formunun B bölümünde yer alan ‘Haritalarda olması gereken temel unsurlar’ başlığı çerçevesinde, 6. sınıf ders kitaplarındaki haritaların, temel unsurlardan 6 özelliğe sahip olup olmadıkları sorgulanmıştır.

Bu özellikler tablo 4.5’de verilmiştir.

Tablo 4.5. 6.sınıf SBDK’ daki haritalarda olması gereken temel unsurlar*Değ. meyen* (Değerlendirilemeyen)*

Haritaların Temel Unsurları		Ders Kitabı Kodları				
		K5	K6	K7	K8	T.
Harita Sayısı		16	18	29	23	86
Başlık	Var	16	17	24	20	77
	İçerikle Uyumlu	10	17	24	20	71
	İçerikle Uyumsuz	3	-	-	-	3
	Kısmen	3	-	-	-	3
	Yok	-	1	5	3	9
Ölçek	Var	15	18	17	22	72
	Çizgi	11	12	17	20	60
	Kesir	3	6	-	2	11
	İkisi de	1	-	-	-	1
	Yok	1	-	12	1	14
Lejant	Var	10	13	19	18	60
	İçerikle Uyumlu	5	12	13	16	46
	İçerikle Uyumsuz	-	1	-	1	2
	Kısmen	-	-	1	1	2
	Yok	6	5	10	5	26
	Değ. meyen	5	-	5	-	10
Yön Oku	Var	4	2	14	22	42
	Yok	12	16	15	1	44
Koordinat	Var	4	4	2	3	13
	Yok	12	14	27	20	73
Tarih	Var	2	-	-	-	2
	Güncel	1	-	-	-	1
	Güncel Değil	1	-	-	-	1
	Yok	14	18	29	23	84
Veri Kaynağı	Var	14	18	27	22	81
	Güvenilir	2	2	23	10	37
	Güvenilir Değil	12	16	4	12	44
	Yok	2	-	2	1	5

Tablo 4.5’te görüldüğü üzere, K5’te 16, K6’da 17, K7’de 24 ve K8’de 20 haritada başlık kullanıldığı tespit edilmiştir. Başlık-harita uyumlarına bakıldığında K5’te 10, K6’da 17, K7’de 24 ve K8’de 20 haritanın başlığının içerikle uyumlu olduğu, K5’de 3 haritanın ise başlık ve içeriğinin uyumlu olmadığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca yine K5’de 3 haritanın başlıkla uyumunun kısmen olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Toplamda başlık-içerik uyumu olan harita sayısı 71, başlık-içerik uyumsuzluğu olan harita sayısı 3, kısmen başlık-içerik uyumu olan harita sayısı da 3 olarak bulunmuştur. Genel olarak bakıldığında haritaların başlıklarının verildikleri içeriklerle uyumlu olduğu görülmektedir. Başlık kullanılmayan haritalara bakıldığında, K6’da 1, K7’de 5 ve K8’de ise 3 haritada başlık kullanılmadığı tespit edilmiştir. Toplamda başlık kullanılan harita sayısı 77, başlık kullanılmayan harita sayısı ise 9 olarak bulunmuştur.

Bir diğer inceleme unsurumuz ölçekdir. K5'te 15, K6'da 18, K7'de 17 ve K8'de 22 haritada ölçek kullanıldığı tespit edilmiştir, Kullanılan ölçeklerin K5'te 11'i, K6'da 12'si, K7'de 17'si ve K8'de 20 tanesinin çizgi ölçek olduğu, aynı şekilde K5'te 3, K6'da 6 ve K8'de ise 2 haritada kesir ölçek kullanıldığı tespit edilmiştir. Hem çizgi hem kesir ölçek kullanılan harita sayısı ise 1'dir. O harita da K5'de yer almaktadır. K5'de 1, K7'de 12 ve K8'de 1 haritada ise ölçek kullanılmadığı sonucuna varılmıştır. Toplamda 72 haritada ölçek kullanıldığı, 14 haritada ölçek kullanılmadığı, ölçek kullanılan haritaların 60'inde çizgi ölçek, 11 tanesinde ise kesir ölçek kullanıldığı, 1 haritada ise her iki ölçek türüne de yer verildiği sonucuna varılmıştır. Genel olarak bakıldığında 6. sınıf ders kitaplarındaki haritaların çoğunda ölçek kullanımına dikkat edildiği göze çarpmaktadır.

Bir diğer unsur lejanttır. Tablo 4.5'e göre K5'te 10, K6'da 13, K7'de 19 ve K8'de 18 haritada lejant kullanıldığı tespit edilmiştir. Lejant ve harita içeriği uyumuna bakıldığında, K5'de 5, K6'da 12, K7'de 13 ve K8'de 16 haritanın içeriğinin lejantla uyumlu olduğu, K6 ve K8'de 1'er haritanın lejantla uyumlu olmadığı, K7 ve K8'de ise 1'er haritanın kısmen lejantla uyumlu olduğu sonucuna varılmıştır. K5'te 6, K6'da 5, K7'de 10 ve K8'de 5 haritada lejant kullanılmadığı sonucu da yapılan bir diğer tespittir. K5 ve K7'de 5'er harita, toplamda 10 haritanın ise değerlendirilemeyen seçeneğinde yer alması gerektiğine karar verilmiştir. Bu haritaların değerlendirilemeyen seçeneğinde verilmesinin sebebi, haritaların lejant kutularının görüldüğu ancak bunların içeriğinin okunabilirlik yönünden net olmaması nedeniyle lejant-harita uyumuna yönelik herhangi bir değerlendirme yapılamadığındandır. Genel olarak toplamda 60 haritada lejant unsurunun bulunduğu, 26 haritada bu unsurun bulunmadığı, bu haritaların 46'sının lejantla uyumlu olduğu, 2'sinin lejantla uyumlu olmadığı, kalan 2'sinin kısmen lejantla uyumlu olduğu sonucuna varılmış, diğer 10 haritanın ise lejantı olmasına rağmen okunabilecek bir puntoda olmadıklarından, bunların lejant-harita içeriği uyumlarına dair bir değerlendirme yapılamamıştır.

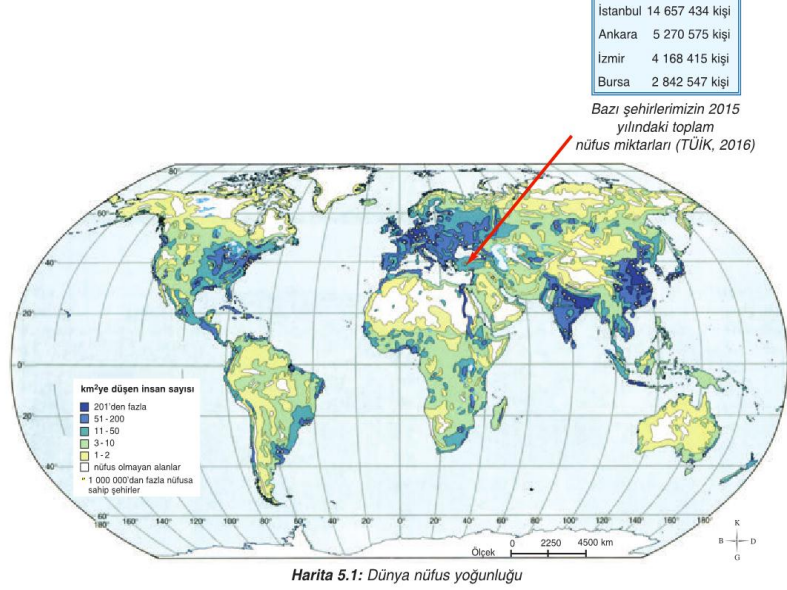
6. sınıf ders kitaplarındaki haritalarda yön oku kullanımını incelendiğinde, K5'te 4, K6'da 2, K7'de 14 ve K8'de 22 haritada yön oku kullanıldığı, K5'te 12, K6'da 16, K7'de 15 ve K8'de 1 haritada ise yön okuna yer verilmediği tespit edilmiştir. Toplamda 42 haritada yön oku kullanıldığı, 44 haritada ise bu unsura yer verilmediği sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla yön oku kullanılmayan harita sayısının, yön oku kullanılan harita sayısından 2 rakam fazla olduğu görülmüştür.

Tablo 4.5'e göre koordinat unsuruna bakıldığında, K5 ve K6'da 4'er harita, K7'de 2 ve K8 'de 3 haritada koordinata yer verildiği görülmektedir. K5'te 12, K6'da 14, K7'de 27 ve K8'de ise 20 haritada koordinata yer verilmediği tespit edilmiştir. Toplamda 13 haritada koordinat unsuruna yer verildiği, 73 haritada ise bu unsura yer verilmediği sonucuna varılmıştır. 73 haritada koordinat sistemi bulunmaması oldukça çarpıcı bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bir diğer unsur haritalarda tarih yer alıp almadığına dairdir. Ders kitaplarına bakıldığında, sadece K5'te 2 haritada tarih unsuruna yer verildiği tespit edilmiştir. Güncelliğe bakıldığında, tarih unsuruna yer verilen 2 haritanın da K5'te yer aldığı ve bu haritalardan 1'inin güncel, diğerinin ise güncel olmadığı sonucuna varılmıştır. K5'te 14, K6'da 18, K7'de 29 ve K8'de ise 23 haritada tarih unsuruna yer verilmediği, tespit edilen bir diğer sonuçtur. Toplamda 2 haritada tarih varken, 84 haritada tarih kullanılmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu 84 haritanın tarihleri olmadığından güncelliklerine ilişkin herhangi bir yorum da yapılamamıştır.

Son olarak haritalarda veri kaynağı kullanılıp kullanılmadığına bakılmıştır. Bu doğrultuda K5'de 14, K6'da 18, K7'de 27 ve K8'de 22 haritada veri kaynağı kullanıldığı tespit edilmiştir. Verilen bu veri kaynaklarının güvenilirliğine bakıldığında; K5 ve K6'da 2'şer harita, K7'de 23 ve K8'de 10 haritada kullanılan veri kaynağının güvenilir olduğu, K5'de 12, K6'da 16, K7'de 4 ve K8'de 12 haritanın güvenilir olmadığı sonucuna varılmıştır. K5 ve K7 'de 2'şer harita ve K8'de ise 1 haritada veri kaynağına yer verilmediği de yapılan bir başka tespittir. Toplamda 86 haritanın 81'inde veri kaynağı kullanıldığı, 5'inde kullanılmadığı, 37'sinin kaynağının güvenilir olduğu, 44'ünün kaynağının güvenilir olmadığı sonucuna varılmıştır.

Haritaların unsurları açısından değerlendirilen ilk 6. sınıf haritası K5, 120. sayfada yer almaktadır.

Harita 4.31. K5, 120. sayfada yer alan Dünya Nüfus Yoğunluğu haritası

Örnek harita 4.31, “Ülkemiz ve Dünya” ünitesi, ‘Her Yerde Yaşamak Mümkün Mü?’ konusunda yer almaktadır. Haritaya coğrafi unsurlar açısından bakıldığında, haritada sadece “veri kaynağı güvenilir mi?” sorusuna cevap alınamamıştır. Diğer unsurların hepsinin harita üzerinde mevcut olduğu görülmüştür. Harita, veri kaynağı güvenilirliği dışında olumlu bulunan bir örnek haritadır.

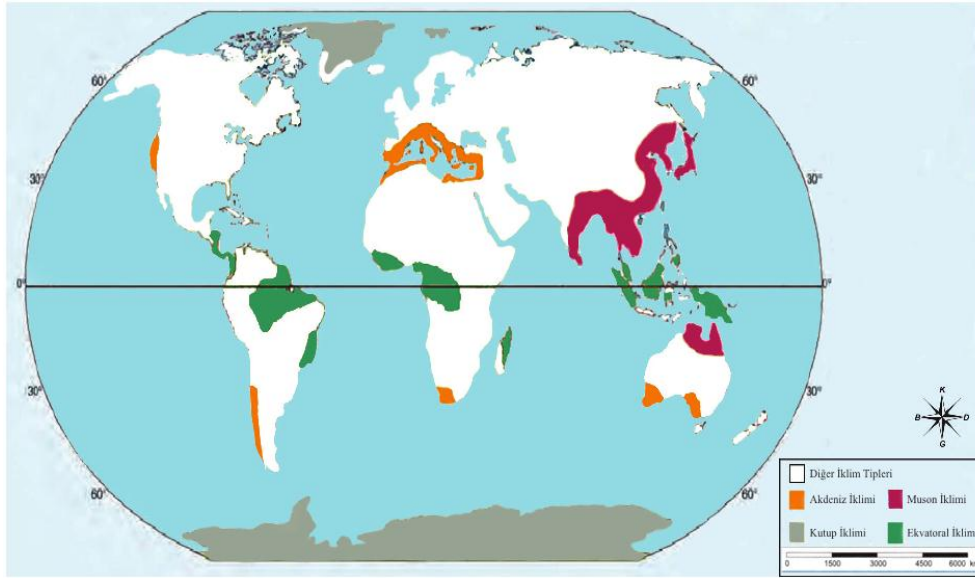
Haritaya bakıldığında, haritada ‘Dünya Nüfus Yoğunluğu’ başlığının kullanılmış olduğu görülmektedir. Başlık doğrultusunda harita üzerinde yapılan renklendirmelerle Dünya üzerindeki nüfus yoğunlukları anlatılmak istenmiştir. Dolayısıyla başlık-içerik uyumu da doğru bulunmuştur. Ancak renklendirmeler doğru yapılmamıştır ve oldukça karışık görünmektedir. Bu unsur harita değerlendirme formumuzun 3. bölümü olan ‘haritalarda bulunması gereken özellikler’ bölümünde ayrıyeten değerlendirilecektir.

Haritada ölçek unsuruna da yer verilmiştir. Harita, 2250 km aralıklarla ve çizgi ölçek kullanılarak çizilmiştir. Bir diğer unsur olan lejant unsuruna da harita üzerinde yer verilmiştir. Lejantta, km²’ye düşen insan sayılarının hangi renklerle ifade edildiği, renkleri temsil eden sayılar verilerek açıklanmıştır. Bu sebeple lejant-harita içeriği uyumu da doğru bulunmuştur. Haritanın sağ alt tarafında yön oku unsurunun da bulunduğu görülmektedir. Ayrıca haritaya dikkatli bakıldığında çok net olmasa da bir koordinat sistemine yer verildiği görülmektedir. Koordinatlar net olmasa da okunabilmektedir. Bu açıdan bu özelliğin de harita üzerinde var olduğu sonucuna varılmıştır. Koordinat sistemi, çoğu haritada

bulunmayan bir unsurdur. Bu sebeple haritada bu unsurun bulunması onu ayrı bir yere koymaktadır.

Örnek harita incelendiğinde, Türkiye'nin güncel nüfus verilerine yer verildiğini görmekteyiz. Bu bilgi verilirken, 2016 TÜİK verilerinden yararlanılmıştır. Ders kitabının 2017 basım olduğu düşünüldüğünde, veri tarihinin güncel olduğu görülmektedir. Ayrıca harita üzerinde yer alan verinin kaynağının TÜİK olduğu belirtilmiştir. Bu bilgi açısından bir değerlendirme yapıldığında, verilen bilginin bir kaynağının olduğu söylenebilmektedir. Fakat genel olarak bakıldığında haritanın yayınevi arşivinden alındığı, bu sebeple kaynağının güvenilir olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu değerlendirmenin yapılmasının sebebi, kaynağın genel olması diğer yandan açık ve net olmamasıdır. Zira kaynakçanın nereden hangi tarihten alındığı mutlaka kitap sonunda da olsa belirtilmelidir. Bu eksikliğe rağmen, harita olumlu bulunan bir örnek olmuştur. Çünkü haritada diğer unsurların hepsinin yer aldığı görülmektedir.

Bir diğer örnek harita, K8'de 126. sayfada yer almaktadır.

3.29: Dünya İklim Haritası

Harita 4.32. K8, 126. sayfada yer alan Dünya İklim haritası

Örnek harita 4.32'nin, Tablo 4.5'te yer alan kriterlerden başlık, başlık-içerik uyumu, ölçek, lejant, lejant-harita içeriği uyumu, yön oku, koordinat, veri kaynağı ve veri kaynağı güvenilirliği kriterlerine uygunluk gösterdiği tespit edilmiştir. Dolayısıyla harita, veri tarihi ve veri güncelliği hariç diğer unsurlar açısından olumlu bulunan bir harita örneğidir.

Harita 4.32, “Yeryüzünde Yaşam” ünitesi, ‘Farklı İklimler Farklı Yaşamlar’ konusunda yer almaktadır. Konu içeriğinde hava durumu iklim gibi kavramlardan bahsedilmiş daha sonra sırasıyla Dünya üzerinde görülen iklim tipleri anlatılmıştır. İlk olarak Akdeniz iklimi anlatılmış, akabinde örnek haritaya yer verilmiştir. Görüldüğü üzere haritada ‘Dünya İklim Haritası’ şeklinde bir başlığa yer verilmiştir. Haritada kitapta anlatılan 4 iklim tipine yer verildiğinden bu iklimlerin görülmediği yerler beyaz renk ile gösterilmiş, kitapta anlatılan bu 4 iklim ise her biri ayrı renk olacak şekilde resmedilmiştir. Bu renklerin hangi iklimi temsil ettiği harita lejantında gösterilmiştir. Dolayısıyla haritanın başlık-içerik uyumu ve lejant-harita içeriği uyumu doğru bulunmuştur.

Bir diğer özellik ölçektir. Haritanın ölçeğine lejant içerisinde yer verilmiştir. Ölçek çizgi ölçek olup, 0-1500 km aralıklarla çizilmiştir. Lejantın hemen üzerinde yön oku unsuruna da yer verilmiştir. Haritanın sağ ve sol kenarlarında koordinat bilgileri de yer almaktadır. Ancak harita üzerinde veri tarihine yer verilmemiştir. Bu sebeple verilerin güncelliğine dair de bir yorum yapılamamıştır. Bu eksikliklere rağmen harita diğer unsurları karşılamaktadır. İçerdiği unsurlar bakımından da olumlu bulunan bir haritadır.

Bir diğer örnek harita, K7, 171. sayfada yer almaktadır.

Harita 4.33. K7, 171. sayfada yer alan Tekirdağ Haritası

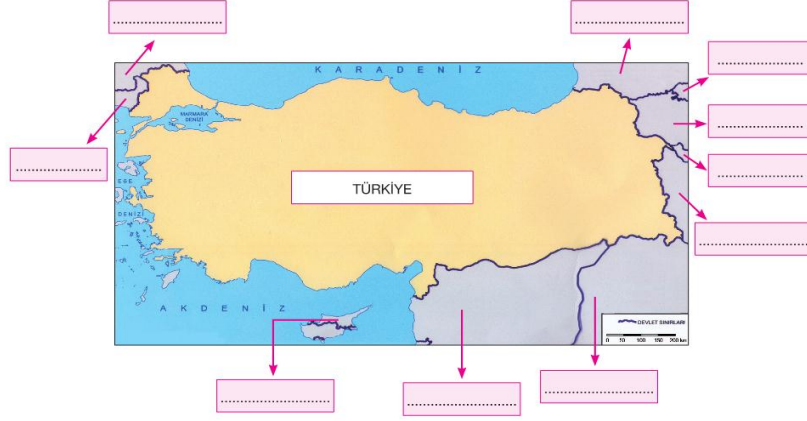
Örnek harita 4.33’ün, Tablo 4.5’te yer alan başlık, başlık- içerik uyumu, ölçek, lejant, lejant-harita içeriği uyumu, yön oku, koordinat ve veri tarihi kriterlerine uygunluk göstermediği tespit edilmiştir. Harita “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” ünitesi, ‘Bir projem var’ konusunda geçmektedir. Konu dahilinde ülkemizin coğrafi ve tarihî özellikler yönünden zengin olduğu vurgulanmış ve bu doğrultuda bu zenginliklerin keşfi için vatandaşlara düşen görevlerin öneminden bahsedilmiştir. Konu akabinde bazı illerde öğrenciler tarafından hazırlanan il bazında birtakım projelere yer verilmiştir. Tekirdağ örnek verilen illerden birisidir. Bu ile

dair yukarıda yer alan haritaya yer verilmiştir. Haritaya bakıldığında üzerinde ne bir başlık, ne bir lejant, ne bir ölçek, ne yön oku, ne de koordinat bilgilerine yer verildiği görülmektedir. Bütün bu unsurlar haritada olmazsa olmaz denilen unsurlardır.

Harita 4.33'te bir başlık olmadığı için haritanın neyi anlatmak istediği ancak konu içeriği okunduktan sonra anlaşılmaktadır. Aynı şekilde haritanın ne kadar küçültüldüğünü gösteren ölçek, harita üzerindeki kırmızı rengin hangi ili ve çizgilerin neyi ifade ettiğini belirten lejant unsurları ve haritanın ne zaman çizildiğine dair bir tarih olmadığı için harita oldukça anlamsız ve amaca hizmet etmeyen bir harita konumunda görünmektedir. Haritada başlık ve lejant bulunmadığından başlık-harita uyumu ve lejant- konu uyumuna dair de bir yorum yapılamamaktadır. Her haritada bulunması gereken yön oku unsuruna da haritada rastlanılmamıştır. Konu içerisinde Tekirdağ'ın konumu ve önemli geçim kaynakları arasında bağlantı kurulduğu için yer verilmesi önemli olan koordinat unsurunun da bulunmadığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla harita, haritalarda bulunması gereken unsurlar bakımından incelendiğinde olumsuz bulunan bir harita örneği olmuştur.

Bir diğer örnek harita K6, 32. sayfada yer almaktadır. (*Harita 4.29. Bknz.*) Haritanın, başlık, yön oku, koordinat, veri tarihi ve veri kaynağı gibi unsurları içermediği tespit edilmiştir. Haritayı incelediğimizde, haritanın sadece Asya'yı değil, Orta ve Doğu Avrupa'nın ve hatta Afrika'nın kuzey bölgelerini de kapsadığı görülmektedir. Dolayısıyla harita Asya Siyasi Haritası değil bir Avrasya haritasıdır. Bu sebeple başlık ve içerikte uyuşmamaktadır. Bu durum öğrencilerde de yanlış öğrenmeye sebep olacaktır. Haritada yön oku ve koordinatta bulunmamaktadır. Bu durum harita üzerinde yön tayini yapmayı zorlaştırmaktadır. Aynı şekilde veri tarihi ve veri kaynağı bulunmaması, haritanın ne zaman çizildiği ve güncelliğine dair soruların yanıtızsız kalmasına sebep olmaktadır. Bu nedenlerden dolayı harita, haritalarda bulunması gereken unsurlar bakımından olumsuz bulunan bir harita örneği olmuştur.

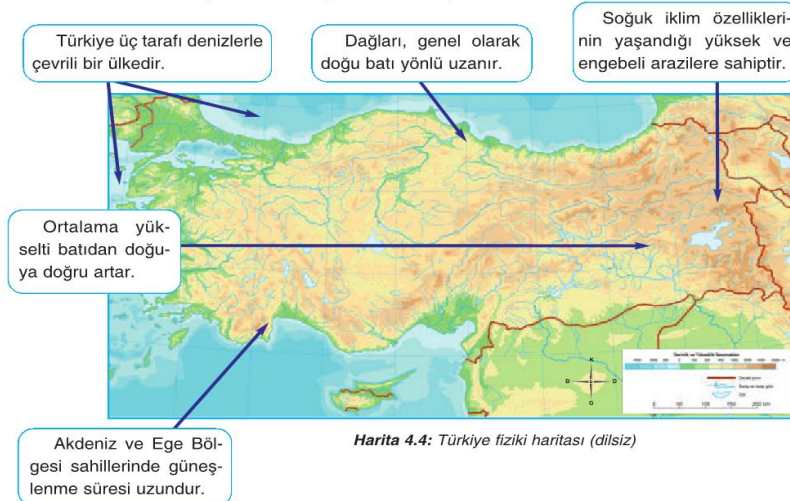
Bir diğer örnek harita K6, 134. sayfada yer almaktadır.

Harita 4.34. K6, 134. sayfada yer alan harita

Örnek harita 4.34'ün, Tablo 4.5'te yer alan başlık, başlık-içerik uyumu, yön oku, koordinat, veri tarihi ve veri kaynağı güvenilirliği kriterlerini karşılamadığı tespit edilmiştir. Harita "Ülkemiz ve Dünya" ünitesi, ünite sonu değerlendirme sorularında yer almaktadır. Öğrencilerden komşularımızı Türkiye haritası üzerine yazmaları istenmiştir. Ancak haritada bir başlık, yön oku, koordinat, veri tarihi ve veri kaynağı unsuruna rastlanılamamıştır. Bu unsurlara yer verilmesi, öğrencilerin bir haritanın ölçme değerlendirme amaçlı kullanılsa da bu özellikler gözetilerek çizildiğini ve bu unsurların oldukça önemli ve haritanın ayrılmaz bir parçası olduğunu anlamaları açısından oldukça önemlidir. Fakat haritada belirtilen unsurlara yer verilmemesi bu öğrenmeyi desteklemediğinden, harita olumsuz bir örnek olarak değerlendirilmiştir. Harita ile ilgili bir diğer sıkıntı ise verilen boşlukların temsil ettiği ülkelerin bazılarının komşularımız içinde yer almamasıdır. Örneğin Kıbrıs ve Azerbaycan'ın da oklarla belirtildiği görülmektedir. Ancak bu iki ülke komşularımız arasında yer almamaktadır. Bu detay öğrencilerde yanlış öğrenmelere ve kafa karışıklığına yol açacaktır.

Bir başka örnek harita K5, 101. sayfada yer almaktadır.

Harita 4.4: Türkiye fiziki haritası (dilsiz)

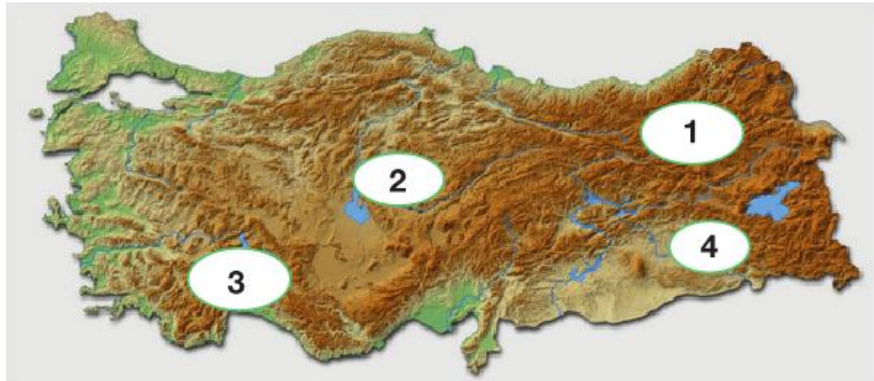
Harita 4.35. K5, 101. sayfada yer alan Türkiye Fiziki Harita

Örnek harita 4.35, “Ülkemizin Kaynakları” ünitesi ‘Ülkemiz için proje üretelim’ konusunda yer almaktadır. Haritanın, başlık-içerik uyumu, lejant- harita içeriği uyumu, koordinat, veri tarihi, veri güncelliği ve veri kaynağı güvenilirliği kriterlerini karşılamadığı tespit edilmiştir. Haritaya bakıldığında bir başlığının olduğu görülmektedir. Ancak harita içerik bakımından verildiği başlığı karşılamamaktadır. Bir fiziki harita, daha önce de belirtildiği üzere dağları, ovaları, platoları, koyuları, körfezleri ve daha birçok yeryüzü şeklini içermektedir. Ancak haritaya bakıldığında bu kavramların çoğuna yer verilmediği görülmektedir. Harita aracılığıyla yükseltiyeye ve dağların uzanışına dair bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca ‘Türkiye üç tarafı denizlerle çevrili bir ülkedir’ denilmiş ve denizler işaret edilmesine rağmen bu denizlerin isimlerine yer verilmemiştir. Bu sebeple başlık-içerik uyumu olumsuz bulunmuştur.

Lejant- harita içeriği uyumu da olumsuz bulunan bir diğer özelliktir. Haritada lejant olmasına rağmen bu lejant baskı kalitesinin kötü olması ve yazıların net olmaması nedeniyle değerlendirilememiştir. Lejant üzerinde yer alan renkler ve çizgiler okunamamaktadır. Lejantta haritanın ölçeğinin bulunduğu ve bu ölçeğin çizgi ölçek olduğu görünmektedir ancak ölçeğin hangi rakam aralıklarıyla çizildiği de görünmemektedir.

Bir diğer özellikler olan koordinat ve veri tarihi de harita üzerinde bulunmamaktadır. Veri tarihi verilmediğinden haritanın güncelliğine dair de bir yorum yapılamamaktadır. Harita üzerinde verilmese de harita sonundaki kaynakçada veri kaynağına yer verilmiştir. Ancak bu veri kaynağı yayınevi arşivi olduğu için yeterince güvenilir bulunmamıştır. Zira veri kaynağı açık ve net olmalıdır. Yayınevi arşivi kavramı oldukça genel bulunmuştur. Dolayısıyla bütün bu sebepler neticesinde harita, olumsuz olarak değerlendirdiğimiz haritalardan birisidir.

Bir diğer örnek harita K8’e aittir.

Harita 4.36. K8, 133. sayfada yer alan Türkiye Fiziki Harita

Örnek harita 4.36'nın, Tablo 4.5'te yer alan başlık, başlık-içerik uyumu, ölçek, lejant, lejant-harita içeriği uyumu, yön oku, koordinat, veri tarihi, veri güncelliği, veri kaynağı ve veri kaynağı güvenilirliği kriterlerine uygunluk göstermediği tespit edilmiştir. Harita, K8 kodlu ders kitabının, “Yeryüzünde Yaşam” ünitesi, ünite sonu değerlendirme soruları kısmında yer almaktadır. Harita, ölçme-değerlendirme amaçlı kullanılsa da haritanın, harita üzerinde olması gereken temel unsurları içermesi gerekirdi. Ancak bu unsurların hiçbirine yer verilmediği gibi öğrencilere bu harita üzerinden bir soru sorulduğu görülmüştür. Harita üzerinde ‘Yazları sıcak ve kurak geçer’, ‘Bitki örtüsü makidir’ ve ‘Güneşli gün sayısı fazladır’, bilgileri verilmiş, öğrencilerden bu bilgilere sahip yerin hangi numarayla gösterildiğinin bulunması istenmiştir. Ders kitabında “Yeryüzünde Yaşam” ünitesi ‘Dünya’nın Neresindeyiz?’ konusunda da koordinat ve ölçek kavramları anlatılmasına rağmen bu unsurlara örnek haritada yer verilmemesi, ders kitabındaki bilgilerin birbirleriyle çeliştiğini göstermektedir. Bu durum elbet öğrencilerde de bir kafa karışıklığına neden olacaktır. Haritada ne bir başlık, ölçek, lejant, yön oku ne de koordinat, veri tarihi ve veri kaynağına yer verilmiştir. Bu durum haritanın anlaşılabilirliğini oldukça güçleştirmiş, verilen haritanın bir görselden öteye geçmemesine neden olmuştur. Bu sebeplerden dolayı harita, olumsuz olarak değerlendirilmiştir.

Harita Değerlendirme Formunda C bölümünde yer alan ‘Haritaların Taşınması Gereken Özellikleri’ başlığı altında, 6. sınıflarda yer alan haritalarda bu 6 özelliğin bulunup bulunmadığı sorgulanmıştır (Tablo 4.6).

Tablo 4.6. 6.sınıf SBDK’ daki haritaların taşınması gereken özellikleri

Değ. meyen (Değerlendirilemeyen)*

Haritaların Taşınması Gereken Özellikler	Ders Kitabı Kodları				Toplam	
	K5	K6	K7	K8		
Harita Sayısı	16	18	29	23	86	
Noksansızlık	Evet	1	-	-	1	
	Hayır	15	18	29	23	85
Açıklık	Evet	-	10	1	11	22
	Hayır	15	5	23	3	46
	Kısmen	1	3	5	9	18
Estetik	Evet	-	3	-	9	12
	Hayır	15	10	25	5	55
	Kısmen	1	5	4	9	19
Doğruluk	Evet	1	11	8	9	29
	Hayır	13	7	15	11	46
	Kısmen	2	-	6	3	11
Gaye (Amaca) Uygunluk	Evet	-	15	4	16	35
	Hayır	14	2	10	2	28
	Kısmen	2	1	15	5	23
Kolay Okunabilirlik	Evet	1	9	5	15	30
	Hayır	11	9	10	3	33

Kısmen	2	-	6	3	11
Değ. meyen*	2	-	8	2	12

Haritalarda bulunması gereken özellikler açısından ilk incelenen noksansızlık(eksiksizlik) özelliğidir.

Tablo 4.6'ya bakıldığında, sadece K5'te 1 haritanın noksansızlık özelliğini taşıdığı görülmüştür. Noksansızlık özelliğini taşımayan haritalar ise K5'te 15, K6 'da 18, K7'de 29 ve K8'de ise 23 olarak bulunmuştur. Toplamda 1 haritanın noksansız, 85 haritanın ise noksan olduğu tespit edilmiştir.

Bir diğer özellik açıklıktır. K6'da 10, K7'de 1 ve K8'de 11 haritanın açık olduğu, K5'teki hiçbir haritanın bu özelliği karşılamadığı sonucuna varılmıştır. Açıklık özelliğinin kullanılmadığı haritalar K5'te 15, K6'da 5, K7'de 23 ve K8'de ise 3 tane olarak bulunmuştur. Kısmen açık olarak bulunan haritalar ise K5'te 1, K6'da 3, K7'de 5 ve K8'de 9 tanedir. Toplamda 86 haritanın 22'si açık, 46'sı açık değil, 18'i ise kısmen açık olarak değerlendirilmiştir.

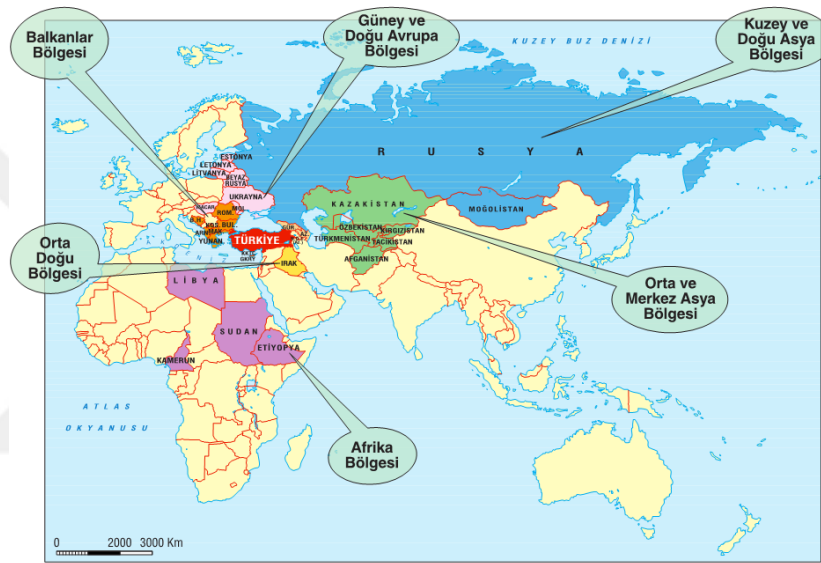
Tablo 4.6'da incelenen bir başka özellik estetikliktir. K6'da 3, K8'de ise sadece 9 harita estetik bulunmuştur. K5'de 15, K6'da 10, K7'de 25 ve K8'de 5 haritanın estetik olmadığı sonucuna varılmıştır. Kısmen estetik olan haritalar ise K5'te 1, K6'da 5, K7'de 4 ve K8'de 9 olarak bulunmuştur. Toplamda 12 haritanın estetik olduğu, 55 haritanın estetik olmadığı ve 19 haritanın ise kısmen estetik olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bir diğer incelenen özellik doğruluktur. K5'de 1, K6'da 11, K7'de 8 ve K8'de 9 haritanın doğruluk özelliklerini taşıdığı, K5'te 13, K6'da 7, K7'de 15 ve K8'de ise 11 haritanın bu özelliği taşımadığı sonucuna varılmıştır. Kısmen bu özelliği taşıyan haritalar ise K5'de 2, K7'de 6 ve K8'de 3 tanedir. Toplamda 29 haritanın doğru olduğu, 46 haritanın doğruluk kriterini taşımadığı ve 11 haritanın ise kısmen doğru olduğu sonucuna varılmıştır ve 6. sınıf Sosyal bilgiler ders kitaplarında çoğu haritanın doğruluk kriterini taşımadığı tespit edilmiştir.

Tablo 4.6'ya bakıldığında, K6'da 15, K7'de 4 ve K8'de 16 haritanın amaca uygun kullanıldığı, K5'te 14, K6'da 2, K7'de 10 ve K8'de ise 2 haritanın amaca uygun kullanılmadığı sonucuna varılmıştır. Kısmen amaca uygun bulunan haritalar ise K5'te 2, K6'da 1, K7'de 15 ve K8'de 5 tane olarak bulunmuştur. Toplamda 35 haritanın amaca uygun kullanıldığı, 28 haritanın amaca uygun kullanılmadığı, 23 haritanın ise kısmen amaç doğrultusunda kullanıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 4.6’da son incelenen özellik ise kolay okunabilirliktir. K5’te 1, K6’da 9, K7’de 5 ve K8 ‘de 15 haritanın kolay okunabilir olduğu, yine K5’te 11, K6’da 9, K7’de 10 ve K8’de ise 3 haritanın kolay okunabilir olmadığı sonucuna varılmıştır. Kısmen kolay okunabilir olan haritalar K5’te 2, K7’de 6 ve K8’de 3 tane olarak bulunmuştur. Kolay okunabilirlik açısından değerlendirilemeyen harita sayısı K5’te 2, K7’de 8 ve K8’de 2 harita olarak tespit edilmiştir. Bu haritaların değerlendirilememesi sebebi ise harita üzerlerinde herhangi bir yazı olmamasından kaynaklanmaktadır.

Haritaların taşınması gereken özellikler bakımından 6. sınıflarda ilk incelenen örnek harita K6’ya aittir.

Harita 5.4: TİKA'nın hizmet ettiği bölgeler

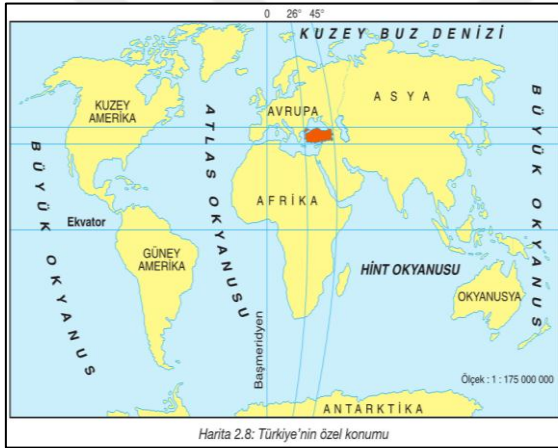
Harita 4.37. K6, 129. sayfada yer alan TİKA'nın hizmet ettiği bölgeler haritası

Örnek harita 4.37'nin, Tablo 4.6’da verilen noksansızlık, açıklık, estetik, doğruluk, amaca uygunluk ve kolay okunabilirlik kriterlerini karşılamadığı tespit edilmiştir. Haritanın, noksansız olabilmesi için gerekli olan unsurlardan lejant, yön oku, koordinat sistemi, veri tarihi ve veri kaynağı unsurlarını içermediği görülmektedir. Bu sebeple harita noksansızdır denilememektedir. Harita, açıklık özelliğini de karşılamamaktadır. Açık bir harita karmaşıklıktan uzak, net ve renk uyumu olan harita demektir. Ancak haritaya bakıldığında onun bu özellikleri içermediği görülmektedir. Aynı şekilde harita, üzerinde renkler açısından da bir çekicilik bulunmamakta dolayısıyla harita estetiklik özelliği açısından da olumsuz değerlendirilmektedir.

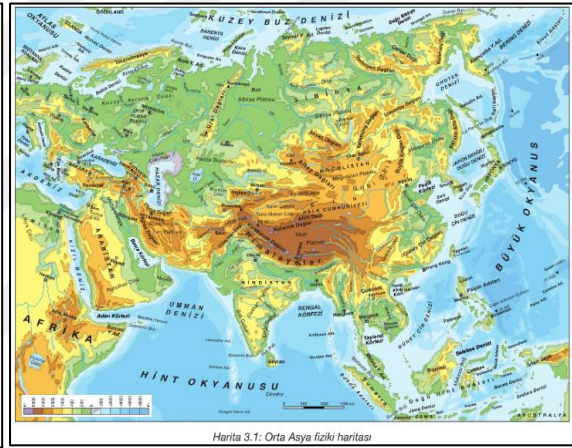
Örnek harita 4.37, kullanım amacı yönünden de olumsuz bulunmuştur. Haritada, TİKA'nın etkin olduğu yerler gösterilmeye çalışılmıştır. Ancak Balkanlar, Orta ve Merkez Asya ile

Güney ve Doğu Avrupa'da TİKA'nın aktif olduğu ülkeler ve bunların isimleri görünmemektedir. Haritanın amacı bu yerleri göstermektir ancak görüldüğü üzere harita amaca yönelik değildir. Kolay okunabilirlik özelliğinin de haritada eksik olması, haritanın amaca hizmet etmemesine neden olmuştur. Dolayısıyla harita amaca ve kolay okunabilirlik özelliğine de uygun bulunmamıştır.

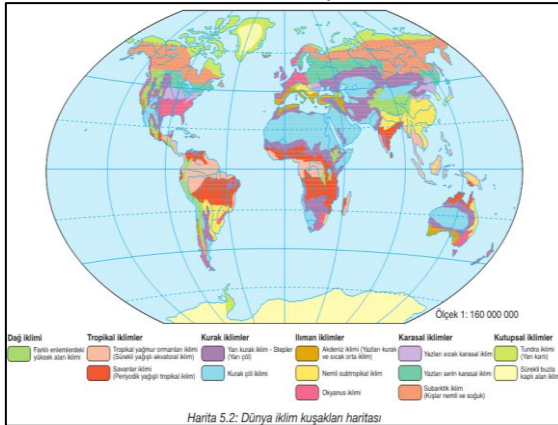
K6'daki 7 haritada ve diğer yayınlara ait birkaç haritada, doğruluk özelliğine dair önemli birtakım eksiklikler de görülmüştür. Bu eksiklikler haritaların ölçeklerine dairdir. Şekil 4.6c'de yer alan harita (syfa 105,bknz.), harita 4.29 (syfa 109,bknz.),harita 4.32 (syfa 115, bknz.) harita 4.37 (syfa 122,bknz.) ve aşağıda verilen haritaların ölçeklerinde bir tutarsızlık olduğu görülmüştür. Aynı alanı veren haritalarda sayısal olarak farklı oranlı ölçeklere rastlanmıştır. Bu ölçekler, özellikle Türkiye ve Dünya haritalarında görülmüştür.

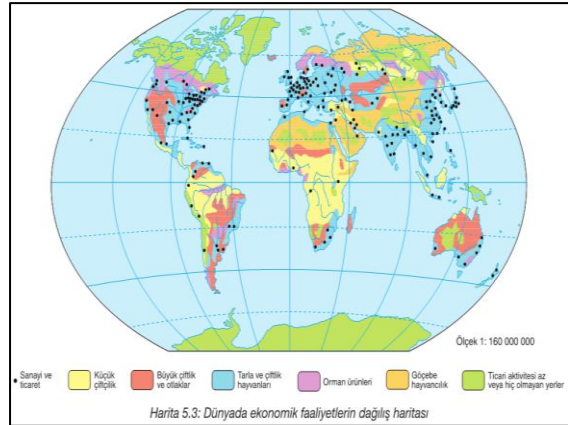
4.9a. K6 37. syfa

4.9b. K6 58. syfa

4.9c. K6 120. syfa

4.9d. K6 120. syfa

4.9e. K8 114. syfa

4.9f. K6 43. syfa

Şekil 4.9. Ölçekleri yanlış verilen haritalar

Harita 4.6c ve 4.9a'ya bakıldığında ikisinin de hemen hemen aynı alanları gösteren Dünya haritaları olmalarına rağmen birinde ölçeğin 1:300.000.000 (0-3000 km) değerinde 1:175.000.000 (1750 km) olduğu görülmektedir. Arada oran olarak ciddi bir fark vardır. Aynı şekilde 4.29 ve 4.9b'de verilen haritaların Asya'nın siyasi ve fiziki yapısını gösterdiği ancak aynı alanları vermelerine rağmen birisinin ölçeğinin 1:200.000.000 (0-2000 km) değerinin 1:150.000.000 (0-1500 km) olduğu görülmektedir. Aynı sorun harita 4.32, 4.9c ve 4.9d' de de görülmektedir. K8'e ait olan harita 4.32'nin ölçeği 1:600.000.000 (0-6000 km) olarak gösterilmişken, harita 4.9c ve 4.9d' de ölçeğin 1:160.000.000 (0-1600 km) olarak verilmesi büyük bir tezat oluşturmaktadır. Üstelik 3 haritanın verdiği alan da aynıdır.

Benzer şekilde harita 4.37'de de aynı duruma rastlanmıştır. Bu harita da bir Dünya haritasıdır. Haritada Asya, Afrika, Avrupa ve Avustralya kıtaları görülmektedir buna rağmen ölçek 1:300.000.000 (0-3000 km) olarak verilmiştir. Ancak 4.6c'de yer alan harita, Dünya'daki bütün kıtaları göstermesine rağmen ölçeği 1:300.000.000 (0-3000 km) olarak verilmiştir. Bir diğer yanlışlık, 4.9e'de yer alan Türkiye haritası ve 4.9f'de yer alan Türkiye haritasında görülmüştür. Haritalar aynı alanı göstermesine rağmen birinin ölçeği 1:9.000.000 (0-90 km) değerindeki ise 1:20.000.000 (0-200 km) olarak gösterilmiştir. Dolayısıyla görüldüğü üzere hemen hemen aynı alanları gösteren haritaların ölçekleri arasında ciddi farklar ve tutarsızlıklar vardır. Ders kitaplarında hem haritaların anlatılması hem de böylesine hataların yapılması, bir çelişki yaratmakta ve bu kitaplara olan güvenirliliği azaltmaktadır. Bu sebeple verilen bu hataların bir an önce düzeltilmesi gerekmektedir.

İncelenen bir diğer örnek haritalar K7'ye aittir.

4.10a. K7 230. syfa

4.10b. K7 231. syfa

4.10c. K7 230. syfa

Şekil.4.10. Çin, ABD ve Almanya haritaları

Şekil 4.10’da yer alan örnek haritalar, ‘‘Küresel Bağlantılar’’ ünitesi, ‘Ticari İlişkilerimiz’ konusunda geçmektedir. Ülkemizin ticari ilişki geliştirdiği bazı ülkeler kitapta kısaca anlatılmış ve bu ülkelere dair şekil 4.10’da yer alan haritalara yer verilmiştir. Ancak haritalar incelendiğinde ne bir ölçek, lejant, yön oku ne de koordinat, veri kaynağı ve veri tarihine yer verildiği görülmüştür. Yer verilen tek unsur harita başlıklarıdır. Dolayısıyla haritalar noksansız değildir. Aynı şekilde haritalar yeteri kadar açık, estetik, doğru, amaca uygun ve kolay okunabilir de bulunmamıştır. Açıklıktan kasıt harita üzerinde anlatılmak istenenlerin net olarak verilmesidir. Ancak haritalar bir görselden ibaret oldukları için bu özellik olumsuz olarak değerlendirilmiştir. Aynı şekilde haritalar tek renk ve çekicilikten uzak olduğu için estetik de bulunmamışlardır. Haritalarda ölçek unsuruna yer verilmediğinden, onların bu açıdan doğru olup olmadığı da test edilememiştir. Harita üzerinde herhangi bir yazı olmadığı için kolay okunabilirlik açısından haritalar değerlendirilemeyen seçeneğinde yer almıştır. Son olarak haritalar bu özellikleriyle amaca da uygun bulunmamışlardır.

Haritaların taşınması gereken özellikler bakımından incelenen son harita, K5’e aittir.

Harita 2.4: Türkiye yıllık ortalama sıcaklık dağılışı haritası

Harita 4.38. K5, 37. sayfada yer alan Türkiye Yıllık Ortalama Sıcaklık Dağılışı Haritası

Örnek harita 4.38'in, Tablo 4.6'da yer alan kriterlerden noksansızlık, açıklık, estetik, doğruluk, amaca uygunluk ve kolay okunabilirlik kriterlerini karşılamadığı tespit edilmiştir.

Harita 4.38, “Yeryüzünde Yaşam” ünitesi ‘Eşsiz Ülkem Türkiye’ konusunda yer almaktadır. İklimle dair özelliklerden bahsedilen konuda, 3 örnek harita arka arkaya verilmiştir. Örnek harita da bu haritalardan birisidir. Haritada koordinat, veri tarihi gibi unsurların eksik olduğu dolayısıyla haritanın noksansız olmadığı görülmektedir. Haritada verilen renkler de o kadar karmaşık ve göz yorucudur ki bu durum haritanın estetik özelliğini de yok etmektedir. Haritanın baskı kalitesi de oldukça kötüdür. Bu sebepten verilen veri ve semboller net görünmemekte ve bu özellik açıklık ilkesi açısından olumlu karşılanmamaktadır. Açık olmayan bir harita üzerinden yorum yapmak da oldukça güçleşmektedir.

Harita net olmadığından üzerinde yer alan yazılar görünmemektedir. Bu sebeple harita kolay okunabilirlik özelliğini karşılamamaktadır sonucuna varılmıştır. Bütün bu olumsuzluklar sebebiyle harita amacına uygun bulunmamıştır. Zira haritada yıllık sıcaklık ortalamalarını yorumlamak bu olumsuzluklar nedeniyle oldukça güçtür. Son olarak harita doğruluk unsuru açısından incelenmiştir. Haritanın ölçeğine bakıldığında net olmamakla birlikte ölçeğin 1:10.000.000 olduğu görülmektedir. Bu çizgi ölçekte 0-100 km aralığına denk gelmektedir. Ancak benzer haritalarda ölçeğin 1:20.000.000 (0-200 km) olduğu göz önünde bulundurulursa harita ölçeğinde sıkıntılar olduğu ve haritanın doğruluk kriterini taşımadığı kanaatine varılmıştır.

4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Çalışmamızda 3. alt problem olarak “7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki coğrafi haritaların yeterlilik düzeyleri nelerdir?” sorusu yer almaktadır. Bu bağlamda harita değerlendirme formu aracılığıyla incelemeye tabi tutulan 5 ders kitabının haritaları analiz edilmiştir. 7. sınıf ders kitaplarında çok fazla harita yer almamaktadır. Kitaplarda yer alan haritalar ise genelde olumsuz bulunmuştur. Bu sebeple bu sınıf seviyesinde olumlu olan örnek haritalara yer verilememiştir.

7. sınıf Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haritalara yönelik ilk olarak, kitaplardaki harita sayısı, türü, haritanın kazanım ve içeriğe uygunluğu, kitap içerisinde bulunduğu yer ve biçimin uygunluğu, haritanın hangi amaç için kullanıldığı ve bunların öğrenci gelişim düzeyine uygunluğu sorgulanmıştır. Elde edilen bulgular aşağıda tablo halinde verilmiştir (Tablo 4.7).

Tablo 4.7. 7.sınıf SBDK'daki haritaların nicelik ve nitelik ile hedefe uygunlukları

Nicelik, Nitelik, Hedefe Uygunluk Ölçütleri	Ders Kitabı Kodları					T.	
	K9	K10	K11	K12	K13		
Harita Sayısı	1	4	2	4	8	19	
Harita Türü	Genel	1	4	2	4	8	19
	Özel	-	-	-	-	-	-
Kazanım ve İçerik Uyumu	Evet	1	2	2	2	7	14
	Hayır	-	2	-	2	1	5
Bulunduğu Yerin Uygunluğu	Evet	1	2	2	4	8	17
	Hayır	-	2	-	-	-	2
Kullanım Amacı	Konum	-	2	1	-	-	3
	Dağılışı	1	-	1	3	3	8
	Ölçme-Değerlendirme	-	1	-	1	2	4
	Görsellik	-	1	-	-	3	4
Düzeye Uygunluk	Evet	1	-	2	-	6	9
	Hayır	-	4	-	4	2	10

Tablo 4.7'ye göre, incelenen 7. sınıf Sosyal bilgiler ders kitaplarında toplam 19 harita kullanılmış olup bu haritaların 1'i K9, 4'ü K10, 2'si K11, 4'ü K12 ve 8'i ise K13'e aittir.

Aynı şekilde Tablo 4.7'ye bakıldığında, K9, K10, K11, K12 ve K13 kodlu ders kitaplarında yer alan 19 haritanın 19'unun da genel harita türüne girdiği tespit edilmiştir. Özel harita türünde bir haritaya ise 7. sınıf seviyesinde rastlanmamıştır.

İncelenen diğer nitelik kazanım uygunluğuna yöneliktir. Tablo 4.7'ye göre, K9'da 1 harita, K10, K11 ve K12'de 2'şer harita ve K13'te 7 haritanın verilen kazanımlara uygun olduğu tespit edilmiştir. Birlikte verildiği kazanıma uygun bulunmayan haritalar ise K10 ve K12'de 2'şer harita ve K13'te 1 harita olmak üzere toplamda 5 tanedir. 7. sınıf ders kitaplarında toplamda 14 haritanın kazanımlara uygun olduğu, 5 haritanın ise buna uygun olmadığı sonucuna varılmıştır. Kazanıma uygunluk açısından K13'e ait olan haritaların daha iyi durumda olduğu söylenebilmektedir.

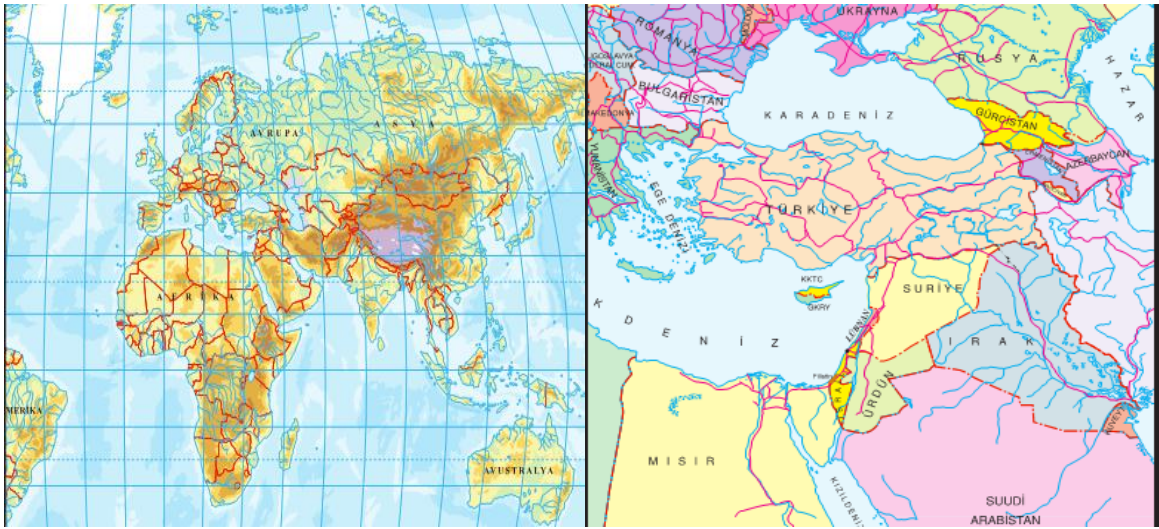
Bir diğer incelenen özellik haritaların kullanım yeri ve biçimlerine dairdir. Tablo 4.7'ye göre, K9'da 1 harita, K10 ve K11'de 2'şer harita, K12'de 4 ve K13'te 8 haritanın kullanıldığı yer ve biçim uygun bulunmuştur. Yeri ve biçimi uygun bulunmayan haritalar ise 2 tanedir ve K10'da bulunmaktadır. Toplamda 17 haritanın kullanıldığı yer ve biçimin uygun olduğu, 2 haritanın ise kullanıldığı yer ve biçimin uygun olmadığı tespit edilmiştir.

Haritaların hangi amaçla kullanıldığına bakıldığında, K10'da 2, K11'de 1 haritanın konum amaçlı kullanıldığı tespit edilmiştir. K10'da Türkiye'nin konumu, K11'de göç veren illerimiz konulu haritalar, konum amaçlı kullanılan haritalardır. K9 ve K11'de 1'er harita, K12 ve K13'te 3'er haritanın dağılışı amaçlı kullanıldığı sonucuna varılmıştır. K9 ve K11'de

Türkiye nüfus haritaları, K12’de Japonya, Türkiye ve Dünya nüfus haritası, K13’te Türkiye nüfus haritası, deprem haritası ve Dünya açlık haritası dağılışı amaçlı kullanılan haritalardır. K10 ve K12’de 1’er harita ve K13’te 2 haritanın ölçme-değerlendirme amaçlı kullanıldığı tespit edilmiştir. K10’da Türkiye nüfus haritası, K12’de ise Türkiye fizikî haritası, K13’te D8 ülkeleri ve KEİ (Karadeniz Ekonomik İş birliği) ülkeleri haritaları ölçme-değerlendirme amaçlı kullanılan haritalardır. K10’da 1 harita ve K13’te ise 3 haritanın görsellik amaçlı kullanıldığı sonucuna varılmıştır. K10’da Avrupa siyasî haritası, K13’te ise Afyonkarahisar, Adana ve Türkiye’nin komşu ülkeleri haritaları görsellik amaçlı kullanılan haritalardır. 7. sınıf ders kitaplarında toplamda 3 haritanın konum amaçlı, 8 haritanın dağılışı amaçlı, 4 haritanın ölçme-değerlendirme, yine 4 haritanın görsellik amaçlı kullanıldığı tespit edilmiştir.

İncelenen son özellik haritaların öğrenci gelişim düzeyine uygunluğudur. Tablo 4.7’ye göre, K9’da 1 harita, K11’de 2 harita ve K13’te 6 haritanın öğrenci gelişim düzeyine uygun olduğu, K10 ve K12’de 4’er harita ve K13’te ise 2 haritanın bu özelliğe uymadığı sonucuna varılmıştır. Toplamda 9 haritanın öğrenci gelişim düzeyine uygun olduğu, 10 haritanın ise öğrenci gelişim düzeyine uygun olmadığı tespit edilmiştir.

7. sınıf ders kitaplarındaki haritaların nicelik, nitelik ile hedefe uygunluk özelliklerine göre verilen ilk örnek haritalar, K10 kodlu ders kitabına aittir.

Harita 4.39. K10, 126. sayfada yer alan Türkiye'nin Konumunu gösteren haritalar

4.39’da yer alan örnek haritalar, kazanım-içerik, yer-biçim uyumu ve öğrenci gelişim düzeyi uyumu kriterlerini karşılamamaktadır.

İlk harita, ‘‘Ekonomi ve Sosyal Hayat’’ ünitesi, ‘Değişen Ticaret Yolları’ konusunda yer almaktadır. Harita kazanımı ise ‘‘Kaynakların, ürünlerin ve ticaret yollarının devletlerin gelişmesindeki önemine tarihten ve günümüzden örnekler verir’’ şeklindedir. Bu doğrultuda konu içerisinde, tarih boyunca kullanılan ticaret yolları anlatılmış, ‘Akdeniz ve Boğazlarımız’ konu başlığına gelindiğinde ise Türkiye’nin konumunu gösteren örnek haritalara yer verilmiştir. Öğrencilerden verilen bu haritalar üzerinden Türkiye’nin konumunu incelemeleri istenmiştir. Ayrıca haritalar üzerinden Akdeniz ve İstanbul ile Çanakkale boğazlarının önemi anlatılmak istenmiştir. Ancak haritalar o kadar karışık görünmektedir ki, ilk haritada incelenilmesi istenen Türkiye’nin konumu dahi seçilememektedir.

İlk harita üzerinde ülke sınırlarını gösteren mavi çizgiler gözü çok fazla yormaktadır. Ayrıca kırmızı çizgilerle belirtilen alanların neyi gösterdiği de lejantta yer verilmediğinden anlaşılamamaktadır. Aynı şekilde ikinci haritada da aynı sorunlar mevcuttur. Harita Türkiye’yi göstermektedir ancak harita üzerinden esas olarak İstanbul ve Çanakkale boğazları anlatılmak istenmiştir. Buna rağmen harita üzerinde çok fazla işaret, çizgi ve sembole yer verilmiş, esas anlatılmak istenen şey ön plana çıkarılamamış dolayısıyla harita çizilme amacından uzak olarak değerlendirilmiştir. Diğer haritada olduğu gibi bu haritada da Tablo 4.7’de belirtilen unsurlardan ölçek, lejant, yön oku ve haritada bulunması gereken diğer unsurlara rastlanılmamıştır. Haritalar renk uyumu açısından da gözleri oldukça yormaktadır. Ortaokul döneminde olan bir öğrenci için bu denli karışık olan bir harita, bilgi vermekten ziyade öğrencinin aklını daha da çok karıştıracak ve yanlış öğrenmelere dahi sebep olabilecektir. Bütün bu sebeplerden harita hem verildiği kazanıma hem de öğrenci gelişim düzeyine uygun bulunmamıştır.

Verilen haritalar, yer ve biçim bakımından incelendiğinde, bunların konu ile uyuşmadığı, esas verilmek istenen şeyin haritalar üzerinde yeterince vurgulanmadığı ve haritaların verilen kazanımı yansıtmadığı gibi gerekçelerle, haritaların buldukları yer ve biçim de uygun bulunmamıştır. Görüldüğü üzere konu içerisinde geçmişten günümüze ticaret yollarından bahsedilmiş, Akdeniz ve boğazlar konusunda ise bu haritalar vesilesiyle Türkiye’nin ne denli önemli bir konumda bulunduğu anlatılmaya çalışılmıştır. Ancak verilen haritalar, verilmek istenen konu ile uyuşmamaktadır. Konu içerisinde ‘Boğazlarımız, iki kıtayı birbirine bağlayan son derece stratejik bir yerde bulunmaktadır’ denilmiştir. Bu önem Fransız bir yazarın boğazlarımızla ilgili söylediği bir sözle de güçlendirilmek istenmiştir. Ancak özellikle 2. harita üzerinde boğazlarımız oldukça zor seçilmekte, adeta çizilen çizgiler

inde kaybolmaktadır. Bütün bu sebeplerden dolayı 4.39’da verilen bu örnek haritaların hem kullanıldıkları konu hem de yer ve biçim bakımından uygun olmadıkları sonucuna varılmıştır.

Bir diğer örnek harita, K13, 98. sayfada yer almaktadır.

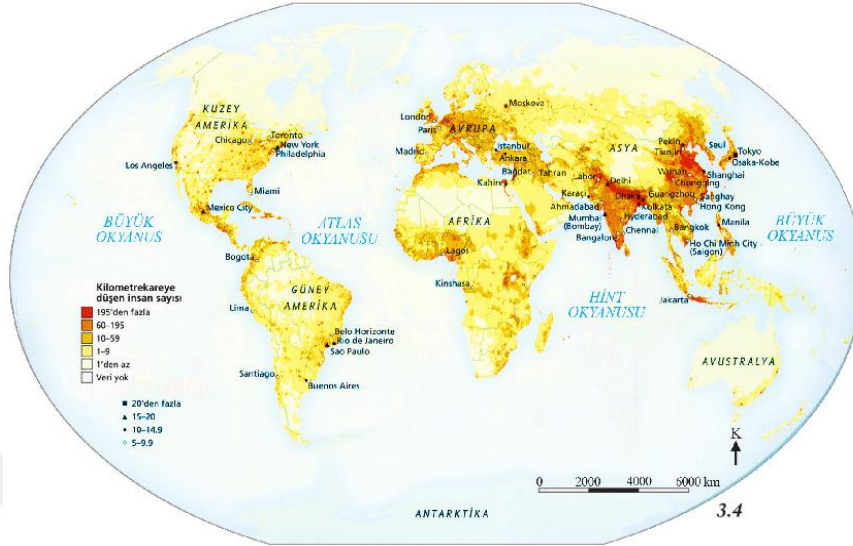
Harita 4.40. K13, 98. sayfada yer alan Türkiye Nüfus Yoğunluğu Haritası

Örnek harita 4.40, “Nüfus ve Yerleşme” ünitesi, ‘Türkiye Nüfusunun Özellikleri’ konusunda yer almakta ve “Türkiye’de nüfusun dağılışını etkileyen faktörlerden hareketle Türkiye’nin demografik özelliklerini yorumlar” kazanımını içermektedir. Haritaya bakıldığında ilk göze çarpan şey, nüfus yoğunluğunu göstermek için verilen renklerin tonlarının birbirine çok yakın olduğudur. Nüfus nerelerde seyrek nerelerde yüksek olduğunu belirtmek için kullanılan, böylesi vurgunun ve renk uyumunun önemli olduğu bir haritada, aynı rengin tonlarının kullanılması yapılan yanlış açıkça göstermektedir. Verilen kazanım doğrultusunda, konu içerisinde Türkiye’nin nüfusuna dair genel bilgiler verilmiş ve öğrencilere, verilen örnek iller üzerinden nüfusun bazı yerlerde neden seyrek ve bazı yerlerde neden yüksek olabileceği sorgulatılmaya çalışılmıştır. Buraya kadar sıkıntı yoktur. Ancak konu içerisinde kazanım doğrultusunda ilerleyen bu bilgilerin haritaya aktarılamadığı görülmektedir.

Haritada renk tonları birbirine çok yakın olduğu için, öğrenciler nüfusun nerelerde seyrek nerelerde yüksek olabileceğini ayıramayacaklardır. Bu sebeple hem verileri karıştıracak hem de kendilerinden istenen yorumu yapamayacaklardır. Harita üzerinde dikkat çeken diğer nokta da denizlerimizin ismine yer verilmemesidir. Haritalarda, bir bilgi ön plana çıkarılmaya çalışılırken diğer bilgiler yok sayılmamalıdır. Bu sebeple harita üzerinde olması

gereken standart bilgilere mutlaka yer verilmelidir. Bütün bu sebeplerden dolayı örnek harita 4.40, hem kazanım hem de öğrenci gelişim düzeyine uygun bulunmamıştır.

İncelenen diğer örnek harita, K12'ye aittir.

Dünya nüfus yoğunluğu haritası

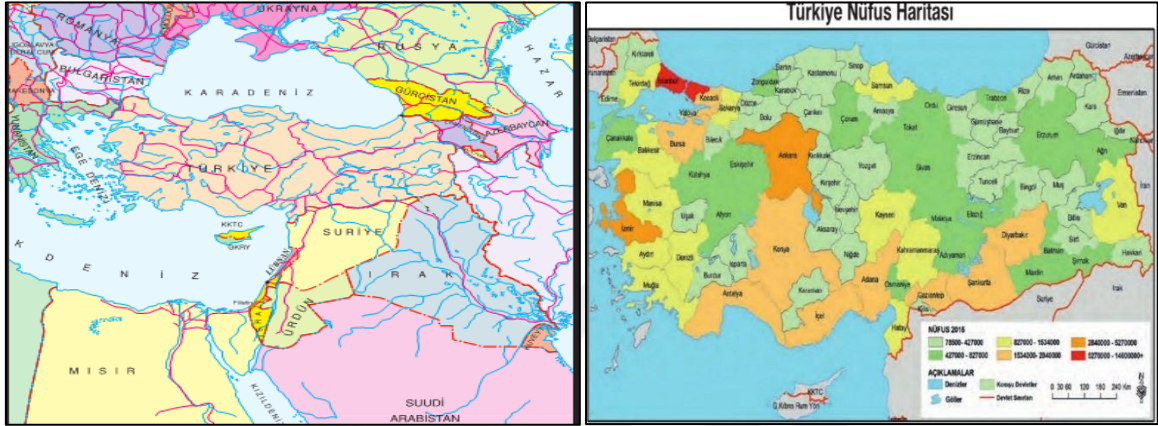
Harita 4.41. K12, 99. sayfada yer alan Dünya Nüfus Yoğunluğu Haritası

Örnek harita 4.41, “Ülkemizde Nüfus” ünitesi ‘Yeryüzünde Yaşam’ konusunda yer almakta ve “Örnek incelemeler yoluyla geçmişten günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur” kazanımını içermektedir. Konu içerisinde, geçmişten günümüze yerleşmeyi etkileyen faktörler üzerinde durulmuş ve akabinde örnek haritaya yer verilmiştir. Haritaya dair, “Afrika’nın üst kısmının nüfus yoğunluğunun az olduğu, Avrupa’nın nüfus yoğunluğunun ise Afrika’nın üst kısmına göre daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durum şemadaki ‘iklim şartlarının uygun olduğu yerler’ kutucuğuyla örtüşmektedir” denilmiştir. Ancak kullanılan renklere bakıldığında ilk bakışta haritanın, bir Dünya Fiziki Haritası olduğu düşünülmektedir. Zira açık, koyu kahve ve sarı renkler bir bütün olarak daha çok fiziki haritalarda kullanılmaktadır. Bu durumda öğrenci, bu haritanın bir nüfus yoğunluğu haritası değil de bir fiziki harita olduğunu düşünecek ve yorum yaparken sık sık kafa karışıklığı yaşayacaktır. Ayrıca öğrencinin içinde bulunduğu gelişim dönemi dikkate alındığında böyle bir harita kullanımının öğrenciye yarardan çok zarar vereceği ve bu durumun bilgi yanlışlarına da sebep olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Nüfus yoğunluğu haritaları oluşturulurken daha çok farklı renkler tercih edilmektedir. Her bir renk, yoğunluğa göre değişmektedir. Haritanın da bu doğrultuda oluşturulması

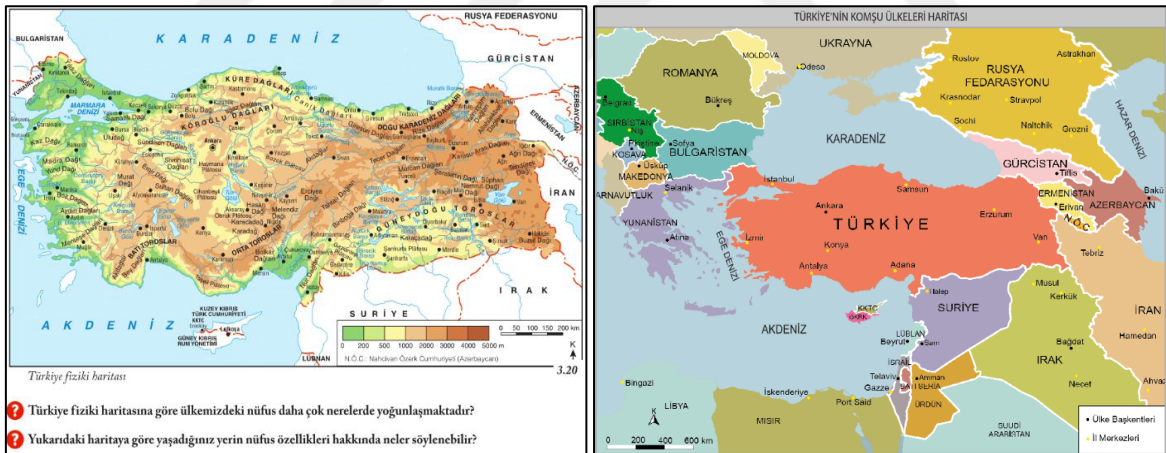
beklenmiştir. Ancak harita bu haliyle estetiklikten, açıklık ve kolay okunabilirlikten uzak bulunmuştur. Verilen bu sebeplerden dolayı harita 4.41, hem kazanıma hem de öğrenci gelişim düzeyine uygun bulunmamıştır.

Bir diğer incelenen unsur haritaların hangi amaç doğrultusunda kullanıldığına yöneliktir. 7. sınıf Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haritaların, hangi amaç doğrultusunda kullanıldığına yönelik örnek haritalar şekil 4.11’de verilmiştir:

4.11a. K10 126. syfa-Konum

4.11b. K9 36. syfa-Dağılış

4.11c. K12 107. syfa-Ölçme-Değ.

4.11d. K13 207. syfa-Görsellik

Şekil 4.11. Kullanım amacı bakımından haritalar

Şekil 4.11a’da verilen harita, konum amaçlı kullanılmış olup K10’ a aittir. Konum amaçlı kullanılan haritalar bir yerin Dünya üzerinde bulunduğu lokasyonları belirtmektedir. Verilen harita üzerinden Türkiye’nin özel konumu anlatılmaya çalışılmış, özellikle ülkemizin iki kıta arasında yer almasından ve önemli boğazlara sahip olmamızdan dem vurulmuştur. Harita her ne kadar bu amaçla kullanılmak için verilmişse de amacına yeterince hizmet etmemektedir. Haritanın bu özelliği ayrıyeten değerlendirilmiştir.

Şekil 4.11b’de verilen harita, dağılış amaçlı kullanılmış olup K9’a aittir. Haritada Türkiye’de yer alan illerin nüfus yoğunluğuna yer verilmiş, hangi ilde nüfus ne kadar yoğun gösterilmeye çalışılmıştır. Nüfus yoğunluğunun Türkiye’de dağılımı gösterildiği için, harita dağılış amaçlı kullanılan haritalara örnek olarak verilmiştir. Bilindiği üzere dağılış coğrafyanın da temel ilkelerinden birisidir. Harita da bu özelliği verdiğinden önem arz etmektedir. 7. sınıflarda dağılış amaçlı kullanılan haritaların neredeyse çoğuna nüfus haritalarında rastlanmıştır. Bu tespit, nüfus haritalarının bu özelliği vermeye oldukça uygun olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Şekil 4.11c’de verilen harita K12 kodlu ders kitabında yer almaktadır. Harita, Türkiye Fiziki haritası olup bu harita üzerinden birtakım sorular sorulmuştur. Öğrencilerden, verilen haritadan yararlanıp sorulan sorulara cevap vermeleri istenmiştir. Dolayısıyla harita ölçme-değerlendirme amaçlı kullanılmıştır diyebiliriz. Ayrıca, 7. sınıf Sosyal bilgiler ders kitaplarında ölçme-değerlendirme amaçlı kullanılan haritalara bakıldığında, bu haritaların farklı özellik gösteren haritalar olduğu, tek bir harita türünde yoğunlaşmadığı tespit edilmiştir.

Şekil 4.11d’de verilen harita ise K13’e aittir. Harita üzerinden Türkiye’nin özel konumu anlatılmak istenmiş, bu konuda gerekli bilgiler verildikten sonra harita görselleştirme amaçlı kullanılmıştır. Görselleştirme amaçlı kullanılan haritalara sadece K10 ve K13’te rastlanmış olup diğer kitaplarda bu amaçla kullanılan haritalara rastlanmamıştır. Görselleştirme amaçlı kullanılan haritalara bakıldığında ise bunların da tıpkı ölçme-değerlendirme haritalarında olduğu gibi farklı tür haritalar üzerinden verildiği görülmüştür.

Harita Değerlendirme Formunun B bölümünde yer alan ‘Haritalarda olması gereken temel unsurlar’ başlığı çerçevesinde, 7. sınıf ders kitaplarındaki haritaların, temel unsurlardan 6 özelliğe sahip olup olmadıkları sorgulanmıştır. Bu özellikler tablo 4.8’de verilmiştir.

Tablo 4.8. 7.sınıf SBDK’daki haritalarda olması gereken temel unsurlar

Haritaların Temel Unsurları	Ders Kitabı Kodları					
	K9	K10	K11	K12	K13	T.
Harita Sayısı	1	4	2	4	8	19
Başlık	Var	1	2	2	4	13
	İçerikle Uyumlu	1	2	2	4	13
	İçerikle Uyumsuz	-	-	-	-	-
	Yok	-	2	-	-	6
Ölçek	Var	1	2	2	4	17
	Çizgi	1	-	2	4	15
	Kesir	-	1	-	-	1
	İkisi de	-	1	-	-	1

	Yok	-	2	-	-	-	2
Lejant	Var	1	1	2	4	4	12
	İçerikle Uyumlu	1	1	2	4	4	12
	İçerikle Uyumsuz	-	-	-	-	-	-
	Yok	-	3	-	-	4	7
Yön Oku	Var	1	-	2	4	6	13
	Yok	-	4	-	-	2	6
Koordinat	Var	-	-	-	-	-	-
	Yok	1	4	2	4	8	19
Tarih	Var	1	1	2	-	5	9
	Güncel	-	1	2	-	3	6
	Güncel Değil	1	-	-	-	2	3
	Yok	-	3	-	4	3	10
Veri Kaynağı	Var	-	-	2	4	6	12
	Güvenilir	-	-	-	2	2	4
	Güvenilir Değil	-	-	2	2	4	8
	Yok	1	4	-	-	2	7

Tablo 4.8'e bakıldığında, K9'da 1, K10 ve K11'de 2'şer harita, K12 ve K13'te 4'er haritada başlığa yer verildiği tespit edilmiştir. K9'da 1 harita, K10 ve K11'de 2'şer harita, K12 ve K13'te ise 4'er haritanın başlık-içerik yönünden uyumlu olduğu görülmüş, içerikle uyumsuz bir başlığa sahip olan haritaya ise rastlanmamıştır. K10'da 2, K13'te 4 haritada ise başlık unsuruna yer verilmediği tespit edilen bir başka sonuçtur. 7. sınıf ders kitaplarında toplamda 13 haritada başlık kullanıldığı, 6 haritada başlık kullanılmadığı, 13 haritada başlık ve harita içeriğinin uyumlu olduğu ve başlık-içerik yönünden uyumsuz bir haritaya rastlanılmadığı tespit edilmiştir.

Bir diğer incelenen unsur ölçektir. K9'da 1, K10 ve K11'de 2'şer harita, K12'de 4 harita ve K13'te 8 haritada ölçek kullanıldığı tespit edilmiştir. Kullanılan ölçek türünün K9'da 1, K11'de 2, K12'de 4 ve K13'te 8 haritada çizgi ölçek türü olduğu, K10'da 1 haritanın kesir ölçek, yine K10'da 1 haritanın ise her iki ölçek türü kullanılarak çizildiği sonucuna ulaşılmıştır. K10'da 2 haritada ise ölçek unsurunun kullanılmadığı tespit edilen bir diğer sonuçtur. 7. sınıf Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haritalara bakıldığında, toplamda 17 haritada ölçek kullanıldığı, 2 haritada ise bu unsura yer verilmediği, kullanılan ölçeklerin 15'inin çizgi ölçek, 1'inin kesir ölçek, diğer 1 haritanın ise hem kesir hem çizgi ölçek kullanılarak çizildiği tespit edilmiştir.

Tablo 4.8'e göre, K9 ve K10'da 1'er harita, K11'de 2 harita, K12 ve K13'te 4'er haritada lejant kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Lejant unsuruna yer veren haritaların tamamının içeriklerinin lejant ile uyumlu olduğu da tespit edilmiştir. K10'da 3, K13'te ise 4 haritada lejant kullanılmadığı tespit edilen bir başka sonuçtur. Toplamda 12 haritada lejanta yer

verildiği, 7 haritada bu unsura yer verilmediği, 12 haritanın konusunun ise lejant ile uyumlu olduğu sonucuna varılmıştır.

Haritalarda yön oku kullanımına bakıldığında, K9'da 1, K11'de 2, K12'de 4 ve K13'te 6 haritada yön oku kullanıldığı, K10'da 4 ve K13'te ise 2 haritada yön oku kullanılmadığı sonucuna varılmıştır. Toplamda 13 haritada yön okuna yer verildiği, 6 haritada ise yön oku unsuruna yer verilmediği tespit edilmiştir.

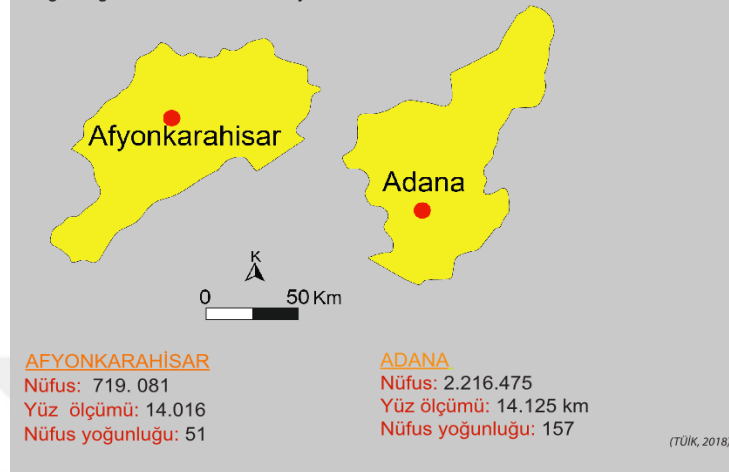
İncelenen diğer özellik, haritalarda koordinat kullanılıp kullanılmadığıdır. Tablo 4.8'e göre, 7. sınıf Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haritaların hiçbirinde koordinat unsuruna rastlanılmamıştır. Koordinat unsuruna yer vermeyen bu haritaların, K9'da 1 tane, K10'da 4, K11'de 2, K12'de 4 ve K13'te 8 tane olduğu tespit edilmiştir. Toplamda 19 haritanın 19'unda da koordinat unsuruna rastlanılmamıştır. 7. sınıf ders kitaplarındaki hiçbir haritada koordinat unsuruna yer verilmemesi oldukça dikkat çekici bir sonuç olarak görülmektedir.

Tablo 4.8'e bakıldığında, K9 ve K10'da 1'er haritada, K11'de 2 ve K13'te 5 haritada tarih unsurunun olduğu tespit edilmiştir. Tarih unsuruna yer verilen bu haritaların, K10'da 1'inin, K11'de 2'sinin ve K13'te 3'ünün güncel olduğu, K9'da 1'inin ve K13'te ise 2 haritanın güncel olmadığı sonucuna varılmıştır. K10'da 3, K12'de 4 ve K13'te 3 haritada tarih unsurunun bulunmaması yapılan bir diğer tespittir. 7. sınıf Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haritalara bakıldığında, toplamda 9 haritada tarih unsurunun olduğu, 10 haritada bu unsurun olmadığı, haritalardan 6'sının güncel olduğu, 3 tanesinin güncel olmadığı tespit edilmiştir. Görüldüğü üzere 7. sınıftaki haritaların 10 tanesinde tarih unsuruna yer verilmemiştir. Bu sebeple, bu 10 haritanın güncel olup olmadıklarına dair de herhangi bir değerlendirme yapılamamıştır.

Tablo 4.8'de incelenen son özellik ise haritalarda veri kaynağına yer verilip verilmediğidir. Tablo 4.8'e göre K11'de 2, K12'de 4 ve K13'te 6 haritada veri kaynağının bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır, Verilen haritalardan, K12 ve K13'te 2'şer haritanın veri kaynağının güvenilir olduğu, K11 ve K12'de 2'şer harita ve K13'te 4 haritanın ise veri kaynaklarının güvenilir olmadığı sonucuna varılmıştır. K9'da 1, K10'da 4 ve K13'te 2 haritada veri kaynağına yer verilmediği yapılan bir başka tespit olmuştur. 7. sınıf Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haritalara bakıldığında, toplamda 12 haritada veri kaynağına yer verildiği, 7 haritada bu unsura yer verilmediği, bu veri kaynaklarının 6'sında kullanılan verilerin güvenilir olduğu, 8'inde kullanılan verilerin ise güvenilir olmadığı sonucuna varılmıştır. 7

haritada veri kaynağına yer verilmediği için bu haritaların veri kaynaklarının güvenilirliğine dair herhangi bir değerlendirmede yapılamamıştır.

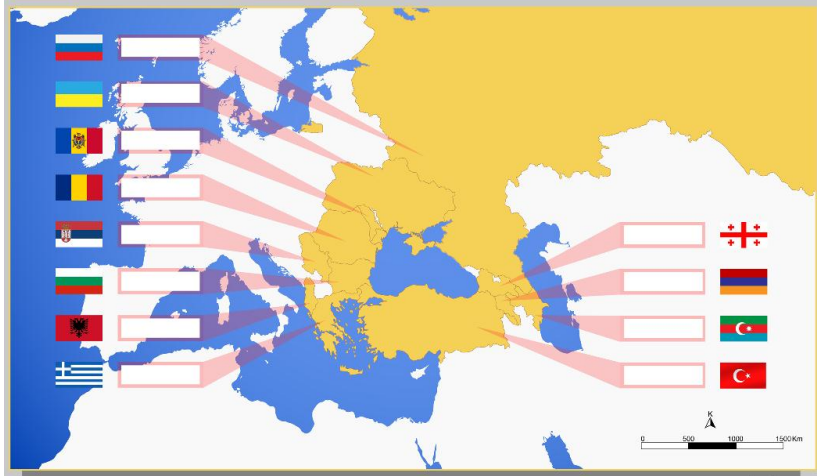
7. sınıflarda haritalarda olması gereken temel unsurlar açısından incelenen ilk harita, K13, 97. sayfada yer almaktadır.

Harita 4.42. K13, 97. sayfada yer alan Afyonkarahisar ve Adana haritası

Örnek harita 4.42, “Ülkemizde Nüfus” ünitesi ‘Nüfus ve Yerleşme’ konusunda geçmektedir. Konu içerisinde illerimizdeki nüfus yoğunlukları anlatılmış, örnek olarak da Afyonkarahisar ve Adana il haritalarına yer verilmiştir. Ancak haritalara bakıldığında, Tablo 4.8’de yer alan kriterlerden başlık, lejant, yön oku, koordinat ve veri kaynağı kriterlerine yer verilmediği tespit edilmiştir. Harita, bu bakımdan adeta bir görsel konumundadır. Ancak metin içerisinde harita olarak geçtiğinden değerlendirmeye alınmıştır. Harita da tek olumlu özellik, veri tarihi ve ölçek unsuruna yer vermesidir. Harita başlığı, haritanın içeriğine dair bize bilgi veren ilk unsurdur. Haritada bu unsur yer almamakta, bu sebeple başlık-içerik uyumu da değerlendirilememektedir. Aynı şekilde lejant, haritanın anahtarıdır ve bize verilen bilgilerin neyi temsil ettiğini söylemektedir. Her ne kadar haritanın alt kısmında açıklamalara yer verilse de bunlar metin içi açıklamalardan farksız bulunmuş olup, lejant olarak değerlendirilememiştir. Lejant unsurunun olmaması sebebiyle lejant-içerik uyumuna dair de herhangi bir yorum yapılamamıştır. Yön oku, haritanın hangi yön doğrultusunda çizildiğini göstermesi açısından önemlidir. Koordinat ise verilen haritanın hangi konumlarda yer aldığını göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca haritanın sağ alt kısmında veri kaynağı TÜİK olarak gösterilmişse de kitap arkasında yer alan kaynakçada bütün görsel kaynaklar ve harita kaynakları karışık ve toplu verilmiş olduğundan, haritanın kaynağının hangisi olduğu tespit edilememiştir. Bu unsurlara yer verilmemesi harita 4.42’nin, olumsuz bir örnek olarak gösterilmesine sebep olmuştur.

İncelenen diğer harita da K13'e aittir.

Harita 4.43. K13, 2009. sayfada yer alan ölçme-değerlendirmeye yönelik harita

Örnek harita 4.43, “Ülkeler Arası Köprüler” ünitesinde ölçme-değerlendirme amaçlı kullanılmıştır. Haritaların, ölçme-değerlendirme amaçlı kullanılması onların eksiklikler barındırabileceği anlamına gelmemelidir. Bu sebeple bu amaç doğrultusunda kullanılan bir haritanın değerlendirmesine yer verilmiştir.

Harita 4.43'ün de yer aldığı konu içerisinde, ülkemizin üyesi olduğu uluslararası teşkilatlardan bahsedilmiş ve bunlara birkaç örnek verilmiştir. Akabinde ülkemizin de üye olduğu Karadeniz Ekonomik İş Birliği Teşkilatına (KEİ) üye olan ülkeleri göstermeleri için öğrencilere bu harita verilmiştir. Harita, Tablo 4.8'de yer alan kriterler bakımından incelenmiştir. İlk olarak haritada başlık unsurunun olmadığı göze çarpmıştır. Aynı şekilde harita üzerindeki renk ve simgelerin ne olduğuna dair bilgilendirmenin olduğu lejant unsuruna da harita üzerinde rastlanmamıştır. Özellikle bu iki unsur bir haritada olmazsa olmazdır. Bu unsurların bulunmadığı bir haritanın ne kadar doğru olduğu muallaktır. Bunların yanında haritada, koordinat ve veri tarihi de bulunmamaktadır. Veri tarihi olmadığı için haritanın güncel olup olmadığı da bilinmemektedir. Zira bayrakları verilen ülkeler, daha sonrasında teşkilattan ayrılmış olabilir veyahut teşkilata yeni eklenen üye ülkeler olabilir. Bunların bilinmemesi öğrencinin yanlış bilgiler öğrenmesine sebebiyet verebilmektedir. Haritanın veri kaynağı da belirsizdir. Kitap sonunda haritanın tasarımcılara çizdirildiği söylenmiştir. Ancak bu bilgi kaynak olarak yeterli bulunmamış dolayısıyla haritanın veri kaynağı güvenilir bulunmamıştır.

Harita Değerlendirme Formunda C bölümünde yer alan ‘Haritaların Taşınması Gereken Özellikleri’ başlığı altında, 7. sınıflarda yer alan haritalarda bu 6 özelliğin bulunup bulunmadığı sorgulanmıştır (Tablo 4.9).

Tablo 4.9. 7.sınıf SBDK’ daki haritaların taşınması gereken özellikleri

Değ. meyen (Değerlendirilemeyen)*

Haritaların Taşınması Gereken Özellikler	Ders Kitabı Kodları					T.	
	K9	K10	K11	K12	K13		
Harita Sayısı	1	4	2	4	8	19	
Noksansızlık	Evet	-	-	-	-	-	
	Hayır	1	4	2	4	8	19
Açıklık	Evet	-	-	-	3	3	
	Hayır	-	4	-	2	-	6
	Kısmen	1	-	2	2	5	10
Estetik	Evet	-	-	-	3	3	
	Hayır	-	4	-	3	2	9
	Kısmen	1	-	2	1	3	7
Doğruluk	Evet	-	1	2	4	6	13
	Hayır	1	3	-	-	2	6
Gaye (Amaca) Uygunluk	Evet	1	-	1	-	6	8
	Hayır	-	3	-	2	-	5
	Kısmen	-	1	1	2	2	6
Kolay Okunabilirlik	Evet	-	-	-	-	5	5
	Hayır	-	4	2	2	-	8
	Kısmen	1	-	-	2	1	4
	Değ. meyen*	-	-	-	-	2	2

Tablo 4.9’a göre ilk incelenen noksansızlık(eksiksizlik) özelliğidir. 7. sınıf ders kitaplarındaki haritaların hiçbirinin noksansızlık özelliğini karşılamadığı tespit edilmiştir. Bu doğrultuda K9’da 1, K10’da 4, K11’de 2, K12’de 4 ve K13’te 8 haritanın, toplamda ise 19 haritanın noksansızlık özelliğini karşılamadığı sonucuna varılmıştır. Buradan kitaplarda yer alan hiçbir haritanın tam anlamıyla haritalarda olması gereken lejant, ölçek, başlık vb. unsurları içermediği sonucu çıkmaktadır. Bu oldukça dikkat çekici bir sonuçtur.

İncelenen bir diğer özellik, açıklıktır. Tablo 4.9’a göre, K13’te 3 haritanın açıklık özelliğini karşıladığı, K10’da 4, K12’de ise 2 haritanın bu unsuru karşılamadığı tespit edilmiştir. K9’da 1, K11 ve K12’de 2’şer haritanın ve K13’te 5 haritanın kısmen bu unsuru içerdiği sonucuna ulaşılmıştır. Toplamda 3 haritanın açık olduğu, 6 haritanın açık olmadığı, 10 haritanın ise kısmen açık olduğu sonucuna varılmıştır. Genel olarak bakıldığında, haritaların çoğunun açıklık özelliğini karşılamaktan oldukça uzak olduğu göze çarpmaktadır.

İncelenen bir diğer özellik, haritaların estetik olup olmadığına yöneliktir. Tablo 4.9’a göre, K13’te 3 haritanın estetik olduğu, K10’da 4, K12’de 3 ve K13’te 2 haritanın estetik olmadığı sonucuna varılmıştır. Aynı zamanda K9 ve K12’de 1’er haritanın, K11’de 2 ve K13’te 3 haritanın ise kısmen estetik olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Toplamda 3 haritanın estetik

olduğu, 9 haritanın estetik olmadığı, 7 haritanın ise kısmen estetik olduğu tespit edilmiştir. Sonuçlara bakıldığında, haritaların çoğunun estetiklikten uzak olduğu görülmektedir.

Tablo 4.9’da, doğruluk özelliğine bakıldığında, K10’da 1, K11’de 2, K12’de 4 ve K13’te 6 haritanın doğruluk özelliğini taşıdığı, K9’da 1, K10’da 3 ve K13’te ise 2 haritanın doğruluk özelliğini taşımadığı sonucuna varılmıştır. 7. sınıf Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haritalara bakıldığında toplamda 13 haritanın doğruluk özelliğini taşıdığı, 6 haritanın ise bu özelliği taşımadığı sonucuna varılmıştır.

Bir diğer özellik, gaye (amaca uygunluk) özelliğidir. K9 ve K11’de 1’er harita ve K13’te 6 haritanın amaca uygun kullanıldığı, K10’da 3 ve K12’de 2 haritanın amaca uygun kullanılmadığı, K10 ve K11’de 1’er harita, K12 ve K13’te ise 2’şer haritanın kısmen amaca uygun kullanıldığı tespit edilmiştir. Toplamda 8 haritanın amaca uygun olduğu, 5 haritanın amaca uygun olmadığı, 6 haritanın ise kısmen amaca uygun olduğu sonucuna varılmıştır. Amaca uygunluk bakımından K13 kodlu ders kitabının, 6 haritayla diğer yayınlara göre daha iyi durumda olduğu söylenebilmektedir.

Son olarak haritaların kolay okunabilirlik özelliği incelemeye tabi tutulmuştur. K13’te 5 haritanın kolay okunabilir olduğu, K10’da 4, K11 ve K12’de 2’şer haritanın kolay okunabilir olmadığı, K9 ve K13’te 1’er harita ve K12’de 2 haritanın ise kısmen kolay okunabilir olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca, K13’te 2 haritada herhangi bir yazı olmadığı için bu haritaların değerlendirilemeyen seçeneğinde yer almasına karar verilmiştir. Toplamda 5 haritanın kolay okunabildiği, 8 haritanın kolay okunamadığı, 4 haritanın kısmen kolay okunabildiği sonucuna ulaşılmıştır. Estetik özelliğinde olduğu gibi, burada da 5 haritayla K13 kodlu ders kitabının kolay okunabilirlik bakımından diğer yayınlara göre daha iyi durumda tespit edilmiştir.

Haritaların taşınması gereken özellikler bakımından ilk incelenen örnek harita K12’ye aittir.

Harita 4.45. K10, 122. sayfada yer alan Avrupa Siyasi Haritası

Örnek harita 4.45'e bakıldığında, haritanın tablo 4.9'da yer alan kriterlerden lejant, yön oku, koordinat, tarih ve veri kaynağı unsurları açısından eksik olduğu sonucuna varılmıştır. Bu unsurlar haritada bulunması gereken önemli unsurlardandır. Bunların haritada bulunmaması haritanın, noksan(eksik) olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla harita noksansızdır yorumu yapılamamaktadır. Bir diğer özellik açıklıktır. Açık olan bir haritada, renkler ve lejantta verilen bilgilerle harita içerikleri uyumludur. Ancak örnek haritaya bakıldığında, renklerin soluk olduğu ve belki de en önemlisi haritanın lejantına yer verilmediği tespit edilmiştir. Lejant olmadığından harita üzerindeki bilgilere dair de bir yorum yapılamamaktadır. Bu sebeple harita yeterince açık bulunamamıştır. Bir diğer unsur estetikdir. Haritaya ilk bakıldığında renk uyumunun olmadığı ve haritanın dikkat çekici bir özelliğinin olmadığı görülmektedir. Bu sebeple harita yeterince estetik bulunmamıştır. Ayrıca yazı puntolarının da oldukça küçük olduğu ve okunamadığı tespit edilmiştir. Bundan dolayı harita kolay okunabilirlik açısından da yeterli bulunmamıştır.

Örnek harita 4.45, değişen ticaret yolları konusunda geçmekte olup, amacı Avrupa'daki ülkeler arasında ticaretin hangi yollarla yapılabileceği sorularını yönelterek, öğrencileri harita üzerinden yorum yapmaya sevk etmektir. Ancak harita, net olmadığından, renk uyumu ve baskı kalitesi yönünden de kötü olduğundan, verilen amaca da uygun bulunmamıştır.

Son olarak, bütün Sosyal bilgiler ders kitaplarının sonunda standart olarak yer alan Türkiye Haritası ve Türk Dünyası Haritası değerlendirmeye tabi tutulmuştur. İki harita, herhangi bir ünite veya konuya dahil edilmemiştir. Bu sebeple bu iki harita, nicel ve nitel boyut yerine,

üzerlerinde bulunması gereken özellikler ve taşınmaları gereken unsurlar açısından değerlendirilecektir.

Harita 4.46. Kitap sonlarında standart olarak yer alan Türkiye Haritası

Harita 4.46'ya bakıldığında, haritanın yön oku, koordinat, veri tarihi, veri güncelliği, veri kaynağı ve veri kaynağı güvenilirliği kriterlerini karşılamadığı görülmektedir.

Yön oku, haritalarda yön tayin etmede kullanılmaktadır. Bu unsura yer verilmemesi, harita üzerinde yönümüzü belirlemeyi zorlaştıracaktır. Aynı şekilde koordinat unsuru da bir yerin lokasyonuna dair bilgiler içerdiğinden verilmesi elzem bir unsurdur. Ancak harita üzerinde bu unsur da görülmemektedir. Verilen haritanın, hangi tarihte ve kim, hangi kurum veya kuruluş tarafından çizildiği de belirtilmemiştir. Bu sebeple haritanın güncel olup olmadığına dair de herhangi bir yorum yapılamamaktadır. Aynı şekilde harita kaynağı da belirtilmediğinden harita kaynağının güvenilirliğine dair de bir yorum yapılamamıştır.

Taşınması gereken unsurlar açısından da incelenen haritaya bakıldığında, yön oku, koordinat, veri tarihi ve veri kaynağı gibi unsurları bulundurmaması nedeniyle haritaya yönelik noksansızdır yorumu yapılamamıştır. Estetik özelliği açısından bakıldığında, haritanın kısmen estetik olduğu sonucuna varılmıştır. Verilen renklere bakıldığında, bunların yeterince canlı olmadığı göz önünde bulundurularak bu sonuca varılmıştır. Bunun dışında harita açıklık, doğruluk, amaca uygunluk ve kolay okunabilirlik açısından olumlu bulunmuştur. Harita üzerindeki yazı ve sembollerin yeterince okunabilir ve açık olduğu, kullanılan ölçeğin doğruluk kriterini taşıdığı ve görsellik amacıyla kullanıldığından haritanın amaca uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

İkinci harita ise Türk Dünyası Haritasıdır.

Harita 4.47. Kitap sonlarında standart olarak yer alan Türk Dünyası Haritası

Harita 4.47, Türkiye Haritasında değinildiği gibi, yön oku, koordinat, veri tarihi, veri güncelliği, veri kaynağı ve veri kaynağı güvenilirliği kriterlerinin cevabını karşılamamaktadır. Haritaya bakıldığında yön oku, koordinat, veri tarihi ve veri kaynağı unsurlarına rastlanılmadığı dolayısıyla haritanın noksan(eksik) olduğu sonucuna varılmıştır. Harita üzerinde herhangi bir tarih ve veri kaynağı bulunmadığı için bu unsurların güncel veya güvenilir olduklarına dair de bir yorum yapılamamıştır.

Harita 4.47, açıklık, estetik, amaca uygunluk ve kolay okunabilirlik özelliği açısından da olumsuz bulunmuştur. Görüldüğü üzere harita üzerinde Türkî Cumhuriyetler ve Türkiye gösterilmeye çalışılmış ancak harita üzerinde kullanılan renk, sembol ve yazılar yeterince net bulunmamıştır. Okunabilen yazılarda da başka sıkıntılar görülmüştür. Örneğin Saha (Yakutistan) Cumhuriyetinin olduğu yerde ülkeyi belirtmek amaçlı verilen rakamın, akarsu çizgisinin üzerine yazıldığı görülmüştür. Haritada bu ve bunun gibi sıkıntılar mevcuttur. Aynı zamanda haritanın, görsellik amacıyla verildiği tespit edilmiş ancak renk, punto ve sembollerin net olmaması ve baskı kalitesinin kötü olmasından dolayı harita amaca uygun bulunmamıştır.

4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Dördüncü alt problemde “Değerlendirmeye tabi tutulan haritaların, sınıflara göre kıyaslandığında yeterlilik düzeyleri açısından farklılık var mıdır?” sorusu çerçevesinde, 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki haritaların nicelik, nitelik ve hedefe uygunlukları, haritalarda olması gereken temel unsurlar ve haritaların taşınması gereken özelliklerinin sınıf düzeyinde karşılaştırıldığı istatistiksel bilgiler ve bunlara dayalı yorumlara yer verilmiştir.

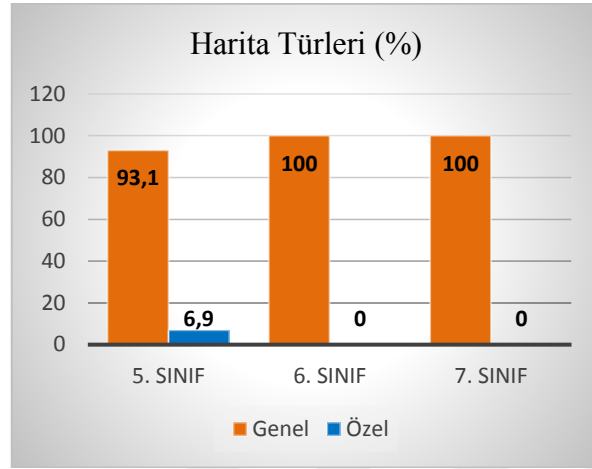
İlk olarak 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki harita sayıları, türleri, haritaların kazanım ve içeriğe uygunlukları, bunların kitap içerisinde bulunduğu yer ve biçimin uygunluk durumu, haritaların hangi amaç için kullanıldığı ve bunların öğrenci gelişim düzeyine uygunluk durumlarına dair karşılaştırmalara yer verilmiştir. Elde edilen bulgular tablo halinde verilmiştir (Tablo 4.1).

Tablo 4.10. 5,6 ve 7.sınıf SBDK’ daki haritaların nicelik ve nitelikleri ile hedefe uygunluklarının sınıflara göre dağılımı

Nicelik, Nitelik ve Hedefe Uygunluk Ölçütleri		Sınıf Düzeyi						Toplam	
		5.sınıf		6. sınıf		7. sınıf			
Harita Sayısı		29		86		19		134	
Sayı ve Yüzde		s	%	s	%	s	%	s	%
Harita Türü	Genel	27	93,1	86	100	19	100	132	98,5
	Özel	2	6,9	-	0	-	0	2	1,5
Kazanım ve İçerik Uyumu	Evet	22	75,9	72	83,7	14	73,6	108	80,6
	Hayır	7	24,1	14	16,3	5	26,4	26	19,4
Bulunduğu Yerin Uygunluğu	Evet	24	82,7	83	96,6	17	89,4	124	92,5
	Hayır	5	17,2	3	3,4	2	10,6	10	7,5
Kullanım Amacı	Konum	1	3,4	11	12,7	3	15,7	15	11,2
	Dağılım	7	24,1	32	37,2	8	42,1	47	35,0
	Ölçme-Değerlendirme	14	48,2	32	37,2	4	21,1	50	37,4
	Görsellik	7	24,1	11	12,7	4	21,1	22	16,4
Düzeğe Uygunluk	Evet	24	82,7	33	38,4	9	47,4	66	49,3
	Hayır	5	17,2	33	38,4	10	52,6	48	35,8
	Kısmen	-	-	20	23,2	-	-	20	14,9

Tablo 4.10’a bakıldığında, 2017-2020 yılları arası okutulan 13 Sosyal bilgiler ders kitabında, 5. sınıfta 29, 6. sınıfta 86, 7. sınıfta 19 olmak üzere toplamda 134 harita olduğu görülmektedir. Kitap sonlarında yer alan 2 haritanın değerlendirmesine ayrıca yer verildiği için bu haritalar toplam sayıya ilave edilmemiştir. Kalan 134 harita, sınıf seviyelerine ve nicelik, nitelik ile hedefe uygunluk özelliklerine göre birbirleriyle karşılaştırılmak suretiyle incelenmiştir. Nicelik, nitelik ve hedefe uygunluk özellikleri doğrultusunda ilk olarak 5, 6 ve 7. sınıf ders kitapları harita türlerine göre değerlendirilmiştir.

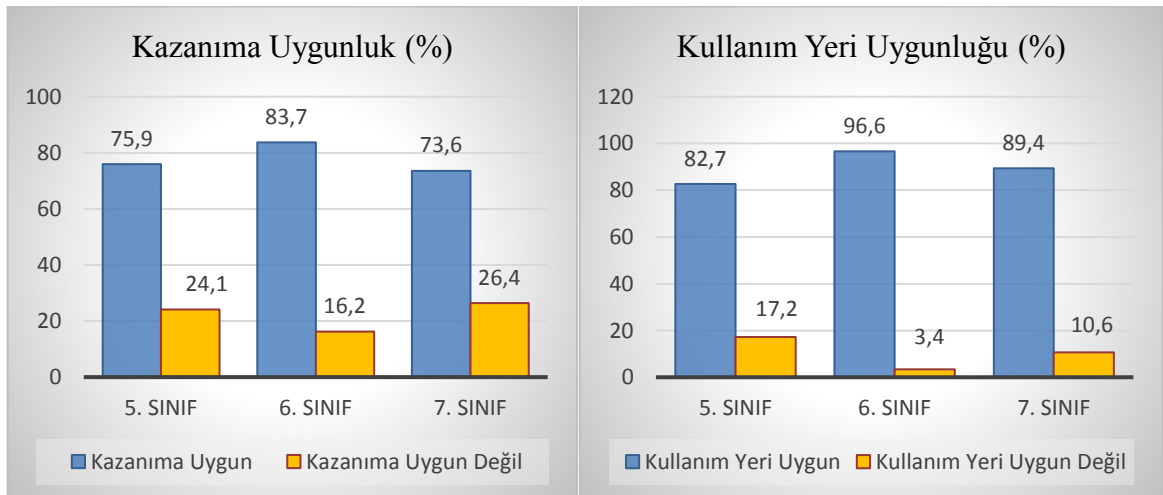
Tablo 4.10'a göre, 5. sınıflarda 29 haritanın 27'sinin genel, 2'sinin özel harita olduğu, 6. sınıflarda 86 haritanın 86'sının da genel harita olduğu ve 7. sınıflarda aynı şekilde 19 haritanın 19'unun da genel harita türüne girdiği tespit edilmiştir.

Grafik 1. Harita Türleri

Grafik 1'e göre, 5. sınıftaki haritaların %93,1'i, 6. sınıfta %100'ü aynı şekilde 7. sınıftaki haritaların %100'ü genel haritalardan oluşmaktadır. Görüldüğü üzere, genel harita kullanımının oldukça fazla olduğu tespit edilmiş olup bunların en fazla 6 ve 7. sınıfta kullanıldığı bunu 5. sınıfların takip ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Özel haritalara bakıldığında ise sadece 5. sınıftaki haritaların %6,9'unun özel harita türüne girdiği, 6 ve 7. sınıfta bu türe ait bir haritaya rastlanmadığı tespit edilmiştir. Genel olarak bakıldığında 134 haritanın %98,5'inin genel, %1,5'inin ise özel harita türünde olduğu tespit edilmiştir.

Haritaların kazanım uyumu ile kullanım yeri ve biçimine bakıldığında ise aşağıdaki oranlarla karşılaşmaktayız.

2.1a. Kazanıma Uygunluk Oranları

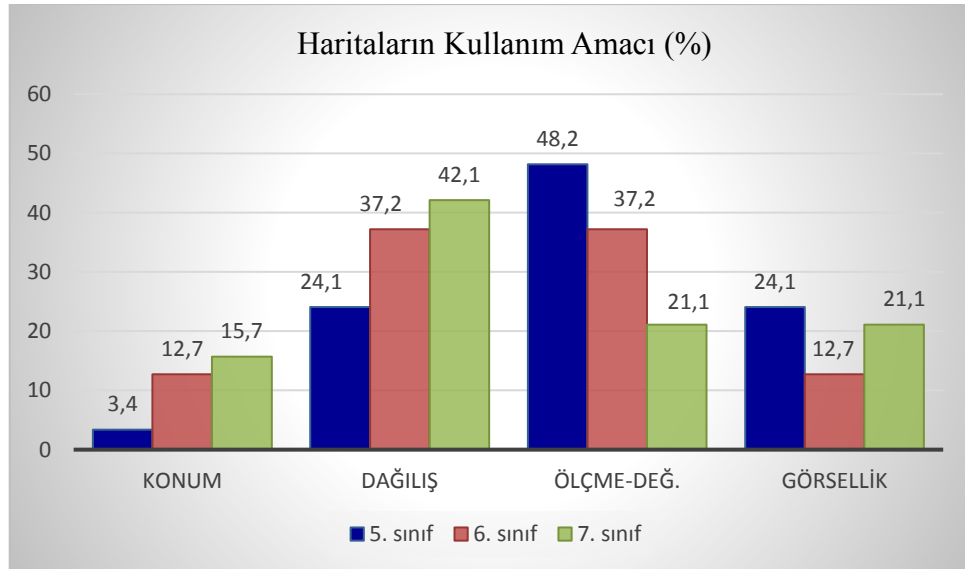
2.1b. Kullanım Yeri Uygunluk Oranları

Grafik 2. Haritaların Kazanım ve Kullanım Yerlerine Uygunluk Oranları

Grafik 2.1a'ya bakıldığında, haritaların 5'lerde %75,9'u, 6'larda 83,7'si ve 7. sınıflarda %73,6'sı verildikleri kazanıma uygun bulunmuştur. Görüldüğü üzere harita-kazanım uyumu yönünden 6. sınıfların daha iyi durumda olduğu, bunu 5 ve 7. sınıfların takip ettiği tespit edilmiştir. 5. sınıflarda %24,1, 6'larda %16,2 ve 7'lerde %26,4 oranında haritanın ise verildiği kazanımla uyumlu olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. 7. sınıflarda harita-kazanım uyumu, 5 ve 6. sınıfa göre daha olumsuz bulunmuştur. Genel olarak bakıldığında 134 haritanın %80,6'sının kazanıma uygun olduğu, 19,4'ünün ise verildiği kazanıma uygun olmadığı tespit edilmiştir.

Grafik 2.1b'ye göre, kullandıkları yer ve biçim bakımından haritaların, 5'lerde %82,7'si, 6'larda %96,6'sı, 7. sınıflarda ise %89,4'ü olumlu bulunmuş olup yine 5. sınıflardaki haritaların %17,2'si, 6'larda %3,4'ü ve 7. sınıflarda %10,6'sı yer ve biçim açısından olumsuz olarak değerlendirilmiştir. Bu duruma göre 6. sınıflardaki haritaların kullandıkları yer ve biçimin 5 ve 7. sınıflara göre daha doğru olduğu, 5. sınıflardaki haritaların kullandıkları yer ve biçimin ise 6 ve 7'lere göre daha olumsuz olduğu sonucuna varılmaktadır. Sonuç olarak, 134 haritanın %92,5'inin kullandığı yer ve biçiminin uygun olduğu, %7,5'inin ise kullandığı yer ve biçimin uygun olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 4.10'da verilen bir diğer kriter haritaların hangi amaç doğrultusunda kullandıklarına yöneliktir. Bu doğrultuda 5, 6 ve 7. sınıftaki haritalar karşılaştırılmıştır.

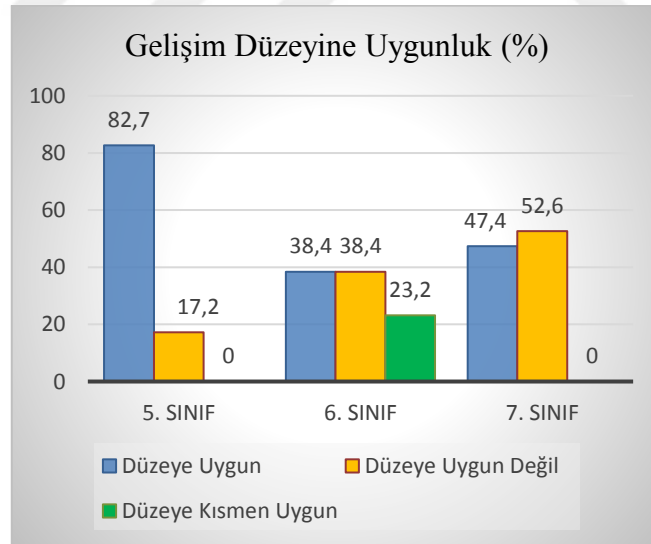
Grafik 3. Haritaların Kullanım Amacı Oranları

Grafik 3'e göre, 5. sınıflarda haritaların %3,4'ü, 6'larda %12,7'si ve 7'lerde %15,7'si konum amaçlı kullanılmıştır. Dağılım amaçlı kullanılan haritalar 5'lerde %24,1, 6'larda 37,2 ve 7.

sınıflarda %42,1 olarak bulunmuştur. Ölçme-değerlendirme amaçlı kullanılan haritalar 5'lerde %48,2, 6'larda %37,2 ve 7. sınıflarda %21,1 olarak bulunmuştur. Görsellik amaçlı kullanılan haritalar ise 5'lerde %24,1, 6'larda %12,7 ve 7. sınıflarda %21,1 olarak tespit edilmiştir. Bu doğrultuda konum amaçlı haritaların en çok 7. sınıflarda, dağılım amaçlı haritaların en çok 6. sınıflarda, ölçme-değerlendirme ve görsellik amaçlı haritaların ise en fazla 5. sınıflarda kullanıldığı tespitlerimiz arasındadır.

Genel olarak bakıldığında 134 haritanın %11,2'sinin konum amaçlı, %35'inin dağılım amaçlı, %37,4'ünün ölçme-değerlendirme amaçlı ve %16,4'ünün ise görsellik amaçlı kullanıldığı sonucuna varılmıştır. Bu doğrultuda haritaların en çok ölçme-değerlendirme amacına hizmet etmek amacıyla kullanıldığını söyleyebilmekteyiz. Bunu dağılım, görsellik ve konum amaçlı haritalar takip etmektedir. Konum amaçlı haritalar, kullanımına en az yer verilen haritalardır. Haritaların hangi amaç doğrultusunda kullanıldığına dair bir başka tespit de ölçme-değerlendirme haritalarına yöneliktir. Ders kitaplarında ölçme-değerlendirme amaçlı haritalara bu kadar çok yer verilmesinin sebebi, haritaların ölçme-değerlendirmede yaygın kullanılan bir materyal olduğunun göstergesidir.

Bir diğer incelenen kriter, haritaların öğrenci gelişim düzeyine uygunluk oranlarıdır.

Grafik 4. Haritaların Öğrenci Gelişim Düzeylerine Uygunluk Oranları

Düzele uygunluk açısından bakıldığında, 5. sınıf haritaları %82,7'lik bir orana sahip iken, 6. sınıf haritaları %38,4 ile en düşük orandadır. 7. sınıf haritaları ise %47,4 oranında öğrenci gelişim düzeyine uygun haritalar olarak tespit edilmiştir. Düzele uygun olmayan haritalara bakıldığında, 7. sınıftaki haritalar %52,6 oranında düzele uygun bulunmazken, 5. sınıf haritaları %17,2 ile en düşük orandadır. 6. sınıf haritalarının ise %38,4'ünün öğrenci gelişim

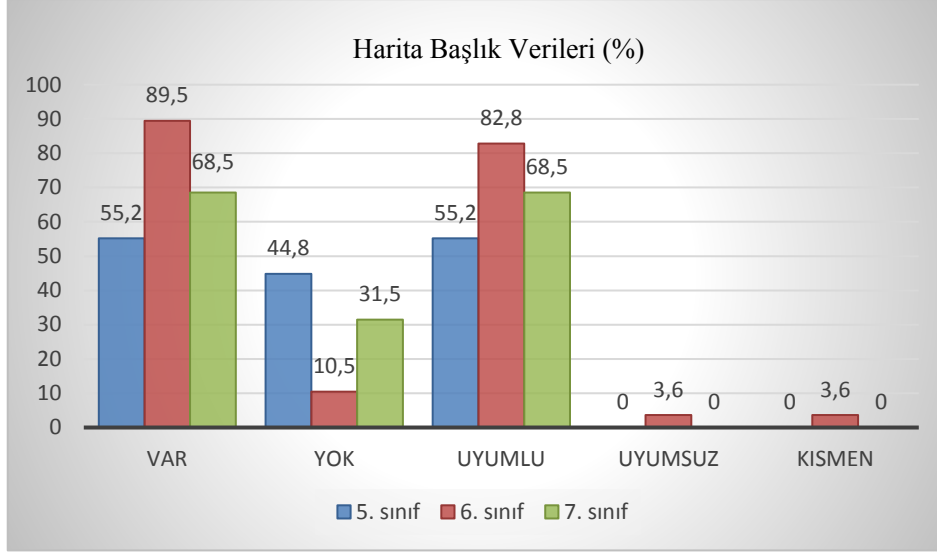
düzeyine uygun olmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda düzeye uygunluk açısından 5. sınıfların daha iyi durumda olduğu, 6. sınıflarda yarı yarıya bir uygunluk olduğu, 7. sınıfların ise bu konuda en olumsuz durumda bulunan sınıf düzeyi olduğu sonucuna varılmaktadır. Ayrıca 6. sınıflarda %23,2 oranında haritanın kısmen öğrenci düzeyine uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Genel olarak bakıldığında haritaların %49,3'ünün düzeye uygun olduğu, %35,8'inin düzeye uygun olmadığı ve %14,9 oranında haritanın ise kısmen öğrenci düzeyine uygun olduğu tespit edilmiştir.

Haritalar, temel unsurlarına göre de sınıf düzeylerinde karşılaştırılmışlardır.

Tablo 4.11. 5,6 ve 7. sınıf SBDK' daki coğrafi haritaların temel unsurlarının sınıflara göre dağılımı
Değ. meyen (Değerlendirilemeyen)*

Haritaların Temel Unsurları	Sınıf Düzeyi								
	5. sınıf		6. sınıf		7. sınıf		Toplam		
Harita Sayısı	29		86		19		134		
Sayı ve Yüzde	s	%	s	%	s	%	s	%	
Başlık	Var	16	55,2	77	89,5	13	68,5	106	79,1
	İçerikle Uyumlu	16	55,2	71	82,8	13	68,5	100	94,3
	İçerikle Uyumsuz	-	-	3	3,6	-	-	3	2,8
	Kısmen	-	-	3	3,6	-	-	3	2,8
	Yok	13	44,8	9	10,5	6	31,5	28	20,8
Ölçek	Var	22	75,9	72	83,8	17	89,5	111	82,8
	Çizgi	16	72,7	60	83,4	15	88,4	91	81,9
	Kesir	5	22,7	11	15,2	1	5,8	17	15,3
	İkisi de	1	4,5	1	1,4	1	5,8	3	2,7
	Yok	7	24,1	14	16,2	2	10,5	23	17,1
Lejant	Var	22	75,9	60	69,8	12	63,2	94	70,1
	İçerikle Uyumlu	21	95,4	46	76,6	12	100	79	84,0
	İçerikle Uyumsuz	1	4,6	2	3,3	-	-	3	3,1
	Kısmen	-	-	2	3,3	-	-	2	2,1
	Yok	7	24,1	26	30,2	7	36,8	40	29,8
Değ.meyen	-	-	10	16,6	-	-	10	10,6	
Yön Oku	Var	15	51,7	42	48,8	13	68,5	70	52,2
	Yok	14	48,3	44	51,2	6	31,5	64	47,7
Koordinat	Var	2	6,9	13	15,2	-	-	15	11,1
	Yok	27	93,1	73	84,8	19	100	119	88,8
Tarih	Var	3	10,4	2	2,4	9	47,4	14	10,4
	Güncel	1	3,6	2	2,3	6	31,5	9	6,4
	Güncel Değil	2	6,9	1	1,0	3	15,8	6	4,2
	Yok	26	89,6	84	97,6	10	52,6	120	89,5
Veri Kaynağı	Var	23	79,4	81	94,2	12	63,2	116	86,5
	Güvenilir	14	48,2	37	43,0	4	21,0	55	47,4
	Güvenilir Değil	9	31,2	44	51,1	8	42,2	61	52,5
	Yok	6	20,6	5	5,8	7	36,8	18	13,4

Tablo 4.11'de verilen haritaların temel unsurları doğrultusunda, ilk olarak grafik üzerinde 5, 6 ve 7. sınıf ders kitaplarındaki haritaların başlıklarına ilişkin oranlara yer verilmiştir.

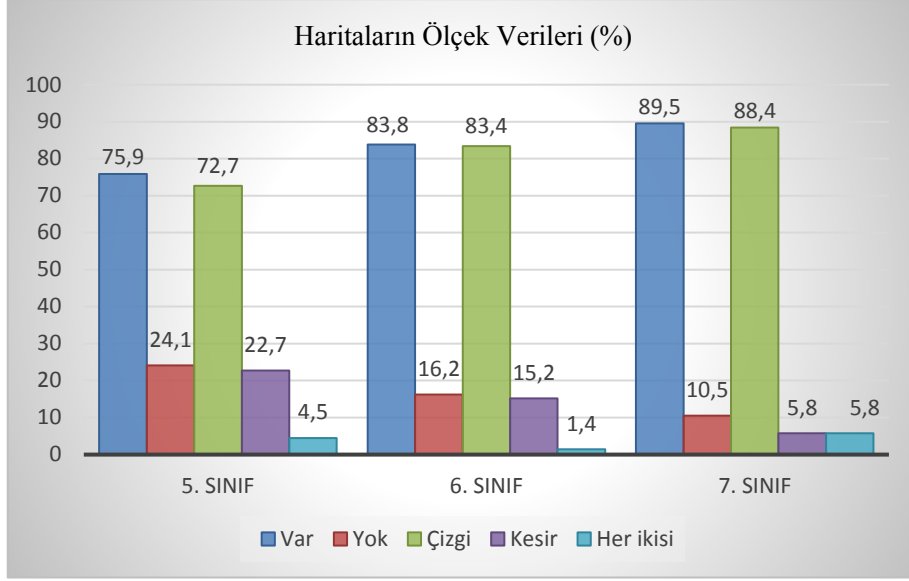

Grafik 5. Haritalarda Başlık Kullanım Oranları

Grafik 5'e bakıldığında başlık konusunda, 5. sınıf haritaları %55,2 ile en düşük orana sahip iken, 6. sınıf haritaları %89,5 ile en yüksek orana sahiptir. 7. sınıf haritalarının ise %68,5 oranında başlık unsuruna yer verdiği tespit edilmiştir. Bu açıdan 6. sınıfların 5 ve 7. sınıflara göre daha iyi durumda olduğu söylenebilmektedir. Başlık bulundurmeyen haritalara bakıldığında, 5. sınıftaki haritalar %44,8 ile ilk sırada yer alırken, 7'lerde bu oran %31,5 olarak bulunmuştur. 6. sınıf haritalarının %10,5'inde ise başlık unsurunun bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu oranlara göre 5. sınıftaki haritalar, başlık unsurunu en az bulunduran haritalardır diyebiliriz. Başlık unsuruna yer veren haritaların, başlık-içerik uyumlarına bakıldığında, 5'lerde bu uyum %55,2 oranında iken, 6'larda bu oran %82,8 olarak tespit edilmiştir. 7 sınıf haritalarının ise başlık-içerik uyumları %68,5 olarak bulunmuştur. 6. sınıflardaki haritaların başlık-içerik uyumlarının, 5 ve 7. sınıftaki haritalara göre daha iyi durumda olduğu, tespit edilen bir diğer sonuçtur. Başlık-içerik uyumu yönünden kısmen uyumlu olan ve tamamen uyumsuz olan haritalar ise sadece 6. sınıflarda %3,6 oranında bulunmaktadır.

Genel olarak bakıldığında 5, 6 ve 7. sınıflarda yer alan haritaların %79,1'inde başlık olduğu, %20,8'inde başlık olmadığı, başlık kullanılan haritaların içerikle uyumunun %94,3 olduğu, içerikle uyumsuz olan harita oranının %2,8 olduğu ve kısmen uyumsuz olan harita oranının ise aynı şekilde %2,8 olduğu tespit edilmiştir. Bu oranlara bakıldığında haritaların büyük çoğunluğunda başlık kullanımına ve başlık-içerik uyumuna dikkat edildiği sonucuna varılmıştır.

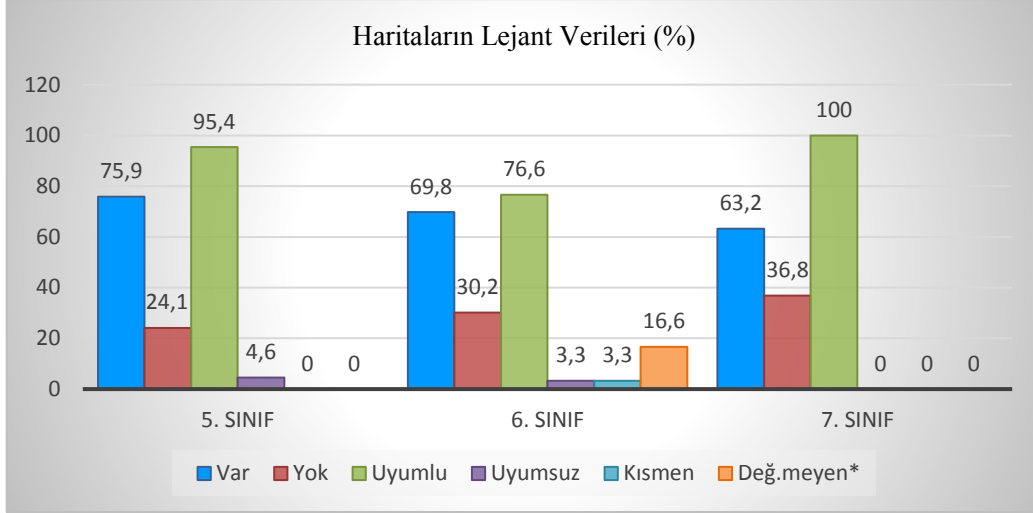
Bir diğer incelenen kriter, 5, 6 ve 7. sınıf ders kitaplarında yer alan haritalardaki ölçek kullanım oranlarına ilişkindir.

Grafik 6. Haritalarda Ölçek Kullanım Oranları

Grafik 6'ya bakıldığında ölçek konusunda, 5. sınıf haritaları %75,9'luk bir yüzdeyle en düşük orana sahip iken, 6. sınıf haritaları %83,8 oranı ile ölçek kullanımında üç sınıf arasında ortada yer almaktadır. 7. sınıf haritaları ise %89,5 oranı ile ölçek bulundurma açısından ilk sırada yer alan sınıf düzeyidir. Bu açıdan 7. sınıfların 5 ve 6. sınıflara göre daha iyi durumda olduğu söylenebilmektedir. Aynı şekilde ölçek bulundurmayan haritalara bakıldığında, 5. sınıf haritalarının %24,1'inde ölçek bulunmazken, 6'larda bu oran %16,2 olarak tespit edilmiştir. 7 sınıf haritalarının ise %10,5'inde ölçek unsuruna rastlanmadığı tespit edilmiştir. Bu oranlara göre 5. sınıftaki haritalar, ölçek unsurunu en az bulunduran haritalardır diyebiliriz. Ölçek türlerine bakıldığında, 5'lerde %72,7 oranında haritanın, 6'larda %83,4 ve 7'lerde 88,4 oranında haritanın çizgi ölçek ile çizildiği aynı şekilde 5'lerde %22,7, 6'larda 15,2, 7'lerde 5,8 oranında haritanın ise kesir ölçek ile çizildiği sonucuna ulaşılmıştır. 5'lerde %4,5, 6'larda %1,4 ve 7. sınıflarda ise %5,8 oranında haritada hem çizgi hem kesir ölçek kullanıldığı tespit edilmiştir.

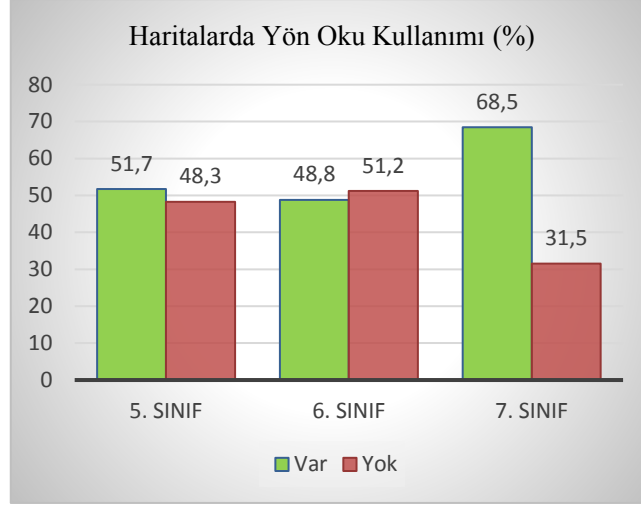
Genel olarak baktığımızda, 5,6 ve 7. sınıftaki haritaların %82,8'inde ölçek kullanıldığı, %17,1'inde ölçek kullanılmadığı sonucuna varılmıştır. Kullanılan ölçeklerin %81,9'unun çizgi ölçek, %15,3'ünün kesir ölçek, %2,7'sinin ise hem çizgi hem kesir ölçek olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlardan da gördüğümüz üzere haritalarda en fazla çizgi ölçek kullanıldığı ve bu oranın da hayli yüksek olduğu göze çarpmaktadır. Bir diğer incelenen unsur, haritalardaki lejant ve yön oku unsurları ile ilgilidir.

Grafik 7. Haritalarda Lejant Kullanım Oranları

Grafik 7'ye bakıldığında lejant kullanma düzeyleri konusunda, 5. sınıf haritalarının %75,9'luk oran ile sınıflar arasında ilk sırada yer aldığı görülürken, bunu %69,8 ile 6. sınıftaki haritaların takip ettiği görülmüştür. 7. sınıf haritalarının ise %63,2'sinde lejant unsuruna rastlanmıştır. Lejant unsuruna yer vermeyen haritalara bakıldığında, 5'lerde %24,1, 6'larda %30,2 ve 7'lerde %36,8 oranında haritada bu unsura yer verilmediği tespit edilmiştir. 7. sınıflardaki haritalar, lejant unsurunu içerme açısından 5 ve 6. sınıflara göre daha olumsuz bulunmuştur. Ayrıca 5. sınıflarda lejanta yer veren haritaların %95,4'ünün, 6'larda %76,6'sının ve 7'lerde %100 oranında haritanın lejant-içerik uyumunun olumlu olduğu, yine 5'lerde %4,6, 6'larda %3,3 oranında haritanın lejant-içerik uyumunun olumsuz olduğu sonucuna varılmıştır. 6. sınıflarda lejant-içerik uyumu kısmen olan haritalar da vardır. Bunların oranı %3,3 olarak bulunmuştur. Yine bu konuda değerlendirilemeyen seçeneğinde yer alan haritalar da bulunmaktadır. Bunlar %16,6 oranındadır ve tamamı 6. sınıfta yer almaktadır. Bu haritaların değerlendirilemeyen seçeneğinde yer almasının sebebi ise lejantının okunamamasından kaynaklıdır. Genel olarak bakıldığında, 5,6 ve 7. sınıftaki haritaların %70,1'inde lejant kullanıldığı, %29,8'inde ise lejant kullanılmadığı, lejant kullanılan haritaların %84'ünün harita içeriğiyle uyumlu olduğu, %3,1'inin ise içerikle uyumsuz olduğu, %2,1'inin ise içerikle kısmen uyumlu olduğu sonucuna varılmıştır.

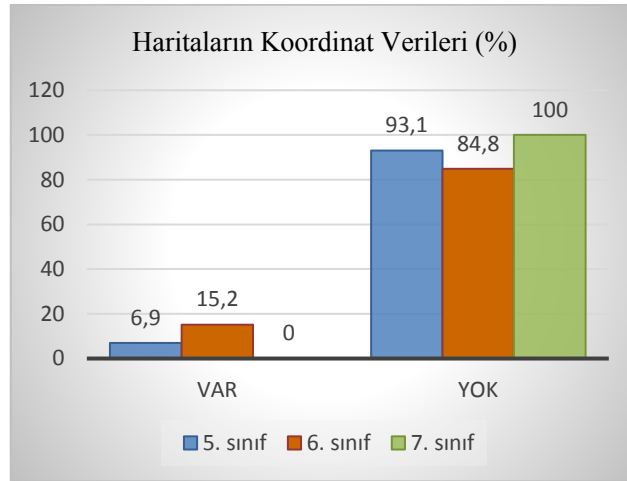
Tablo 4.11'de yer alan bir diğer unsur haritaların yön oku bulundurup bulundurmadığına dairdir.

Grafik 8. Haritalarda Yön Oku Kullanım Oranları

Grafik 8'e bakıldığında yön oku bulundurma konusunda, 5. sınıf haritaları %51,7 oranına sahip iken, 6. sınıf haritaları %48,8 ile bu konuda en düşük orana sahip sınıf düzeyi olarak tespit edilmiştir. 7. sınıf haritaları ise %68,5 oranı ile 5 ve 6. sınıflar arasında ilk sıradadır. Yön oku unsuruna rastlanmayan harita oranları ise 5'lerde %48,3, 6'larda %51,2 ve 7'lerde %31,5'tir. 5,6 ve 7. sınıfın tamamı ele alındığında yön oku bulunduran harita oranı %52,2, yön oku bulundurmeyen harita oranı ise %47,7 olarak tespit edilmiştir. Bu oranlara göre 7. sınıfların 5 ve 6. sınıflara göre yön oku bulundurmada daha iyi durumda olduğu göze çarpan bir sonuç olmuştur.

Bir diğer incelenen unsur, haritalardaki koordinat verileri ile ilgilidir.

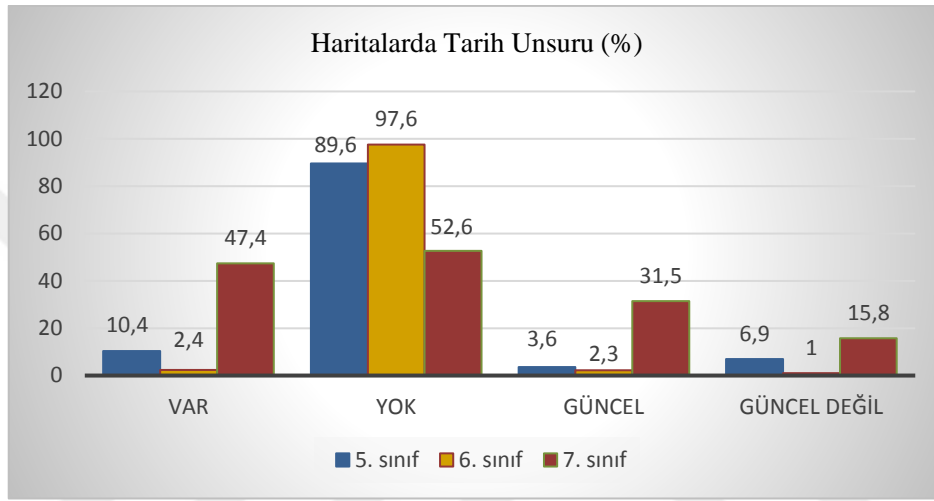

Grafik 9. Haritalarda Koordinat Kullanma Oranları

Grafik 9'da koordinat unsuruna yer veren haritalara bakıldığında, 5. sınıf haritaları %6,9 oranına sahip iken, 6. sınıf haritaları %15,2 oranı ile bu konuda ilk sırada yer almaktadır. Ancak 7. sınıflarda hiçbir haritada bu unsura rastlanmamıştır. Aynı şekilde koordinat

unsuruna yer vermeyen haritalara bakıldığında, 5. sınıftaki haritalar %93,1 oranında bu unsura yer vermezken, 6. sınıftaki haritalarda bu oran %84,8 olarak bulunmuştur. 7. sınıftaki haritalar ise bu açıdan 5 ve 6. sınıftaki haritalara göre %100 oranı ile ilk sırada yer almaktadır. Genel olarak bakıldığında, 5,6 ve 7. sınıflardaki haritaların %11,1'inde koordinat kullanıldığı, %88,8'inde koordinat kullanılmadığı tespit edilmiştir. Oranlara bakıldığında, koordinat unsuruna yer vermeyen harita oranının bir hayli yüksek olduğu göze çarpmıştır.

Tablo 4.11'de değinilen bir başka kriter ise haritalardaki tarih verilerine ilişkindir.

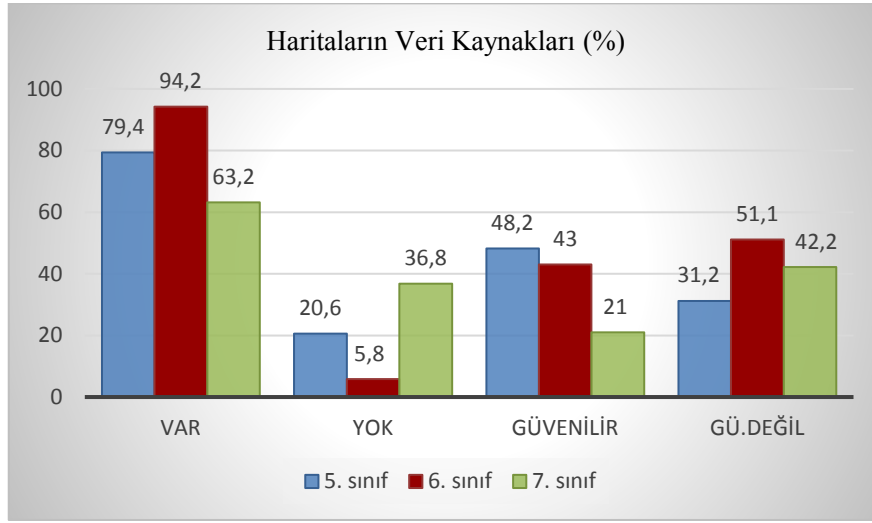

Grafik 10. Haritalarda Tarih Kullanım Oranları

Grafik 10'da tarih unsuruna yer veren haritalara bakıldığında, 5. sınıf haritaları %10,4 oranında bu unsura sahipken, 6. sınıf haritaları %2,4 ile en düşük orandadır. 7. sınıf haritaları ise %47,4 oranı ile tarih unsuruna yer verme bakımında ilk sırada yer almaktadır. Tarih unsuruna yer vermeyen haritalara bakıldığında, 5'lerde bu oranın %89,6, 6'larda 97,6 ve 7. sınıflarda %52,6 olduğu görülmüştür. Bu açıdan 6. sınıfların başı çektiği görülmektedir. Tarih unsuruna yer veren haritaların 5'lerde %3,6'sının, 6'larda %2,3'ünün ve 7'lerde %31,5'inin güncel olduğu aynı şekilde 5'lerde %6,9, 6'larda %1 ve 7. sınıflarda ise %15,8 oranında haritanın güncel olmadığı sonucuna varılmıştır. Görüldüğü üzere haritaların çoğunda tarih unsuruna yer verilmemiştir. Bu sebeple 5'lerde %89,6, 6'larda %97,6 ve 7'lerde %52,7 oranında haritanın güncelliklerine dair bir yorum yapılamamıştır.

Genel olarak baktığımızda, haritaların %10,4'ünde tarih olduğu, %89,5'inde bu unsurun yer almadığı sonucuna ulaşılmıştır. Tarih unsuru bulunan haritaların ise %64,2'sinin güncel %42,8'inin ise güncel olmadığı tespit edilmiştir. Bütün bu sonuçlar neticesinde haritalarda tarih unsuruna büyük oranda dikkat edilmediği çarpıcı bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

İncelenen bir diğer unsur ise veri kaynaklarına yöneliktir.

Grafik 11. Haritalarda Veri Kaynağı Kullanım Oranları

Grafik 11’de veri kaynağı unsuruna yer veren haritalara bakıldığında, 5. sınıf haritaları bu konuda %79,4 oranına sahip iken, 6. sınıf haritalarında bu oranın %94,2 olduğu tespit edilmiştir. Bu açıdan 6. sınıf haritaları ilk sırada yer almaktadır. 7. sınıf haritaları ise %63,2 ile en düşük orandadır. Veri kaynağı unsuruna yer vermeyen haritalara bakıldığında, 5’lerde %20,6 oranında haritada veri kaynağı bulunmazken, 6’larda bu oran 5,8 olarak tespit edilmiştir. 7. sınıf haritaları ise %36,8 oranı ile bu unsura yer vermeme açısından ilk sırada yer almaktadır. Veri kaynağına yer veren haritalara bakıldığında, 5’lerde %48,2, 6’larda %43 ve 7’lerde %21 oranında haritanın veri kaynağının güvenilir olduğu yine 5’lerde %31,2, 6’larda %51,1 ve 7. sınıflarda %42,2 oranında haritanın veri kaynağının ise güvenilir olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu sonuca göre, veri kaynağı güvenilirliği bakımından 5. sınıftaki haritaların diğer sınıf seviyelerine göre daha iyi durumda olduğu tespit edilmiştir. Veri kaynağına yer verilmediği için 5’lerde %20,6, 6’larda %5,9 ve 7’lerde %36,8 oranında haritanın verilerinin güvenilir olup olmadığına dair bir yorum da yapılamamıştır.

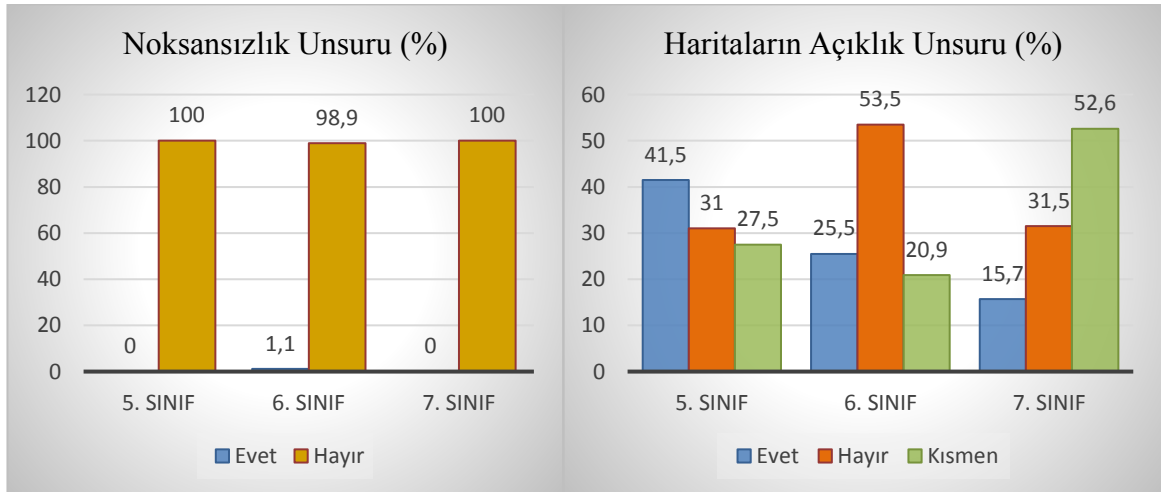
Genel olarak baktığımızda, 5,6 ve 7. sınıf Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan haritaların %86,5’inde veri kaynağına yer verildiği, %13,4’ünde bu unsura yer verilmediği, %47,4 oranında haritanın veri kaynağının güvenilir olduğu, %52,5 oranında haritanın ise veri kaynağının güvenilir olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu bilgiler doğrultusunda 6. sınıfta yer alan haritaların veri kaynağı açısından 5 ve 7. sınıflara göre daha iyi durumda olduğu söylenebilmektedir.

Bir diğer inceleme konusu olan, haritalarda bulunması gereken özelliklere dair birtakım veriler elde edilmiş ve bunlar Tablo 4.12’de sunulmuştur.

Tablo 4.12. 5.6 ve 7. sınıf SBDK’ daki coğrafi haritaların taşınması gereken özelliklerin sınıflara göre dağılımı
Değ. meyen (Değerlendirilemeyen)*

Haritaların Taşınması Gereken Özellikler	Sınıf Düzeyi						Toplam	
	5. sınıf		6. sınıf		7. sınıf		s	%
Harita Sayısı	29		86		19		134	
Sayı ve Yüzde	s	%	s	%	s	%	s	%
Noksansızlık	Evet	-	-	1	1,1	-	1	0,7
	Hayır	29	100	85	98,9	19	133	99,2
Açıklık	Evet	12	41,5	22	25,5	3	37	27,6
	Hayır	9	31,0	46	53,5	6	61	45,5
	Kısmen	8	27,5	18	20,9	10	36	26,8
Estetik	Evet	10	34,4	12	14,0	3	25	18,6
	Hayır	6	20,7	55	64,0	9	70	52,2
	Kısmen	13	44,8	19	22,0	7	39	29,1
Doğruluk	Evet	11	38,0	29	33,8	13	53	39,5
	Hayır	12	41,5	46	53,4	6	64	47,7
	Kısmen	6	20,5	11	12,8	-	17	12,6
Gaye (Amaca) Uygunluk	Evet	13	44,8	35	40,6	8	56	41,7
	Hayır	10	34,4	28	32,7	5	43	32,0
	Kısmen	6	20,6	23	26,7	6	35	26,1
Kolay Okunabilirlik	Evet	13	44,8	30	34,9	5	48	35,8
	Hayır	7	24,2	33	38,4	8	48	35,8
	Kısmen	6	20,7	11	12,8	4	21	15,6
	Değ. meyen*	3	10,3	12	13,9	2	17	12,6

Tablo 4.12’de verilen haritalarda bulunması gereken özellikler doğrultusunda, ilk olarak grafik üzerinde 5, 6 ve 7. sınıf ders kitaplarında yer alan haritaların, noksansızlık ve açıklık özelliklerine ilişkin oranlara yer verilmiştir.

12.1a. Haritalardaki Noksansızlık Oranı

12.1b. Haritalardaki Açıklık Oranı

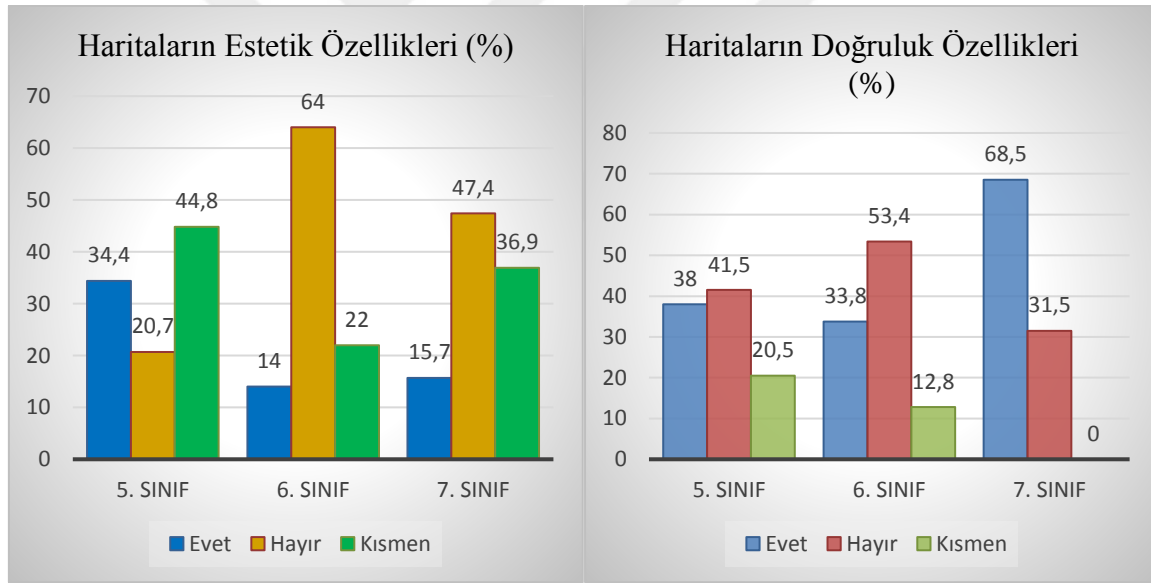
Grafik 12. Haritalarda Noksansızlık ve Açıklık Oranları

Grafik 12.1a’ya bakıldığında, 5 ve 7. sınıflarda hiçbir haritanın noksansız(eksiksiz) olmadığı, 6. sınıflarda ise sadece %1,1 oranında haritanın noksansız(eksiksiz) olduğu

görülmektedir. Genel olarak bakıldığında, 5,6 ve 7. sınıflarda bulunan haritaların %0,7'sinin noksansız(eksiksiz) olduğu, %99,2'sinin ise noksan(eksik) olduğu tespit edilmiştir. Bu oran oldukça yüksektir ve haritaların neredeyse tamamının eksik olduğunu göstermektedir.

Grafik 12.1b'ye bakıldığında, 5'lerde %41,5, 6'larda %25,5 ve 7. sınıflarda ise %15,7 oranında haritanın açıklık özelliğini karşıladığı görülmektedir. Bu açıdan 5. sınıfların 6 ve 7'lere göre daha iyi durumda olduğu söylenebilmektedir. Ayrıca 5'lerde %31, 6'larda 53,5 ve 7'lerde ise %31,5 oranında haritanın açıklık özelliğini karşılamadığı tespit edilmiştir. Bu oranlara göre 6. sınıfta yer alan haritaların açıklık yönünden diğer sınıflara göre daha olumsuz olduğu görülmektedir. Kısmen açık bulunan haritalar ise 5'lerde %27,5, 6'larda %20,9 ve 7. sınıflarda %52,6 olarak bulunmuştur. Genel olarak bakıldığında, 5,6 ve 7. sınıflardaki haritaların %27,6'sının açık olduğu, %45,5'inin açık olmadığı ve %26,8'inin ise kısmen açık olduğu sonucuna varılmıştır.

Bir diğer verilen özellik estetik ve doğruluktur.

13.1a. Haritalardaki Estetiklik Oranı

13.1b. Haritalardaki Doğruluk Oranı

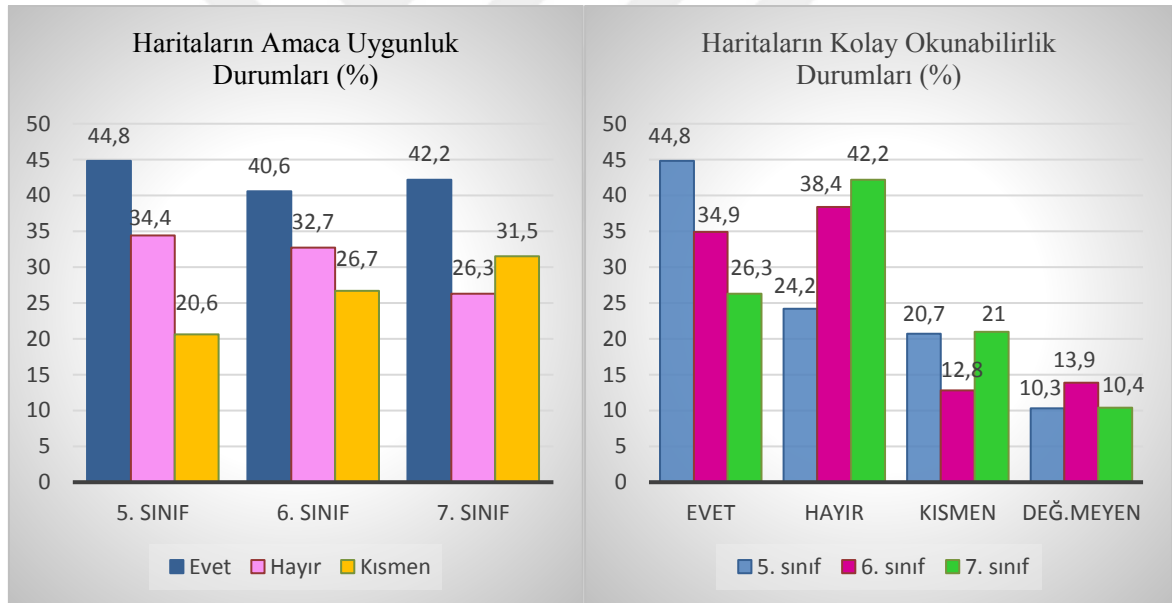
Grafik 13. Haritalarda Estetik ve Doğruluk Oranları

Grafik 13.1a'ya göre, 5'lerde %34,4, 6'larda %14 ve 7. sınıflarda %15,7 oranında haritanın estetiklik özelliğini karşıladığı yine 5'lerde %20,7, 6'larda %64 ve 7. sınıflarda ise %47,4 oranında haritanın estetiklik özelliğini karşılamadığı tespit edilmiştir. Kısmen estetik olarak değerlendirilen haritalar ise 5'lerde %44,8, 6'larda %22 ve 7. sınıflarda %36,9 oranında bulunmuştur. Estetiklik açısından 5. sınıflarda yer alan haritaların bir nebze de olsa diğer sınıflara göre daha iyi durumda olduğu, 6. sınıflarda yer alan haritaların ise bu özelliği

yeterince karşılamadığı görülmektedir. Genel olarak bakıldığında, 5, 6 ve 7. sınıflardaki haritaların, %18,6 oranında estetik bulunduğu, %52,2 oranında estetik bulunmadığı, %29,1 oranında ise kısmen estetik bulunduğu sonucuna varılmıştır.

Grafik 13.1b'ye bakıldığında, 5'lerde %38, 6'larda %33,8 ve 7. sınıflarda ise %68,5 oranında haritanın doğruluk özelliğini karşıladığı görülmektedir. Bu açıdan 7. sınıfların 5 ve 6'lara göre daha iyi durumda olduğu söylenebilmektedir. Ayrıca 5'lerde %41,5, 6'larda 53,4 ve 7'lerde ise %31,5 oranında haritanın doğruluk özelliğini karşılamadığı tespit edilmiştir. Bu oranlara göre 6. sınıfta yer alan haritaların doğruluk yönünden diğer sınıflara göre bir nebze daha olumsuz olduğu yorumu yapılabilmektedir. Kısmen doğru bulunan haritalar ise 5'lerde %20,5 ve 6. sınıflarda %12,8 olarak bulunmuştur. Genel olarak bakıldığında, 5,6 ve 7. sınıflardaki haritaların %39,5'inin doğru olduğu, %47,7'sinin doğru olmadığı ve %12,6'sının ise kısmen doğru olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 4.12'de verilen bir diğer özellik amaca uygunluk ve kolay okunabilirliktir.

14.1a. Haritalardaki Amaca Uygunluk Oranları

14.1b. Haritalardaki Kolay Okunabilirlik Oranları

Grafik 14. Haritalarda Amaca Uygunluk ve Kolay Okunabilirlik Oranları

Grafik 14.1a'ya göre, 5'lerde %44,8, 6'larda %40,6 ve 7. sınıflarda %42,2 oranında haritanın amaca uygunluk özelliğini karşıladığı yine 5'lerde %34,4, 6'larda %32,7 ve 7. sınıflarda ise %26,3 oranında haritanın amaca uygunluk özelliğini karşılamadığı tespit edilmiştir. Kısmen amaca uygun olarak değerlendirilen haritalar ise 5'lerde %20,6, 6'larda %26,7 ve 7. sınıflarda %31,5 oranında bulunmuştur. 5, 6 ve 7. sınıftaki haritaların hemen hemen aynı oranlarda amaca uygun olduğu tespit edilmiştir. Amaca uygun olmayan haritalarda da benzer

oranlar söz konusudur. Genel olarak bakıldığında, 5, 6 ve 7. sınıflardaki haritaların, %41,7 oranında amaca uygun bulunduğu, %32 oranında amaca uygun bulunmadığı, %26,1 oranında ise kısmen amaca uygun bulunduğu sonucuna varılmıştır.

Grafik 14.1b'ye bakıldığında, 5'lerde %44,8, 6'larda %34,9 ve 7. sınıflarda ise %26,3 oranında haritanın kolay okunabilirlik özelliğini karşıladığı görülmektedir. Bu açıdan 5. sınıfların 6 ve 7'lere göre daha iyi durumda olduğu söylenebilmektedir. Ayrıca 5'lerde %24,2 6'larda 38,4 ve 7'lerde ise %42,2 oranında haritanın kolay okunabilirlik özelliğini karşılamadığı tespit edilmiştir. Bu oranlara göre 7. sınıfta yer alan haritaların kolay okunabilirlik yönünden diğer sınıflara göre bir nebze daha olumsuz olduğu görülmektedir. Kısmen kolay okunabilir bulunan haritalar, 5'lerde %20,7, 6'larda %12,8 ve 7. sınıflarda %21 olarak bulunmuştur. Değerlendirilemeyen seçeneğinde yer alan haritalar ise 5'lerde %10,3, 6'larda %13,9 ve 7. sınıflarda %10,4 olarak bulunmuştur. Bu haritaların değerlendirilememe sebebi ise üzerlerinde herhangi bir yazı bulunmamasındandır.

Genel olarak bakıldığında, 5,6 ve 7. sınıflardaki haritaların %35,8'inin kolay okunabilir olduğu, %35,8'inin kolay okunabilir olmadığı, %15,6'sının ise kısmen kolay okunabilir olduğu sonucuna varılmıştır. Haritaların %12,6'sına ise üzerlerinde yazı bulunmadığı için değerlendirilemeyen seçeneğinde yer verilmiştir.

BÖLÜM V

5.SONUÇ ve ÖNERİLER

5.1. SONUÇ

Sosyal bilgilerde tarih ve coğrafya konularının bir mekâna oturtulması, büyük ölçüde harita kullanımı ile mümkündür. Özellikle coğrafi konuların öğretiminde haritalar olmazsa olmaz denilebilecek materyallerdendir (Demircioğlu ve Akengin, 2012: 206). Bu sebeple bu materyallerin belirli kriterlere dikkat edilerek oluşturulup oluşturulmadığı, incelenmesi gereken konulardan birisidir. Bu konuda Foley ve Jankoun'a (1996) dayanarak aktarım yapan Karabağ (1998: 38-39), harita yapmanın, bunları kullanma ve okumanın oldukça önemli ve zorunlu pek çok alt yetenekleri de içeren bir tecrübe olduğunu söylemektedir. Bu doğrultuda 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki coğrafi haritaların yeterlilik düzeylerini belirleyip onların daha nitelikli hale gelmesini amaçlayan bu çalışmada sonuçlar; haritaların nicelik, nitelik ve hedefe uygunlukları, haritalarda olması gereken temel unsurlar ve haritaların taşınması gereken özellikler bakımından ele alınıp yorumlanmıştır. Toplamda 13 ders kitabında bulunan 134 coğrafi harita incelenmiş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır;

5, 6 ve 7. sınıf Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haritaların nicelik, nitelik ve hedefe uygunluk özelliklerine dair sonuçlar;

- ★ 134 haritanın türüne bakıldığında, genel harita türünün %98,5 (132), özel harita türünün ise %1,5 (2) olduğu tespit edilmiş olup genel harita türlerinin daha fazla kullanıldığı sonucuna varılmıştır. Genel harita türlerinden siyasi ve fiziki haritaların, özel harita türleri arasından ise iklim haritalarının daha çok tercih edildiği tespit edilmiştir. Öyle ki Ünal ve Ünal'ın (2012) yaptıkları çalışmada, ders kitaplarında daha çok siyasî ve fizikî haritalara yer verildiğini söylemesi de genel harita türleri arasında en çok tercih edilen iki harita türünü göstermesi bakımından araştırmamızın sonuçlarını desteklemektedir.
- ★ Ünal ve Özkaral (2019), haritaların kazanımlarının verilen amaca uygun olması gerektiğini ve bunların öğrenci seviyesine uygun bir şekilde hazırlanması gerektiğini belirtmişlerdir. Haritaların birlikte verildikleri kazanımlarla uyumlarına bakıldığında, 134 haritanın %80,6'sı (108) verildiği kazanımla uyumlu bulunurken %19,4'ü (26) ise birlikte verildiği kazanımla uyumsuz bulunmuştur. Genel olarak bakıldığında %19 oranı hiç de az bir oran değildir. Bu sebeple ulaşılan bu sonuçlar

Buğdaycı ve Bildirici'nin (2009:6) de dediği gibi gerek etkinliklerde gerekse konu anlatımında kullanılan haritaların, MEB'in belirlediği kazanımlar açısından çok da yeterli bulunmadığı tezini desteklemektedir.

- ★ Haritaların kullanıldıkları yer ve biçimlere bakıldığında, 134 haritanın %92,5'inin (124) yer ve biçiminin uygun olduğu, %7,5'inin (10) yer ve biçiminin ise uygun olmadığı tespit edilmiştir. Uyanık (2016)'ın yaptığı çalışma, ulaşılan bu sonuçları desteklemektedir. Zira Uyanık (2016)'da yaptığı çalışmada incelediği 128 haritanın %97,65'inin (125) yer ve biçiminin uygun olduğu sonucuna varmıştır. %7,7 oranındaki haritanın yer ve biçiminin uygun olmamasının sebebi ise genelde haritanın iki sayfaya yayılacak şekilde verilmesi ve haritanın konu ile ilgisiz bir yer veya sayfada bulunmasından kaynaklanmaktadır. Ünal'ın (2008) yaptığı çalışma da bunu desteklemektedir. Ünal (2008) çalışmasında, incelediği haritaların bazılarının konu ile aynı sayfada yer almadığını ifade etmiştir.
- ★ Haritaların kullanım amaçlarına bakıldığında, %11,2 (15) oranında haritanın konum amaçlı, %35 (47) oranında haritanın dağılım amaçlı, %37,4 (50) oranında haritanın ölçme-değerlendirme amaçlı, %16,4 (22) oranında haritanın ise görsellik amaçlı kullanıldığı tespit edilmiştir. Genel olarak bakıldığında ölçme-değerlendirme amaçlı harita kullanımının diğer amaçlara nazaran daha fazla olduğu sonucuna varılmıştır. Bu konuda Kara, Sezer ve Şanlı (2018), ortaöğretim coğrafya ders kitaplarına yönelik yaptıkları benzer çalışmada, inceledikleri toplam 207 haritanın 73'ünün görselleştirme, 59'unun ölçme-değerlendirme aracı; 47'sinin mekân algısı oluşturma (konum) ve 28'sinin ise dağılımı gösterme amaçlı kullanıldığını belirtmişlerdir. Buradan Sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan haritaların, ortaöğretime nazaran daha çok öğrencilere bir şeyler öğretmek için etkinlik amaçlı kullanıldığı sonucu çıkarılabilmektedir.
- ★ Haritaların öğrenci düzeylerine uygunluklarına bakıldığında, 134 haritanın %49,3'ünün (66) düzeye uygun olduğu, %35,8'inin (48) düzeye uygun olmadığı, %14,9 (20) oranında haritanın ise kısmen öğrenci düzeyine uygun olduğu sonucuna varılmıştır. Kısmen düzeye uygun olan ve düzeye uygun olmayan haritaların toplam oranı (%50,7), düzeye uygun olan harita oranını (%49,3) geçmektedir. Buradan anlaşılmaktadır ki haritaların büyük kısmı öğrenci düzeyine uygun değildir.

Yalçinkaya'da (2004) çalışmasında öğrencilerin %46,2'sinin öğretmen yardımı olmadan haritaları anlamadıkları sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuç da ulaşılan neticeyi desteklemektedir. Aynı şekilde Ertürk ve Güler (2017) yaptıkları çalışmada, “insanlarda kişiliğin yavaş yavaş oturmaya başladığı ve öğrenme isteğinin en fazla olduğu dönemlerden biri olan ortaokul döneminde en iyi düzeydeki ders kitapları ile eğitim görmek her öğrencinin en doğal hakkıdır” demişlerdir. Dolayısıyla ders kitaplarının içerisinde yer alan her detay, öğrenci gelişim düzeyine uygun olmak zorundadır. Haritalar da bu detaylar arasında ilk sıralarda gelmektedir.

5, 6 ve 7. sınıf Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haritaların temel unsurlarına dair sonuçlar;

★ Başlık kullanımına dair verilere bakıldığında, haritaların %79,1'inde (106) başlık kullanıldığı, %20,8'inde (28) başlık olmadığı, başlık kullanılan haritaların içerikle uyumunun %94,3 (100) olduğu, içerikle uyumsuz olan harita oranının %2,8 (3) olduğu ve kısmen uyumsuz olan harita oranının ise aynı şekilde %2,8 (3) olduğu tespit edilmiştir. Bu oranlara bakıldığında haritaların büyük çoğunluğunda başlık kullanıldığı görülmektedir. Ancak %20 gibi bir oranda haritada başlık kullanılmaması da göze çarpmaktadır. Ulaşılan bu sonuçların aksine Gökten (2019) çalışmasında, 153 harita incelemiş ve bu 153 haritanın hepsinde başlık unsuruna yer verildiğini saptamıştır. Ancak bir başka araştırmada (Tonga, 2007) incelenen haritaların bazılarında başlık unsuruna yer verilmediği tespiti de yapılmıştır. Bu veriler, başlık unsuruna yönelik yapılan araştırma sonuçlarının zaman içerisinde değişkenlik gösterdiğini göstermektedir.

★ Ölçek kullanımına dair verilere bakıldığında, haritaların %82,8'inde (111) ölçek kullanıldığı, %17,1'inde (23) ölçek kullanılmadığı sonucuna varılmıştır. Ölçek unsuruna yer veren haritaların, %81,9'unun (91) çizgi ölçek, %15,3'ünün (17) kesir ölçek, %2,7'sinin (3) ise hem çizgi hem de kesir ölçekle çizildiği tespit edilmiştir. Bitlisli (2014) yaptığı çalışmada, öğrencilerin yanlış yaşadığı kavramların başında ölçek kavramının da geldiğini belirtmiştir. Bu sebeple haritaların ölçek barındırması ve bu ölçeklerin doğru kullanılması oldukça önemlidir. Görüldüğü üzere çalışmada %82,8 (111) oranında haritada ölçek kullanımına yer verildiği görülmüştür. Ancak haritalarda kullanılan ölçeklerin bazılarında oransal olarak hatalar tespit edilmiş olup, verilen oran ile küçültme oranının örtüşmediği sonucuna varılmıştır. Buğdaycı

da (2012) yaptığı ölçümde, kullanılan ölçeklerin hesaplanmasında hata olduğunu ve gerçeğe aykırı ölçümler yapıldığını belirlemiştir. Bu durumda göstermektedir ki, haritalarda ölçeğin bulunması kadar bulunan ölçeklerin doğru bir şekilde hazırlanması da son derece önem arz etmektedir.

- ★ Lejant kullanımına dair verilere bakıldığında, haritaların %70,1'inde (94) lejant kullanıldığı, %29,8'inde (40) lejant kullanılmadığı tespit edilmiştir. Lejant kullanılan haritaların, %84'ünde (79) lejant ve içeriğin uyumlu olduğu, %3,1'inde (3) lejant-içerik uyumunun olmadığı, %2,1'inde (2) kısmen bir uyum olduğu ve %10,6'sının (10) ise punto ve baskı kalitesi kötülüğü gibi sebeplerden okunamadığı ve dolayısıyla bunların değerlendirilemediği sonucuna varılmıştır. Haritaların %10,6'sının lejantının okunamadığı ve dolayısıyla değerlendirilemediği sonucunu, Buğdaycı ve Bildirici'nin (2009: 4) yaptığı çalışma desteklemektedir. Zira Buğdaycı ve Bildirici, bazı haritalarda yer verilen lejantlarda yazıların çok küçük olması ve işaretlerin net olmamasından dolayı haritalarla ilgili soruların cevaplanamadığı ve harita üzerinden konu ile ilgili bilgi elde edilemediğini belirtmişlerdir. Yine Akkuş'un da (1997: 49) dediği gibi lejant, harita üzerinde bulunan farklı işaretlerin ifade ettikleri özellikleri açıklamak üzere düzenlenen tablolarıdır. Bu tablolar sayesinde harita üzerindeki işaret ve sembollerin ne anlatmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Ancak çalışma sonucuna bakıldığında bu unsura çok da dikkat edildiği söylenememektedir. Bekdemir ve Polat (2016) ile Yazıcı ve Özdemir (2016)'de çalışmalarında, ders kitaplarında kullanılan bazı haritalarda lejant ve ölçek gibi harita unsurlarının bir kısmına yer verilmediği sonucuna ulaşmışlardır. Bu sonuçlar da araştırmada çıkan sonucu desteklemektedir.
- ★ Yön oku kullanımına dair verilen verilere bakıldığında, yön oku bulunduran harita oranı %52,2 (70), yön oku bulundurmeyen harita oranı ise %47,7 (64) olarak tespit edilmiştir. Koordinat kullanımına yönelik sonuçlara bakıldığında, haritaların %11,1'inde (15) koordinat kullanıldığı, %88,8'inde (119) koordinat kullanılmadığı tespit edilmiştir. Oranlara bakıldığında, koordinat unsuruna yer vermeyen harita oranının bir hayli yüksek olduğu göze çarpmaktadır. Yön oku ve koordinat açısından bu denli eksikliklerin olması, öğrencilerin bu bilgileri eksik ve yanlış olarak öğrenmesine yol açmaktadır. Kaçar (2009), "İlköğretim 6. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Kazanımlarının Gerçekleşme Düzeyine İlişkin Öğretmen Görüşleri (Diyarbakır İli Örneği)" isimli araştırmasında öğretmenler, öğrencilerin 6. sınıf Sosyal bilgiler dersi

“İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanındaki kazanımlardan olan “Haritalardan ve görsel materyallerden yararlanarak Türkiye’de görülen iklim türlerinin dağılışında, konumun ve yeryüzü şekillerinin rolünü açıklar” kazanımını en az düzeyde gerçekleştirmişlerdir sonucuna ulaşmıştır. Eksik ve yanlış öğrenilen yön ve koordinat bilgileri, ileride bu bilgilerden yoksun bireylerden oluşan bir toplum meydana gelmektedir. Öyle ki Tuna vd. (2012)’nin “Temel Coğrafi Bilgi ve Beceriler Toplumda Ne Ölçüde Kullanılıyor? Yön, Konum ve Harita Becerilerinde Mevcut Durum Analizi” adlı çalışmalarında toplumun, harita üzerinde bulunduğu konumu göstermede başarısız olduğu sonucuna ulaşmaları da bu durumu desteklemektedir.

- ★ Tarih kullanımına dair sonuçlara bakıldığında, haritaların %10,4’ünde (14) tarih olduğu, %89,5’inde (120) bu unsurun yer almadığı sonucuna ulaşılmıştır. Tarih unsuru bulunan haritaların ise %64,2’sinin (9) güncel %42,8’inin (6) ise güncel olmadığı tespit edilmiştir. Bütün bu sonuçlar neticesinde haritalarda tarih unsuruna büyük oranda dikkat edilmediği sonucuna varılmıştır. Zira Buğdaycı’ nın (2012: 71) öğretmenlerle yaptığı çalışma da bu sonucu desteklemektedir. Buğdaycı (2012: 71) çalışmasında, öğretmenlerin; bazı haritaların hatalı bilgiler içerdiğini ve bazılarının da güncel olmadığını söylediklerini belirtmiştir. Aynı şekilde veri kaynağı kullanımına yönelik sonuçlara bakıldığında, haritaların %86,5’inde (116) veri kaynağına yer verildiği, %13,4’ünde (18) bu unsura yer verilmediği, %47,4 (55) oranında haritanın veri kaynağının güvenilir olduğu, %52,5 (61) oranında haritanın ise veri kaynağının güvenilir olmadığı sonucuna varılmıştır. Haritaların kaynağı, tarihi, bunların nereden alındığı ve kim tarafından tasarlandığı gibi bilgiler haritaların güvenilirliğini artırması bakımından oldukça önemlidir (Buğdaycı ve Bildirici, 2009: 6). Haritanın ne zaman tasarlandığı bilinmediği zaman bunların güncelliklerine dair de bir yorum yapılamamaktadır. Yalçınkaya (2004) çalışmasında, haritaların %89,06’sının (114) altında kaynak belirtilmemesi ve %46,09’unun da (59) kaynakça kısmında bulunmamasının bir başka sonuç olan öğrencilerin neden başka kaynakları araştırmaya özenmedikleri tezinin de cevabını içerdiğini belirtmektedir.

5, 6 ve 7.sınıf Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haritaların taşınması gereken özelliklerine dair sonuçlar;

★ Noksansızlık (eksiksizlik) özelliğine yönelik sonuçlara bakıldığında, haritaların %99,2'sinin (133) bu özelliği karşılamadığı, %0,7 oranında haritanın yani sadece 1 haritanın bu özelliği karşıladığı sonucuna varılmıştır. Oruç ve Liman'ın (2012) da dediği gibi, kimi haritalarda ölçek, kimi haritalarda lejant gibi unsurlar kullanılmamıştır. Yani haritalarda bir özellik bulunsa da diğerlerinde mutlaka eksiklik bulunmaktadır. Bu sebeple haritaların nerdeyse tamamı noksan (eksik) bulunmuştur. Açıklık özelliğine ilişkin sonuçlara bakıldığında, haritaların %27,6'sının (37) açık olduğu, %45,5'inin (61) açık olmadığı ve %26,8'inin (36) ise kısmen açık olduğu sonucuna varılmıştır. Tonga (2007) çalışmasında, haritalar hazırlanırken düşük baskı kullanılması sebebiyle renk unsurunun yanında; yazı sembol, resim ve işaretlerin de okunmasının zorlaştığını belirtmiştir. Bu özelliklerin düşük baskı kalitesiyle basılması ve bundan dolayı yazıların okunamaması, haritanın açıklık özelliğini de düşürmüştür. Estetik özelliğine yönelik sonuçlara bakıldığında, haritaların, %18,6 (25) oranında estetik bulunduğu, %52,2 (70) oranında estetik bulunmadığı, %29,1 (39) oranında ise kısmen estetik bulunduğu sonucuna varılmıştır. Uyanık'da (2016), çalışmasında, 128 haritanın %35,15'inin (45) uyumlu renkler ve kaliteli baskıya sahip olmadığını belirtmiştir. Bu sonuçlar haritaların estetik özelliğini çok fazla karşılamadığını göstermektedir.

★ Doğruluk özelliğine dair sonuçlara bakıldığında, haritaların %39,5'inin (53) doğru olduğu, %47,7'sinin (64) doğru olmadığı ve %12,6'sının (17) ise kısmen doğru olduğu sonucuna varılmıştır. Amaca uygunluk özelliğine yönelik sonuçlara bakıldığında, haritaların, %41,7 (56) oranında amaca uygun bulunduğu, %32,0 (43) oranında amaca uygun bulunmadığı, %26,1 (35) oranında ise kısmen amaca uygun bulunduğu sonucuna varılmıştır. Kolay okunabilirlik özelliğine ilişkin sonuçlara bakıldığında, haritaların %35,8'inin (48) kolay okunabilir olduğu, %35,8'inin (48) kolay okunabilir olmadığı, %15,6'sının (21) ise kısmen kolay okunabilir olduğu sonucuna varılmıştır. Haritaların %12,6'sında (17) ise herhangi bir yazı bulunmadığından, bunların kolay okunabilirlik yönünden değerlendirilemeyen seçeneğinde yer aldığı tespit edilmiştir. Alımlı (2007: 6)'nın dediği gibi haritaların okunaklı olması için yazıların boyutu, dizilişi, sıklığı ve birbirleriyle olan ilişkisinin

dikkate alınması gerekmektedir. Kara, Sezer ve Şanlı'nın (2018) araştırma sonuçları, ulaşılan bulguları desteklemektedir. Kara, Sezer ve Şanlı (2018) yaptıkları çalışmada: 84 haritanın doğruluk ilkesini; 54 haritanın eksiksizlik kriterini; 92 haritanın açıklık ve anlaşılabilirlik kriterini; 109 haritanın da kolay okunabilirlik kriterini karşılamadığını saptamışlardır. Sonuç olarak kartografik niteliği eksik 177 haritada, estetiklik (güzellik) kriterinin de aranmayacağını belirtmişlerdir.

5.2. ÖNERİLER

Çalışmadan elde edilen sonuç ve bulgular doğrultusunda şu öneriler verilebilir:

- ★ Öğrencilerin haritayla ortaokul döneminde daha sık karşılaştığını ve bu materyale yönelik ilk ve en önemli öğrenmelerini bu dönemde yaptıklarını düşündüğümüzde, ders kitaplarındaki haritaların nicelik, nitelik, haritalarda bulunması gereken özellikler ve harita unsurları bakımından yeniden ele alınarak basılması gerekmektedir. Bu doğrultuda kitap yazımında yetkili olan MEB'de yer alan komisyonların ve hazırlanan kitapları incelemeyen geçiren ve bakanlık onayına sunan Talim ve Terbiye Kurulunun, ilgili kurum ve kuruluşlarla (Harita Genel Müdürlüğü, MTA vs.) iş birliği ve bilgi alışverişi içinde haritaları oluşturmaları,
- ★ Harita çizimi sonunda güvenilirliğin sağlanması bakımından daha fazla konu uzmanının çizilen haritaları ilgili kriterler yönünden incelemesi,
- ★ Oluşturulacak olan bu haritalarda güncellik ve baskı kalitesi gibi unsurlara da dikkat edilmesi gerektiği,
- ★ Öğrencilere günlük hayatlarında yapacakları seyahatlerde harita kullanımını teşvik amaçlı etkinlikler yaptırılması ve bunların sınıf içerisinde paylaşılması,
- ★ Haritalarla ilgili konularda internet ve bilgisayar desteği alınması,
- ★ Gerek hizmet öncesi gerekse hizmetiçi eğitimlerde yanlış öğretme ve öğrenmelerin önüne geçmek için öğretmenlere harita kullanma becerileri ile ilgili eğitimlerin verilmesi,

- ★ Okullarda harita kullanımını teşvik etme amaçlı, yurtdışında yapılan Uluslararası Kartografya Birliği'nin her sene düzenlediği Barbara Petchenik çocuk haritaları yarışması benzeri, haritalarla ilgili yarışmalar yapılması,
- ★ Talim ve Terbiye Kurulu ile MEB'e veri sunması açısından, şimdiye kadar haritalarla ilgili yapılmış olan yüksek lisans ve doktora çalışmalarından çıkan sonuçların bir değerlendirmesini içeren durum analizi çalışması yapılması,
- ★ Coğrafi haritaların yeterlilik düzeylerini ölçmeyi amaçlayan bu çalışmanın, tarihî haritalarla ilgili olan boyutunun da yüksek lisans veya doktora çalışması düzeyinde ele alınması,
- ★ Ders kitaplarının sonunda, tarihî-coğrafi haritalardan oluşan küçük bir atlasa yer verilmesi,
- ★ Ders kitaplarındaki haritaların durumu ile ilgili yüksek lisans ve doktora çalışmalarının artırılması, önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akengin, H., Tuncel, G. ve Cendek, E., M. (2016). Öğrencilerde Harita Okuryazarlığının Geliştirilmesine İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 34, 61-69.
- Akın, U. ve Arslan, G. (2014). İdeoloji ve Eğitim: Devlet- Eğitim İlişkinine Farklı Bir Bakış, *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 81-90.
- Akkuş, A. (1997). Harita Bilgisi, Konya: Öz Eğitim.
- Aküzüm, C. (2015). *Sosyal bilgiler öğretimi* (Ed. R. Sever). İçinde; Sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan öğretim materyalleri, 275-306. Nobel: Ankara.
- Aktepe, V. (2005). Eğitimde Bireyi Tanımının Önemi, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 15-24.
- Uzunöz, A., Aktepe, V. ve Gündüz, M. (2017). Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı dersinin, mesleki açıdan kazandırdıklarına ilişkin öğretmen adaylarının görüşleri: Nitel bir çalışma. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi - Journal of Qualitative Research in Education*, 5(3), 317-339.
- Alaca, E. (2019). Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İncelemeleri. T. Çelikkaya, Ç. Ö. Demirbaş vd. (Ed), *Yeni Program ve Ders İçeriklerine Göre Sosyal Bilgiler Öğretimi II*, (1-21). Ankara. Pegem Akademi.
- Alımlı, M. E. (2007). “Harita Kullanımı ve Harita Farkındalığı”, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Althusser, L. (1991). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, Çev: Y. Alp, M. Özışık, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Anderson, C. ve K., Leinhardt, G. (2002). Maps as Representations: Expert Novice Comparison of Projection Understanding, *Cognition and Instruction* 20(3) , 283-321.

Atalay, İ. (2005). *Genel Fiziki Coğrafya*, İzmir:Meta.

Atalay, İ. (2012). *Genel Fiziki Coğrafya*, İzmir:Meta.

Atasoy E. (2010). *Genel Coğrafya*, Bursa: Ezgi Yayınevi.

Başbüyük, A. ve Çıkılı, Y. (2002). İlköğretim 6 ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Coğrafya Konularında Çalışma Yaprağı ve Dilsiz Harita Kullanımının Öğrenci Motivasyon ve Başarısı Üzerine Etkisi, *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 16, 29-38.

Bednarz, S., W., Acheson, G. ve Bednarz, R., S. (2006). Maps and Map Learning in Social Studies. *Social Education*, 70(7), 398-404.

Bekdemir, Ü. ve Polat, S. (2016). Sosyal Bilgiler 5. ve 6. sınıf Ders Kitaplarında Harita Kullanımı, *Ekev Akademi Dergisi*, 20(68), 363-382.

Bilgin, T. (2017). *Genel Kartoğrafya II*, İstanbul: Filiz Kitabevi Yayınları.

Bitlisli, N. (2014). 6.sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi yeryüzünde yaşam ünitesinde geçen coğrafi kavramları algılama düzeyleri ve kavram yanlışları (Bayburt örneği), Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.

Buğdaycı, İ. ve Bildirici, İ.Ö. (2009). Harita Kullanımının Coğrafya Eğitimindeki Önemi, *TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı*, 11-15 Mayıs, Ankara.

Buğdaycı, İ. (2012). İlköğretimde harita kullanımı üzerine bir inceleme, Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2017). Bilimsel araştırma yöntemleri (23. Baskı). Ankara: Pegem.

- Cemaloğlu, N. (2003). Öğretimde ders kitaplarının yeri ve önemi. Hayta, N., Şahin, M., Cemaloğlu, N., Karabağ, G., Oğuzoğlu, D. T., ve Kōksal, H. (Kom.). *Konu alanı ders kitabı inceleme klavuzu: Tarih 9-12* (1.Basım) içinde (1-32). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Cendek, E., M. (2015). Öğrencilerde Harita Okuryazarlığının Geliştirilmesine İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Öğretimi Bilim Dalı, İstanbul.
- Ceyhan, E. ve Yiğit, B. (2004). *Konu Alını Ders Kitabı İncelemesi*, Ankara:Anı.
- Cruz, B. C., ve Thornton, S. J. (2012). Visualizing social studies literacy: Teaching content and skills to English language learners. *Social Studies Research and Practice*, 7 (2), 98-111.
- Çelik, T. ve İncili, F., Ö. (2019). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Algılarında Nüfus ve Harita Bilgisi Konusu; Bir Metafor Çalışması, *Muallim Rifat Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2019, 1(1), 22-41.
- Çelikkaya, T. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğretim Araç-Gereç ve Materyallerini Kullanma Düzeyleri, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(1) 70-95.
- Çetin, H. (2001). “Devlet, ideoloji ve eğitim”. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 25(2), 201-211.
- Çingı, H. (2009). Örneklem Kuramı (3. Baskı), Ankara :Erk.
- Çilenti, K. (1991). *Eğitim teknolojisi ve öğretim*, Ankara:Kadioğlu matbaası.
- Darakçı, S. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Ders Kitaplarında Harita Kullanımı, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3(4), 16-31.

- Demiralp, N. (2006). Coğrafya Öğretiminde Gösteri Yöntemi Kullanılarak Harita ve Küre Kullanım Becerilerinin Geliştirilmesi, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demiralp, N. (2009). “Haritalarla Öğrenme”, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(4), Güz.
- Demircioğlu, İ. H. ve Akengin, H. (2012). Zaman ve Mekâna İlişkin Becerilerin Öğretimi. Öztürk, C. (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Doğanay, H. (2001). Türkiye Turizm Coğrafyası, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Doğanay, H. (2003). *Coğrafyaya giriş genel ve fiziki coğrafya*. Erzurum: Aktif Yayınları.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş Sosyal Bilgiler Anlayışı Işığında Yeni Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 77-96.
- Duman, H. (2011). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Harita Kullanımı ve Harita Kullanımı Konusunda Öğretmen Görüşleri, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Durmuş, E. (2013). Genel Fiziki Coğrafya. Hamza Akengin & İskender Dölek (Ed.) Küre ve Harita Bilgisi (birinci baskı) içinde (65-118). Ankara: Pegem.
- Erden, M. (1996). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara. Alkım Yayınevi.
- Ertuğrul, Z. (2008). İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Harita ve Küre Kullanım Becerilerinin Tespiti, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Ertürk, M. ve Güler E. (2017). 5. 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi (Muğla İli Örneği), *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(8), 64-76.

- Eryılmaz B. F. ve Kartal, S. (2020). Eğitimin siyasal işlevi; sosyal bilgiler ders kitabı örneği. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(1), 36-49.
- Fidan, N. ve Baykul, Y. (1994). İlköğretimde Temel Öğrenme İhtiyaçlarının Karşlanması. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 10 (7-20) Ankara.
- Fitzhung, W. (2002). A Trip to Turkey: A Social Studies Unit for Elementary Students, *Educational Resources Information Center (ERIC)*, ED473033.
- Göktan, A., F. (2019). Ortaöğretim Tarih Ders Kitaplarında Harita-Metin İlişkisi ve Sınıf İçi Öğretmen Uygulamaları, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Greg, M. ve G. Leinhardt. (1994). Mapping out geography: An example of epistemology and education. *Review of Educational Research*, 64 (2) 311-361.
- Gülersoy, E., A. (2013). İdeal ders kitabı arayışında sosyal bilgiler ders kitaplarının bazı özellikler açısından incelenmesi, *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education*, 2(1).
- Güneş, G. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Coğrafya Konularında Harita ve Harita Sembollerini Kullanabilme Becerileri, Yüksek Lisans Tezi, Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı, Kırşehir.
- Güneş, G. ve Öztürk-Demirbaş, Ç. (2020). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının harita kullanabilme beceri düzeylerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(4) 2145-2158.
- Güngördü, E. (2001). *Liselerde Coğrafya dersi öğretimi*, Ankara: Nobel.
- Güngördü, E. (2008). *Eğitim fakülteleri için harita bilgisi ve uygulamaları*. Ankara: Asil Yayıncılık.

- Gürdoğan, Bayır, Ö. (2016). Nitelikli Topluları Oluşturmada Sosyal Bilgiler Dersinin Rolü: Sınıf Öğretmeni Adaylarının Görüşleri, *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI)*, 7(4), Ekim, 493-520.
- Hablemitoğlu, Ş. ve Özmete, E. (2012). Etkili Vatandaşlık Eğitimi İçin Bir Öneri. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2012 1(3), 39-54.
- İşcan, H., İ. (2004). “Uluslararası İlişkilerde Klasik Jeopolitik Teoriler ve Çağdaş Yansımaları”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 1(2) , 47-79.
- İzbirak, R. (1992). Coğrafya Terimleri Sözlüğü. M.E.B Yayınları, Öğretmen Kitapları Dizisi: 157, İstanbul.
- Kaçar, T. (2009). İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Kazanımlarının Gerçekleştirme Düzeyine İlişkin Öğretmen Görüşleri (Diyarbakır İli Örneği), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Kara, H., Sezer, A. ve Şanlı, A. (2018). Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitaplarında Haritaların Kullanımı, *International Journal of Geography and Geography Education*, 38, 20-39.
- Karabağ, S. (1998). Coğrafya Öğretiminde Anahtar Sorular ve Kavramlar. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 18(2), (25-41). Ankara.
- Kaya, F. (2017). Coğrafi Potansiyelleri Temelinde Türkiye Jeopolitiği ve Dünya Siyasetindeki Yeri, *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 1-14.
- Kaymakçı, S. (2015). Tarih Öğretiminde Harita Becerilerinin Gerekliği Üzerine Bir Çalışma, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19 (3) 127-154.
- Kemertaş, İ. (2001). *Uygulamalı Genel Öğretim Yöntemleri*, Birsan Yayınevi, İstanbul.

- Keskin, M. (2019). *Öğrencilerin Harita Becerilerinin Hikâye Haritalarının Kullanımı Yoluyla Geliştirilmesine Yönelik Bir Eylem Araştırması*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Kılıç, A. ve Seven, S. (2002). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*, Ankara:Pegem.
- Kızılçaoğlu, A. (2003). “Orta Öğretim Coğrafya Ders Kitapları Değerlendirme Ölçütleri”. *İstanbul Marmara Coğrafya Dergisi*. 8(95).
- Kızılçaoğlu, A. ve Taş, İ., H. (2007). İlköğretim İkinci Kademedeki Coğrafya Eğitimi ve Öğretimi: Öğrenme Alanları ve Kazanım Boyutu. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 0 (16), 93-108.
- Koç, H. (2008). Coğrafya Öğretim Programındaki Kazanımların Öğrencilerin Harita Beceri Düzeyleri Üzerine Etkisi (Doktora tezi), Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Koç, H. ve Karatekin, K. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Harita Okuryazarlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16, (USBES Özel Sayı II), 1522-1542.
- Koç., H. ve Aksoy, B. (2009). Harita Becerileri ve 11- 14 Yaş Grubundaki Öğrencilerin Yapabilecekleri Harita Becerileri, M. Safran (Ed.), Sosyal Bilgiler Öğretimi (361-387), Ankara: Pegem.
- Koçyiğit, E. ve Yılmaz, İ. (2009). “Harita Üzerindeki Yazılar ve Temel Özellikleri”, *Harita Teknolojileri Elektronik Dergisi*, 1(2).
- Kolukısa, E. A. (2003). *Matematik Coğrafya*. Ankara.
- Kuzey, M. (2016). Ortaokul Öğrencilerinin Harita ve Yön Okuryazarlığı Üzerine Bir İnceleme, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı, Erzurum.

- Küçükahmet, L. (2003). “*Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*”, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Macdonald-Ross, M. (1977). How numbers are shown. *AV Communication Review*, 25(4), 359-409.
- MEB. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*, Ankara: MEB Yayınevi.
- Merriam, B. S. (2015). *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. Selahattin Turan (Çev.). İstanbul: Nobel.
- Neuman, W. L. (2012). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar I - II. Cilt (5. Basım)*. İstanbul: Yayın Odası.
- Neuman, W. L. (2017). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar I - II. Cilt (9. Basım)*. İstanbul: Yayın Odası.
- Oğuzkan, F., A. (1974). *Eğitim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Oruç, Ş. ve Liman, E. (2012). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Kullanılan Harita ve Şekiller Üzerine Bir Değerlendirme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), 145-159, Elazığ.
- Önal, H. ve Kaya, N. (2006). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının (4 ve 5. Sınıf) Değerlendirilmesi, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (16).
- Özkan, R. (2010). Türk eğitim sisteminde himayeci değerler: İlköğretim ders kitapları örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1).
- Özçağlar, A. (2006). *Coğrafyaya Giriş*, Ankara, Hilmi Usta Matbaacılık.

- Özdoğan, G. (2019). Sosyal bilgiler Öğretmenlerinin 6. Sınıf Öğrencilerinin Harita Bilgisi ve Coğrafi Koordinatlara İlişkin Kavram Yanılgılarına Yönelik Görüşleri, Yüksek Lisans Tezi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.
- Özey, R. (2010). Coğrafya’da yapılandırmacı yaklaşıma göre öğretmen-öğrenci ilişkisi. R. Özey, S. İncekara (Ed.), *Coğrafya eğitiminde kavram ve değişimler (1-8)* içinde. Ankara:Pegem Akademi.
- Özsezer, M., Özkul, E., A. (2016). Siyasi İktidarların Tarih Ders Kitaplarına Etkisi Bağlamında Kıbrıs Türk Toplumunda Yazılan Tarih Kitaplarının İncelenmesi (1974-2016), *SUTAD*, Nisan 2019; (45): 143-165 e-ISSN: 2458-9071.
- Punch, F., K. (2014). *Sosyal Araştırmalara Giriş Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*, (Çev.: Bayrak, D., Arslan, H. B., Akyüz, Z.), Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Sayhan, H. (1995). Bilgisayar Teknolojisi ve Coğrafya Eğitimi, *Türk Coğrafya Dergisi*, 30/243-253.
- Segall, A. (2003). Maps as stories about the world, *Social Studies and the Young Learner* 16 (1), 21-25.
- Sever, R. ve Koçoğlu, E. (2013). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Coğrafya Konularına İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri/ Diyarbakır Merkez İlçe Örneği, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12/45.
- Sönmez, Ö., F. (2013). *Harita Okuryazarlığı*, Ebru Gençtürk ve Kadir Karatekin, (Ed.), Sosyal Bilgiler İçin Çoklu Okuryazarlıklar (138-157). Ankara Pegem Akademi.
- Sönmez, Ö., F. (2010). İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Harita Becerileri, Yayımlanmış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şahin, C. (2001). *Türkiye’de Coğrafya Öğretimi (Sorunlar – Çözüm Önerileri)*, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Şahin, Y., T. ve Yıldırım, S. (1999). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal geliştirme*, Anı: Ankara.

Şerbetçi, M. (1999). *Türk Haritacılık Tarihi (Türk Haritacılığının 100. kuruluş yılı anısına)*, İstanbul.

Tanrıkulu, M. (2013). *Haritaya Davet*, Yeditepe Yayıncılık, İstanbul.

Taslak Ders Kitabı ve Eğitim Araçları ile Bunlara Ait E-İçeriklerin İncelenmesinde Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterler ve Açıklamaları (2019), 1-40, Ankara.

Tertemiz, N., Ercan, L., ve Yücebaşı, K. (2011). Ders kitabı ve eğitimdeki önemi, Küçükahmet, L. (Ed), *Konu alanı ders kitabı inceleme klavuzu* (3. Basım ekonomik baskı) içinde (33-66). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Tonga, D. (2007). İlköğretim 5. sınıf M.E.B sosyal bilgiler ders kitabında yer alan görsel materyallerin incelenmesi, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Tuna, F., Demirci, A. ve Gültekin, N. (2012). Temel Coğrafi Bilgi ve Beceriler Toplumda Ne Ölçüde Kullanılıyor? Yön, Konum ve Harita Becerilerinde Mevcut Durum Analizi, *Milli Eğitim*, 41(195), 211-227.

Turan, R. ve Ulusoy, K. (2010). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*, Ankara, Maya.

Tüfekçioğlu, H. (1997). “Ders Kitapları Üzerine Yapılmış İki Çalışma ve Yetişkinlere Okuma Yazma Öğreten İki Kitap Hakkında İnceleme”, *İstanbul:Sosyoloji Dergisi*, 3(4), 1993–1995, 61–89.

Ulusoy K., Gülüm K. (2009). “Sosyal Bilgiler Dersinde Tarih ve Coğrafya Konuları İşlenirken Öğretmenlerin Materyal Kullanma Durumları”, *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(2),85-99.

- Uyanık, C. (2016). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Harita Okuma Becerisi Açısından Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı, Kastamonu.
- Ünal, A., V. ve Özkartal, T., C. (2019). 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile Ders Kitaplarının Harita Kullanımı Açısından İncelenmesi, *Uluslararası Coğrafya Kongresi*, 20-22 Haziran 2019, İstanbul.
- Ünal, F. (2008). İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Yurdumuzun Komşuları ve Türk Dünyası Ünitesinde Geçen Haritaların Kullanılabilirlik Düzeyi, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ünal, F. ve Ünal, M. (2012). Sosyal Bilgiler Öğretim Programları (1924-2005) ve Ders Kitaplarında (2005-2010) Harita Okuma Becerisi, *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı:193, 165-183.
- Ünaldı, E., Ü. (2012). Harita Bilgisi ve Uygulamaları, Ankara:Gazi.
- Ünay, M. (2011). Ortaöğretim Coğrafya Dersi Müfredatında Tematik Harita İhtiyacının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ünlü, M. (2001). İlköğretim Okullarında Coğrafya Eğitim Ve Öğretimi, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 2(3), 31-48, İstanbul, 2001.
- Ünlü, M., Üçışık, S. ve Özey, R. (2002). Coğrafya Eğitim ve Öğretiminde Haritaların Önemi, *Marmara Coğrafya Dergisi*, (5), İstanbul.
- Üzümcü, O., N. (2007). İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Harita Okuma Becerisinin Aktif Öğrenme Yöntemiyle Kazandırılması, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Verdi, M. P., ve Kulhavy, R. W. (2002). Learning with maps and texts: An overview. *Educational Psychology Review*, 14 (1), 27-46.

Yalçın, E. (2019). *6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Haritaların Nitelikleri ve Kullanılabilirlik Düzeylerine İlişkin Öğretmen Görüşleri (Giresun Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Giresun.

Yalçınkaya, E. (2004). *İlköğretim Okulu 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Haritaların Nitelikleri ve Kullanılabilirlik Düzeylerine İlişkin Öğrenci ve Öğretmen Görüşleri (Kayseri Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yalın, İ. H. (2010). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*, Ankara, Nobel.

Yazıcı, K. ve Özdemir, G. (2016). Ders Kitaplarında Tarih Konularının Öğretiminde Kullanılan Haritaların Temel Özelliklerinin İncelenmesi, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(40), 506-520.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (6. Baskı)*. Ankara: Seçkin.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H., (2018), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (11. Baskı)*. Ankara: Seçkin.

Yıldırım, T. (2016). Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Coğrafya, Sosyal Bilgilerin Temelleri, Ed. R. Turan ve T. Yıldırım, Ankara:Anı.

Yıldız, L. (2006). İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Derslerindeki Harita, Grafik ve Şekillerin Kavranma Düzeyi (Aksaray İli Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yomralıoğlu, T. (2000). *Coğrafi Bilgi Sistemleri*, İstanbul, Seçil Ofset.

[https://cdnacikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/19_20_Guz/harita_bilgisi/4/index.html](https://cdnacikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/19_20_Guz/harita_bilgisi/4/index.html#konu-5)
#konu-5 09.05.2021

<https://www.harita.gov.tr/images/egitim/87245f4b1d0d12c.pdf> 03.12.2020

<https://www.trthaber.com/haber/gundem/bakan-koca-illere-gore-risk-haritasini-paylasti-560742.html> 01.03.2021 Pazartesi

<https://www.alsatkitap.com/ba%C5%9Fvuru-kitaplari/atlas/orta-atlas-414391> 30.06.2021

Ders Kitapları

Altun, A., Elmacı, S. ve Beldağ, A. (Ed.), (2017). *Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Ankara:MEB(K3).

Azer, H. (2019). *Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*, Ankara:Ekoyay(K12).

Çakır, F. (2017). *İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*, Ankara:Ada(K10).

Elmacı, S. ve Yılar, B., M. (Ed.), (2019). *Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*, Ankara:MEB(K8).

Güven, İ. (Ed.), (2017). *İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*, Ankara:MEB(K9).

Kapar, A., M., Yüksel, E. ve Akpınar, M. (Ed.), (2018). *Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*, Ankara:MEB(K11).

Karabıyık, Ü., E. (2017). *İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*.Ankara:Evren(K1).

Koçoğlu, E. (Ed.), (2019). *Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*, Ankara:MEB (K13).

Özensoy, U., A. (2017). *İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*.Ankara: Berkay(K2).

Şahin, C., S. (Ed.), (2017). *İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*, Ankara:Sevgi(K5).

Şahin, E. (2018). *Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*.Ankara: Anadol(K4).

Tekten, Z. (2017). *İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*, Ankara:Yakınçağ(K6).

Yüksel, E., Kapar, M., A. ve Akpınar, M. (Ed.), (2018). *Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*, Ankara:MEB(K7).

Harita Kaynakları

URL-1-<https://www.basarssoft.com.tr/harita-nedir/> 20.01.2021 çarşamba

URL-2http://cografyaharita.com/haritalarim/4aturkiye2019_nufus_yogunlugu_haritasi.png

20.01.2021

- URL-3-**<https://www.dunyaatlasi.com/haritalar/> 03.12.2020
- URL-4-**http://cografyaharita.com/haritalarim/3g_avrupa_siyasi_haritasi.png 14.03.2021
pazar
- URL-5-**http://cografyaharita.com/haritalarim/3g_dunya_siyasi_haritasi4.png 14.03.2021
pazar
- URL-6-**https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/20_21_Guz/harita_bilgisi/8/index.html#konu-1
07.07.2021
- URL-7-**<https://www.amazon.com.tr/G%C3%BCrb%C3%BCzYay%C4%B1nlar%C4%B1-22023D%C3%BCnya-Siyasi/> 13.05.2021
- URL-8-**<http://cografyaharita.com/haritalarim/4lturkiye-mulki-idare-sistemleriharitasi1.png>
03.12.2020
- URL-9-**<http://cografyaharita.com/haritalarim/2cturkiye-iklim-tipleri-haritasi.png>
03.12.2020
- URL-10-**<https://www.milliyet.com.tr/egitim/turkiye-jeoloji-haritasi-neojen-paleojen-mezozoyik-ve-asit-intruzifler-nedir-6308335> 03.12.2020
- URL-11-**<http://cografyaharita.com/haritalarim/2bturkiye-jeomorfoloji-haritasi.png>
12.05.2021
- URL-12-**<https://www.milliyet.com.tr/egitim/turkiye-toprak-haritasi-turkiyedeki-toprak-tipleri-dagilisi-ve-ozellikleri-6307451> 03.12.2020
- URL-13-**<http://cografyaharita.com/haritalarim/2eturkiyenin-akarsular-goller-haritasi1.png>
03.12.2020
- URL-14-**http://cografyaharita.com/turkiye_bitki_ortusu_haritalari.html 09.02.2021 Salı
- URL-15-**<http://cografyaharita.com/haritalarim/4bturkiye-sehirleri-haritasi-2019.png>
09.05.2021 Cumartesi
- URL-16-**<http://cografyaharita.com/turkiye-nufus-haritalari.html> 09.02.2021 Salı

EKLER

Ek-1. Harita Değerlendirme Formu

Ek-2. Grafikler

Ek-3. Uzman Görüş Formu

Ek-4. Çalışmaya Esas Teşkil Eden Ders Kitapları

EKLER

Ek-1. Harita Değerlendirme Formu

A. Haritaların Nicelik ve Nitelikleri ile Hedefe Uygunluğu

- A1. Kitapta kaç adet coğrafi harita sınıf () kullanılmıştır?
Genel Harita ()
- A2. Kullanılan haritanın türü nedir?
Özel Harita ()
- A3. Harita, kazanım ve içeriğe uygun mu? Evet () Hayır () Kısmen ()
- A4. Haritanın kitap içerisinde bulunduğu yer ve biçim uygun mu? Evet () Hayır () Kısmen ()
- A5. Harita, hangi amaç doğrultusunda kullanılmıştır?
Konum algısı oluşturmak için ()
Dağılışı göstermek için ()
Ölçme Değerlendirme olarak ()
Görselleştirmek için ()
- A6. Harita, öğrencinin gelişim düzeyine uygun mu? Evet () Hayır () Kısmen ()

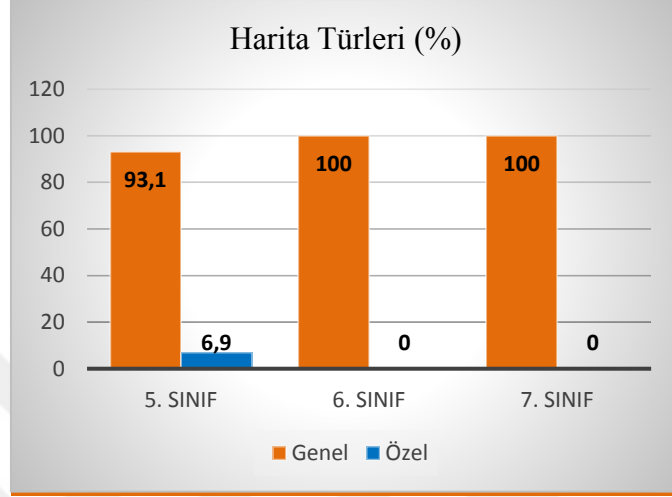
B. Haritada Olması Gereken Temel Unsurlar

- B1. Haritada Başlık
Bulunmakta mı? Evet () Hayır ()
Başlık içerikle uyumlu mu? Evet () Hayır ()
- B2. Haritada Ölçek
Bulunmakta mı? Evet () Hayır ()
Ne tür ölçek kullanılmıştır? Kesir Ölçek () Çizgi Ölçek () Her ikisi ()
- B3. Haritada Lejant
Lejant kutusu var mıdır? Evet () Hayır ()
Lejant haritanın konusu ile örtüşmekte mi? Evet () Hayır ()
- B4. Haritada Yön
Yön oku bulunmakta mı? Evet () Hayır ()
- B5. Haritada Koordinat
Koordinat var mı? Evet () Hayır ()
- B6. Haritada Tarih
Kullanılan verinin tarihi var mı? Evet () Hayır ()
Kullanılan veriler güncel mi? Evet () Hayır ()
- B7. Haritada Veri Kaynağı
Veri kaynağı var mı? Evet () Hayır ()
Veri kaynağı güvenilir mi? Evet () Hayır ()

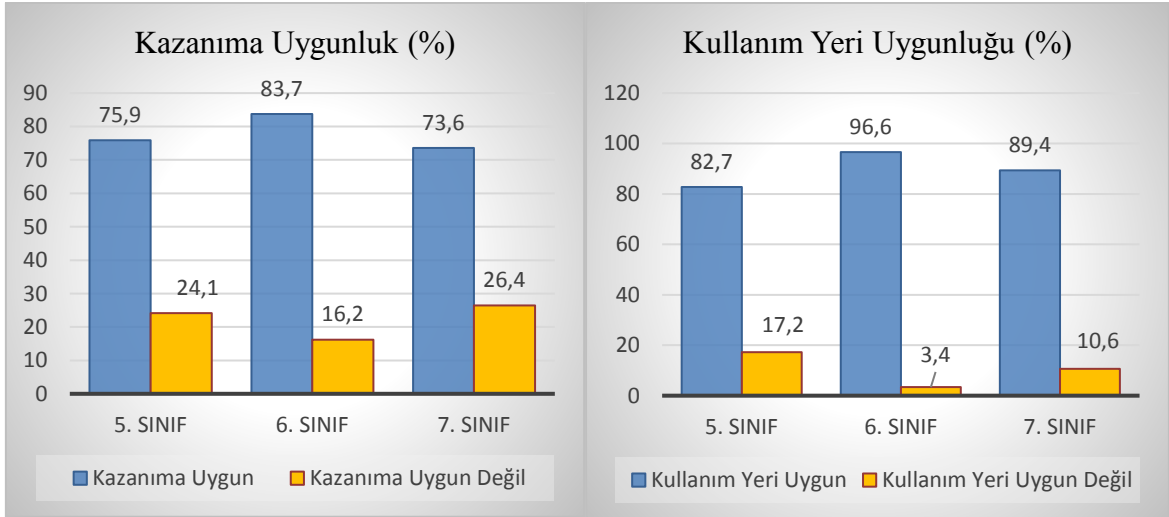
C. Haritaların Taşınması Gereken Özellikler

- C1. Noksansızlık (Harita noksansız mı?) Evet () Hayır () Kısmen ()
- C2. Açıklık (Harita açık mı?) Evet () Hayır () Kısmen ()
- C3. Estetik (Harita estetik mi?) Evet () Hayır () Kısmen ()
- C4. Doğruluk (Harita doğru mu?) Evet () Hayır () Kısmen ()
- C5. Gaye (Amaca uygunluk)- (Harita amaca uygun mu?) Evet () Hayır () Kısmen ()
- C6. Kolay Okunabilirlik (Harita kolay okunabilmekte mi?) Evet () Hayır () Kısmen ()

Ek-2. Grafikler

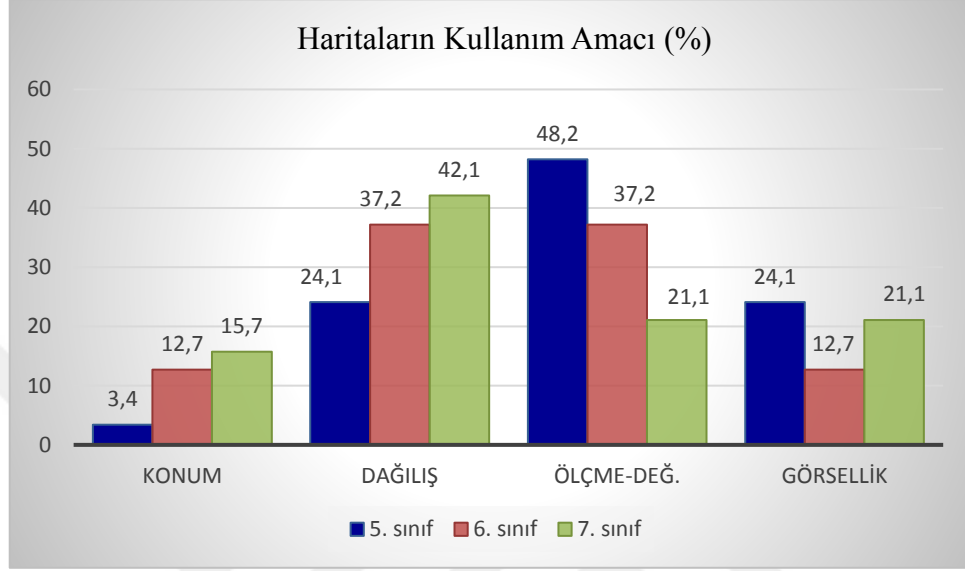
Grafik 1. Harita Türleri

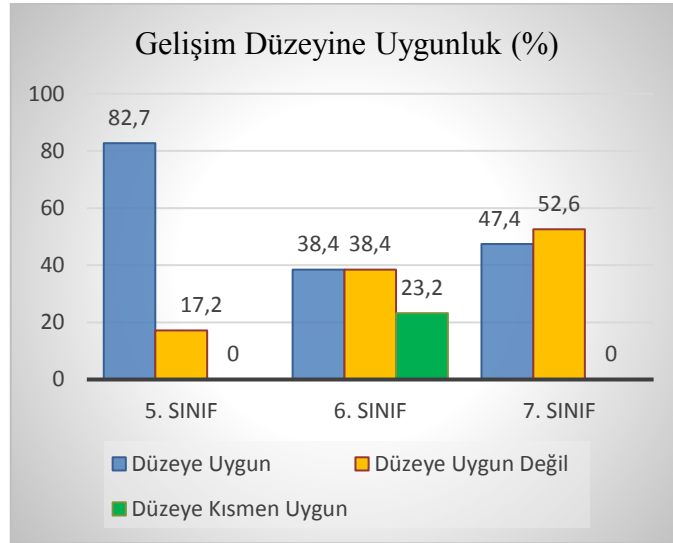
2.1a. Kazanıma Uygunluk Verileri

2.1b. Kullanım Yeri Uygunluk Verileri

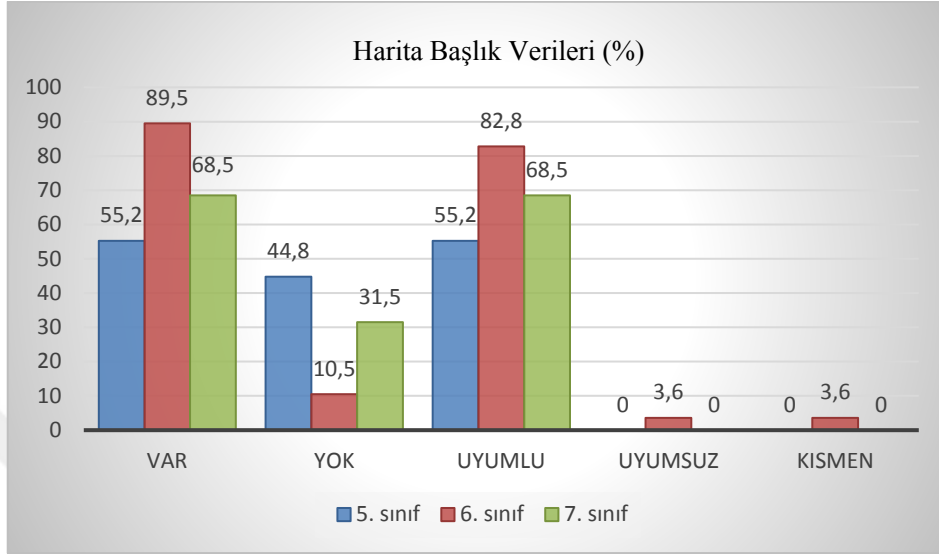
Grafik 2. Haritaların Kazanım ve Kullanım Yerlerine Uygunluk Oranları

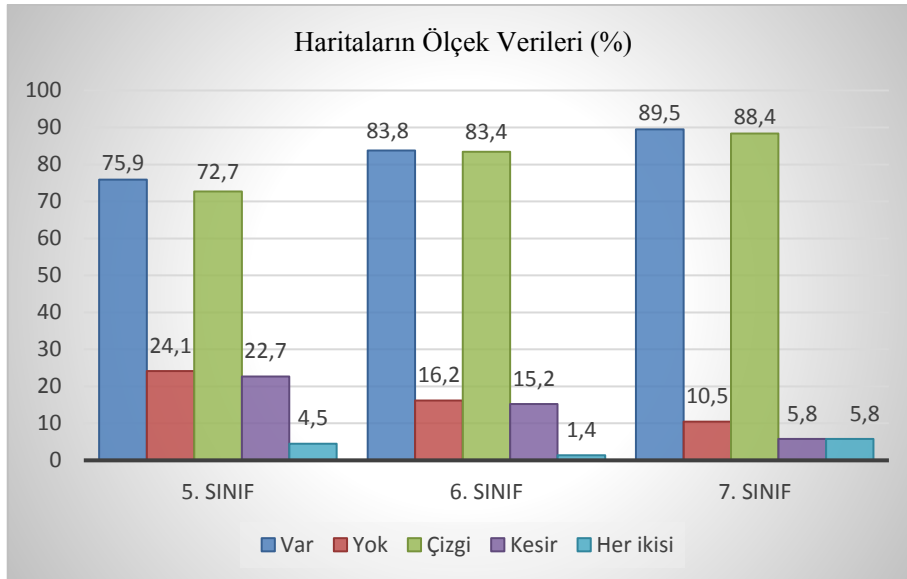
Grafik 3. Haritaların Kullanım Amacı Oranları

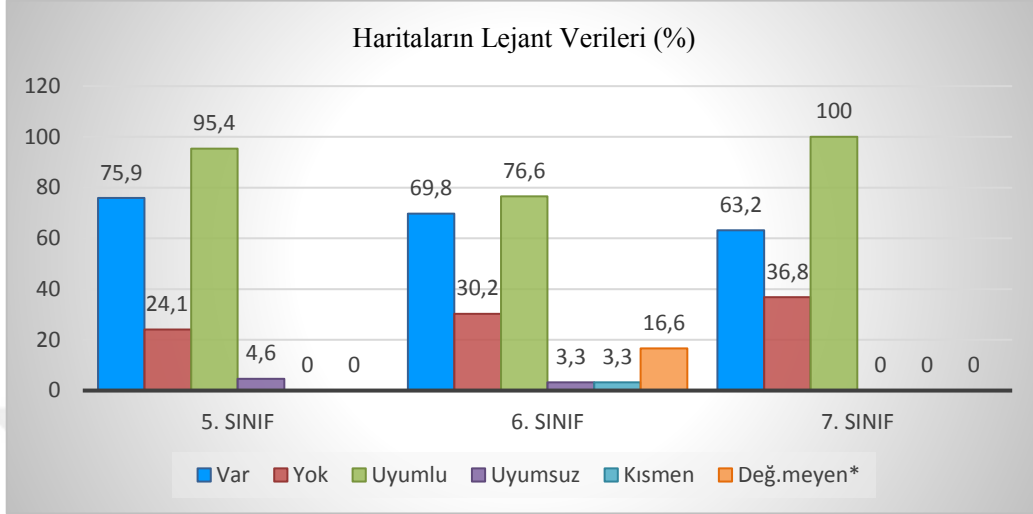
Grafik 4. Haritaların Öğrenci Gelişim Düzeylerine Uygunluk Oranları

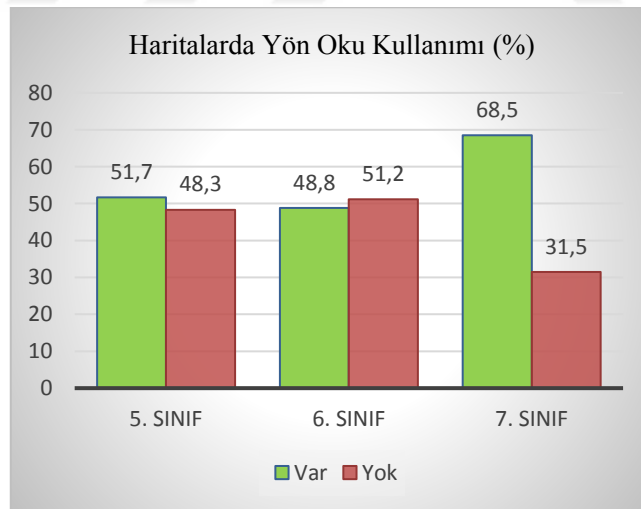
Grafik 5. Haritalarda Başlık Kullanım Oranları

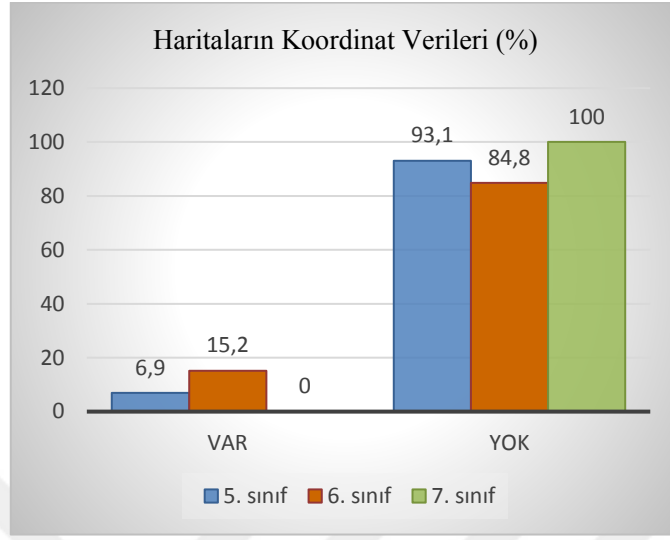
Grafik 6. Haritalarda Ölçek Kullanım Oranları

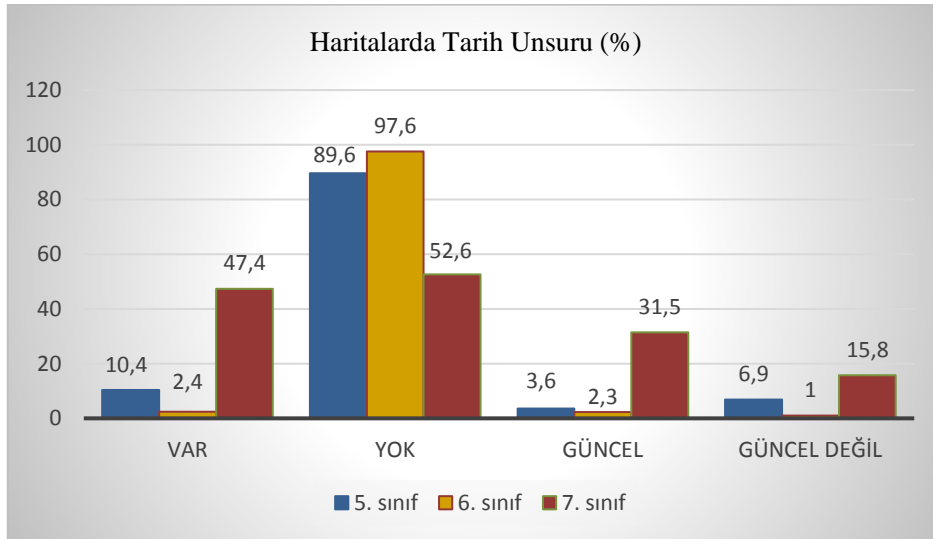
Grafik 7. Haritalarda Lejant Kullanım Oranları

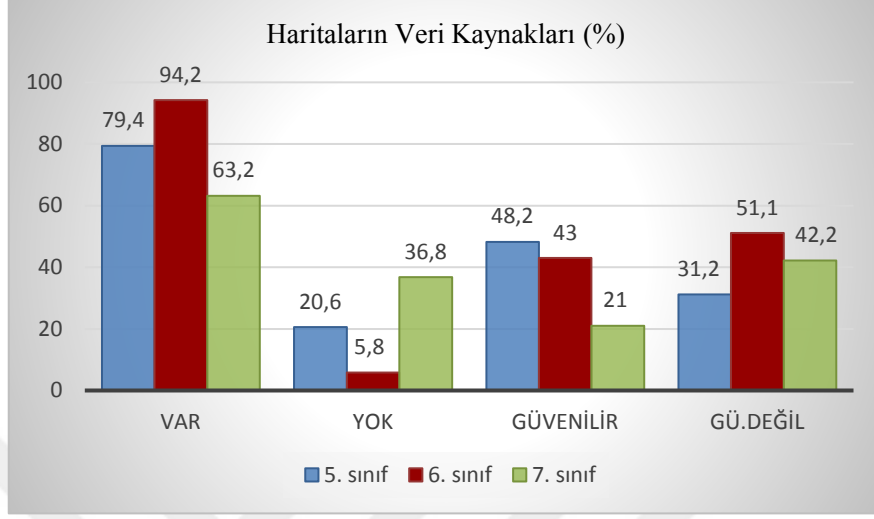
Grafik 8. Haritalarda Yön Oku Kullanım Oranları

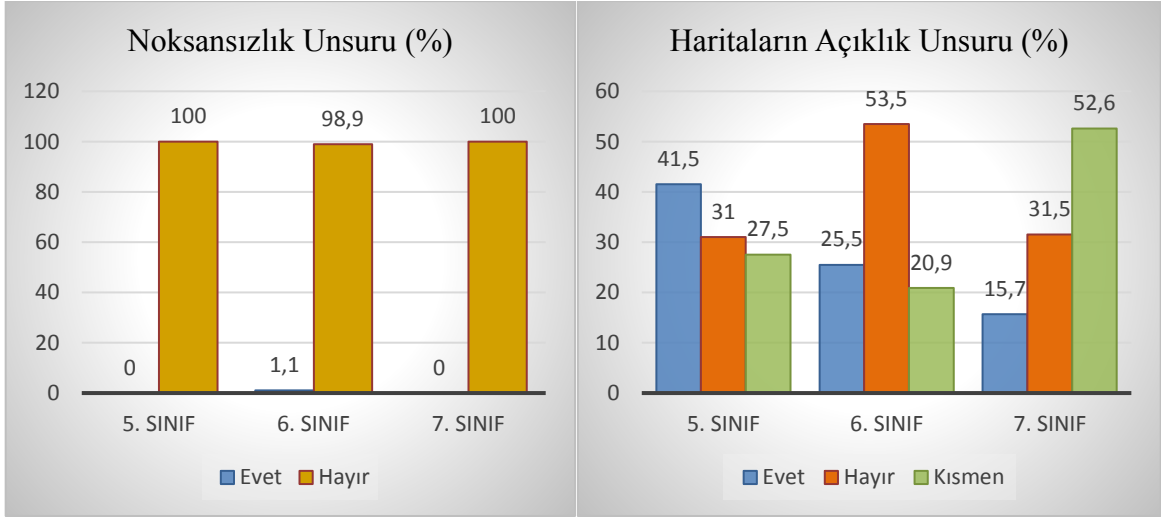
Grafik 9. Haritalarda Koordinat Kullanma Oranları

Grafik 10. Haritalarda Tarih Kullanım Oranları

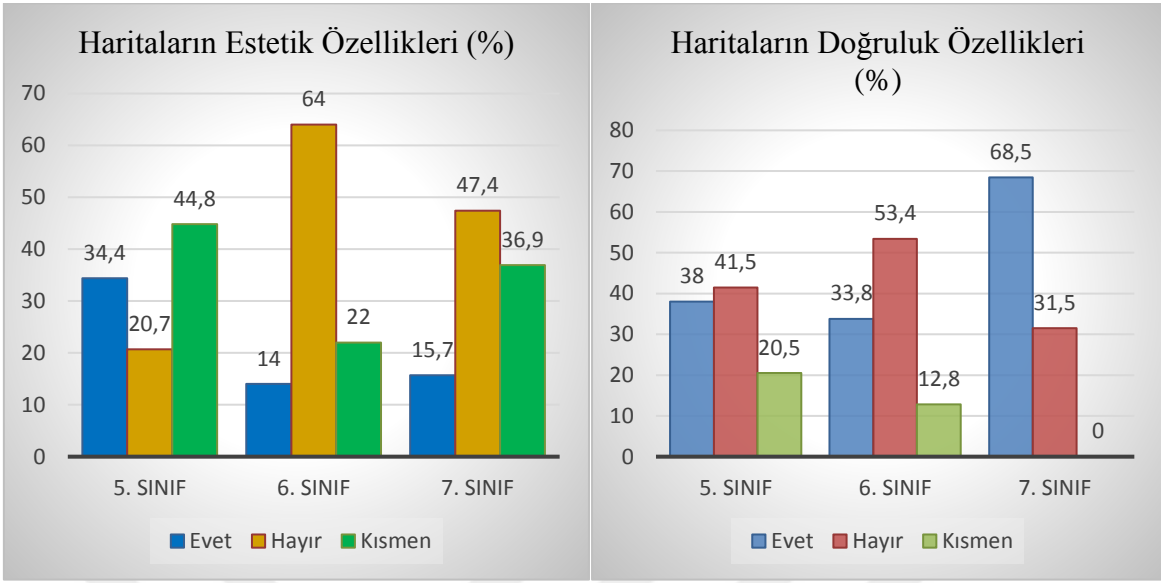
Grafik 11. Haritalarda Veri Kaynağı Kullanım Oranları

12.1a. Haritalardaki Noksansızlık Oranı

12.1b. Haritalardaki Açıklık Oranı

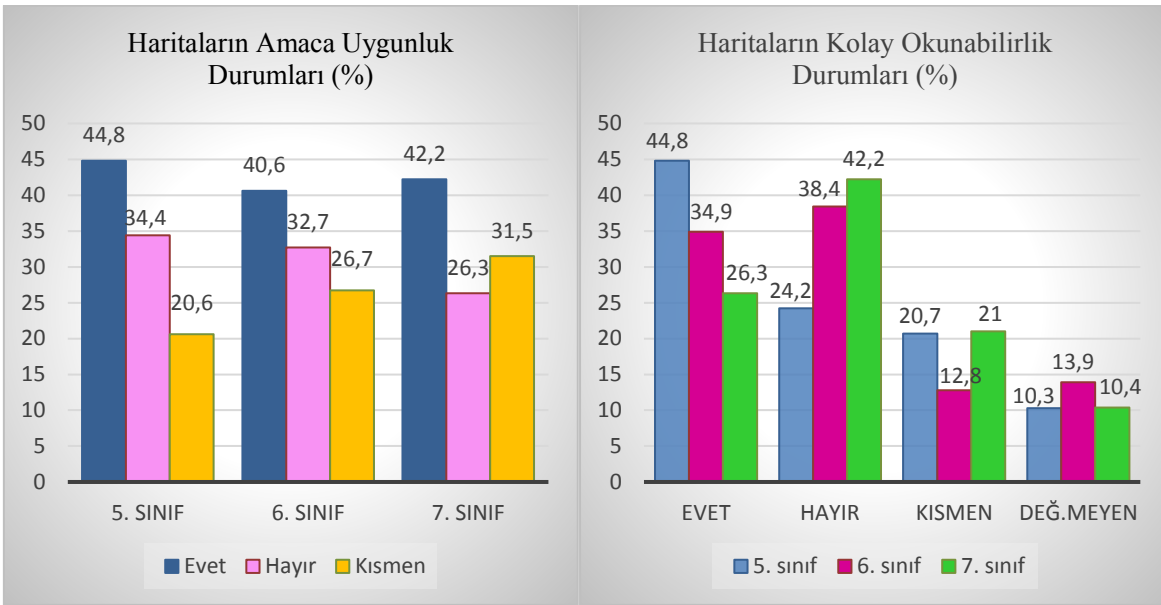
Grafik 12. Haritalarda Noksansızlık ve Açıklık Oranları

13.1a. Haritalardaki Estetiklik Oranı

13.1b. Haritalardaki Doğruluk Oranı

Grafik 13. Haritalarda Estetik ve Doğruluk Oranları

14.1a. Haritalardaki Amaca Uygunluk Oranları

14.1b. Haritalardaki Kolay Okunabilirlik Oranları

Grafik 14. Haritalarda Amaca Uygunluk ve Kolay Okunabilirlik Oranları

Ek-3. Uzman Görüş Formu

Sayın Öğretim Üyesi,

“Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Coğrafi Haritaların Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans çalışmasında kullanılmak üzere oluşturulan “Harita Değerlendirme Formunun” uygun olup olmadığı ile ilgili görüşlerinize ihtiyaç duyulmaktadır.

Çalışmanın amacı; 2017-2020 yılı arası 5, 6 ve 7. sınıfta okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki coğrafi haritaları; nicelikleri, nitelikleri, taşınmaları gereken unsurları ve özelliklerine göre ayırıp, bunların yeterlilik düzeylerini belirlemektir. Bu amaçla; MEB yayınları ve Özel yayınevleri tarafından oluşturulan Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki coğrafi haritalar tek tek incelenecektir. İncelenecek olan haritalarda kullanılacak “Harita Değerlendirme Formunun” içerdiği kriterlerin uygunluğu ve eklenebilecek yeni maddeler konusunda siz değerli öğretim üyesinin görüşlerine başvurulacaktır. Yapmış olduğunuz katkılardan dolayı şimdiden teşekkür ederim.

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi: Yasemin MERCİMEK

Harita Değerlendirme Formu

A. Haritaların nicelik ve nitelikleri ile hedefe uygunluğu	
Kriterler	Cevaplar
A1.Kitapta kaç adet coğrafi harita kullanılmıştır?	Sınıf ()
A2. Kullanılan haritanın türü nedir?	Genel Harita () Özel Harita ()
A3. Harita, kazanım ve içeriğe uygun mu?	Evet () Hayır () Kısmen ()
A4. Haritanın kitap içerisinde bulunduğu yer ve biçim uygun mu?	Evet () Hayır () Kısmen ()
A5.Harita, hangi amaç doğrultusunda kullanılmıştır?	Konum algısı oluşturmak için () Dağılışı göstermek için () Ölçme Değerlendirme olarak () Görselleştirmek için ()
A6.Harita, öğrencinin gelişim düzeyine uygun mu?	Evet () Hayır () Kısmen ()

Eklmeler:

B. Haritada olması gereken temel unsurlar

Kriterler	Cevaplar
B1. Haritada Başlık	Bulunmakta mı? Evet () Hayır () Başlık içerikle uyumlu mu? Evet () Hayır ()
B2. Haritada Ölçek	Bulunmakta mı? Evet () Hayır () Ne tür ölçek kullanılmıştır? Kesir Ölçek () Çizgi Ölçek () İkisi de ()
B3. Haritada Lejant	Lejant kutusu var mı? Evet () Hayır () Lejant haritanın konusu ile örtüşmekte mi? Evet () Hayır ()
B4. Haritada Yön	Yön oku bulunmakta mı? Evet () Hayır ()
B5. Haritada Koordinat	Koordinat var mı? Evet () Hayır ()
B6. Haritada Tarih	Kullanılan verinin tarihi var mı? Evet () Hayır () Kullanılan veriler güncel mi? Evet () Hayır ()
B7. Haritada Veri Kaynağı	Veri kaynağı var mı? Evet () Hayır () Veri kaynağı güvenilir mi? Evet () Hayır ()

Eklmeler:

C. Haritaların taşınması gereken özellikleri

Kriterler	Cevaplar
C1. Noksansızlık (Harita noksansız mı?)	Evet () Hayır () Kısmen ()
C2. Açıklık (Harita açık mı?)	Evet () Hayır () Kısmen ()
C3. Estetik (Harita estetik mi?)	Evet () Hayır () Kısmen ()
C4. Doğruluk (Harita doğru mu?)	Evet () Hayır () Kısmen ()
C5. Gaye (Amaca uygunluk)-(Harita amaca uygun mu?)	Evet () Hayır () Kısmen ()
C6. Kolay Okunabilirlik (Harita kolay okunabilmekte mi?)	Evet () Hayır () Kısmen ()

Eklèmeler:

Ek-4. Çalışmaya Esas Teşkil Eden Sosyal Bilgiler Ders Kitapları

ORTAOKUL

SOSYAL BİLGİLER

DERS KİTABI

5

Yazarlar
Ömer Faruk EVİRGEN
Jülide ÖZKAN
Suna ÖZTÜRK
Zuhal ÖZDURAL

Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu

Sosyal Bilgiler

DERS KİTABI

5

İLKÖĞRETİM

SOSYAL BİLGİLER

6

Ders Kitabı

Bu kitap, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 30.12.2014 tarihli ve 121 sayılı (ekli listenin 17'inci sırasında) kurul kararı ile 2014 - 2015 öğretim yılından itibaren 5 (beş) yıl süre ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

Yazar

Zahide TEKTEN

ORTAOKUL VE İMAM HATİP ORTAOKULU

SOSYAL BİLGİLER

DERS KİTABI

6

Yazarlar

Faruk Gökalg Yılmaz
Hasan Bayraktar
Mustafa Kemal Özden
Murat Akpınar
Ömer Evin

DEVLET KİTAPLARI
BİRİNCİ BASKI
....., 2018

ORTAOKUL VE İMAM HATİP ORTAOKULU

SOSYAL BİLGİLER

6

DERS KİTABI

YAZARLAR

Cengiz YILDIRIM
Fatih KAPLAN
Hayriye KURU
Mukaddes YILMAZ

DEVLET KİTAPLARI
BİRİNCİ BASKI
....., 2019

İLKÖĞRETİM

SOSYAL BİLGİLER

7

DERS KİTABI

YAZARLAR

Doç. Dr. Fatma ÜNAL
Hasan ÖZDEMİR
Mehmet ÜNAL
Ömer Faruk EVİRGEN
Özgül DAĞ
Selim KUTAY

DEVLET KİTAPLARI
BİRİNCİ BASKI

....., 2017

İlköğretim

Sosyal Bilgiler

Ders Kitabı

7

ORTAOKUL VE İMAM HATİP ORTAOKULU

SOSYAL BİLGİLER

DERS KİTABI

7

Yazarlar

Gökhan Gültekin
Murat Akpınar
Mustafa Nohutcu
Pınar Özerdoğan
Seher Aygün

DEVLET KİTAPLARI
BİRİNCİ BASKI

....., 2018

ORTAOKUL VE İMAM HATİP ORTAOKULU

7 SOSYAL BİLGİLER

. SINIF DERS KİTABI

DERS KİTABI

ORTAOKUL VE İMAM HATİP ORTAOKULU

Sosyal Bilgiler 7

YAZARLAR

Öznur AÇIL

Hülya GÜVENÇ

Ayşegül HAYTA

Sezcan KILIÇ

DEVLET KİTAPLARI

BİRİNCİ BASKI

....., 2019

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Yasemin MERCİMEK

Yabancı Dili : İngilizce

Eğitim Durumu

Lisans: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği

Yüksek Lisans: KAEÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Eğitimi

Mesleki Deneyim

- 2013-2014 Aksaray Merkez Göksugüzel İlköğretim Okulu
2014-2015 Aksaray Güzelyurt Belisırma İskanevleri İlköğretim Okulu
2015-2016 Aksaray Güzelyurt Hasan Hüseyin Demircioğlu İlköğretim Okulu
2015-2016 Aksaray Güzelyurt Selime Ali Abay İlköğretim Okulu
2016-2017 Aksaray Güzelyurt İlisu Ortaokulu

Yayınlar :

Mercimek, Y. ve Torun, Ü. (2019). “Değişen Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programı Hakkında Akademisyen Görüşleri”, 8. *Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu 7-9 Kasım 2019*, Ankara Üniversitesi, Bildiri Tam Metin Kitapçığı, 178-193.

Sayhan, S. ve Mercimek, Y. (2019). “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Coğrafi Haritaların Nitelik ve Nicelik Yönünden İncelenmesi”, 8. *Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu 7-9 Kasım 2019*, Ankara Üniversitesi, Bildiri Tam Metin Kitapçığı, 161-177.

Yıldırım, T. ve Mercimek, Y. (2020). “Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimi Üzerine Yapılan Çalışmalara Bir Bakış” II. *Uluslararası Kapadokya Sosyal Bilimler Öğrenci Kongresi (KAPSOSBİL)*, 16-18 Aralık 2020, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Bildiri Özetleri Kitapçığı, 73.